

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BATI TRAKYA'DAKİ MÜSLÜMAN TÜRK AZINLIĞIN
POLİTİZASYONU VE MOBİLİZASYONU

Yüksek Lisans Tezi

Barış HASAN
1150Y62101

İstanbul, Mayıs 2013

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BATI TRAKYA'DAKİ MÜSLÜMAN TÜRK
AZINLIĞIN POLİTİZASYONU VE
MOBİLİZASYONU

Yüksek Lisans Tezi

Barış HASAN
1150Y62101

Danışman: Doç. Dr. Oya DAĞLAR MACAR

İstanbul, Mayıs 2013

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Barış Hasan'ın "Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın Politizasyonu ve Mobilizasyonu" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

	Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	:
Jüri Üyesi	:
Jüri Üyesi	:

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Yunanistan'daki Türk Azınlık, gerek Türk-Yunan ilişkilerindeki özel konumu, gerekse de kendine has özellikleriyle Avrupa'daki diğer azınlık toplumları arasında her anlamda farklı bir yere sahiptir. Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı, uzun yıllar, Balkanların karmaşık siyasi ortamında varlığını sürdürebilmeyi başarmıştır. Siyasi örgütlenme geleneğini bütün 20. yüzyıl boyunca, çeşitli siyasi ve sosyal baskılara rağmen sürdürmüş; politik alandaki mücadelesini, yasal zeminlerin dışına çıkmadan devam ettirmiştir. Bu çalışmanın temel kaygısı, Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın, bugüne kadar kararlı bir şekilde sürmüş olan siyasi mücadelesinin en önemli evrelerini uluslararası politikanın temel yaklaşımları çerçevesinde analiz etmek olmuştur. Yol göstericiliği ve katkıları için değerli hocam Doç. Dr. Oya Dağlar Macar'a ve bu çalışmanın gözden geçirilmesinde emeğini esirgemeyen Çağdaş Özenmiş'e teşekkürü borç bilirim.

ABSTRACT

Turkish Minority in Greece has a distinctive place among other national minorities in Europe in every sense, both with her special status in Turkish-Greek relations and sui generis characteristics. Muslim Turkish Minority of Western Thrace has succeeded to survive in the complex political environment of Balkans for long years. The Minority remained her tradition of political organization during the entire 20th century despite several political and social oppressions, and kept her struggle on the legal way of political arena until today. Main concern of this study is to analyze the most important stages of political struggle of Muslim Turkish Minority in Western Thrace, which has been continuing consistently up to today, within the context of main international political approaches. I thank to my advisor Assoc. Prof. Oya Dağlar Macar for her guidance and contributions, and to Çağdaş Özenmiş for his valuable efforts on editing this study.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: BATI TRAKYA'DAKİ SİYASİ MOBİLİZASYONUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ OLARAK TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ	3
2. BÖLÜM: SİYASİ ÖRGÜTLENMENİN TARİHİ SÜRECİ	30
A. 1923 Öncesi Dönem.....	30
a. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları.....	30
b. Rodop Hükümeti (1878).....	32
c. Garbi Trakya Hükümeti ve Batı Trakya Türk Devleti (1913).....	34
d. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Batı Trakya Komitesi	36
e. İkinci Garbi Trakya Hükümeti ve Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920). 37	
B. 1923 Sonrası Dönem	41
a. Lozan Antlaşması (1923) ile Oluşan Yeni Siyasi Ortam	41
b. Mübadele	43
c. İskeçe Türk Birliği (1927).....	45
d. Gümülcine Türk Gençler Birliği (1928) ve 1930'larda Siyasi Mobilizasyon	47
e. Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (1936).....	50
f. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'lere Siyasi Örgütlenme	50

3. BÖLÜM: SİYASİ ÖRGÜTLENMENİN TOPLUMSAL HAREKETE DÖNÜŞÜMÜ 53

A. Toplumsal Hareketlenmeye Giden Süreç	53
a. Azınlık Yüksek Kurulu (1980)	53
b. Azınlık Vakıflarına Darbe Yasası	56
c. Üniversite Örgütleri ve Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği (1982)	57
d. Etnik Kimliğin İnkarı ve Batı Trakya'daki Azınlık Kurumlarının Kapatılması	62
e. Müftülük Sorununun Ortaya Çıkışı	67
B. Batı Trakya'da Siyasi Mobilizasyon ve Toplumsal Hareket	69
a. Yunan Hükümetlerinin Batı Trakya Politikaları	69
b. Siyasi Partilerin Türk Azınlığa Karşı Tutumları	72
c. Bağımsız Siyasi Hareket: Sadık Ahmet	74
d. 29 Ocak 1988 Olayları ve Sonrası	78
e. 1989 ve 1990 Seçimleri: Yunan Meclisi'nde Bağımsız Türk Milletvekilleri	83
f. Bağımsız Hareketin İdeolojik Portresi ve Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi (1991)	86
C. Yunanistan Dışında Siyasi Mobilizasyon	89
a. Türkiye: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTTDD)	89
b. Avrupa: Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu (ABTTF)	92
c. ABD: Amerika Batı Trakya Türkleri Derneği	96
d. Avustralya: Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği	97

4. BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI YENİ KONJONKTÜRÜN BATI TRAKYA'DAKİ SİYASİ MOBİLİZASYONA ETKİLERİ 98

A. Batı Trakya Sorununun Uluslararasılaşması	98
a. Türkiye'nin Tutumu	98
b. Avrupa'nın Tutumu	104
c. Helsinki Watch'un Etkin Girişimleri	109

d. ABD'nin Tutumu	113
e. İslam Dünyası.....	116
B. 1990'lar Boyunca Batı Trakya'da Politizasyon	118
a. Bağımsız Temsilin Önüne Konulan Engel: %3 Seçim Barajı.....	118
b. Seçilmiş Dini Liderlerin Görev Yapmalarının Engellenmesi	123
c. Seçilmiş-Atanmış Müftü İkilemi ve Siyasi Mobilizasyondan Dini Mobilizasyona Yöneliş	127
5. BÖLÜM: 21. YÜZYIL BAŞINDA BATI TRAKYA'DA SİYASİ MOBİLİZASYON.....	132
A. Yunan Siyasetinin Azınlık Politikalarında Değişim	132
a. Toplumsal Siyasetten Bireysel Siyasete: Türklerin Yunan Siyasi Partilerinden Meclise Girişleri.....	132
b. PASOK'un Azınlık Politikaları.....	139
c. Yeni Demokrasi'nin Azınlık Politikaları	141
d. 2000-2012 Arası Seçimler: Yunan Partilerinden Seçilen Türk Milletvekilleri	142
B. Batı Trakya Yerelinde Toplumsal Örgütlenmenin Durumu ve Sivil Toplum	149
a. Azınlık Kurumlarının Durumu	149
b. Yeni Ortaya Çıkan Sivil Toplum Örgütleri	155
c. Batı Trakya'daki Siyasi Mobilizasyonun Mevcut Durumu Üzerine Bir Değerlendirme	159
SONUÇ.....	161
KAYNAKÇA	172

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABTTF	: Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	: Avrupa Konseyi
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AYK	: Azınlık Yüksek Kurulu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTAYTD	: Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği
BTTADK	: Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu
BTTDD	: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği
BTTÖB	: Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DEB	: Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi
Der.	: Derleyen
DIANA	: Dimokratiki Ananeosi (Demokratik Yenilenme)
Ed.	: Editör
EDE	: Ethniki Dimokratiki Enosis (Ulusal Demokratik Birlik)
EK	: Enosis Kentrou (Merkez Birliği)
GTGB	: Gümülcine Türk Gençler Birliği
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
İTB	: İskeçe Türk Birliği
KIP	: Kentriki İpiresia Pliroforion (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
KKE	: Kommounistiko Komma Elladas (Yunanistan Komünist Partisi)

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LAOS	: Laikos Orthodoxos Sinagermos (Ortodoks Halk Birliği)
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ND	: Nea Dimokratia (Yeni Demokrasi)
OSCE	: Organization for Security and Co-operation in Europe (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)
PASOK	: Panellinio Sosialistiko Kinima (Pan-Helenik Sosyalist Hareket)
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SYRIZA	: Synaspismos Rizospastikis Aristeras (Radikal Sol Koalisyon)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi ilişkilerde sorunlar genel olarak üç başlık altında toplanır: Kıbrıs sorunu, Ege sorunu ve azınlıklar meselesi. Bunlardan Kıbrıs sorunu, 1950'lerin ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlamış ve bugüne kadar iki ülkenin siyasi ilişkilerinde belirleyici bir unsur olagelmıştır. Kıbrıs sorunu, iki ülkenin uluslararası politikada dinamiklerini çoğu zaman doğrudan kendilerinin belirledikleri ve iç politikanın ötesinde, farklı bir coğrafya parçası üzerinden yürüttükleri siyasi rekabetin sonucu ortaya çıkmış bir sorundur.

Ege sorunu, iki ülke arasındaki stratejik deniz parçası üzerinde hakimiyet alanı yaratma çabasının sonucu olarak yine farklı bir coğrafya parçası üzerinden yürütülen siyasi rekabetin ürettiği bir sorundur. Ege'deki adaların kıta sahanlığı meselesi, kara suları ve hava sahası genişliği konusundaki anlaşmazlıkların hemen tamamı stratejik bir coğrafi alan üzerinde oluşturulan dış politikaların çatışması sonucu oluşmaktadır.

Azınlıklar meselesi ise, Kıbrıs ve Ege sorunlarından tamamen farklılaşan, kendine has özellikler içeren ve doğrudan her iki ülkenin de vatandaşı olan toplulukları ilgilendiren bir konudur. 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile İstanbul'da bırakılan Rumlar ve Batı Trakya'da bırakılan Türkler, o zamandan bu yana iki ülke ilişkilerindeki ana sorunlardan birini, hatta en eskisini oluşturmaktadır. Türkiye'deki Rum nüfusun ve Yunanistan'daki Türk nüfusun geleceğinin ne olacağı, daha Türk ulusal kurtuluş mücadelesinin sonuçlanmasından önce tartışılmaya başlanan bir konu olmuştur. Bu sebeple, birinin çerçevesi Türk ulusçuluğu, diğerinin ki Yunan ulusçuluğu olan iki yeni ulus devletin karşılaştıkları ilk ve en önemli sorun, bu ulusçuluk ideolojilerinin toplum katmanlarına yayılmasının önünde adeta bir set gibi duran farklı etnik unsurlar olmuştur. Bir başka deyişle, Türkiye'de Rumlar, Yunanistan'da da Türkler, 1920'lerin başında Türk ve Yunan ulus devletleri ortaya

çıkarken, ulus devletin yaşaması için olmazsa olmaz koşullardan biri olan homojen nüfus yapısını bozuyorlardı. Bu sebeple, 1923 Lozan Antlaşması'nın hemen ardından iki ülke arasında nüfus mübadelesi yapılması konusunda anlaşılmış ve bu anlaşma uygulamaya konularak tarihin en büyük göç hareketlerinden birisi yaşanmıştır. Yaklaşık iki milyon insan Türkiye ile Yunanistan arasında yer değiştirmişlerdir.

Mübadeleye iki bölgedeki nüfus dahil edilmemiştir. Batı Trakya'daki Türkler ve İstanbul'daki Rumlar. Her iki toplum da Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi rekabette belirleyici unsurlar olarak bütün 20. yüzyıl boyunca güçlü siyasi kimlikleriyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Türkiye açısından Batı Trakya'daki Türklerin durumu ne kadar yakından ilgili bir konu olduysa, Yunanistan için de İstanbul'daki Rumlar o kadar yakından ilgili olagelmiştir. Ancak, azınlıklar ile ilgili çalışmalarda genellikle göz ardı edilen husus, anavatanları olan ülkelerin siyasi pozisyonlarının dışında, bu azınlık toplumlarının kendi iç dinamiklerine de sahip oldukları ve kendi içlerindeki siyasi mobilizasyon süreçleri sonucu, kendilerine has politik davranışlar geliştirebildikleridir. Bu, özellikle Batı Trakya'daki Türkler için geçerlidir.

1. BÖLÜM: BATI TRAKYA'DAKİ SİYASİ MOBİLİZASYONUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ OLARAK TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Batı Trakya, Balkan coğrafyasının ayrılmaz bir parçası olarak, 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa topraklarındaki kaotik siyasi ortamdan doğrudan etkilenmiş bir bölgedir. Bu bölgede yaşayan Türk toplumu da, dağılmak üzere olan İmparatorluğun arkasında bıraktığı Türk unsurlarının bir parçası olarak, çoğu zaman siyasi sorunlar ve bu sorunların yarattığı siyasi baskılarla karşı karşıya kalmış bir toplumdur.

Siyasi kaos ortamında geliştirilen temel yaklaşımlardan birisi, belki de savunma psikolojisinin bir sonucu olarak, mevcut etnik veya dini kimlikler üzerinden politik aidiyetler inşa etme yaklaşımıdır. Balkanlarda, hakim unsur oldukları dönemde Türk ve Müslüman kimliklerini pek fazla öne çıkarmayan başta Türkler olmak üzere, Arnavutlar ve Boşnaklar gibi topluluklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardan çekilmesi üzerine bu kimliklerini daha güçlü bir şekilde hatırlamaya başlamışlardır. Bu, Balkanların siyasi tarihinin kaydettiği ilginç bir politik tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela, Bosna'daki Müslümanlar için Osmanlı hakimiyeti döneminde, dini ve ulusal kimlik iç içe geçmiş durumda iken ve birinin diğerinden çok farkı yokken, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesinin ardından Boşnak Milleti (Boşnjaštvo) tanımlamasının Bosnalı entelijansiya içerisinde ağırlık kazanmaya başlaması bu politik tavra iyi bir örnek teşkil etmektedir (Babuna, 2012). Bu açıdan bakıldığında, aynı veya benzer durum Balkanlardaki diğer Müslüman ve Türk toplulukların hemen hepsi için geçerlidir. Bölgedeki Türklerin, Türk kimliklerini 19. yüzyılın sonuna doğru hatırlamaya başlamaları, keza Arnavutların Arnavut olduklarını, Boşnakların da Boşnak olduklarını bu dönemde vurgulamaya başlamaları tesadüf değildir. Hepsinin ortak noktası, hakim unsur rollerini kaybettikten sonra, etnik kimlikleri etrafında bir politik aidiyet şekillendirmeleridir.

Batı Trakya'daki Türkler de, Balkanların bu karmaşık siyasi ortamında diğer Müslüman ve Türk topluluklar gibi benzer bir süreçten geçmişlerdir. Bölgenin, Osmanlı hakimiyetinden çıkışına ilişkin ilk izleri 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından görmek mümkündür. Batı Trakya'yı da içine alan bölgede geniş bir Bulgaristan kurulunca, bölgedeki Türklerin ilk siyasi mukavemeti geliştirmeleri ve bu mukavemet hareketlerinin Türk kimliği etrafında politik bir tavır olarak ortaya çıkması dönemin siyasi konjonktürü içerisinde çok şaşırtıcı bir durum değildir. Çünkü, 19. yüzyıl sonunda, Balkan coğrafyasında, ulusal kimlik etnik kimlikle eşdeğerdir. Bu sebeple de, Batı Trakya'daki toplumun, kendisini hakimiyeti altına alan ve Bulgar ulusçuluğundan beslenen yeni Bulgaristan'a karşı ayakta durmasını sağlayacak unsur Türk kimliğinden başka bir şey değildi. Nitekim, Batı Trakya'nın siyasi örgütlenme geleneğinin başlangıcı böyle bir ortamda, Türk kimliğinin bütünleştirici özellikleriyle şekillenen politik davranışlarla ortaya çıkmış bir süreçtir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir anlamda yıkılış sürecini başlatan Balkan Savaşları, Balkanlar ve dolayısıyla Batı Trakya için bir dönüm noktası teşkil eder. Batı Balkanlardan neredeyse tamamen çekilmiş olan Osmanlı, en azından Makedonya, Doğu Rumeli ve Trakya bölgelerinde siyasi hakimiyetini sürdürüyordu. Bu bölgelerdeki Türkler de, Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın bölgeye doğru yayılma yönündeki tehditlerini hissetmelerine rağmen, hakim unsur olmanın getirdiği avantajla Türk ve Osmanlı olmak arasındaki ince ayrımı çok fark etmemişlerdi. Ancak, 1913 yılına gelindiğinde bölgede artık hakim unsur olmaları tehlikeye girince, Türk kimliği etrafında örgütlenmeye girişmişler ve iki kez Batı Trakya Türk Devleti adıyla devletleşmişlerdir. Bu devletlerin isimlerinin özellikle "Türk Devleti" olarak vurgulanması, bölgedeki Bulgar ve Yunan siyasi yayılmacılığına karşı meşrulaştırılan bir Türk savunma psikolojisinden başka bir şey değildir. Kısacası, buradaki Türk örgütlenmesi, Batı Trakya'da Bulgar veya Yunan hakimiyeti olmasındansa, bağımsız bir Türk hakimiyetinin kalması gerektiği yönündeki siyasi isteği belli eden bir davranıştır.

Hiç kuşku yok ki, Batı Trakya'daki Türkler, Osmanlı hakimiyetinden çıkmadan önce de etnik anlamda Türk unsurunun mensubuydular. Ancak, Türk kimliklerini hatırlamaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyetini kaybettiği ve

İmparatorluk içinde Türkçü akımların güç kazandığı bir döneme denk düşmesi açısından önemlidir. Batı Trakya'daki devlet örgütlenmelerinin, İmparatorluk'ta İttihat ve Terakki'nin iktidarda olduğu ve Türkçü akımların bu iktidarın ideolojik alt yapısını oluşturduğu bir siyasi konjonktürde ortaya çıktığının altını çizmek gerekir. Nitekim, 1913'teki ilk Batı Trakya Türk Devleti'nin oluşumunda İttihat ve Terakki'nin ve Türkçü akımların etkisi yadsınamaz. Keza, 1919'da ortaya çıkan ikinci Batı Trakya Türk Devleti'nin de, yeni doğmakta olan Türk ulusçuluğunu benimsemiş, İstanbul'daki Batı Trakya Komitesi üyelerinin bölgeye giderek örgütlenmeyi başlatmaları sonucu doğduğu da hatırlanmalıdır.

Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon en başından beri Türkçü ve Türk milliyetçisi bir ideolojinin etrafında şekillenmiştir. Bunu Batı Trakya Türk Devletlerinin oluşum süreçlerinde görmek mümkün olduğu gibi, 1923'ten sonra Yunanistan hakimiyetine giren bölgedeki siyasi mobilizasyon sürecinde de görmek mümkündür. 1920'lerde Türkiye'de ortaya çıkan Türk ulusçuluğu, mikro anlamda Batı Trakya'ya da sirayet etmiş ve bölgedeki Türkler arasında ulusçu ve muhafazakar olmak üzere ayrışmalara sebep olmuştur.

Batı Trakya'da, Türk milliyetçiliği etrafında gelişen siyasi mobilizasyonu açıklayabilmek için öncelikli olarak milliyetçi ideolojinin ortaya çıkışını açıklamaya çalışmak gerekir. Batı Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçiliğin Balkanlara yansması ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türkçü akımların gelişimine nasıl etki ettiği ise genel milliyetçilik açıklamasının ardından gelmektedir. Ancak bu şekilde, Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyonun teorik çerçevesi anlaşılabilir olacaktır.

Batı Avrupa'da milliyetçilik düşüncesinin ortaya çıkışı genel olarak Fransız Devrimi (1789) ile ilişkilendirilir. Fransız Devrimi'nin, milliyetçi fikirlerin gelişmesine ve yayılmasına çok büyük bir ivme kazandırdığı tartışılmaz. Ancak, ulus fikrinin Fransız Devrimi'nden önce, Avrupa'daki Aydınlanma döneminde belirmeye başladığını söylemek gerekir. Ulus fikrinin erken dönemdeki yaratıcılarından Jean Jacques Rousseau, ulusu siyasi açıdan bireyi daha büyük bir birliğe katmanın bir yolu olarak açıklamış ve ulusu geleneksel toplumdaki bireyin yansması olarak tanımlayarak, kutsallık özelliğinin bahşedildiği geniş bir aile olarak nitelendirmiştir

(Llobera, 2007). Bu geniş aile tanımı daha sonra, aynı tarihi geçmişten gelen, aynı dili konuşan ve benzer kültürel özellikler sergileyen insanların oluşturduğu topluluklar, yani milliyetler tanımına varmıştır. Rousseau'nun millet tanımını da getirerek buna güçlü bir anlam yüklediği görülmektedir. Vatan ve ulus kavramlarını da ortak bir noktada buluşturarak, devleti de kapsayacak bir şekilde millet kavramını genişletmiş; vatan, ulus ve halk tanımlamalarını modern anlamlarıyla kullanmıştır (Llobera, 2007).

Erken dönemki ulus tanımlamalarının üzerinde çok tartışmalar ve yorumlar yapıldığı bir gerçektir. Ancak, milliyetçilik etrafında şekillenen siyasi mobilizasyonu anlayabilmek için Rousseau'nun ulusal topluluk tanımı eksik kalır. Aynı tarihi geçmişi paylaşan, aynı dili konuşan ve benzer kültürel özellikler sergileyen bir topluluktan bahsedildiği zaman, üzerinde yaşadıkları toprak parçasının önemi belirtilmediği takdirde tam anlamıyla mobilizasyonun çerçevesi anlaşılabilir. Bu konudaki tarihi katkıyı yapan da Montesquieu'dur. Montesquieu, vatan, yani *patrie* kavramını devletten ayırarak toplulukların yaşamış oldukları toprak parçasına duyulan sevginin bağımsızlığını açıklamıştır (Montesquieu, 1987). Bu şekilde, erken dönemdeki Batı Avrupa'da milliyetçiliğin ortaya çıkışı bir mantıksal dizine oturmaktadır. Önce, ortak geçmişe sahip, aynı dili konuşan, benzer kültürel özellikleri olan insanların oluşturduğu bir milliyet ortaya çıkarılmış; ardından, bu milliyetin üzerinde yaşadığı toprak parçası olarak açıklanan vatana duymuş olduğu bağlılık tanımlanmıştır. Bütün bunlar, modern milliyetçiliğin temel yapı taşlarını oluşturur.

Montesquieu'nun, tanımladığı millet için bir ruh çizmeye çalıştığı da görülür ve milli ruhu oluşturan beş önemli etkenden bahseder: din, yönetim unsurları, yasalar, ahlak ve gelenekler (Llobera, 2007). Bu beş etkenin etrafını kuşattığı bir millet söz konusudur ve bu milletin mensubu olan bireyler milletin ortak çıkarı için hareket etmektedirler. Milliyetçiliğin bu çok erken dönem tanımlamalarına Hume önemli bir katkıda bulunmuştur. Hume'a göre her millet kendine özgü bir takım özelliklere ve adetlere sahiptir. Dolayısıyla, bu şekilde birbirinden ayrılmaktadırlar. Hume, bu ayırt edici özelliğin temelinde fiziksel ve ahlaki farklılıkların yattığını söyleyerek bu konuda dokuz farklı örneklemede bulunmuştur:

- 1) Uzun süre belirli bir toprak parçası üzerinde varlığını sürdürmüş olan yönetimler, ulusal karakterin toprak parçasının bütününe yayılmasına neden olurlar. Buna örnek Çin'dir;
- 2) Sınırdış durumdaki küçük milletler, aynı coğrafi şartlarda yaşasalar bile farklı ulusal karakterlere sahip olabilirler. Mesela, Antik Yunan'daki Atina ve Thebes kent devletleri bu duruma örnektir. Atina tarih sahnesinde yerini alırken, Thebes tarih sahnesinden silinip gitmiştir;
- 3) Ulusal karakter coğrafi değil, siyasi sınırlarla belirlenir. Birbirine yakın topluluklar olmasına rağmen siyasi sınırların ulusal karakteri farklılaştırmasına örnek Fransa ve İspanya'dır;
- 4) Bir ulusun üyelerinin farklı coğrafyalara dağılmış olması, birbirleri arasındaki yakın teması ve alışkanlıklarını sürdürmelerine engel değildir. Bu şekilde özgün ulusal karakterlerini koruyabilirler ve içinde yaşadıkları toplumdan farklılaşabilirler. Hume'a göre, Yahudiler bunun için çok iyi bir örnektir;
- 5) Aynı coğrafya üzerinde yaşayan iki farklı millet birbirlerine karışmadıkları sürece ulusal karakterlerini yüzyıllar boyunca sürdürebilirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında yüzyıllar boyunca birlikte yaşamış, fakat birbirlerine karışmadıkları için ulusal karakterlerini koruyabilmiş olan Türkler ve Yunanlılar, Hume'un bu örneklemeinde son derece özgün bir yere sahiptirler;
- 6) Ulusal karakter, bir ulusun farklı coğrafyalara yayılma sürecinde de kendini göstermektedir. Örneğin, yeni kıtadaki (Amerika) İngiliz, Fransız ve İspanyol kolonileri sahip oldukları ulusal karakteri koruyarak başka bir coğrafyaya taşımışlardır;
- 7) Ulusal karakter, dönemsel değişiklikler gösterebilir. Antik Yunan ile çağdaş Yunan ulusu arasındaki farklılıklar bu duruma örnek teşkil etmektedir;
- 8) Siyasi, ticari veya başka iletişim araçları ile yakın temas halinde olan milletler karakterlerini koruyarak birbirine yakın, fakat ayrı varlıklar olarak yaşayabilirler. Hume burada bir örnekleme yapmasa bile Osmanlı yönetimi altında uzun yüzyıllar birlikte yaşayan Türkler ve Araplar bu önermeye iyi bir örnek olarak gösterilebilir;

- 9) Belirgin bir ulusal karaktere sahip olmasalar da, bazı uluslar kusursuz bir uyum sağlayabilirler. Hume burada, İngiliz ve İskoçları örnek vermektedir (Hume, 1964).

Hume'un bu örneklemeleri, millet karakterinin oluşumundaki temel unsurları teorik açıdan vermektedir. Rousseau ve Montesquieu'nun millet tanımlamalarının üzerine, fiziksel şartların oluşturduğu ahlaki ayırt edici özellikler de eklenince, 18. yüzyıldaki Fransız Devrimi ile patlama noktasına gelen milliyetçiliğin ana karakterinin oluşmaya başladığı söylenebilir. Özetle, Aydınlanma döneminin belli başlı düşünsel ürünlerinden biri olan millet kavramı, bu millet kavramı etrafında oluşan politik düşüncenin de ortaya çıkışıyla ideolojik milliyetçiliğin doğuşuna sebep olmuştur.

Tam da bu noktada, Rousseau'nun tanımladığı siyasi milliyetçilik, Fransız Devrimi'nin ateşlediği milliyetçilik akımı için bir öncü olmuştur denilebilir. Rousseau, yurttaşlardan oluşan topluluğun meydana getirdiği milletin bölünmez olduğunu söylemektedir. Rousseau'ya göre, gerekli olan yasalar ve yönetim var olduğu sürece millet tektir, bu milletin üyeleri de milletin ortak özelliklerinin korunması için var olduklarından yurtseverdirler ve bu özelliğiyle farklı milletlerden meydana gelen bir Dünya'nın varlığı söz konusudur (Barnard, 1984). Aslında, Rousseau'nun bu siyasi milliyetçiliği, milletlerin tek başına, bütün olarak bir mevcudiyet oluşturduklarını açıklama çabası olarak görülebilir.

Milliyetçiliğin ortaya çıkış sürecinde Alman romantizminin etkisi de kesinlikle göz ardı edilemez. Bu konuda, kültürel milliyetçiliğin kurucusu olarak gösterilebilecek olan Herder, önemli açıklamalar getirmiştir. Herder'e göre milletler, kültür, dil, sanat ve edebiyat gibi etkenlerle biçimlenirler ve daha sonra her millet grubunun ana karakteri çevresel etkenlere göre belirlenir (Llobera, 2007). Bu şekilde ortaya çıkan gelenekler de milleti şekillendiren en son etkendir ve bu noktada milletin dili, kültürel özelliklerini ve gelenekleri kuşaktan kuşağa aktarmadaki en önemli unsurdur (Ergang, 1931). Bu şekilde, devam eden bir süreç söz konusu olduğuna göre, millete özgü bir kültür ortaya çıkmaktadır. Alman romantizminin

etkisindeki bu kültürel milliyetçilik tanımı, daha sonra ideolojik milliyetçiliğin tamamlayıcı unsurlarından biri haline gelmiştir.

Aydınlanma dönemi filozoflarının millet ve milliyetçilik tanımlamalarından çıkan sonuç özetle, ortak bir toprak parçası üzerinde yaşayan, ortak geçmişe sahip, aynı dili konuşan, benzer kültürel özellikler sergileyen insan topluluğunun milleti oluşturduğudur. Bu millet, Hume'un tanımladığı gibi fiziksel ortamın da etkisinin bulunduğu ahlaki ayırt edici özelliklere sahiptir. Rousseau'da siyasi bir anlam kazanan millet kavramı, son olarak Herder'in tanımladığı kültürel özellikleri ile başka milletlerden ayrılmaktadır.

Birbirinden farklı milletler olduğuna göre, bu durumda bu milletler arasında var olma mücadelesinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu noktada, ortak değerleri paylaşan insanların oluşturduğu bir topluluğun ortak çıkarları da doğal olarak kendiliğinden oluşmaktadır. Dolayısıyla, modern milliyetçilik işte bu ortak çıkarlar üzerine inşa edilen politik yaklaşım olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, oluşturdukları milliyetin varlığını sürdürebilmesi için gereken şartları, yine o milliyeti oluşturan bireylerin düşüncelerinin toplamı olan politik davranışlar oluşturur. Bu politik davranışlar, modern milliyetçiliğin oluşumundaki temel adımlardır.

Fransız Devrimi, ideolojik milliyetçiliğin itici gücü olmuştur. Aydınlanma dönemi boyunca oluşan ve olgunlaşan milliyetçi yaklaşımlar için, Fransız Devrimi adeta bir taşıyıcı unsur olmuş ve bütün Avrupa geneline milliyetçiliği yaymıştır. Fransız Devrimi esnasında ortaya çıkan milliyetçiliğin birçok özelliği vardır. Ancak, bu noktada temel olarak üzerinde durulması gereken unsur, bütün bu millet tanımlarına harfiyen uyan bir Fransız ulusunun ve Fransız kültürünün ortaya çıkmış olması ve dahası 19. yüzyıl boyunca bütün Avrupa'ya yayılmış olmasıdır. Bu noktada, daha sonra, Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışında bir kıyaslama yapabilmek ve Batı Trakya'daki Türklerin politizasyon sürecinin yaşandığı Yunanistan'ın kuruluş felsefesini anlamak amacıyla, Fransız Devrimi'nin yaydığı ulusçu düşüncelerin, bağımsızlığa giden süreçte Osmanlı tebaası Rumlar üzerindeki etkilerini kısaca incelemek gerekir.

1789'daki Fransız Devrimi Avrupa'daki tüm toplumları etkilediği gibi kaçınılmaz bir şekilde Osmanlı tebaası olan Rumları da etkiledi. Özellikle 1790'larda Viyana merkezli olarak ortaya çıkan Yunan ulusçuluğu daha sonra Paris'e taşınmış ve 1821'deki Yunan isyanına giden yolda en önemli süreç olmuştur. Bağımsızlığın fikri kahramanı haline gelmiş olan Rigas Fereos ve Adamantios Korais bu süreçte incelenmesi gereken en önemli iki Yunanlı filozoftur.

Rigas Fereos, Fransız Devrimi'nden etkilenmiş Yunanlı bir cumhuriyetçi aydındır. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde demokratik bir devrim gerçekleştirilmesi idealini dile getirmiştir. Anayasa çalışmaları yapmış; temelde Osmanlı'daki bütün milletlerin eşit bir şekilde bir arada yaşayacakları bir düzenden bahsederek Osmanlı Sultanını 'tiran' olarak tanımlamıştır. Erken dönem filozoflarından olan Rigas Fereos'ta o dönemde, bağımsız bir Yunan Devleti anlayışının oluştuğunu söylemek zordur. Bunun yerine, Osmanlı'da, Fransa'dakine benzer bir devrim hareketi gerçekleştirilmesini ve çok uluslu demokratik yapıda bir devlet kurulmasını savunduğu anlaşılmaktadır (Millas, 2006). Görüldüğü üzere, Yunanistan'ın Osmanlı'dan bağımsızlık sürecinin ilk ortaya çıkışı, aslında Osmanlı sisteminin reforme edilmesi fikirleri üzerine kurulmuştur. Bağımsızlık fikri ise daha sonra oluşacaktır. Ayrıca, bu dönemin 1790'larda III. Selim'in hükümdarlığında Osmanlı diplomasisinde önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olduğu unutulmamalıdır. Osmanlı diplomasisi, Avrupalı devletler nezdinde etkin hale gelmeye başlamış; Osmanlı aleyhine gelişen fikir akımlarına karşı Avrupa'da önlemler alınmıştır (Naff, 1963). Bunun sonucunda, o dönemde, Osmanlı'daki Hıristiyan milletleri koruma siyaseti izleyen Avrupa devletlerinin politikalarıyla çelişir bir şekilde, Avusturya, 1798'de Rigas Fereos'u ve sekiz Yunanlı cumhuriyetçiyi yakalayıp Osmanlı'ya teslim etmiş ve Fereos idam edilmiştir. Bundan sonra, 1821 isyanına giden süreçte Rigas Fereos, ulusçu Yunanlılar için bir kahraman haline gelecektir.

Adamantios Korais ise, Rigas Fereos'un cumhuriyetçi fikirlerini daha ileriye taşıyarak bağımsız Yunan Devleti'nin felsefi arka planını oluşturmuştur. 1821 Yunan İsyanı'na giden süreçte Korais, özellikle Fransa'daki Yunanlı cumhuriyetçileri örgütleyerek, Kardeşlik Bildirisi ve Helen Nomarşisi (Millas, 2006) gibi risaleleriyle

Osmanlı yönetimine sert saldırılırdaki bulunmuş ve bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulmasını önermeye başlamıştır. Korais ile birlikte, 1810'larda Yunan ulusal bilincinin güçlendiği bir dönem yaşanmıştır. Ulusçuluğun temel kavramları bu dönemde görülmüş; Antik Yunan ile güçlü bağlar kurularak tarihsel miras vurgusu başlamış, Patrikhane ve ruhban sınıfı eleştirilmiş, hatta ulusun ismi ortaya atılmıştır: Helen Ulusu (Clogg, 1983). Yunan ulusçuluğunun doğuşu kuşkusuz bu kadar kısa bir şekilde anlatılamaz. Ancak, burada dikkat çekilmek istenen husus, Yunan ulusunun ortaya çıkışında, Aydınlanma döneminde tanımlanan milliyetçilik ile benzerliklerdir. Cumhuriyet gibi fikirlerin üzerine, ortak geçmiş olan Antik Yunan ile kurulan güçlü bağ ve ulusun isminin etnik gururu ifade "Helen" olması gibi temel unsurlar, daha sonra çağdaş Yunanistan'da, Helen olmayan Tükler gibi farklı etnik grupların dışlanmasındaki ana fikrin 19. yüzyıl başlarında oluştuğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Fransız Devrimi'nin ateşlediği milliyetçi fikirlerin farklı toplumların uygulamalarında bazı farklılıklar gösterse de en önemli ortak özellikleri romantizmin çok ciddi etkisi altında kalmış olmalarıdır. Bu noktada Llobera (2007), üç önemli özellik tanımlamaktadır: milliyetçiliğin geçmişe duyulan özlemlerle doğrudan ilişkili olması, organikçi, yani milleti bir bütün olarak algılaması ve anti-rasyonalist olması.

Milliyetçiliğin, geçmişe duyulan özlemlerle doğrudan ilişkili olduğunu gösteren birçok yorum bulmak mümkündür. Ancak, bunlardan en ilginçini modern hukukun oluşturulma sürecinde Alman Tarih Okulu'nun yasaların kaynağına ilişkin yorumlarıdır. Alman Tarih Okulu, hukukun kökenlerine dair bütün iradi anlayışlara saldırmış ve hukukun da tıpkı dil, din yada adetler gibi tarihsel bir oluşumun ürünü olduğunu savunmuştur (Llobera, 2007). Bu okulun en ünlü temsilcilerinden biri olan Savigny ise her bir milletin, kendi ruhu ile uyum içinde olan kendi yasalarına sahip olduğunu söylemektedir (Cassirer, 1979). Romantik milliyetçiliğin hukuk anlayışı ile ilgili bu açıklamalar dikkat çekicidir. Modern Avrupa'nın hemen bütün büyük ulusları, geçmişe duydukları özlemin içine Roma'yı koymuşlardır. Bu durumda, Roma hukukunun çağdaş Avrupa hukukundaki yeri ve önemi göz önüne alındığında, bunun tesadüf olmadığı anlaşılmaktadır.

İkinci olarak, milliyetçilik bir parça organikçilik demektir. Bu konuda Llobera'nın (2007) Lovejoy'dan (1941) aktardığı organikçilik yorumu şu şekildedir:

Milletin bir bütün olarak algılanması, Herder'in ön kabullerinden biridir. Lovejoy'a göre toplumsal bütünüün parçalarının – yani bireylerin – toplamından daha büyük olduğu düşüncesinin, bireyin ilginin merkezinde olduğu ve toplumun parçalarının analizi ile çözümlenebileceğinin düşünüldüğü bir yüzyıl için yeni bir düşünce olduğunda ısrar eder. Milletin bir organizma olarak düşünülmesi, Romantizmle olgunlaşmış bir görüştür. Bir milletin doğuşu, büyümesi, olgunlaşması ve çökmesi düşüncesi, Herder'in görüşlerini takip eden pek çok yazarda yankılarını bulacaktır. Olayların hali buyken, her bir organizma Doğa'nın planına katkıda bulunan, kendi içinde kıyaslanamaz bir değere sahip olan ve kendisini oluşturan bireylere indirgenemez bir unsur olarak görülmüyordu (Llobera, 2007, s. 189).

Anlaşıldığı üzere, milliyetçiliğin toplumsal bütünlükle yakından ilişkisi vardır. Keza, bunu bütün toplumların ulusçu ideolojilerinde görmek mümkündür. Ulus, kendini o millete adayan bireylerden meydana gelmiş bir organizma olarak görüldüğünden dolaydır ki, hemen bütün uluslarda, bireylerden ulusun bütünlüğü ve çıkarı için fedakarlık yapması beklenir. Bu da, klasik milliyetçiliğin temel unsurlarından birini oluşturur: bireyin hayatı, milletin hayatından daha önemli olamaz. Bu durumda, birey kendini milleti için feda edebilecek bir anlayışa sahiptir. Bu görüş, birçok Avrupa milliyetçiliğinin 19. yüzyıldaki ortak noktalarından biri olmuştur. 19. yüzyılın ve 20. yüzyılın yarısının kesintisiz savaşlarla geçtiği düşünülürse, kendilerini ulus için feda eden bireylerin olmadığı toplumlarda, yurttaşlardan meydana gelen ordular nasıl oluşturulur ve savaşlar nasıl yapılabilirdi?

Milliyetçiliğin bir diğer önemli özelliği de anti-rasyonalist oluşudur. Rousseau, insani başarılarından mahrum olduğu için zaten akli eleştirmiştir. Bunun yanı sıra, romantik akımın temsilcilerinin de genel olarak duygu ve hayal gücünden beslendikleri söylenebilir. Zira, romantizmin etkisi altına aldığı milliyetçiliğin temel özelliklerinden birinin yurtseverlik, yani *patrie*'ye duyulan sevgi olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda, Cassirer'e (1979) göre Batı medeniyetinin en büyük başarılarına hep şiir, sanat ve tarih gibi soyut etkenlerin yol açtığı düşünülebilir.

Bu romantik özelliklerle evrimleşmiş milliyetçilik ideolojisi, 1789'daki Fransız Devrimi ile birlikte bir patlama yaşadı ve önlenemez bir şekilde Avrupa'daki bütün milletleri etkisi altına aldı. Özellikle, Osmanlı coğrafyasına ulaşması uzun sürmemiştir. Napolyon'un 1803-1815 arası yaptığı savaşlarda bütün Avrupa'ya yaymaya çalıştığı ulusçu fikirler Osmanlı'nın Balkan topraklarına da aynı zamanlarda girdi ve özellikle Hıristiyan milletler arasında yayılmaya başladı. Bundan ilk etkilenen millet Sırp olmuştur ve hemen 1800'lerin başında isyan hareketine girişmişlerdir. Bu isyan hareketi başarısız olsa da, Balkanlardaki Hıristiyan milletlerin milliyetçi uyanışlarını tetiklemesi açısından önemliydi. Nitekim, kısa bir süre sonra, 1821'de Mora'da patlayan Yunan isyanı, uzun ve kanlı bir mücadelenin ardından 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığına varacaktır.

Yunan isyanı, milliyetçiliğin deneme tahtası haline gelecek olan Balkanlarda, milliyetçi ideolojinin başarı kazanması açısından önem teşkil etmiştir. 19. yüzyıl başında, Antik Yunan uygarlığının Batı Avrupa'da uyandırdığı hayranlık çok güçlüydü. Bu sebeple, bağımsız olacak bir Yunanistan'ın yalnızca kültürel ve dilsel bir birliğin değil aynı zamanda Avrupa için yüksek medeni ve siyasi değerlerin somut olarak ortaya konması anlamına geleceğinden dolayıdır ki (Llobera, 2007) Yunanistan'ın bu yeni ideolojiden beslenmiş bağımsızlığı modern milliyetçiliğin bir başarısı olarak değerlendirilmiştir.

Tarihi süreç içerisinde, bundan sonraki dönem ise İtalyan ve Alman ulusal birliklerinin sağlandığı dönemdir. İtalyan ve Alman siyasi birliklerinin sağlanmasının altında yatan milliyetçi fikirler, Avrupa tarihini kökünden değiştirecek gelişmelerin önünü açmıştır. Bu iki modelin önemi, milliyetçiliğin devlet oluşturma aşamasında bir katalizör olarak kullanılmış olmasıdır. Zira, özellikle Alman ulusal birliğinin sağlanmasının ardından, Alman milliyetçiliğinin Dünya politikalarını ne derece etkilediğini görmek için 1870-1945 arası dönemde çıkan savaşlara ve sonuçlarına bakmak yeterlidir.

Bütün bu milliyetçi gelişmelerin meydana geldiği dönemde, Türk milliyetçiliğinin çok geç uyanışa geçmesinin nedenleri vardır. Bir defa, her şeyden

önce, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkler hakim unsur konumundaydılar ve diğerleri gibi bağımsızlık hedefleri olmadığından dolayı milliyetçi akımları zararlı fikirler olarak algıladılar. Bu sebeple, 19. yüzyılın son dönemine kadar bir Türk milliyetçiliğinin varlığından tam olarak söz etmek mümkün değildir.

İkinci olarak, 19. yüzyılda, milliyetçi akımların doğduğu Avrupa ile Türklerin pek fazla ilişkisi yoktu. Bu sebeple, Osmanlı'nın ticaret burjuvazisini oluşturan gayri Müslimler Avrupa ile daha yakından ilişkide oldukları için Osmanlı coğrafyasındaki milliyetçi akımlarla ilk tanışmalar olmuşlardır. Bu tanışıklık daha sonra, isyan ve bağımsızlık hareketlerine dönüşünce Türklerin tepkisini çekmiştir. Bu sebeple, Osmanlı'da Türkler, genel olarak milliyetçi ideolojiyi benimseme eğiliminde olmamışlardır.

Osmanlı'da Türklerin, milliyetçi ideolojiyle tanışmaya başladıkları dönem, İmparatorluğun dağılma aşamasına geldiği; hemen her milletin bağımsızlık yönünde milliyetçi ideolojiden etkilendiği 19. yüzyıl sonlarıdır. Bu dönemde, Türkler de unutulmuş tarihlerini hatırlamaya, Türk dilinin Arapça etkisinde kalarak yozlaştığını konuşmaya ve Türklerin öncülüğünde, Türkçülük gibi bir siyasi akımın bütünleştiriciliğinde İmparatorluğun kurtarılabilirliğini düşünmeye başlamışlardır. Bu durum, 19. yüzyıl başlarında Avrupa'da yayılan klasik milliyetçilik akımı ile benzerlikler içermektedir. Hroch (1985), milliyetçiliğin gelişim sürecinde üç aşamadan bahseder. Birinci aşama, unutulmuş bir ulusun tarihini, kültürünü ve dilini yeniden keşfetmek için çalışan aktif bir entelektüel çevrenin varlığıdır. İkinci aşamada, bu entelektüel çevrenin ulusal bilinci uyandırmak için çabaladığı ve geniş halk kesimlerini milliyetçi hareketin içine dahil etmeye çalıştığı görülür. Üçüncü aşamada ise, milliyetçi hareket belirgin bir sınıf bilinci de içeren bir kitle hareketine dönüşmektedir.

Hroch'un tarif ettiği bu aşamalar, Türk milliyetçiliğinin tarihsel süreç içinde geçtiği aşamaları birebir anlatmaktadır. Osmanlı'nın son döneminde, Osmanlı entelijansiyasının içinde Türk milliyetçiliğini ideolojik bir altyapıya kavuşturan bir kesim var olmuştur. Bunlar, yazınlarıyla Türk milliyetçiliğinin ve Türkçülüğün kavramsal çerçevesini oluşturmuşlardır. Sonrasında, Birinci Dünya Savaşı sonunda

dağılan İmparatorluğun içinden çıkan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde, geniş halk kitleleri Türk milliyetçiliği ile mobilize edilmiş ve sonunda modern Türkiye'nin ortaya çıkışında, Türk milliyetçiliği, Kemalizm ile de sentezlenerek bir kitle hareketine dönüştürülmüştür.

Bu noktada, Türk milliyetçiliğinin gelişimi, Osmanlı coğrafyasındaki modernleşme çabaları ile doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana yürütülen tartışmaların arasında Türk modernleşmesi belki de en kapsamlı tartışmalardan birini oluşturmaktadır. Cumhuriyetin, Türkiye toplumu için öngördüğü modernleşme hamlesi, kimi toplum kesimlerince çabucak benimsenirken; bazı kesimler içinse büyük bir sorun teşkil etmiş, Türk modernleşmesine karşı, bugüne kadar süregelen sert ve kararlı bir karşı koyuşu tetiklemiştir. Bu karşı koyuşun temelinde 19. yüzyıl başları Osmanlı dönemine kadar uzanan bir takım dinamikler yatmaktadır.

Türk ulusçuluğu genel olarak Cumhuriyet ile özdeşleştirilmekle birlikte bu kanının doğru olmadığı da tartışmasız bir gerçekliktir. 1789'daki Fransız Devrimi'nin ardından Avrupa'da ortaya çıkan ulusçuluk, milliyetçilik gibi fikirler kaçınılmaz bir şekilde Osmanlı topraklarına da ulaştı ve 500 yıllık İmparatorluk'ta her anlamda çok hareketli bir 19. yüzyıl başlamıştır. İmparatorluk içinde gayri Müslim azınlıkların başlattığı siyasi hareketlenmeler ve sonrasındaki isyanlar, Osmanlı bürokratlarını modernleşme çabalarının içine sürüklemiştir (Kuran, 1997). Bu modernleşme çabaları da, Türk milliyetçiliğinin temelini oluşturmuştur.

Bu çabalar, genel anlamda Osmanlı sisteminin köhnemişliğini dillendiren düşüncelerle birleşmiş ve ağırlıklı olarak Batı yanlısı bir modernleşme hareketinin temelleri atılmıştır. İşte, 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı böyle bir iradenin getirmiş olduğu sonuçlardır. Ancak, Batılılaşma ekseninde Fransız aydınlanmasını merkezine alan bu modernleşme çabaları, Batılı olmayan bir toplumun içinde farklı algılamalar ve direnişlerle karşılaşmıştır. Bu direnişler, Batılılaşmadan vazgeçemeyen ancak kendine özgü sentezler yaratarak farklı modernleşme düşünceleri üreten bir entelijansiyanın da 19. yüzyılda ortaya çıkmasını

sağlamıştır. Kısacası, Türkiye coğrafyasına özgü, Batıya karşı ama Batı ile birlikte modernleşmeyi dert edinen bir aydın zümresi, İmparatorluktan Cumhuriyete geçişte çok önemli roller oynamıştır (Safa, 1997). Bu kapsamda, genellikle, Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük olarak üç ana başlıkta toplanan Türkiye’deki modernleşme hareketine damgasını vuran Türkçülük akımı, Türk ulusçuluğunun ve 20. yüzyıl Türk milliyetçiliğinin ideolojik alt yapısını oluşturması bakımından incelenmeye değerdir.

Bu sebeple öncelikli olarak, biraz geriye gidip Türkçülük akımının fikri temelini atan İsmail Gaspıralı’nın fikirlerini değerlendirmek gerekir. Sonrasında, Türkçülüğü bir program haline getiren Ziya Gökalp ve Türkçülük ışığında Cumhuriyet döneminin ideoloğu olan Yusuf Akçura’nın incelenmesi önem teşkil etmektedir.

Osmanlı coğrafyasında olmasa bile Batı’da Osmanlı İmparatorluğu içerisinde bir Türk milletinin varlığına yönelik ilk uyanışlar çok daha eskiye, 19. yüzyıl başlarına kadar gider. Bu konuda Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı ünlü çalışmasında Batı burjuvazisinin içinde *Turquerie* denilen Türk hayranlığının mevcut olduğunu; Türkiye’de üretilen sanat eserlerinin Batı’daki burjuva ailelerin evlerinde Türk Odası, Türk Salonu şeklinde teşhir edildiklerini aktarmaktadır (Gökalp, 1975). Bunun dışında o dönemde Batı’da üretilen iki Türkoloji eseri Türk aydınlarının üzerinde etkili olmuştur. Bunlar, 18. yüzyıl ortalarında Fransız tarihçi Joseph de Guignes’in yazdığı “Hunlar, Türkler, Moğollar ve Diğer Batı Tatarlarının Umumi Tarihi” ve İngiliz dil bilimci Arthur Davids’in 1832’de yayınladığı “Türk Dili Grameri” adlı eserlerdir (Sarımay, 2004).

Bu kapsamda, Osmanlı İmparatorluğu içinde Türkler haricindeki diğer unsurların modernleşme hareketlerini daha milliyetçi ve ulusçu bir çizgide yürüttüğünü söylemek gerekir. Türkçü bir farkındalık ise oldukça geç bir dönemde, 1860’larda ortaya çıkmıştır. Milliyet fikrinin Avrupa’da uyandığı düşünülürse, Avrupa ile entelektüel bağlamda çok daha yakın ilişkileri olan Kırım Türklerinin bu milliyetçi uyanışın ilk temellerini atmaları; daha sonra görüleceği üzere, Türk milliyetçiliğinin en önemli isimlerinden İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura’nın Kırimlı olması bu anlamda tesadüf değildir.

Bu noktada, felsefi olarak Türk milliyetçiliğinin kuramlaşmasına yönelik ilk adımı oluşturan kişi Kırmımlı bir yazar olan İsmail Gaspıralı'dır. Gaspıralı, daha sonrasında "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" şeklinde sloganlaştıracığı Türk milliyetçiliğinin ilk adımlarını Kırmım'da yayınladığı ve İstanbul'da da dağıtımı yapılan Tercüman gazetesi etrafında toplanan Kırmımlı aydınlarla birlikte atmıştır (Heyd, 2001). İsmail Gaspıralı eserlerinde, Türkçü fikir dünyasını üç temel unsur üzerine inşa etmiştir. Bunlardan ilki Türk dilindeki sadeleşme önerisidir. Gaspıralı, Türk dilinin çok fazla Farsça ve Arapça etkisinde kaldığını söyleyen ilk düşünür olmuş ve Türkçe'nin sadeleştirilmesi gerektiğini söylemiştir. Öyle ki, yeni ve modern Türkçe'nin İstanbul'daki hamal ve kayıkçı ile Doğu Türkistan'daki deve sürücüsü ve koyun çobanının da anlayacağı bir dil olacağı iddiasındadır (Saray, b.t.). Gaspıralı ikinci olarak, Avrupalı tarzda, ancak modern Türk dilinde bir eğitim sisteminin yaratılması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Son olarak, diğer Türkçü düşünürler gibi Osmanlı sisteminin çürümüşlüğünü ve Türkistan coğrafyasındaki Türklerin Rus egemenliği altında ezildiklerini açıklayarak yeni ve modern bir devlet anlayışı geliştirmeye çalışmaktadır.

Gaspıralı'nın Türk dilinin modernleşmesi konusundaki önerilerinin dönem itibariyle oldukça radikal bir yaklaşım olduğunu belirtmek gerekir. İsmail Gaspıralı, Türkçe'nin neredeyse tamamen Farsça ve Arapça kelimelerle dolduğunu; bu kelimelerin Türkçe'den atılarak bütün Türk topluluklarının anlayabileceği modern Türkçe'nin ortak yazı ve edebiyat dili olarak geliştirilmesini önermektedir (Emirhanov, 2005). Bunun için de, Türkçe'nin en yaygın konuşulan üç lehçesi, Anadolu Türkçesi, Kırmım Türkçesi ve Kazan Türkçesi üzerinde çalışmalar yapmış; bu lehçeleri harmanlayarak geniş bir coğrafyada Türk topluluklarının hepsinin ortak anlayabileceği, kullanabileceği bir Türk dilinin varlığını kanıtlamaya çalışmıştır (Yüksel, 2003).

Gaspıralı'nın Türkçü bir ideolojiyi esas alan anlayışında yenilenmesi gereken ikinci unsur eğitim sistemidir. Gaspıralı, eğitim sisteminin köhnemişliğinden dolayı Türklerin genel bilgi ve kültür seviyesinin acınacak durumda olduğunu söylemiş; Türklerin ilimden bihaber oldukları eleştirisini getirmiştir. Gaspıralı, yeni eğitim sistemindeki okullarda Türk dili ile Avrupa tarzında eğitim yapılması gerektiğini

belirtmiş; Avrupa’da fen ve felsefe alanında yayınlanan yapıtların Türkçe’ye çevrilmesini önermiş ve bizzat kendisi müfredat çalışmaları yapmıştır (Gaspıralı, 2005). Modern anlamda ilk kez ilkokul ve lise tanımını kullanan Gaspıralı’nın fikirlerinin öncülüğünde ilkokul ve liseden oluşan karma eğitim veren ilk modern okullar Kırım’da açılmış ve bu eğitim sistemine “Usul-i Cedid” denilmiştir (Akçura, 2008).

İsmail Gaspıralı dil ve eğitimde reformasyonun ardından son olarak devlet tanımlaması yapma çabasına girmiştir. Ancak, devlet anlayışı dil ve eğitimdeki önerileri kadar kapsamlı ve detaylı değildir. Gaspıralı, öncelikli olarak dil birliğinin ve kültürel birleşmenin sağlanması gerektiğini ortaya koymaya çalışmıştır. “Dilde, fikirde ve işte birlik” sloganı ile aşamalı bir Türk Birliği öngören İsmail Gaspıralı, ilk etapta Rusya’daki Türk topluluklarının birlik meydana getirmesi; sonra Osmanlı ülkesindeki Türklerle birlik kurulması gerektiğini savunmuştur (Gökgöz, 2005). Burada, 19. yüzyıldaki siyasi konjonktürün etkilerini görmek mümkündür. Bu önerinin çok basit bir şekilde 19. yüzyıldaki Alman Birliği’ni örnek aldığı düşünülebilir. Gaspıralı modern devlet tanımını, parlamenter monarşi; seçimle belirlenen bir meclis (kurultay), meclis tarafından denetlenen sultan (hakan) üçgeni üzerine kurgulamış, aslında oportünist bir yaklaşım sergileyerek Osmanlı’daki meşrutiyet yönetimini model almıştır.

İsmail Gaspıralı’nın erken dönem Türk milliyetçiliğinin, belki bilinçli olmasa da, ilk retoriklerini verdiği anlaşılmaktadır. Ancak, Osmanlı coğrafyasındaki ideolojik Türk milliyetçiliğinin temellerini atan en önemli aydın Ziya Gökalp’tir. Ziya Gökalp’in ortaya koyduğu Türkçülük felsefesi, daha çok Osmanlı coğrafyasındaki Türk toplumu ile ilgilidir. Ziya Gökalp’in eserlerinde ve özellikle Türkçülüğün programını ortaya koyduğu Türkçülüğün Esasları adlı çalışmasında üç temel kavram millet, medeniyet ve milli devleti kapsamlı bir şekilde yeniden tanımladığı görülür. Millet tanımlamasıyla ulusçu anlamda modern bir millet tanımı ortaya koymaya çalışan Gökalp, eğitimde, kültürde ve duygularda ortaklık taşıyan insanların oluşturduğu modern toplumu Türkçü millet olarak tanımlamaktadır (Gökalp, 1975). Gökalp’in medeniyet tanımlaması ise evrimselleşme ile başlamaktadır. Öncelikle kültür ve medeniyeti kavramsallaştıran Ziya Gökalp en temelde toplumların kabile

ve ümmet olma aşamalarından geçerek millet haline geldiğini; bu sürecin sonunda milli dil ve edebiyatını yaratarak milli kültüre sahip olduğunu söylemektedir.

Gökalp, Türklerin Müslüman olmadan önce Uzak Doğu medeniyetine mensup olduklarını, Müslüman olduktan sonra Doğu medeniyetine dahil olduklarını ve bu evrimsel süreç içerisinde kaçınılmaz olarak Batı medeniyetine ulaşacakları görüşünü ortaya atmaktadır (Gökalp, 1976). Tam bu noktada, kültür ile medeniyeti ayıran Ziya Gökalp, kültürün değerleri, medeniyetin ise kurumları içerdiğini belirterek milletlerin kültürel millet aşamasına ulaşırken kavramları, kuralları, kurumları oluşturup bir medeniyet meydana getirdikleri teorisini ortaya atmaktadır (Kongar, 1982). Bu son noktanın an itibariyle Batı medeniyeti olduğunu söyleyen Ziya Gökalp'in, Türklerin Batı medeniyetine girmedikleri takdirde cehaletin karanlığına sürükleneceğini söyleyerek ironik bir şekilde Batıcılık yaptığı düşünülebilir. Ancak, tam da bu noktada, Gökalp'in neden kültür-medeniyet ayrımına gittiği daha iyi anlaşılmaktadır. Gökalp'in temel derdinin, ölçüsü bilim ve teknik olan Batı medeniyetine girme ile kültürel millet olmuş Türk milletinin kültürel değerlerini muhafaza etme çabası arasındaki çelişkiyi örtmek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu noktadan sonra Gökalp, milli devlet tanımını Türkçü felsefe üzerinden yapma çabasındadır. Gökalp'e göre halkın ortak duyguları olan milli kültür, devletin temelini oluşturur ve bir toplumun millet olabilmesi için bağımsız bir kültüre sahip olması gerekir. Bu aşamada, Osmanlı toplumsal yapısını katı bir eleştiriye tutarak tanımladığı milli devleti oluşturacak ulusun özelliklerini karşılaştırma yaparak açıklar. Osmanlı toplumundaki ikilikleri ortaya koymaya çalışarak lisanda, vezinde, edebiyatta, musikide, bediide, ahlakta, felsefede, din telakkisinde, iktisatta ve sanatta Osmanlı ve Türk olmak üzere hep bir ikilik olduğunu belirtmektedir (Gökalp, 1977). İşte Osmanlı ve Türk arasındaki bu ayrım, Ziya Gökalp felsefesinde Türk ulusunun tanımıdır. Osmanlı seçkinlerini eleştiren Ziya Gökalp, buradan yola çıkarak, avam olarak nitelenen insanlardan oluşan kültürün uluslaşmaya gideceğini öngörür. Bir başka deyişle bu, Türkiye coğrafyasında ulus devletinin ilkel tanımıdır.

Son aşamada ise Ziya Gökalp, Türkçülüğü kapsamlı bir program etrafında ele alarak dilde, estetikte, ahlakta, hukukta, dinde, iktisatta, siyasette ve felsefede

Türkçülük akımının temel çerçevesini ortaya koymuştur. Gökalp'e göre dilde Türkçülük, Türk dilinin sadeleştirilmesi, Arapça, Farsça ve yabancı sözcüklerden arındırılarak yeni Türkçe'nin kültür dili olması anlamına gelmektedir. Estetikte Türkçülük ile ulusal edebiyat ve ulusal ölçü, ulusal müzik, ulusal halk sanatları ve ulusal beğeninin olması gerekliliğini ortaya koyan Ziya Gökalp, ahlakta Türkçülük anlayışı ile de, Türk Ulusu'nun ahlakını yurt ahlakı (yurtseverlik), meslek ahlakı, aile ahlakı, cinsel ahlak (kadın erkek eşitliği), uygar ahlak ve kişisel ahlak ile adalet kavramlarının bileşimi olarak görmektedir.

Gökalp sadece soyut tanımlamalarla bir Türkçülük programı çizmemiş aynı zamanda hukuk, din, iktisat ve siyaset alanlarında teknik anlamda bir program ortaya koymuştur. Hukukta Türkçülük, çağdaş, laik bir hukuk sistemi ile demokratik ve çağdaş bir milli devletin kurulması anlamına gelmektedir. Dinde Türkçülük din kitaplarının, hutbelerin ve vaazların Türkçeleştirilmesi olarak tanımlanırken, iktisatta Türkçülük anlayışında bir çeşit solidarizm; tesanütçü, yani dayanışmacı iktisat anlayışı ile toplumsal gönence erişilmesi öngörülmektedir. Ziya Gökalp, siyasette Türkçülüğü bir bilim, felsefe, estetik ekolu olarak tanımlayarak, klerikalizm, teokrasi ve baskıcılıkla bağdaşmayan bir siyasi akımdan bahsetmektedir. Son olarak ise maddi gereksinmelerin bulunmadığı ve zorlamadığı, çıkar ve art düşünceden arınmış kurumsal düşünmenin olduğu bir felsefede Türkçülük kavramsallaştırması ile Türkçülüğün esaslarını oluşturan programını bitirmiştir (Gökalp, 1975).

Ziya Gökalp'in ortaya koyduğu Türkçülük felsefesinin ve geniş siyasi programın Cumhuriyet dönemindeki en önemli takipçisi Yusuf Akçura olmuştur. Bu noktada, Ziya Gökalp ile Yusuf Akçura arasındaki benzeşmeyi ortaya koyarken, Gökalp'in Cumhuriyet dönemi Türk ulusçuluğunun temellerini attığının; Akçura'nın ise bu temellerin üzerine teorik çerçevede bir Türk milliyetçiliği inşa etme çabası içinde olduğunun altını çizmek gerekir.

Yusuf Akçura'nın Cumhuriyet dönemi uluslaşmasına katkısı oldukça büyük olmuştur. 20. yüzyılın başında yazdığı Üç Tarz-ı Siyaset risalesinde belirttiği Türkçülüğü, Ziya Gökalp'i takip ederek Cumhuriyet dönemi ulusçuluğuna dönüştüren Akçura'nın her anlamda Cumhuriyet'in ideoloğu yakıştırmasını hak

ettiğini belirtmekte fayda vardır. Her Türk milliyetçisi aydın gibi, temel amaçlarından biri Türk Birliği yaratmak olan Akçura, bu fikirlerini Cumhuriyetin ulus devlet ideolojisi üzerine bina ederek Türkçülerin idealleştirdiği bu Türk Birliği fikrinin Türk Ulus Devleti vasıtasıyla sağlanabileceğini iddia etmiştir. Dönemin konjonktürü içerisinde demokrasi vurgusunu da eksik etmemiş, Türkçülüğün demokratik yanını da ortaya koymaya çalıştıktan sonra milli egemenlik, milli eğitim ve milli iktisat üçgeni içinde bir çağdaşlaşma projesi çizerek Cumhuriyet dönemi Türk ulusçuluğunun ortaya çıkışında en önemli düşünürlerden biri haline gelmiştir.

Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset eserinde çerçevesini çizdiği Türk Birliği ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin ve ulusal vicdandan yoksun olanların Türkleştirilmesiyle başlayacaktır; daha sonra Doğu Avrupa ve Asya'da yayılmış olan Türklerin birleştirilmesiyle azametli siyasi bir millet oluşacaktır (Akçura, 1976).

Yusuf Akçura'nın bu ideasını erken Cumhuriyet döneminin bulunduğu konjonktür içerisinde demokrasi ile bağdaştırma çabası içinde olduğu görülmektedir. Çünkü, her ne kadar Cumhuriyet sıkı bir Türkleştirme politikası gütsede, Akçura, Osmanlı gibi kozmopolit bir imparatorluğun bıraktığı farklı etnik grupların varlığının farkındadır. Bu sebeple, Türkçülük anlayışını demokrasi çerçevesi içine oturtarak milliyet esasını her millet için bir hak olarak telakki edip, Türkler için talep edilen bu hakkın, diğer milletlere de aynı derecede tanınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu aşamada Demokratik Türkçülük gibi bir kavramsallaştırmaya giderek, örneğin Osmanlı İmparatorluğu içindeki Arapların, Arnavutların ve diğer milletlerin kimliklerine sahip olma hakkına istinaden haklı olarak istediklerinin verilmesine taraftar olunması gerektiğini söylemektedir (Akçura, 2006).

Bundan sonraki aşamada ise Akçura, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma projesinin çerçevesini çizerek Türk ulusçuluğunun temelini atan aydınlardan biri olacaktır. Çağdaşlaşma için öncelikle bağımsızlık ve milli egemenlik üzerinde duran Yusuf Akçura, aynı dili konuşmayı, aynı milli kültüre mensup olmayı milliyetin temel unsurları olarak tanımlar. Bu özellikleri taşıyan kişilerin oluşturduğu halk kitlelerinin kendi kendini yönetmesini milli egemenlik ve milli egemenliğin sonucu ortaya çıkacak bürokratik yapının da çağdaş Milli Türk Devleti olduğunu

söylemektedir (Akçura, 1923). Bu tanımlama, erken dönemde Ziya Gökalp'in ortaya attığı ulus devlet modelinin Cumhuriyet ile bütünleştirilerek modern Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisine eklenmesidir.

Çağdaşlaşmanın başlangıcının ön şartı olarak koyduğu milli egemenliğin sağlanmasıyla birlikte Yusuf Akçura, daha detaya inerek Cumhuriyet dönemi Türk ulusçuluğunun modernleşme anlayışının milli eğitimle ve bağımsız milli iktisada sahip olmayla başarılabileceğini belirtmektedir. Akçura'ya göre eğitim ulusal olmalı, Türk dilinde yapılmalı ve ulusal çapta tek bir eğitim sistemi olmalıdır (Akçura, 2006). Bu açıklamalar, Tevhid-i Tedrisat fikrinin ilk adımı olarak görülebilir. Yusuf Akçura, bu noktada, tam anlamıyla laik bir eğitim sisteminin tanımını yapmış, pozitivist bilimlerin; felsefenin öğretildiği bir müfredat takip edilmesi gerektiğini söylemiştir.

Akçura, son olarak ise, bütün bu bahsettiği çağdaşlaşma hamlelerinin Türk ulusçuluğunun kapsamı içinde gerçekleştirilebilmesi için maddi gücün önemi üzerinde durmakta ve bağımsız bir ekonomiye sahip olmayı zorunlu görmektedir. Yusuf Akçura, sosyalist olmamakla birlikte liberal bir ekonomi modeli de çizmemekte, genel hatlarıyla devletçi bir ekonomi modeli öngörmektedir. Milli iktisat anlayışı çevresinde geliştirdiği fikirlerinde, ağırlıklı gayri Müslimlerin elinde olan iktisadi faaliyetlerde Türklerin de etkin olmasının zorunlu olduğunu; bu şekilde milli bir burjuva oluşturulması gerektiğini söyleyerek 1930'ların devletçi modelinin ana hatlarını belirlemekte ve karma bir iktisat politikası önermektedir (Georgeon, 1986).

Türk ulusçuluğu çok uzun süreçlerden geçerek Cumhuriyet ile birlikte zemin bulmuş bir ideolojik harekettir. 19. yüzyıl Osmanlı Türkiyesi'nin düalist yapısından kaynaklanarak (Ortaylı, 2005) Tanzimat'tan Cumhuriyete ve bugüne devamlılık arz eden bu uluslaşma sürecinde bugün, bazı kabul görmezliklerin getirdiği fikri ve sosyal çatışmaları görmek mümkündür. Bir taraftan, Türk uluslaşmasını kayıtsız bir şekilde sahiplenmiş ve bunu bütün toplum katmanlarına yaymaya çalışan bir zümre varken, diğer tarafta ise Dünya'daki gelişmelerin etkilerinden kendini uzak tutmamış ancak Batı orijinli Türk uluslaşmasına da ısrarla karşı durmaya çalışan geniş toplum

kesimleri mevcuttur. Bu ikisi arasındaki çatışma, Türk milliyetçiliği temelindeki uluslaşma sürecinin ortaya çıkardığı sonuçlarla çok yakından ilişkilidir.

İsmail Gaspıralı'nın, belki de iyi niyetle ortaya attığı 'Türkleşme' ideası dağılmakta olan bir İmparatorluğun aydınlarının son kurtuluş çaresi olarak gördükleri bir ideolojiye sarılmalarına sebep olmuştur. Bu ideoloji ile birlikte tepeden inmece bir zihniyetle oluşturulan Türkçü uluslaşma çabaları, Ziya Gökalp'in felsefesinin süzgecinden geçerek Yusuf Akçura'nın katı ideologluğu ile birlikte kendini Türk milletinin bir parçası olarak gören her bireye çok yakından tesir etmiştir.

Ancak her şeye rağmen, pozitivist ve seçkinci düşüncelerden beslenerek yürütülen bu Türk uluslaşma sürecinin temellerini oluşturan İsmail Gaspıralı, Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi kuramcılarının fikirlerinin önemsizleştirilmesi de yanlıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve bütün bir 20. yüzyıl boyunca süren tartışmalar da göstermektedir ki, Türk uluslaşması Avrupa ve Batı dışındaki toplumlar arasındaki modernleşme çabaları arasında belki de en kayda değer olanlarından biridir. Türk ulusçuluğu hareketinin sonucunda, İmparatorluk'tan kalan bütün sıkıntılara rağmen olumlu ve olumsuz yönleriyle modern bir Türk toplumu ortaya çıkmıştır (Zurcher, 2009). Dolayısıyla, Türklerin belki de hala tam anlamıyla tamamlanmamış olan bu uluslaşma sürecinde, Türk milliyetçiliğinin felsefi ve sosyolojik temellerini atan düşünürlerin sunduğu katkıların, eleştirel boyutları çok olsa da, önemsizleştirilmesi yönündeki çabaların doğru olmadığını belirtmek gerekir.

Türk milliyetçiliğinin, bütün bu felsefi oluşum sürecinde ortaya çıkan Türk kimliği üzerindeki vurgusu, sadece Türkiye sınırları içinde yaşayan Türk ulusunun değil, aynı zamanda Türkiye dışında kalan Türk topluluklarının da temel argümanı olmuştur. Bu açıdan, Türk milliyetçiliğini salt Türkiye'deki toplumu etkileyen bir ideoloji olarak algılamak indirgemeci bir yaklaşım olur. Zaten, Türk milliyetçiliğinin fikri olarak ilk ortaya çıkışının İsmail Gaspıralı gibi aydınların öncülüğünde Kırım'da, Yusuf Akçura gibi ideologların fikirlerinde Mısır'da, meşrutiyet ve hürriyet fikirlerinin öncülüğünde Rumeli'de, bugünkü Türkiye coğrafyasının dışında gerçekleşmesi sadece Türkiye toplumunun ideolojisi olmadığını göstermektedir.

Özellikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından, Balkanlarda kalan önemli sayıdaki Türk topluluklarının varlıklarını idame ettirmeleri açısından, Türk kimliği önemli bir rol oynamıştır. Bu Türk kimliği, temel olarak Türk milliyetçiliğinin ontolojik yapısı ile şekillendirilen bir Türk kimliğidir. Balkanların isyan ortamında, çok katlı bir şekilde, anti-Türk öğelerle zenginleştirilmiş olarak gelişen Sırp, Bulgar, Yunan milliyetçiliklerine karşı, Türk topluluklarının Türk kimliği etrafında bütünleşmesi bu açıdan anlaşılabilir bir durumdur. Bu Türk kimliğinin ideolojik alt yapısı da Türk milliyetçiliğidir.

Balkanlardaki Türk milliyetçiliği, Türk milliyetçiliği ideolojisinin oluşum sürecindeki tartışmalarla yakın benzerlikler içermektedir. Öncelikli olarak, Balkanlardaki Türklerin dillerini koruma kaygısı ve asimilasyon tehdidine karşı Türk dilini muhafaza etme konusundaki hassasiyetleri Türk milliyetçiliğinin en önemli yapı taşı konumundaki dil birliğini işaret eder.

İkinci olarak, aynı milletin, bu durumda Türk milleti, bireyleri oldukları düşüncesiyle oluşturulan organik yapı, bölgede Türk olmayan Yunan, Bulgar gibi hakim unsurlara karşı bir koruma kalkanı oluşturmaktadır. Bu da, milliyetçiliğin ana unsurlarından biri olan milletin bölünmezliğini akla getirmektedir.

Üçüncü olarak ise, bölgedeki Türk milliyetçiliğinin kültürel bir milliyetçilik olduğunu vurgulamak gerekir. Her ne kadar, hakim unsurlara karşı bir anti-tez olarak gelişmiş olsa da, Balkanlardaki Türk milliyetçiliğinin farklı olana karşı saldırgan bir milliyetçilik olmadığını özenle ayırt etmek gerekmektedir. Aksine, azınlık olarak bölgede kalan Türklerin, Türk ve Müslüman öğelerle oluşmuş kültürü kollama çabası sonucu ortaya çıkmış korumacı bir yaklaşımdır. Balkanlardaki Türk milliyetçiliğinin, Gökalp'in tanımlamalarıyla paralellik gösteren bir kültürel milliyetçilik olduğu söylenmediği takdirde, bölgedeki, saldırgan unsurlar içeren diğer milliyetçiliklerle benzerlikler olabileceği fikri ortaya çıkar ki, bu da tarihsel gerçeklikler açısından sakıncalıdır. Özetle, Balkanlardaki Türk milliyetçiliğini, Sırp, Bulgar ve Yunan milliyetçiliklerinden ayıran en önemli unsur, bunlar gibi yayılmacı değil daha çok korumacı olmasıdır.

Modern milliyetçilik okumalarında da Batı Trakya'daki Türk milliyetçiliğinin kavramsal çerçevesinin izdüşümünü görmek mümkündür. Bu konuda, Fredrik Barth'ın, Türkçe'ye 'araçsalcılık' olarak çevrilebilecek *instrumentalist* açıklaması önemlidir. Barth'ın modern araçsalcı yaklaşımı, etnisite kavramının çerçevesini açık biçimde çizmektedir. Öncelikle, milliyetçi sosyolojinin oluşumunda etnik tanımlama başat rolü oynar. Daha detaylı bir ifadeyle, etnik kimlik sadece ortak kültüre değil, aynı zamanda diğer gruplarla olan kültürel farklılığa vurgu yapan bir sosyolojik tanımlamadır. Çıkış noktası diğer gruplarla farklılık olan etnik tanımlamanın sınırları çizilir ve etnik kimliği ifade eden isimlendirmelerle bu sınırlar sembolikleştirilir. Etnik kimliğin çevresel, iktisadi, tarihi ve siyasi rolünü sabitlemek için bu sembolik sınırların varlığı olmazsa olmazdır. Çünkü, özellikle siyasi liderlerin yada toplumdaki önemli figürlerin yönlendiriciliğinde gelişen milliyetçi mobilizasyonda, kendi kendine atıfla ortaya çıkan etnik tanımlamanın kapsamına kendilerini yerleştiren bireylerin, 'öteki' olandan farklılaştığı kültürel sınırların içinde yarattıkları bir siyasi hareket söz konusu olmaktadır (Barth, 1998).

Bütün bu klasik ve modern milliyetçilik tanımlamaları kapsamında değerlendirildiğinde, Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyonun, hem teorik açıklamalarla paralellik gösterdiğini, hem de Balkanlardaki Türk milliyetçiliğinin özelliklerini içeren bir milliyetçilik etrafında oluştuğunu söylemek mümkündür. 1920'de, bölgede hakim unsur konumundan, birden azınlık konumuna düşüş, Batı Trakya'daki Türk toplumu için hızlı bir siyasi dönüşümün başlangıcını teşkil eder. Bu noktadan sonra, Yunanistan'ın bölgedeki politikalarına karşı geliştirilen azınlık politikaları Türk kimliği üzerinden şekillenmiştir. Çünkü, bundan sonra artık, Yunanistan'ın siyasi hakimiyetine karşı bölgede Türk varlığını korumak temel kaygı haline gelmiş ve Türk milliyetçiliğinin ideolojik yaklaşımı çerçevesinde bir siyaset geliştirilmiştir.

Batı Trakya'daki yeni siyasetin Türk milliyetçiliği etrafında geliştiğini gösteren temel unsurlar sıralanırsa, bu noktada kültürel Türk kimliğinin korunması yönündeki hassasiyet ilk sırada gelir. Bu açıdan, Yunan milliyetçiliğinin sergilediği yayılcı özelliğin sonucu, bölgedeki kültürel Türk milliyetçiliği korumacı bir refleks geliştirmiştir. Bu korumacı milliyetçiliğin ana unsuru ise Türk kimliğidir.

İkinci husus, bölgede azınlık olarak kalmış Türk toplumunun bütünselliğinin korunması yönündeki çabalar, organikçi yaklaşımla paralellikler sergileyerek, bölgede bir bütün olarak Türk Azınlık toplumunun varlığını koruma içgüdüsünü ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, bölgedeki Müslüman topluluk içindeki herkes Türk Azınlık kimliğinin altına girmiştir.

Son olarak ise, Türk dilini korumak, Azınlığın Türk kimliğinin muhafazası açısından önem arz ettiğinden dolayı, bu yönde bir hassasiyet gelişmiştir. Türkçe'nin Azınlığın kültürel kimliğinin devamı için olmazsa olmaz bir durum arz etmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan dil birliği anlayışı, Azınlığın sergilediği Türk milliyetçiliğinin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Batı Trakya'da, bu konudaki korumacı yaklaşım o derece güçlüdür ki, Azınlık mensubu insanlar, Türk dilini korumak amacıyla uzun yıllar Yunanca öğrenmemeyi ve konuşmamayı tercih etmişlerdir. Bugün bile, Batı Trakya'da Türk dilini kaybedebileceği korku ve endişesiyle Yunanca öğrenme konusunda direnen kesimlerin varlığından söz etmek mümkündür.

Bütün bu göstergeler, bölgedeki siyasi mobilizasyonun kültürel öğeleri ağır basan bir Türk milliyetçiliği etrafında geliştiğini destekler niteliktedir. Nitekim, bütün bir 20. yüzyıl boyunca, Batı Trakya'daki politizasyonun birincil unsuru Türk kimliği olmuştur. 21. yüzyılın başında da, temel insan hak ve özgürlüklerinin evrensel kabul görmeye başladığı küresel siyaset ortamında, Batı Trakya'daki Azınlık için birincil öncelik Türk kimliği sorunudur. Bu durum göstermektedir ki, Batı Trakya'daki toplumun yaklaşık yüz yıllık politizasyon sürecini etkileyen Türk milliyetçiliği, toplum içinde güçlü bağlarla varlığını sürdürmektedir. Kuşkusuz, geçmişe oranla Batı Trakya'daki milliyetçi ideoloji post-modern kavramların etkisinde kalarak bazı evrilmeler geçirmiştir. Ancak, temel hassasiyet hala önce Türk kimliği, sonra insan hakları temelindeki bireysel hak ve özgürlüklerdir.

Bu çalışma kapsamında, Batı Trakya'daki Türk toplumunun geçirmiş olduğu siyasi mücadele evrelerinin tarihini ve güncel durumunu açıklamak için, öncelikli olarak, milliyetçilik bağlamındaki kavramsal çerçevenin anlaşılabilirliği amacıyla,

Batı Avrupa’da ulus anlayışının ve milliyetçiliğin ortaya çıkış süreci incelenmiştir. Milliyetçiliği ortaya çıkaran sosyal ve siyasi etkenler incelenmeden, Türk milliyetçiliği etrafında gelişen Batı Trakya’daki siyasi mobilizasyonun anlaşılabilmesi kolay değildir. Bu sebeple, daha sonra, Batı Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçiliğin Osmanlı coğrafyasına etkileri incelenmiş ve milliyetçilik akımının tetiklediği Balkanlardaki isyan hareketlerinin Osmanlı İmparatorluğu içindeki Türklerde yarattığı etkiye değinilerek Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkış süreci verilmeye çalışılmıştır.

Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışı ve toplumsal etki yaratması kuşkusuz karmaşık ve uzun bir süreci ifade etmektedir. Ancak, bu çalışmada, Türk ulusçuluğunun oluşmasında etkileri büyük olmuş, Osmanlı dönemindeki Türkçülük akımının önemli temsilcilerinin fikirleri irdelenerek, Cumhuriyet dönemi Türk ulusçuluğunun nasıl oluştuğu aktarılmaya çalışılmıştır.

Türk ulusçuluğuna paralel olarak, Türkiye coğrafyasındaki milliyetçi düşüncelerden yakından etkilenmiş, Batı Trakya’daki ilk politik örgütlenme hareketleri incelenmiştir. Bu erken dönem incelemesinde genellikle Türkçe kaynaklar kullanılmıştır. Bunun temel sebebi, dönem itibariyle yabancı kaynaklarda Batı Trakya’ya fazla yer verilmemiş olmasıdır. Bu durum, erken dönem politikasyon hareketlerinin tarihi ile ilgili araştırmanın Türkçe kaynaklar üzerinden yürütülmesini zorunlu kılmıştır.

Batı Trakya’daki siyasi mobilizasyonun en yoğun yaşandığı süreci kapsayan 1980-1995 arası dönem bu çalışmanın odaklandığı temel dönemdir. Bu sebeple, bölgedeki sorunların ortaya çıkış sürecinde Türk ve Yunan kaynaklarının bakış açıları incelenerek, birebir sorunun muhatabı olan Batı Trakya’daki Türk toplumunun yerel yayınlarındaki yaklaşımlar göz önünde bulundurulmuştur. Buradaki temel amaç, Batı Trakya’daki siyasi sorunların, çoğunlukla Türk-Yunan ilişkilerinin etkisinde ortaya çıkmasına rağmen, bölgedeki Türk toplumu ile Yunan hükümetleri arasındaki siyasi çatışmalardan kaynaklandığını açıklama çabasıdır. Bir başka ifadeyle, Batı Trakya’daki Türk toplumunun siyasi mücadelesindeki dinamiklerin ortaya çıkışında, Yunan hükümetlerinin politikalarının ve Azınlığın

buna verdiği siyasi tepkilerin, bölgedeki siyasi mobilizasyonda birincil etkenler olduğu kabul edilmiştir. Türk-Yunan ilişkileri, Batı Trakya'daki politizasyona etki bakımından ikinci sırada değerlendirilmiştir.

Sadece Türk, Yunan ve Batı Trakya'daki yerel kaynakların değerlendirilmesiyle bir analiz yapıldığı takdirde, çalışmanın eksik kalma riskinin ortaya çıkacağı anlaşıldığından dolayı, tarafsız değerlendirmeleri de analize katabilmek amacıyla yabancı kaynaklara, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde başvurulmuştur. Özellikle, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmaya başladığı 1990'ların başındaki döneme ait uluslararası kurum ve kuruluşların, diğer devletlerin rapor ve yayın çalışmaları, Türk ve Yunan bakış açılarının dışında tarafsız sayılabilecek gözlemleri aktarabilmek amacıyla kullanılmıştır. Türk, Yunan ve Batı Trakya kaynaklarının dışındaki bu kaynakların, uluslararası toplumun bakış açısını analize katabilmek amacına yönelik oldukça önemli katkı sunduğu belirtilmelidir.

Son olarak, bu analizin gerçekleştirilmesi için izlenen yöntemde, bilgi akışını hızlandıran internet ortamındaki verilerin derlenmesi ve aktarılması önemli bir yer tutmuştur. Özellikle, Batı Trakya'daki kurumların, Batı Trakya Türklerinin sorunları ile ilgili Yunanistan dışında faaliyet gösteren Batı Trakya kuruluşlarının, internet ortamında sağladığı bilgiler son derece önemli katkı yapmıştır.

Batı Trakya'daki politizasyonun 21. yüzyıl başında geçirmekte olduğu evrimleşmenin, söz konusu kurumların uluslararası platformlarda gerçekleştirdikleri faaliyetlerle doğrudan ilişkili olduğu, kurumsal internet sitelerindeki kaynakların sağladığı bilgiler sayesinde anlaşılabilmiştir. Bunlara ek olarak, Batı Trakya ile ilgili faaliyet gösteren gönüllü grup ve kişilere ait internet siteleri de, interaktif bilgi akışını sağlamaları açısından bu çalışmanın ortaya çıkışında kayda değer bir katkı yaratmışlardır.

Batı Trakya ile ilgili kapsamlı bir analizin ortaya çıkarılabilmesi için imkanlar dahilinde bulunan bütün veri araçları kullanılmaya çalışılmıştır. Türk arşiv kaynaklarının sağlamış olduğu tarihi bilgiler ışığında Batı Trakya'daki politik gelişmelerin tarihsel sürecini aktarmak mümkün olabilmıştır. Batı Trakya'daki yerel

kaynakların önemi ise, bölgedeki insanların ve Batı Trakya siyasetini yürüten kişilerin birebir yaşadıklarını aktarmaları açısından çalışmanın omurgasını oluşturmasındadır. Yerel kaynaklara, Türk ve Yunan kaynaklarının, bazen taraflı, yorumları da eklenerek karşılaştırmalı bir analiz şansı yakalanmış ve her iki tarafın bakış açıları anlaşılmaya çalışılarak bir değerlendirme yapma kaygısı gözetilmiştir.

Sonuç olarak, analizin ortaya çıkarılmasında izlenen karşılaştırmalı yöntem, Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon sürecinin bütünlüklü bir yaklaşım içerisinde aktarılmasını olanaklı kılmıştır. Batı Trakya kurumlarının interaktif ortamda sağladığı bilgiler ışığında da, Batı Trakya'daki politizasyonun son durumu hakkında değerlendirme yapılabilmesi mümkün olmuş, bunun sonucunda, Batı Trakya'da, post-modern yaklaşımların etkisindeki siyasi mobilizasyonun geldiği nokta ve gelecekte alması öngörülen olası istikamet aktarılmaya çalışılmıştır.

2. BÖLÜM: SİYASİ ÖRGÜTLENMENİN TARİHİ SÜRECİ

A. 1923 Öncesi Dönem

a. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları

Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon genel olarak Lozan Antlaşması'nın yaratmış olduğu siyasi ortamda ortaya çıkmış olmasına rağmen siyasi örgütlenme geleneği aslında 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. 19. yüzyılın başında, Sırp ve Yunan isyanlarıyla başlayan ulusal bağımsızlık hareketleri Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki çözülme sürecini hızlandırmıştır. Her şeye rağmen İmparatorluk, Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856) gibi köklü reform hareketleriyle bu çözülmeyi yaklaşık seksen yıl gibi bir süre geciktirmeyi başarabilmiştir.

Balkan milletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı girişmiş oldukları bağımsızlık hareketleri bölgedeki Rus yayılcılığı ile doğrudan ilişkilidir. 1871'de Alman ulusal birliğinin kurulmasıyla birlikte, Avrupa'nın ortasında oluşan ve Balkanlara doğru genişleme eğiliminde olan Alman-Avusturya Pan-Cermen ittifakı, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarına doğrudan bir darbe vurmuştur (Sander, 2010). Bu gelişmenin sonucunda Çarlık Rusyası'nın Boğazlar ve Balkanlar üzerinden Akdeniz'e açılma politikası ciddi bir engelle karşılaşmıştır. Bu engeli aşmak için Rusya, doğal olarak Osmanlı Devleti ile bir çatışmanın içine girmek zorunda kalmıştır. Bu çatışma, ilk dönemlerde Balkanlardaki Hıristiyan Ortodoks milletlerin isyan hareketlerine destek şeklinde olmuş, fakat Osmanlı Devleti'nin isyanları bastırma konusunda nispeten başarılı olması Rusya'yı Balkanlardaki hakimiyetini kurmak için Osmanlı Devleti ile savaşa girmeye mecbur bırakmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan ve 93 Harbi de denen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın

Balkanlardaki siyasi dengede 21. yüzyıla kadar uzanan çok köklü değişiklikler meydana getirdiği söylenebilir.

93 Harbi'nin başlangıcında Osmanlı ve Rus orduları arasındaki çarpışmalar dengeli gitmiş ve iki taraf da birbirine kesin bir üstünlük sağlayamamıştır. Ancak, ilerleyen safhalarda Osmanlı ordularında baş gösteren planlama hataları ve iletişimsizlik, savaşın sonucunu Osmanlı Devleti'nin aleyhine çevirmiştir. Ruslar, Edirne'yi almışlar ve İstanbul'a çok yaklaşmışlardır. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında barış anlaşması bugünkü adı Yeşilköy olan Ayastefanos'ta 3 Mart 1878 tarihinde imzalanmıştır. Savaşın sonu Osmanlı Devleti için kesin bir yenilgi olduğundan dolayı Ayastefanos Anlaşması Osmanlı Devleti açısından çok ağır şartlar içermekteydi. Anlaşmanın, Batı Trakya'yı ilgilendiren maddesi ise 6. maddedir. Ayastefanos Anlaşması'nın 6. maddesine göre, Osmanlı Devleti'ne vergi bağı ile bağlı ve büyük bir Bulgaristan kuruluyordu. Daha sonra Bulgar milliyetçiliği için de her zaman ütopyik bir hedef haline gelecek olan Ayastefanos Bulgaristanı'nın sınırları, batıda Arnavut bölgelerinden doğuda Karadeniz'e, kuzeyde Tuna Nehri'nden güneyde Makedonya ve Batı Trakya'yı da içine alacak şekilde Ege Denizi'ne kadar uzanıyordu (Erim, 1953).

Ayastefanos Anlaşması, daha sonra Berlin Anlaşması ile geçerliliğini yitirecektir. Ancak, Ayastefanos'un asıl önemi, Bulgar yayılmacılığını güçlendirmesi, buna karşılık bölgedeki Türklerin Bulgar yayılmacılığına karşı örgütlenme bilincini tetikleyerek Batı Trakya ve Rodoplar bölgesindeki siyasi örgütlenme geleneğini başlatmış olmasındadır.

Ayastefanos Anlaşması ile Rusya'nın neredeyse bütün Balkan coğrafyasını hakimiyeti altına alması ve güçlü bir Bulgaristan'ın ortaya çıkması başta İngiltere olmak üzere Batılı devletleri endişelendirmiştir. İngiltere'nin baskıları ve Almanya'nın girişimleriyle 1878'de Berlin Kongresi toplanmıştır. Berlin Kongresi'ne giderken İngiltere için temel kaygı Rusya'nın kontrolünde geniş bir Bulgaristan'ın ortaya çıkması olmuştu. İngiliz hükümetine sunulan 3 Mayıs 1878 tarihli bir raporda Bulgaristan'ın Ege kıyılarına uzanarak yeni bir denizci devlet olarak ortaya çıkmasının tehlikelerine işaret edilmekte ve bu devletin Ege ve

Makedonya bölgesinden uzak tutulması gerektiği vurgulanmaktaydı (Sumner, 1937). Görüldüğü üzere, Bulgaristan'ın genişlemesi dönemin uluslararası politikasında da ciddi bir kaygı yaratmıştır.

Balkanlardaki sınırların yeniden düzenlenmesi kaygısının hakim olduğu Berlin Kongresi sonucunda Rusya ve Bulgaristan'ı memnun etmeyen Berlin Anlaşması 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanmıştır. Anlaşmanın 1. maddesine göre Bulgaristan'ın sınırları Ayastefanos'a göre çok daraltılıyor ve Balkan Dağları ile Tuna Nehri arasına sıkıştırılıyordu. Ancak, 13-22. maddelere göre ise Hıristiyan bir valinin, ki bu Bulgar bir vali anlamına geliyordu, yönetiminde özerk bir Doğu Rumeli Eyaleti kuruluyor ve Batı Trakya da bu eyaletin sınırları içine alınıyordu (Armaoğlu, 2010). Bu durumda, Batı Trakya bölgesinde resmi olarak bir Bulgar hakimiyeti kalmamış olsa bile fiili olarak Bulgar baskısı ortadan kalkmamıştır. Bunun sonucunda da, bölgedeki Türklerin ilk siyasi örgütlenmeleri ortaya çıkacaktır.

b. Rodop Hükümeti (1878)

Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları ile Batı Trakya bölgesindeki Osmanlı hakimiyetinin oldukça zayıfladığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, Bulgaristan Prensiği'nin kurulması ve yine Bulgarların fiili hakimiyeti altında bir Doğu Rumeli Eyaleti'nin oluşturulması bölgedeki Türkler üzerindeki baskıları oldukça arttırmıştır. Bu baskılara karşı Türkler tarafından ilk mukavemet de fazla gecikmemiştir.

Batı Trakya bölgesinin kuzeyindeki Rodop Dağları ve Kırcaali dolaylarında yaşayan Türkler, Timirski Ağmet Ağa'nın önderliğinde örgütlenerek ayaklanmışlar ve bölgede oluşmaya başlayan Bulgar hakimiyetine karşı ilk örgütlü mücadeleyi ortaya koymuşlardır (Bıyıklıoğlu, 1992). Bu hareketin siyasi bir amaç taşımaktan uzak olduğu, daha çok Türklerin Bulgar baskısı altında kalmalarına karşı oluşturdukları ve silahlı mücadele amacını taşıyan bir hareket olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, silahlı mücadele olarak başlayan bir mukavemetin, sonunda bir hükümet teşekkülüne varması Batı Trakya'daki siyasi örgütlenmenin ilk örneğini oluşturmuştur.

Rodop Hükümeti, kurulduğu dönemdeki ismi ile Rodop Hükümet-i Muvakkatesi, kimi kaynaklara göre Ayastefanos Anlaşması'ndan hemen sonra 4 Mart 1878'de, bazı kaynaklara göre ise Berlin Anlaşması'ndan sonra 16 Mayıs 1878'de Rodoplar bölgesindeki Sultanyeri kazasında kurulmuştur. Rodop Hükümeti'nin 4 kişiden oluşan bir kurucular heyeti bulunmaktadır. Silahlı ayaklanmanın önderi Timirski Ahmet Ağa ile özdeşleşen bu hükümetin diğer kurucuları Hacı İsmail Efendi, Kara Yusuf Çavuş ile Hidayet Paşa'dır. Hükümetin yanı sıra köy meclisi temsilcileri ve nahiye müdürlerinden oluşan otuz kişilik bir Temsilciler Meclisi de oluşturulmuştur. Bu açıdan, demokratik anlayışa nispi olarak yakın bir siyasal oluşum olduğu anlaşılmaktadır (Edirneli, 2011).

Rodop Hükümeti her ne kadar ayaklanmanın getirdiği örgütlenme mecburiyeti üzerine kurulmuş olsa da, siyasi temsili haiz bir organ olarak hareket ettiği diplomatik münasebet çabası içine girmesinden anlaşılmaktadır. Hükümetin resmi mührünü taşıyan ve Avrupa devletlerinin İstanbul'daki elçilerine gönderilen 16 Mayıs 1878 tarihli muhtırada bir nevi bir devlet hakimiyet alanı belirleme çabası görülmektedir:

Ayestefanos Anlaşması'ndan sonra Ruslar ve Bulgarlar memleketimizi istila ettiler. Biz ise hükümete kaldık. Her ne kadar Osmanlı Devleti bizleri, Bulgaristan emaretine terk etmiş ise de Avrupa devletlerinin tasdiki olmadıkça Bulgar hükümetine meşru bir hükümet gözüyle bakamayız. Ayestefanos Anlaşması'nı şiddetle protesto ederiz. Müslümanların idare ettikleri yerlerle Rus ve Bulgarlar tarafından idare olunan memleket arasındaki farkı görmek üzere kimi isterseniz gönderiniz. Meriç'in güneybatı tarafındaki topraklardan yeni Bulgaristan'a bir karış yer vermemenizi istirham ederiz. Çünkü, idaremiz altında bulunan dört milyon Müslüman... (Bıyıklıoğlu, 1992, s. 22-23).

Muhtıradan da anlaşıldığı üzere, Rodop Hükümeti, çoğunluğu Türklerden oluşan yaklaşık dört milyonluk bir nüfusun yaşadığı Meriç Nehri'nin güneybatısında, yani Batı Trakya'nın kuzeyi, Rodoplar bölgesi ve Kırcaali dolaylarında siyasi kontrolünü sağlamış ve yönetim gücünü de elinde bulundurmuştur. Bölgedeki siyasi

hakimiyetini de Bulgaristan Prenslığı'nin Doğu Rumeli Eyaleti'ni ilhakını tamamladığı 1886 yılına kadar sürdürmüştür (Edirneli, 2011).

c. Garbi Trakya Hükümeti ve Batı Trakya Türk Devleti (1913)

Batı Trakya bölgesindeki ilk siyasi örgütlenme sayılabilecek Rodop Hükümeti nasıl ki 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrasındaki direniş sonucu ortaya çıktıysa, 1913'te Gümülcine'de kurulan ve ikinci Batı Trakya hükümeti denilebilecek olan Garbi Trakya Hükümeti de yine bir savaşlar zincirinin sonucu, baskı altına giren bölge halkının direnişini örgütleyen bir siyasi organ olarak kurulmuştur.

Osmanlı Devleti, I. ve II. Balkan Savaşlarının sonunda Batı Trakya'yı kesin olarak kaybetmiş bulunuyordu. Balkan Savaşlarındaki nihai toprak paylaşımını belirleyen 10 Ağustos 1913 tarihli Bükreş Anlaşması ile Batı Trakya bölgesi Bulgaristan'a bırakılmıştır (Bayur, 1983). Ancak, bölge halkının çok büyük çoğunluğunun Türklerden oluşması, Yunanistan'ın bölge üzerinde genişlemeye yönelik hedefinin bulunması, Osmanlı Devleti'nin de bölgedeki fiili kontrolünü kaybetmemek için özellikle bölgeye sızan subaylarının faaliyetleriyle Türk direnişini ayakta tutma çabası bölgeyi bir mücadele alanına çevirmiştir. Bu mücadelenin ortasından da bir devlet doğacak, ancak uzun süre yaşayamayacaktır.

Balkan Savaşları sonucu ortaya çıkan kaotik ortam Batı Trakya'da da kendini göstermiş ve bölgedeki Türkler Osmanlı hakimiyetinden çıkmanın vermiş olduğu endişe ile Bulgar baskısının ve Yunanistan'ın olası bir müdahalesinin kaygılarını yaşamaya başlamışlardır. Rodoplar ve Batı Trakya bölgesinde uzun süredir devam eden hakimiyet mücadelesinin Türkler üzerinde yaratmış olduğu etkinin sonucudur ki, halk kendi güvenlik ve huzurunu sağlamak için siyasi örgütlenmenin önemini kavramıştır. Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı hakimiyetinden çıkar çıkmaz hemen bir hükümet kurma girişimlerinin başlaması, ancak siyasi örgütlenme geleneğinin varlığıyla açıklanabilir.

Batı Trakya'da 1913'te ortaya çıkan hükümet kurma girişimleri bu kez farklı bir konjonktürde cereyan etmiştir. 1878'dekinin aksine, bölgede üç devletin, Osmanlı

Devleti, Bulgaristan ve Yunanistan, hakimiyet kurma mücadelesi vardı ve dolayısıyla siyasi hükümetin yanı sıra askeri gücün de oluşturulması gerekmiştir. Bundan dolayıdır ki, Batı Trakya'nın Türk halkı, Osmanlı ordusunun subaylarının yardımıyla bir hükümet teşekkül edebilmiştir. Bu doğrultuda, Ağustos 1913'te Kuşçubaşı Eşref Bey'in komutasındaki müfrezeler Batı Trakya'ya girerek siyasi örgütlenmenin itici gücü konumunda olmuşlardır (Gündağ, 1987).

Batı Trakya'da Osmanlı subaylarının sevk ve idaresinde yapılan askeri hareketlerin ardından bölgenin büyük çoğunluğu Türklerin kontrolüne geçmiştir. Bu noktadan sonra, bölgedeki Türk hakimiyetinin sağlanması için hemen hükümet kurma çalışmalarına girişilmiş ve Osmanlı subaylarından, aynı zamanda Batı Trakya'daki askeri hareketlerin idaresini yürüten Süleyman Askeri Bey'in topladığı kongre sonucu Temmuz 1913'te Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi kurulmuştur (Akın, 2002).

Bu hükümet kurma girişiminin Osmanlı askerleri tarafından başlatılmış olması genellikle Osmanlı Devleti'ndeki Teşkilat-ı Mahsusa gibi gizli örgütlenmelerin faaliyetlerine dayandırılmıştır. Akşin (1987), Batı Trakya'daki bu hükümetin, bölgenin yeniden Osmanlı Devleti'ne kazandırılması amacıyla Teşkilat-ı Mahsusa tarafından kurdurulduğunu belirtmektedir. Ancak, Teşkilat-ı Mahsusa'nın o tarihte kurulduğuna dair bir bilgi mevcut değildir (Bıyıklıoğlu, 1992). Dolayısıyla, Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi'nin Osmanlı Devleti tarafından kurdurulduğuna dair görüş sorunludur. Bu hükümet kurma girişiminin, bölgede var olan siyasi örgütlenme geleneği ile bölge halkının güvenliğini sağlama ve yönetim gücünü elinde bulundurma çabasının bir birleşimi olarak görmek mümkündür. Zira, söz konusu hükümetin 29 bin kişilik askeri kuvvetini (Aydınlı, 1971) yöneten Süleyman Askeri Bey ve Kuşçubaşı Eşref Bey gibi Osmanlı subaylarının dışındaki yöneticilerin Batı Trakyalı olması dikkat çekicidir. Bıyıklıoğlu (1992), hükümet reisliğine Gümülcineli olan Müderris Salih Hoca'nın getirildiğini; ayrıca, Rauf Bey ve Halit Bey gibi Gümülcine'de görev yapan memurların hükümette yer aldığını bildirmektedir.

Garbi Trakya Hükümeti kuşkusuz olağanüstü şartlarda ortaya çıkmış bir hükümettir. Ancak, temel gayesinin bölgedeki Türk ve Müslüman halkın idaresini

sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede Türk idaresini tesis etme çabalarına rağmen, Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarından ciddi güç kaybına uğrayarak çıkması Garbi Trakya Hükümeti'nin de sonunu getirmiştir. II. Balkan Savaşı'nın ardından 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan İstanbul Anlaşması ile Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmaktaydı. 1913'ün Ekim ayı ortalarında da Batı Trakya bölgesi Bulgaristan'a terk edilmiş ve Garbi Trakya Hükümeti de fiilen son bulmuştur.

Yaklaşık üç ay gibi kısa bir süre yaşamış olmasına rağmen Batı Trakya'da kurulmuş olan bu hükümet bölge halkının idare geleneğinin yerleşmesi açısından önem teşkil etmektedir. Balkan Savaşlarının yaratmış olduğu çok zor şartlar altında, askeri gücü olan, bayrağı ve milli marşı olan bir devlet oluşumu söz konusu olmuştur (Şimşek, 2008). Bölgedeki yerel idarecilerin bu hükümette yer aldıkları ve dönemin çetin koşulları altında Batı Trakya'daki Müslüman Türk halkın içinden gelerek siyasi yönetim teşebbüsünde buldukları göz önüne alındığında, bu hükümet oluşumunun Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın siyasi örgütlenmesinin tarihinde önemli bir evreyi teşkil ettiği yönünde bir değerlendirme yapılabilir.

d. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Batı Trakya Komitesi

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin birçok cephede yenilmesi ve savaşı kaybeden devletler tarafında yer alması üzerine Batı Trakya da dahil olmak üzere İmparatorluğun Avrupa topraklarının geleceği belirsiz bir duruma düşmüştür. Ancak, Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı günlerin olağanüstü şartları altında dahi Batı Trakyalıların örgütlenme ve bölgeyi olası bir işgale karşı koruma yönünde çabalarının var olduğu da görülmektedir. Savaşın hemen ardından, Kasım 1918'de Batı ve Doğu Trakya dahil olmak üzere bütün Trakya bölgesinin yabancı işgaline düşmesini önlemek amacıyla Edirne merkezli örgütlenme hareketleri ortaya çıkmıştır. Daha sonra Anadolu'daki Türk ulusal kurtuluş mücadelesinin de temelini oluşturacak olan Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Edirne Mebusu Faik Kaltakkıran, Edirne Belediye Reisi Şevket Bey, Avukat Şeref Aykut Bey ve Tüccar Kasım Efendi'nin öncülüğünde kurulmuş ve bütün Trakya bölgesinin Osmanlı toprakları içinde muhafaza edilmesi yönünde faaliyet göstermiştir.

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkilatlanmasına paralel olarak da bir Batı Trakya Komitesi kurulduğu bilinmektedir. Komitenin kurucuları arasında Batı Trakya'daki siyasi ve askeri mücadelenin içinde yer almış Hasan Tahsin (Argun), Hüseyin Sabri (Tüten) ve İskeçeli Arif Bey gibi isimler yer almaktadır (Bıyıklıoğlu, 1992). Sonrasında Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını alarak faaliyetlerini arttıracak bu komitenin temel amacının, Batı Trakya'nın Bulgaristan hakimiyetinde olmasından dolayı bölge dışından bir siyasi örgütlenme yaratarak bir kurtuluş mücadelesi başlatmak olduğu söylenebilir. Komitenin kuruluşunda yer alan kişilerin hemen hepsi Batı Trakyalı olup, bölgenin Bulgaristan hakimiyetine geçmesi üzerine İstanbul'a gelmiş kişilerdir. Batı Trakya'da o dönemde, Bulgar ve Yunan hakimiyetine karşı bir mukavemet gelişme potansiyelinin var olduğu belli olmaktadır. Çünkü, 1878'den bu yana çoğu zaman siyasi karışıklıkların yaşandığı bir bölge olmasına rağmen nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Türkler, Balkanların diğer bölgelerine oranla, yerlerinde kalmışlar ve ekseriyeti oluşturmaya devam etmişlerdir. Bu açıdan, Batı Trakya'daki hakimiyet mücadelesinin bir süre daha Türk nüfusun lehine gelişeceği anlaşılmaktadır ve nitekim gelişmeler bunu kanıtlar yönde seyretmiştir.

Batı Trakya Komitesi'nin faaliyetleri, Batı Trakya'daki mukavemeti canlı tutmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Osmanlı Devleti, yenilmesine ve çok ağır şartlar içeren anlaşmalar imzalamasına rağmen, bölge iki yıl daha Türklerin hakimiyetinde kalmış, Yunanistan çok çabalamasına rağmen Batı Trakya'ya girememiştir. İstanbul'daki bu örgütlenmenin önderleri mütarekenin hemen ardından Batı Trakya'ya geçecekler ve tarihteki ikinci Batı Trakya Devleti'nin kurucuları arasında yer alacaklardır.

e. İkinci Garbi Trakya Hükümeti ve Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)

Birinci Dünya Savaşı'nın şartları altında Batı Trakya dışında oluşan örgütlenmeler savaş biter bitmez yeniden bölgedeki faaliyetlerine geri dönmüşlerdir. Bu aşamada, Batı Trakya'da Balkan Savaşları ile başlayan ve savaş yıllarındaki olumsuz şartlara rağmen devam eden, kendi kendini idare yönünde, halk ve

aydınların gösterdiği bir irade olduğunu belirtmek gerekir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Paris Anlaşması ile Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması öngörülmüştür (Yaşar, 2005). Ancak, buna rağmen Yunanistan'ın Batı Trakya'ya tam olarak ancak 1920'nin sonunda yerleşebilmiş olması, bölge halkının ve yöneticilerin göstermiş olduğu mukavemetin bir sonucudur.

Savaşın 1918'de sona ermesiyle birlikte bölgenin statüsü bir süre belirsiz kalmıştır. Bu süre zarfı içinde Batı Trakya'da ilk olarak Müslüman gençler arasında bir örgütlenme ortaya çıkmıştır. Gümölcine'de, 1919 başlarında kurulduğu tahmin edilen Müslüman Gençler Birliği savaş sonrası dönemin Batı Trakya'sındaki mukavemetin ve örgütlenmenin ilk adımı olarak değerlendirilebilir. Batıbey'in (1979) aktardığına göre, Müslüman Gençler Birliği'nin sekiz kişilik bir kurucular heyeti vardı ve bu heyette hepsi Batı Trakyalı olan Baytar Mehmet Efendi, Ethem Hacı Hafız, Hüseyin Avni Kalpa, Hacı Mehmet Efendi, Ahmet Efendi, Hamdi Bey, Aşçı Kara Hüseyin Efendi ve Ahmetzade Halit Bey adlı şahıslar bulunuyordu. Bu teşkilatın bir nizamnamesi de vardı.

Halk arasındaki bu örgütlenmeler olası bir Yunan işgaline karşı oluşan iradenin tezahürü ve geçmişten gelen siyasi örgütlenme geleneğinin devamı olarak nitelendirilebilir. Ancak, halkın arasından çıkan gençlerin hükümet edecek deneyimleri yoktu. Bu aşamada, artık Anadolu'daki Türk milli mücadelesi için çalışan, dağılmış Osmanlı ordusu mensupları Batı Trakya'daki örgütlenmenin öncüsü olacaklardır. Bunlardan en önemlisi Yüzbaşı Fuat Balkan'dır. Trakya'daki 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'in emrinde bulunan Fuat Balkan, Birinci Dünya Savaşı esnasında özellikle Drama bölgesindeki askeri hareketleri yönetmiş ve daha sonra Yunanistan'ın Trakya'yı işgalini önlemek ve Yunan kuvvetlerinin Trakya bölgesinde oyalanması amacıyla Batı Trakya'daki askeri unsurları yeniden örgütlemiştir. Fuat Balkan bu hareketlerin başlangıcını hatıralarında şu şekilde anlatmaktadır:

İsmet Bey o sırada, Harbiye Müsteşarlığından başka İstihbaratı Sulhiye Komisyonu Askeri Müşavirliği vazifesini de görmekte, Buna rağmen benim vazifeme ait olan talimat ve notları pek kısa zamanda hazırladı ve vaziyeti şu şekilde

izah etti: “İtilaf hükümetleri, yani İngiltere, Fransa ve İtalya, Bulgarlarla Noyi muahedelerini görüşürlerken, Bulgarları, Garbi Trakya’yı Yunanlılara terke mecbur kılacak surette tazyik edeceklerdir. Garbi Trakyayı kolayca ele geçirip Edirne hududumuzun karşısına yerleşmiş bir Yunanistan bulunsun istemiyoruz. halkı Yunanlılar aleyhine tahrik etmek zarureti vardır” diyerek bu hususta ne düşündüğümü sordular. Doğu Trakya ve Drama bölgesindeki silahlı adamlarımı da Batı Trakya’ya naklederek vereceğiniz her türlü vazifeyi yapabilirim dedim ve hatta bir Garbi Trakya Muvakkat Hükümeti dahi kurarak şiddetli harekete geçebileceğimi de izah ettim. Bu izahlarım ve tekliflerim Albaylar Heyeti tarafından dikkatle dinlendi ve ittifakla tasvip ve kabul edildi. (Martı, 1998, s. 51-52).

O dönem Harbiye Nezareti’nde görevli olan İsmet (İnönü) Bey’in bilgisi dahilinde Fuat Balkan’ın Batı Trakya’da direniş hareketlerini örgütlediği anlaşılmaktadır. 1919 yılı içerisinde girişilen bu mukavemet hareketleri başarılı olmuş ve bölgedeki halkın ve yerel liderlerin örgütlenme konusundaki becerileri ile de birleşince Batı Trakya’da yeni bir hükümet idaresi kurulabilmesi mümkün olmuştur. Bu durum da, Batılı Müttefikler tarafından Yunanistan’a bırakılan bölgenin bir süre daha Türklerin idaresinde kalmasına yol açmıştır.

Batı Trakya’daki ikinci hükümet 17 Ekim 1919 tarihinde Gümülcine’de Batı Trakya Türk Devleti adı ile kurulmuş ve hükümetin başına Peştereli Tefik Bey getirilmiştir (Öksüz, 2006). Bölgedeki askeri unsurların etkin mücadelesi sonucu kurulan bu hükümet yine belirgin bir şekilde halkın desteğine ve muhtemel Yunan işgaline karşı direniş iradesine dayanarak kurulmuştu. Hükümetin kuruluş sürecinde bölgedeki direniş hareketinde önemli bir işlev gören Garbi Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nde, İskeçe, Gümülcine ve Dedeoğaç bölgelerinden, yani Batı Trakya’nın her bölgesinden üye vardı. Bunların dışında, Kavala ve Drama bölgelerinden dahi bu cemiyet çatısı altında üyeler bulunmaktaydı ki, bunlar Fuat Balkan’ın örgütlediği direniş hareketine ciddi katkılarda bulunmuşlar ve bölgede Türk idaresinin hakim kılınması yönünde hükümet teşkil edilmesi için çalışmışlardır (Bıyıklıoğlu, 1992).

Fuat Balkan’ın hatıralarından da, direniş kuvvetlerinde Batı Trakyalı gönüllülerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Gümülcine ve İskeçe dolaylarındaki köylerden

oluşturulan müfrezelerle Yunan işgaline karşı silahlı mukavemet sürdürülebilmiş ve Batı Trakya'ya girmek için hazırlık yapan Yunan kuvvetleri uzun süre İskeçe sınırında beklemişler, bölgeye girememişlerdir (Martı, 1998). Bu askeri direniş hareketinin Batı Trakya Devleti'nin bir süre daha ayakta kalmasını sağladığı aşikardır. Ancak, her ne kadar, siyasi geleneği oluşmuş bir idare altında bulunan bir bölge söz konusu ise de, yine de Yunan ordusunun işgaline karşı koyacak güce sahip bir yönetimden bahsedilemez.

Bıyıklıoğlu'nun (1992) aktardığına göre, bu İkinci Batı Trakya Hükümeti'nde şu isimler yer alıyordu: Hükümet Reisi Peştereli Tefrik Bey, Dışişleri Bakanı Mahmut Nedim Bey, İçişleri Bakanı Hasan Tahsin (Argun) Bey, Maliye Bakanı Sabri (Tüten) Bey, Harbiye Bakanı Fuat (Balkan) Bey, Adliye Bakanı Bekir Sıtkı Bey, Evkaf Bakanı Gümülcineli Mustafa Efendi. Bu hükümette yer alan bazı isimlerin daha önce İstanbul'da örgütlenen Batı Trakya Komitesi'nin üyeleri oldukları ve Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Batı Trakya'ya dönerek hükümet çalışmalarına katıldıkları da anlaşılmaktadır.

İkinci kez kurulan Batı Trakya Türk Devleti'nin dönemin konjonktürü içinde uzun süre yaşaması beklenemezdi. Bölge üzerinde genişleme hedefleri olan Bulgaristan'ın savaştan yenik çıkması, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılı devletler tarafından paylaşılmış durumda olması, Yunanistan'ı Batı Trakya'nın hakimiyetini ele geçirme konusunda öne çıkarmıştır. Bütün bu gelişmelerin sonucunda Yunanistan, Mayıs 1920'de Batı Trakya'yı tamamen işgal etmiş ve bunun sonucunda İkinci Batı Trakya Hükümeti de son bulmuştur (Ömeroğlu, 1994).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile başlayan Batı Trakya'daki siyasi örgütlenme mücadelesi 1923'e gelindiğinde oldukça önemli bir aşama kaydetmiş bulunuyordu. Yaklaşık kırk yıllık bu dönem içerisinde, bölgedeki Türk halkı üç kez hükümet kurmuş ve kendi siyasi kaderine hükmetme konusunda ciddi bir irade ortaya koymuştur. Özellikle, savaş dönemi olan 1913-1920 arasındaki yedi yıllık dönemde organize edilen direniş hareketleri ve kurulmuş olan idareler bölgede çok aktif bir siyasal ve askeri yapı ile örgütlenme geleneği ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, bu mücadeleler Osmanlı'nın Balkanlarda yitirmiş olduğu toprakların ve yabancı

yönetimi altına giren Türk azınlıkların tarihinde simge olmuştur (Oran, 1991). Oluşmuş olan bu geleneğin bıraktığı miras sayesinde de Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlık, 1923 Lozan Antlaşması ile oluşacak yeni duruma kolaylıkla uyum sağlamasını bilecek, siyasi mücadelesini demokratik seçimler yoluyla sürdürecektir ve sivil toplum örgütleri şeklinde örgütlenmesine devam edecektir.

B. 1923 Sonrası Dönem

a. Lozan Antlaşması (1923) ile Oluşan Yeni Siyasi Ortam

1919'da başlayan ve 1922'de sona eren Anadolu'daki ulusal kurtuluş mücadelesi başarıya ulaştıncaya, Osmanlı Devleti'nin terk ettiği Balkanlardaki dengeler de yeniden kurulmuştur. Yeni kurulmuş olan Türk Ulus Devleti'nin dinamizminin ortaya çıktığı ve Anadolu'da yürüttüğü uzun savaşı kaybeden Yunanistan'ın iç çalkantılarla uğraştığı bir dönemde imzalanan Lozan Antlaşması, Batı Trakya'daki Türk halk için de yeni bir siyasi ortamın başlangıcını teşkil etmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'nın "Siyasi Hükümler" adını taşıyan 1. Kısmının 3. Bölümü'nde "Azınlıkların Korunması" adı altında Türkiye'de yaşayan gayri Müslim azınlıkların statüsünü belirleyen bir takım hükümler yer alır. Aynı bölümün son maddesinde (45. Madde) ise şu hüküm bulunmaktadır: "Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan tarafından da kendi ülkesinde bulunan Müslüman Azınlığa tanınmıştır." Bu madde ile Batı Trakya'da kalan Müslüman Türk Azınlık, Lozan Antlaşması'nın ilgili bölümündeki 37-45. maddelerinde belirlenen çerçevede hukuki koruma altına alınıyordu. Buna göre Yunanistan, Türk Azınlığın dil, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın yaşam hakkı ve özgürlüğünün korunmasını, ibadet serbestliğini, dolaşım ve göç etme özgürlüğünü, yasalar önünde eşitliğini, çoğunluğun yararlandığı siyasi ve sosyal haklardan yararlanmasını, özel hayatta, ticaretle, dini hayatta, basın yayın hayatında, kamu organları ile ilişkiler ve mahkemelerde Türkçe'nin serbestçe kullanılmasını, Müslümanların yardım, dini ve sosyal amaçlı kurumlar ve okullar kurma ve yönetme

hakkını, her iki dilde de eğitim veren okullar kurmayı ve dini kurum ve vakıflar için tam himaye sağlamayı kabul etmiş bulunmaktadır (Türk Tarih Kurumu [TTK], b.t.).

Lozan'ın yaratmış olduğu yeni statü, Batı Trakya'daki Türkler için tarihi bir dönüm noktası idi. Çünkü, uzun yüzyıllar süren Osmanlı Türk hakimiyetinin ardından, savaş döneminde Bulgar ve Yunan hakimiyet çabalarına karşı gösterilen direnişe rağmen, şimdi Türkler başka bir devletin vatandaşları olarak azınlık statüsünde farklı bir siyasi hayata başlamışlardır. Bu yeni siyasi hayat, 1930'a kadar Türk-Yunan ilişkilerindeki sorunların gölgesinde cereyan etmiştir. Yunanistan'ın içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık, Türkiye'nin uzun savaş yıllarının ardından yeniden toplumsal yapılanma sürecinde izlemeye başladığı denge politikası ve Yunanistan'la siyasi sorunları halletme yönündeki çabası, Batı Trakya'daki Türklerin Yunanistan idaresi altındaki siyasi örgütlenmelerini doğrudan etkilemiştir.

Anadolu'daki askeri hareketin tam bir felakete dönüşmesinin ardından Yunanistan, Lozan'da Batı Trakya'yı kazanmasına rağmen sosyal ve ekonomik bir bunalım dönemine sürüklenmiştir. Yunanistan, Lozan Antlaşması ile Batı Trakya'yı kazanmış ancak, uygulanamayan Sevr Anlaşması (10 Ağustos 1920) ile kazanmayı umduğu toprakların hiçbirini elde edememiştir. Yunanistan, sanayileşmemiş ve toprakları da tarıma müsait olmayan bir ülke olarak temel gıda ihtiyaçlarını dışarıdan karşılamak zorundaydı. Bütün bunlara ek olarak, Türkiye, Bulgaristan ve Rusya'dan gelen yaklaşık 1.3 Milyon göçmeni yerleştirme sorunları da ortaya çıkınca ülke, büyük bir siyasi, sosyal ve ekonomik çöküntü yaşamaya başlamıştır (Jelavich ve Jelavich, 1965).

Bu olumsuz etkenlerin bulunduğu bir ortamda şekillenen Yunan iç politikası 1920'ler boyunca kanlı hesaplaşmaların getirdiği rejim değişiklikleri yaşamıştır. Anadolu'da yaşanan askeri yenilgiden sonra, Venizelos yanlısı subayların yaptığı darbenin ardından Ekim 1923'te yapılan seçimleri Venizelos'un liderliğindeki Liberal Parti kazanmıştır. Venizelos anayasal monarşi yanlısı politika izleyince, Yunan Meclisi'ndeki cumhuriyetçiler, askerlerin de desteğini alarak Venizelos aleyhine güçlü bir kampanya başlatmışlardır. Bunun neticesinde, Venizelos Şubat

1924'te iktidarı bırakarak Avrupa'ya kaçmak ve Yunanistan Kralı da ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Öksüz, 2006).

Bu kaotik ortamda, Yunan Meclisi 25 Mart 1924'te ülkede cumhuriyet ilan etmiş ve Nisan ayında yapılan referandumda halkın %70 oranındaki desteğiyle krallığın kaldırılmasına karar vermiştir. Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen ülkeye istikrar gelmediği görülmektedir. 1924-1925 yıllarında altı hükümet değişikliğinin yarattığı siyasi istikrarsızlık iki askeri darbeye yol açmıştır. 1925'te General Pangalos'un yapmış olduğu darbe ve 1926'da General Kondilis tarafından yapılan karşı darbe ile, cumhuriyet kurulmuş olmasına rağmen, bir anayasa oluşturulamamıştır. 1927'de başlayan anayasa çalışmaları Venizelos'un tekrar ülkeye dönmesi ile sonuçlanmış ve Venizelos'un 1928'den 1932'ye kadar sürecek olan yeni iktidar dönemini başlatmıştır (Öksüz, 2006). Görüldüğü üzere Yunanistan, yaklaşık sekiz yıl boyunca son derece istikrarsız bir dönemden geçmiştir. Bu istikrarsız dönemin yarattığı siyasi ortam, başta Yunanlılar olmak üzere, ülkedeki bütün farklı etnik toplulukların siyasi faaliyetlerini de doğrudan etkilemiştir. Çok sayıda göçmenin ülkede yarattığı yeni sosyal yapı, yaşadıkları bölgelerde bir dönem çoğunluk olan Türkler gibi Yunan olmayan etnik toplulukların siyasi faaliyetleri, bu yeni yapının ortaya çıkardığı dinamiklere ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Bu durumda, 1920'ler Yunanistanı'nda yeni şekil almaya başlayan Batı Trakya'daki siyasi örgütlenmeyi anlayabilmek için öncelikle, Türk-Yunan ilişkilerinin tarihini ve dolayısıyla Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun siyasi davranışlarını da doğrudan etkileyen Türk-Yunan nüfus mübadelesinin yarattığı sonuçları değerlendirmek gerekmektedir.

b. Mübadele

Lozan Konferansı sırasında, 30 Ocak 1923 tarihinde, TBMM Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti arasında "Halkların Mübadelesi Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme ile, Türkiye ile Yunanistan arasında, 1 Mayıs 1923 tarihi itibarıyla mecburi nüfus mübadelesi öngörülmüştür. Anlaşmaya göre, Türkiye'de yaşayan Rumlarla, Yunanistan'da yaşayan Türklerin yer değiştirmesi kararlaştırılmış; 1912 yılındaki yasa ile sınırlandırıldığı şekliyle İstanbul Belediyesi (Şehremaneti) sınırları içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş bulunan Rumlarla, 1913 Bükreş

Anlaşması'yla sınırları çizilen Batı Trakya'nın batı sınırının doğusunda yaşayan tüm Müslümanlar mübadele dışında tutulmuşlardır. (Meray, S. L., çev., 1993). Bu da İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'nın Dedeağaç, Gümölcine ve İskeçe vilayetlerinde yaşayan Türklerin yerlerinde kalmaları anlamına gelmekteydi. Böylece, yaklaşık 130 Bin kişilik Müslüman Türk Azınlık toplumu da içine alacak şekilde, bugünkü Batı Trakya'nın fiili sınırları ortaya çıkmıştır.

Mübadele Sözleşmesi'ni uygulamak üzere, Türk ve Yunan temsilcilerinin de dahil olduğu milletlerarası karma bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon Ekim 1923'ten itibaren çalışmalara başlamıştır. Mübadele kapsamında Türkiye'den Yunanistan'a 1 Milyon 200 Bin, Yunanistan'dan da Türkiye'ye 500 Bin kişi göç etmiştir. Ancak, sözleşmenin komisyon tarafından uygulanmaya başlanması ve mübadele işlerinin ele alınması ile birlikte "*etabli*" (yerleşik) sorunu ortaya çıkmıştır. "*Etabli*" ifadesinin kapsamı konusunda komisyondaki Türk ve Yunan temsilcileri arasında, deyimden yorumlanması açısından görüş ayrılığı çıkmıştır. Türkiye'ye göre, "*etabli*" Türk kanunlarına göre tespit edilecektir. İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak isteyen Yunanistan ise, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul'da bulunan her Rum'un "*etabli*" sayılması gerekeceğini ileri sürmüştür (Gönlübol ve Sar, 1990). Bu görüş ayrılığından doğan anlaşmazlık, Milletler Cemiyeti'ne havale edilmiş ve meselenin hukuki niteliği dolayısıyla Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'ndan istişari mütalaa istenmiştir. Divan'ın Şubat 1925'te yaptığı yorum da anlaşmazlığı çözmeye yetmemiştir. 1 Aralık 1926'da ve 10 Haziran 1930'da Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan anlaşmalarla sorun çözülmüş, yerleşim ve doğum tarihleri ne olursa olsun İstanbul Rumları ile Batı Trakya Müslümanlarının tamamına yerleşik anlamında "*etabli*" denilmiştir.

Yunanistan'daki iç siyasi istikrarsızlık, yerleşikler sorunu ve Türk-Yunan ilişkilerinin izlediği seyir Batı Trakya'daki siyasi faaliyetlerin bir süre durağan seyretmesi sonucunu doğurmuştur. 1927 yılına kadar devam eden bu süreç, Batı Trakya'daki Türk toplumunun yeni 'ülke'sinin siyasi yapısını gözlemleme ve istikrarsız dönemin bitişini bekleme süreci olarak değerlendirilebilir. Zira, yeni anayasanın yapıldığı ve ülke içindeki siyasi istikrarın kısmen sağlandığı 1927 yılı itibarıyla Batı Trakya toplumunun örgütlenme çabaları yeniden başlayacaktır.

c. İskeçe Türk Birliği (1927)

Batı Trakya'nın Yunan hakimiyetine girdiği 1920 yılından, İskeçe Türk Birliği'nin (İTB) kuruluş yılı olan 1927'ye kadar Batı Trakya'da bir geçiş dönemi söz konusudur. Geçmişte üç hükümet kurma deneyiminden geçmiş olan Batı Trakya'daki Türk toplumu 1920'de Yunanistan'ın hakimiyetine girdiğinde ciddi bir örgütlenme geleneğine sahip, siyasi açıdan mobilize olmuş bir toplumdur. Ancak dönemin şartları içerisinde idari bir yapılanmaya gitmek mümkün olmamış, Türk toplumu gelişmeleri takip ederek mecliste temsil yoluyla siyasi faaliyetlerini sürdürmüştür.

Bölgenin Yunanistan'ın kontrolü altına girmesinin ardından 1927'ye kadar, ülkedeki istikrarsızlığın da etkisiyle üç seçim yapılmıştır. Yunanistan hakimiyetindeki ilk seçimler 1 Kasım 1920 tarihinde düzenlenmiş ve bu seçimlerde bütün Yunanistan genelinde kırk Türk ve Müslüman kökenli milletvekili Yunan Meclisi'ne seçilmişlerdir. Bu tarihte henüz mübadele yapılmadığından bu seçimlerde Batı Trakya dışında kalan bölgelerden de Müslüman ve Türk milletvekilleri seçildiği için Yunanistan'daki Müslümanların temsil sayısı yüksektir. Batı Trakya'dan ise Gümülcine'den Hafız Salih Bey, Hafız Galip Bey ve Arifzade Arif Bey, İskeçe'den de Hasan Abdürrahimoğlu Yunan Meclisi'ne girerek bölgeyi temsil eden milletvekilleri olmuşlardır (Öksüz, 2006).

Mübadeleden sonra düzenlenen 1923 seçimlerinin sonuçları ise Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon hakkında daha sağlıklı ipuçları vermektedir. Bu seçimlerde, Batı Trakya'nın her üç vilayetinde de güçlü bir örgütlenme ile başarı kazanıldığı görülmektedir. Dimetoka'dan (bugünkü Dedeağaç vilayetinin sınırları içindedir) Eminbeyzade Hasan Bey, Gümülcine'den Mustafa Deveci ve İskeçe'den, daha sonra İskeçe Türk Birliği'nin kurucusu da olacak olan Müderris Mestan Efendi Yunanistan Meclisi'ne seçilmişlerdir. 1926 seçimlerinde de Gümülcine'den yine Hafız Galip Bey ve Mustafa Deveci, İskeçe'den de Şükrü Mahmutoğlu ve Haşimbeyzade Fehmi Bey meclise girmişlerdir (Öksüz, 2006). Bu üç seçim deneyiminin ardından, geçiş döneminin sonuna doğru Batı Trakya'daki örgütlenme geleneğinin yeniden güçlü bir

şekilde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Seçimlerde kazanılan başarılar ve Yunanistan Meclisi'nde elde edilen temsil imkanları her ne kadar dönemin şartları içinde önem arz etse de, Batı Trakya'daki Türk toplumu her zaman idari bir yapılanmayı tercih etmiştir. Bu sebeple, siyasi örgütlenme geleneğinin üzerine demokratik temsil tecrübesi de eklenince Batı Trakya'da Türklere ait kurumsal yapıların ortaya çıkışı gecikmeyecektir.

Yeni dönemde, Batı Trakya'daki ilk siyasi örgütlenmenin İskeçe'de gerçekleşmesi tesadüf değildir. Her ne kadar, bölgede Gümölcine şehri siyasi merkez konumunda olsa dahi, İskeçe tarımsal üretim ve sanayileşme açısından daha ileri bir şehir konumundaydı (İskeçe Türk Birliği [İTB], b.t.). Şehirde ekonomik ve sosyal hayatın canlı olması sebebiyle Yunanistan hakimiyetindeki Batı Trakya'da Türkler arasındaki ilk siyasi örgütlenme İskeçe'de ortaya çıkmıştır. Damianidou (2009), 1936'da İskeçe Türk Birliği adını alacak derneğin 1927'de Osman Nuri ve Mehmet Hilmi Beyler tarafından kurulduğunu belirtmektedir.

Ancak, İskeçe Türk Birliği'nin kuruluşunun daha geniş bir kitlenin örgütlenme amaçları doğrultusunda gerçekleştiği daha kabul edilebilir bir görüştür. İskeçe Türk Birliği'ne giden ilk oluşum, İskeçe'de Yeni Adım gazetesini çıkaran gazeteciler Osman Nuri ve Mehmet Hilmi Beylerin örgütlenme gerekliliğini açıklamalarının ardından gerçekleşmiştir. Şehirdeki Türk toplumunun ileri gelenlerinden olan ve aralarında milletvekillerinin de bulunduğu Müderris Mestan Efendi, Hasan Abdürrahimoğlu, İskeçe eşrafından Mestan Recai Efendi, Mahmut Tahsin, Haşimbeyzade Fehmi Bey ve Tahir Efendi'den oluşan grubun öncülüğünde İskeçe Türk Gençler Yurdu'nun kuruluşu Nisan 1927'de gerçekleşmiştir. Kuruluşun tüzüğü de Osman Nuri Bey tarafından kaleme alınmış ve Temmuz ayında İskeçe Bidayet (Asliye) Mahkemesi tarafından onanarak resmen faaliyetlerine başlamıştır. 1936 yılında da İskeçe Türk Birliği adını alacaktır (İTB, b.t.).

İskeçe Türk Birliği'nin kuruluşunda sırasıyla 1920, 1923 ve 1926 yıllarında milletvekili seçilmiş olan Hasan Abdürrahimoğlu, Müderris Mestan Efendi ve Haşimbeyzade Fehmi Bey gibi halk temsilcilerinin yer almış olması halk iradesini yansıtan bir örgütlenmenin ortaya çıktığının açık işaretidir. Birlik, sosyal ve kültürel

bir oluşumdan ziyade halk iradesinin yansıdığı bir siyasi örgütlenme görünümündedir. Nitekim, milletvekillerinin yanı sıra eşraftan kişilerin ve gazetecilerin de yer aldığı kuruluş süreci, Yunanistan hakimiyetindeki Batı Trakya'da, 1920'lerin sonunda sivil dayanışmayı ön plana çıkaran yeni bir örgütlenme modeline işaret etmektedir. Bu da, bölge halkının siyasi örgütlenme geleneğinin yeni şartlara uyum sağlayabildiğini göstermektedir. Bu gelişme, Batı Trakya'nın diğer bölgelerinde ve özellikle Gümülcine'deki yeni dönem siyasi mobilizasyonu harekete geçirecektir.

d. Gümülcine Türk Gençler Birliği (1928) ve 1930'larda Siyasi Mobilizasyon

İskeçe'de ortaya çıkan yeni dönem örgütlenmenin Gümülcine'ye yansıması da fazla gecikmemiştir. 1927'de İskeçe Türk Gençler Yurdu'nun kuruluşunun ardından, Batı Trakya'nın siyasi merkezi konumundaki Gümülcine'de de örgütlenme çabaları baş göstermiştir. İskeçe'deki örgütlenmenin siyasi bir nitelikte olması ve özellikle seçilmiş halk temsilcilerinin örgütlenmeyi bizzat yürütmesi, Yunanistan'ın Batı Trakya üzerindeki hassasiyetini arttırdığından dolayı, Gümülcine'deki örgütlenme çabaları ilk etapta, daha çok, gençlerin sosyalleşmesine yönelik olmuş ve ileriki dönemlerde siyasi nitelik kazanmıştır.

Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin (GTGB) kuruluşu ilk dönemlerde gerçek anlamda bir sosyal gençlik örgütlenmesi olarak başlamıştır. Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin öncülü sayılan Ümit Yurdu 1928'de kurulmuş ve Gümülcine'deki gençlere yönelik sosyal faaliyetleri ile öne çıkan bir kuruluş görüntüsünde olmuştur. Daha sonraları, 1932 yılında yine Gümülcine'de Yıldız Yurdu adlı kuruluş da aynı amaçlarla faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu iki kuruluşun 1938'de birleşmesiyle Gümülcine'deki siyasi örgütlenmenin en köklü kuruluşlarından biri olacak olan Gümülcine Türk Gençler Birliği ortaya çıkmıştır (Öğretmenin Sesi Dergisi, b.t.). Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin kurucuları arasında Nazmi Atalay ve Osman Üstüner gibi dönemin Gümülcinesi'nde öncü gençlerin olduğu bilinmektedir. Birlik daha sonra, siyasi baskıların yoğun olduğu dönemde Batı Trakya'daki Türklerin, özellikle eylemsel anlamda tepki ortaya koyduğu durumlarda bir merkez konumuna

dönüşecek ve Batı Trakya'daki Türk toplumunun politik tarihinde önemli bir misyon üstlenecektir.

Bu dönemde asıl dikkati çeken konu, Azınlığın kurumsal örgütlenmesinin yanı sıra politik açıdan da son derece aktif bir topluma dönüşmüş olmasıdır. Bu noktada, Türkiye'nin de etkisi yadsınamaz. Türkiye'de gerçekleşen Atatürk reformları ve ortaya çıkan Kemalist ideoloji Batı Trakya'ya da sirayet etmiştir. Her ne kadar Yunanistan egemenliğinde bir bölge olsa da, o dönemde Osmanlı izlerinin çok taze olduğunu, bölgede Yunanistan vatandaşlığı kimliğinin tam anlamıyla kabullenilmediğini ve toplum içerisinde bir gün yeniden Türkiye ile birleşme yönünde ideallerin olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Nikolakopulos (1990), o dönemde Batı Trakya'daki Türk Azınlığın üç yönde politize olduğunu aktarmaktadır: Hatip Yusuf liderliğindeki modernistler, ki bunlar Türkiye'deki Kemalist ideolojik anlayışa yakındırlar, Hafız Ali Galip ve Mustafa Ağa liderliğindeki muhafazakarlar ve Ali Rıza Ahmetoğlu liderliğindeki İslamist ve Kemalist ideolojiyi benimsemeyen gruplar. Bunlar arasındaki mücadele ve siyasi çekişme 1932'deki seçim sonuçlarına, ilginç bir şekilde bölünmeden ziyade bir ittifak kurulmuş gibi yansımıştır. Yunan Meclisi'ne her üç kanattan da milletvekili seçilmiştir. Modernistlerden Hatip Yusuf, muhafazakar gruptan Hafız Galip ve bağlantısız gruptan Mustafa Deveci Gümölcine'den milletvekili seçilmişlerdir (Öksüz, 2006). İskeçe'den de Hasan Abdürrahimoğlu'nun bu seçimlerde yeniden milletvekili seçildiği göz önünde bulundurulursa, mecliste dört sandalye kazanan Batı Trakya Türk toplumunun temsil kabiliyetini güçlendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Azınlık içerisinde ideolojik farklılaşmaların olması, erken dönemlerde Batı Trakya toplumunun politize olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, politize olmuş bir toplumun, farklı ideolojik emellere sahip kişileri parlamentoya göndermek suretiyle seçimlerdeki oy davranışını, Azınlığın temsili hassasiyetini gözetip, ideolojilerine göre ve mümkün olduğunca çok temsilci seçme alternatiflerini sentezleyerek belirlediği görülmektedir ki, bu durum siyaset sosyolojisi açısından son derece ilgi çekicidir.

Bu dönemde seçilen milletvekilleri, parlamentoya girdiklerinde de çok farklı ideolojik alt yapılara sahip olmalarına rağmen Azınlığın temel sorunları ile ilgili politik tavırlarında ortak hareket etmişlerdir. Modernist ve muhafazakar tabanlı bu temsilcilerin meclisteki faaliyetlerinde tamamıyla Azınlık sorunlarına odaklandıkları; temel hak ve hürriyetler, azınlık eğitimindeki sorunlar, yerel yönetimlerdeki sorunlar gibi temel konularda ideolojik davranmayarak ortak tutum sergiledikleri görülmüştür (Tsiumis, 1994).

Azınlık içerisindeki ideolojik farklılaşmalar örgütlenmede de kendini göstermiştir. Temel olarak, modernist ve muhafazakar olarak ikiye ayrılabilen Azınlık içi politizasyon aslında modern anlamdaki siyaset biliminin sağ ve sol olarak ikiye ayrılışının Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumu içindeki tezahüründen başka bir şey değildir. Modernist gruplar daha çok İskeçe Türk Birliği ve Gümülcine'deki sosyal birliklerin etrafında toplanırken, muhafazakar gruplar da kendi örgütlerini kurmuşlardır. Tsiumis (1994), muhafazakarların 1933'te İttihad-ı İslami Cemiyeti'ni kurduklarını ve Müdafaa-yi İslam adlı bir de gazete çıkardıklarını aktarmaktadır.

Politizasyonun ortaya çıkardığı bütün bu örgütlenme çabalarının yanı sıra Batı Trakya'da 1930'larda güçlerini yeniden kazanmaya başlayan Müftülükler de toplumun yönlendirilmesinde çok önemli rol oynamışlardır ve bu rolleri hala devam etmektedir. 1929 itibariyle, Batı Trakya'da Müftülüklerin idaresi altında, 300 cami, 378 imam, 678 dini kurumlar için çalışan personel, 5 medrese ve 2 tekke vardı (Tsiumis, 1994). Müftülükler her ne kadar halkın dini ihtiyaçları ile ilgili vazifeleri yerine getiriyor olsalar da, Hıristiyan Yunanistan'ın yönetimindeki Batı Trakya Türk toplumunda din önemli bir birleştirici unsurdur. Bu açıdan, özellikle 1930'larla birlikte dini kurumların Azınlığın siyasi örgütlenmesi üzerinde katalizör bir rol oynadığını belirtmek gerekmektedir. Müftülüklerin dini hayatın yönetimi ile ilgili temel fonksiyonlarının dışında evlenme, boşanma, miras gibi aile hukuku konularını içeren sosyal anlamda düzenleyici bir rolü de mevcuttur. Lozan Antlaşması'nın ilgili maddelerine göre de seçimle iş başına geldiklerinden dolayı Müftülerin halk nezdinde dini lider olmanın yanı sıra siyasi bir karakter olarak da var oldukları

söylenmelidir. Müftüler, Batı Trakya toplumu içindeki önemli rollerini günümüze kadar hakim bir şekilde devam ettirmektedirler.

e. Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (1936)

1930'ların politize olmuş Batı Trakya Türk toplumunun içinde öğretmenler de oldukça önemli bir yere sahiptiler. Sorunlarla dolu ve 1930'ların şartlarında imkansızlıklarla yürütülmeye çalışılan eğitim faaliyetleri öğretmenlerin de örgütlenmeye gitmesine sebep olmuştur. Azınlık içerisinde, öz kültürüne bağlı bireylerin yetiştirilmesi son derece önemli olduğundan dolayı öğretmenler Azınlık toplumunun siyasi ve sosyal hayatında önemli bir yere sahip olagelmışlerdir. Bunun neticesinde, 1936 yılında ilk olarak Rodop Evros Türk Öğretmenler Birliği adı ile ortaya çıkan Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (BTTÖB) (Anonim, b.t.) daha sonraki yıllarda bölgede görev yapan bütün öğretmenleri çatısı altında toplamayı başaracak ve Batı Trakya Türk toplumunun siyasi hayatında belirleyici bir rol oynayacaktır.

f. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'lere Siyasi Örgütlenme

Yunanistan'da 1936'da Metaksas diktatörlüğü Azınlık üzerinde bir baskı unsuru oluştursa da, örgütlenmeleri engelleyememiştir. Metaksas diktatörlüğü döneminde, Batı Trakya Türklerinin kurumlarının faaliyetleri kısmen kısıtlanmış, ancak siyasi temsil, milletvekili sayısı azalmakla birlikte devam etmiştir. 1936 seçimlerinde Gümülcine'den yine Hafız Galip, İskeçe'den ise Hamdi Hüseyin Fehmi meclise girerek Metaksas döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı'nın siyasi temsilcileri olarak görev yapmışlardır. 1939'a gelindiğinde Batı Trakya'da çok ciddi anlamda politize olmuş, 19. yüzyıldan bu yana sahip olduğu örgütlenme geleneği ile yeni kurumlar oluşturmuş, demokratik hayata ayak uydurmayı başararak parlamentoda temsilcileri aracılığıyla siyasi faaliyette bulunan bir Batı Trakya Türk toplumu mevcuttur. Ancak, bundan sonra Batı Trakya Türk Azınlığı'nın örgütlü hareketinde ciddi değişikliklere yol açan iki önemli olay yaşanmıştır. Birincisi, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Yunanistan'ın Alman işgaline uğraması, ikincisi ise savaşın

bitimiyle birlikte 1949'a kadar sürecek Yunan İç Savaşı'nın başlamasıdır (Akşin ve Fırat, 1993).

Yunan İç Savaşı iki aşamalı bir çatışma şeklinde cereyan etmiştir. 1944'te Alman ordularının Yunanistan'dan çekilmesiyle monarşi ve cumhuriyet yanlıları arasında çıkan çatışma 1945'te bir anlaşma ile son bulmuştur. Ancak, iç huzur sağlanamamış ve çatışmalar yeniden başlayarak İngiltere destekli monarşi yanlılarının savaştan galip çıktığı 1949'a kadar sürmüştür (Close, 1995). Bu esnada, iç savaşın ikinci aşamasının başlamasına sebep olan 1946 seçimlerinde Batı Trakya Türkleri örgütlü bir seçim hareketiyle dört milletvekilini meclise göndermeyi başarmışlardır. Bunlardan biri de, 1928'de Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin kurucularından olan Osman Üstüner'dir.

Yunan İç Savaşı'nın 1949'da sona ermesi ve 1952'de ülkede yeni anayasanın yapılmasının ardından kısmi bir istikrar sağlanmıştır. Bu dönemde, Yunanistan'ın Türkiye ile iyi ilişkiler kurması sonucu Batı Trakya'daki Türk Azınlık da rahat bir dönem geçirmiştir. İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi önemli kurumlar bu dönemde nispeten daha rahat hareket etme imkanı bulmuşlar ve siyasi konulara nazaran Azınlıkla ilgili sosyal konularda daha aktif roller üstlenmişlerdir. Bu dönem bir barış ve huzur havasının estiği bir dönemdir. Batı Trakya'da lise düzeyinde eğitim kurumları açılmış ve Azınlığın kültürel yaşamında iyileşmeler sağlanmış, Osman Üstüner, Molla Yusuf, Osman Nuri Fettahoğlu gibi toplum önderleri düzenli olarak seçilerek mecliste Batı Trakya Türklerinin siyasi temsilini sağlamışlardır (Öksüz, 2006). Ancak, bu olumlu hava uzun sürmemiş ve 1955'ten sonra başlayan Kıbrıs gelişmeleri, 1967-1974 Albaylar Cuntası ve 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun siyasi mücadelesini çok farklı noktalara taşımıştır.

Kıbrıs bunalımının daha kötüye gittiği 1960'larda, Batı Trakya'daki Türk Azınlık üzerindeki baskıların da arttığı görülmektedir. Bu baskılar, genellikle idari niteliktedir ve organize bir şekilde Azınlığın üzerine yöneltilmiş, 1967'de ordunun yönetime el koyması ve Albaylar Cuntası idaresinin başlaması ile had safhaya çıkmıştır (Notaras, 1995). 1974'e kadar süren Albaylar Cuntası döneminde Batı

Trakya'daki kurumlar tam anlamıyla baskı altına alınmış, bütün faaliyetleri engellenmiş ve toplumun siyasi önderi konumundaki kişiler yargılanarak hapse mahkum edilmiştir.

1973'te, Albaylar Cuntası içinde meydana gelen bir karşı darbe ile Batı Trakya'daki Türk Azınlık için daha zor bir dönem başlamıştır. Cunta'nın perde arkasındaki lideri olarak bilinen, Kıbrıs'ta 1960'larda Türklere karşı girişilen sistematik katliamları düzenleyen paramiliter grupları örgütleyen, Albaylar Cuntası içinde de aşırı Türk karşıtlığı baskıcı politikaların mimarı olarak bilinen General Dimitrios Ioannidis, Albay Papadopoulos'u iktidardan uzaklaştırarak kendi kontrolünde, daha baskıcı bir askeri hükümet kurdurdu. Bu yönetim, Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar olan 8 aylık kısa dönemde Batı Trakya'da Ioannisçi bir örgütlenme gerçekleştirmiş ve Kıbrıs Harekatı sonrasında da devam edecek Batı Trakya'daki ırkçı terör koşullarını yaratmıştır (Onsunoğlu, 2010).

Kıbrıs Barış Harekatı'nın ardından Albaylar Cuntası'nın devrilmesi ve Yunanistan'a demokrasinin gelmesi Batı Trakya'daki azınlık politikalarında değişiklik beklentisi yaratmıştı. Ancak, Yunan hükümetleri tarafından uygulanan azınlık politikalarında, cunta dönemindeki baskılar kadar olmasa bile, farklı politik baskı araçları kullanılmış ve bu dönemde en çok Azınlığın "Türk" kimliği hedef alınmıştır. 1974 ve 1977 seçimlerinde Gümülcine ve İskeçe bölgelerinden Türk milletvekilleri parlamentoya girerek temsil sağlamışlardır. Fakat, çok zor şartlar altında faaliyet yürüttükleri de bir gerçektir. Yunanistan bu dönemde demokratik hayata geçse de Azınlığın siyasi özgürlüklerinin üzerindeki kısıtlamalar kalkmamıştır (Rodoplu, 1982). Bütün bu baskı politikalarının sonucu oluşan siyasi birikim, çok uzun bir geçmişten gelen örgütlenme ve siyasi hareket bilinci ile birleşince 1980'lerde Batı Trakya siyasetinde bir patlama yaşanacaktır.

3. BÖLÜM: SİYASİ ÖRGÜTLENMENİN TOPLUMSAL HAREKETE DÖNÜŞÜMÜ

A. Toplumsal Hareketlenmeye Giden Süreç

a. Azınlık Yüksek Kurulu (1980)

Batı Trakya'da geçmişi 19. yüzyılın son çeyreğine kadar dayanan siyasi mobilizasyon bilinci, 1923 Lozan Antlaşması sonrası oluşan yeni konjonktür içinde demokratik temsil anlayışını sıkı bir şekilde benimsemiş ve kısa süre içerisinde olgunlaştırmıştı. 1980'lere gelindiğinde, Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumu, demokratik bir mücadele alanı benimseyerek, hak ihlalleri ve Yunan hükümetlerinin şüpheci azınlık politikalarından kaynaklanan politik baskı araçlarına karşı demokratik mücadele yöntemlerini de geliştirmiş bulunmaktaydı. Azınlığın, Yunanistan'a bırakıldığı 1920'den 1980'lere kadar geçen altmış yıllık süreç içerisinde herhangi bir illegal örgütlenmeye gitmeyerek ısrarla demokratik temsil vasıtasıyla politik mücadelesini yürütmüş olması bunun en iyi göstergesidir.

Kıbrıs bunalımının ortaya çıkmasıyla sorun yumağı haline gelmeye başlayan Türk-Yunan ilişkilerinin olumsuz etkisi ve 1967-1974 Albaylar Cuntası döneminde Azınlığa karşı uygulanan baskıları takiben 1974'ten sonra demokratik rejime geçilmesine rağmen Batı Trakya'daki azınlık sorunlarının çözümüne yönelik herhangi olumlu bir gelişme yaşanmamıştır. Bu durum, Azınlık açısından, parlamentoda yürütülen mücadelenin ve bölgedeki örgütlenmenin yetersizliğini kanıtlar bir ortam yaratmıştır. Bunların sonucudur ki, Azınlık üyeleri 1980'e gelindiğinde eylemsel nitelikte demokratik direniş de dahil, daha güçlü bir örgütlenmenin ihtiyacını hissetmişler ve bir çeşit reformasyon olarak nitelendirilebilecek çok ayaklı bir Azınlık örgütlenme modeli geliştirmişlerdir. Bu örgütlenmenin çatısı olarak gösterilebilecek kurum da Azınlık Yüksek Kurulu'dur.

1976 yılında Gümölcine’de Dimokritos Üniversitesi’nin yeni inşa edilecek kampüsü için Azınlık mensuplarına ait araziler hukuksuz bir şekilde kamulaştırılınca bölgede gerginlikler ortaya çıkmıştır (Şentürk, 2006). Mecliste yapılan girişimlerden de bir sonuç alınamayınca yerelde mücadele için daha güçlü bir siyasi örgütlenmeye gidilmesi gerektiği anlaşılmış ve Azınlığın farklı katmanlarından gelen temsilcilerin yer aldığı Azınlık Yüksek Kurulu (AYK) 1980’de kurulmuştur.

Azınlık Yüksek Kurulu’ndaki temsil esaslarının Azınlık içinde politik mücadele yürüten farklı kesimlerden belirli bir sıfat sahibi olmaya dayandırılması (Kadı, b.t.), bu örgütlenmenin, Azınlık içerisindeki inisiyatif sahiplerinin bir araya gelerek mücadeleyi daha güçlü bir yapıya taşıma kaygısından ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Şentürk’ün (2006) aktardığına göre Azınlık Yüksek Kurulu’nun ismi, mücadele alanının niteliğine göre önce Azınlık Yürütme Komitesi ve en nihayetinde de Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu (BTTADK) olarak değiştirilmiştir.

Bu gelişmeden anlaşılmaktadır ki, Batı Trakya’daki siyasi mobilizasyon 1980’lerde ciddi bir yapısal değişikliğe uğramıştır. Mecliste, parlamenterler vasıtasıyla yürütülmekte olan siyasi mücadelenin artık daha çok yerele kaymaya başladığı görülmektedir. Bunun başlıca sebebi ise, ulusal bazda milletvekilleri ile yürütülen hak arama davasının ardında yerelde güçlü bir örgütlenme olmadığı sürece başarıya ulaşamadığının anlaşılmasıdır.

20 Kasım 1977 seçimlerinde Gümölcine’den Hasan İmamoğlu ve İskeçe’den de Orhan Hacııbram ve Celal Zeybek parlamentoya girmeyi başarmışlardır. Bu üçlü, belki de Azınlık tarihinin en donanımlı ve siyasi yeteneklere sahip politikacılarıydı (Haki, 1977). Hukuk kökenli bu yeni jenerasyon milletvekilleri, Yunan Parlamentosu’nda siyasi baskıların altında Batı Trakya’daki hak ihlallerinin giderilmesi yönünde önemli bir mücadele vermişlerdir. Ancak, Yunan Hükümeti’nin Batı Trakya konusundaki tutumu Albaylar Cuntası dönemini aratmayacak nitelikteydi ve bu temsilcilerin milletvekilliğini düşürmek için türlü çabalar içine girildi.

Bu milletvekillerinin Yunan Meclisi'nde yürütmüş oldukları çalışmalar, Azınlık tarihinde ilk kez Batı Trakya'daki sorunların bütün Yunanistan halkına anlatılması yönünde bir kaygı taşımıştır. Buradaki temel değişiklik, Batı Trakya-Atina arasında gidip gelen Azınlık siyaseti ve resmi ulusal politikaların ilk kez tüm Yunanistan geneline yayılıp geniş bir çerçeve kazanmış olmasıdır. Bu sebeple, 1977-1980 arasındaki üç yıllık kısa dönem aslında, Batı Trakya'daki politik mobilizasyon için çok önemli bir değişimi barındırmıştır. Azınlığın ulusal bir mesele haline gelmesi, resmi politikaları yürütenler için bir endişe kaynağı olmuş ve bu durum, ilgili milletvekillerinin çalışmalarının engellemesi yollarının aranmasına neden olmuştur. 1977 seçimlerinden sonra meydana gelen bir olay da Azınlığın, ulusal parlamentoya gönderdikleri seçilmiş temsilcilerinin ardında güçlü bir yerel örgütlenme olmadığının farkına varmasını sağlamıştır.

PASOK Partisi, 1977 seçimlerinde İskeçe'de iki milletvekilliği kazanmıştı. Seçimlerin üzerinden yaklaşık altı aylık bir süre geçtikten sonra İskeçe bölgesindeki seçim sonuçlarına itiraz edildi. İskeçe'de en çok oyu alan Türk milletvekili Orhan Hacııbram, ikinci sıradaki Yunanlı aday Haralambos Atmatzidis'ten 150 oy daha fazla almıştı. Ancak, oylar ikinci kez sayıldığında bu defa Yunanlı aday Haralambos Atmatzidis'in, Türk milletvekili Orhan Hacııbram'dan sadece bir oy daha fazla aldığı açıklandı ve seçilme sırasında birinci sıraya yerleştirildi. Bir süre sonra, Yunanistan Seçim Mahkemesi de, bölgelerin Meclis'teki sandalye dağılımını yeniden düzenlemeye ilişkin kararında, PASOK Partisi'nin İskeçe'de iki milletvekilliği alamayacağı, bunun yerine Dedeğaç bölgesinden bir milletvekilliği fazla alacağı yönünde bir karar verdi. Orhan Hacııbram'ın milletvekilliği de, İskeçe bölgesindeki yeniden sayımın ardından seçilme sırasında ikinci sıraya indirildiği için düşürüldü (Haki, 1977). Bu olay karşısında Azınlığın yereldeki tepkisi yetersiz kaldı. Çünkü, her ne kadar politize olmuş bir Azınlıktan söz edilse de, yerel ölçekte seçim organizasyonlarını, oy sayımlarını ve olası hile girişimlerini takip edebilecek; yerel ölçekte önemsiz gibi görünen fakat ulusal bazdaki Azınlık mücadelesine olumsuz etki eden ihlallere yol açan olayların üzerine gidebilecek bir örgütlenmenin eksikliği ortaya çıkmıştır.

Yıllardır demokratik yöntemleri takip ederek politik mücadele veren Azınlığın siyasi temsilcilerinin dokunulabilir olduğunun ve parlamenter temsilin rahatlıkla önlenebileceğinin anlaşılması, Azınlığın her katmanından temsilcilerin bir araya geleceği bir örgütlenmeye giden yolu açmıştır. Bu noktada temel sorun, parlamentoda Azınlık siyasetini bilfiil yürüten seçilmişlerin arkasında sağlam temellere oturmuş bir yerel örgütlenmenin eksikliği idi. Azınlık Yüksek Kurulu böyle bir eksikliğin fark edilmesi üzerine kurulmuştur. Kurul'da seçilmiş milletvekillerinin yanı sıra toplumun her kesiminden temsilciler yer almıştır. Kurulun daimi üyeleri müftüler ve milletvekilliği yapmış ve yapmakta olan kişilerdir. Geçici üyeler ise Azınlık mensubu belediye başkanları, Azınlık sivil toplum örgütlerinin başkanları, Vaaz ve İrşad Heyeti başkanı, Gümölcine ve İskeçe illerindeki nahiye müdürlerinin temsilcileridir (Şentürk, 2006). Kurulun üye yapısı ve sayısı daha sonra genişletilmiştir.

Azınlık Yüksek Kurulu'nun oluşturulması ile Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun bütün siyasi ve sosyal kesimleri bir çatı altında toplanmıştır. Bunun sonucunda, yereldeki siyasi ve sosyal mobilizasyonun tek bir elden ve bütünlük içerisinde yönlendirilebilmesi avantajı doğmuştur. Kurul'un Azınlık içindeki farklı kesimleri bir çatı altında toplama işlevi görmesi ve resmi bir kurum olmamasından dolayı sahip olduğu esnek bürokrasi hızlı karar alma mekanizmasını ortaya çıkarmıştır (Ahmetoğlu, 2000). Bunun sonucunda da, Batı Trakya'da 1980'lerle birlikte siyasi açıdan çok dinamik, olayların hızlı cereyan ettiği ve eylemsel niteliği güçlü bir siyasi ortam oluşmuştur.

b. Azınlık Vakıflarına Darbe Yasası

Batı Trakya'da 1980'lerde ortaya çıkan güçlü politik eylemselliğin başlangıcını Azınlık vakıfları ile ilgili sorunlar oluşturmuştur. Bu vakıfların hukuki statüsü Lozan Antlaşması ile belirlenmiş ve Azınlık, vakıf yönetimleri konusunda kendi iradesine bırakılmıştır. Yunanistan'ın bu vakıflara müdahalesi, 1951 yılında bunları "Müslüman Mal Varlığını İdare Kurulu"na dönüştürmesi ve seçimle işbaşına gelen vakıf yönetimlerine hükümet tarafından atama yapılarak karışması ile başlamıştır. Bu vakıf yönetimleri daha sonra sadece vakıf mallarının gelirlerinin yönetimi ile yetkili

kılınmış ve bir nevi Azınlığın Lozan Antlaşması ile kazandığı idari özerklik ortadan kaldırılmıştır. Vakıf yönetimlerinin seçimleri son kez 1964 yılında yapılmış ve bu seçimlerin bir daha yapılmasına izin verilmemiştir (Cin, 2007). Bu müdahalenin temel sebebi, Azınlık vakıflarının toplumsal siyasi mobilizasyonda oynadığı roldür. Politik açıdan köklü bir geçmişe sahip vakıf geleneğinin varlığı ve Azınlığın politik örgütlenmesinin finansmanının önemli ölçüde bu vakıf gelirlerinden sağlanması Yunan hükümetlerini vakıf idarelerine müdahale yoluna götürmüştür.

Vakıflara müdahalenin bir sonraki adımı 1980 yılında çıkarılan yasa olmuştur. 1091/1980 sayılı yasa ile vakıf yöneticilerinin atanması, vakıfların amacının yeniden tanımlanması, yönetim ve bütçe üzerinde mutlak denetim gibi her düzeyde müdahale olanağı getirilmekteydi. Yasanın 20. maddesine göre ise, bölgede uzun süren sorunlar nedeniyle, vakıfların bazılarının vakfiyelerinin kaybolduğunun bilinmesine rağmen, en ince ayrıntısına kadar bu vakıfların nitelikleri, ne amaçla ve kimler tarafından kurulduğuna dair beyannameler ve tapularının yetkili Maliye Dairesine verilmesi istenmekte, bu beyannamelerin verilememesi halinde vakıf hüviyetini kaybedecekleri belirtilmekteydi (Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu [ABTTF] 2004). Bu tam anlamıyla Azınlık vakıflarını yok etmek için tasarlanmış bir girişimdi ve hem Azınlığın hem de Türkiye'nin büyük tepkisini çekti. Türkiye konuyu Avrupa Konseyi'ne taşıdı, Batı Trakya'da örgütlü bir tepki kampanyası gelişti ve Yunan Hükümeti geri adım atarak yasayı uygulamaktan vazgeçti.

Yasa uygulanamamış olmasına rağmen, Batı Trakya Türk Azınlığı için bir tehdit unsuru olarak kalmıştır. Bu sebeple de, Batı Trakya'daki özgürlüklere müdahalenin araçlarından biri olarak görülmüş ve Azınlığın siyasi mobilizasyonunun güçlenmesinde hızlandırıcı bir etki yaratmıştır. Bu ve buna benzer müdahaleler, bu noktadan sonra Azınlık içindeki farklı kesimlerin de kendi içinde örgütlenmelere gitmelerine sebep olacak ve bunun ilk örneğini üniversite mezunlarının örgütlenmesi oluşturacaktır.

c. Üniversite Örgütleri ve Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği (1982)

Geçmişten bu yana Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın siyasi örgütlenmesinde üniversite ve yüksekokul okumuş ve okumakta olan kişilerin her daim önemli katkısı olmuştur. Çünkü, o dönemde, Batı Trakya'daki toplumun eğitim seviyesi yüksek değildi. Azınlık bireylerinin büyük çoğunluğu ilkokul mezunu olmakla beraber, bir kısmı ortaokul ve lise, çok küçük bir kısmı ise üniversite veya yüksekokul mezunuydu.

Batı Trakya'daki Azınlık okullarında Türk Azınlık mensubu öğrencilerin öğrenimlerini tamamlayabilmesinin önüne kademeli olarak engeller çıkarılmıştır. Yunanistan'da liselere giriş sınavı 1976'da kaldırılmış olmasına rağmen, lise giriş sınavı Azınlık liselerine girişte 1992 yılına kadar uygulanmıştır. Buna ek olarak, Azınlık liselerindeki eğitim süresince çıkarılan zorluklara bağlı olarak bu liselere devam eden az sayıdaki öğrenciden %23,5'inin lise öğrenimini tamamlayamadığı ortaya çıkmıştır (Tsitselikis ve Mavrommatis, 2003). Aynı dönemde, Yunanistan genelinde ortaöğretimdeki başarısızlık oranı ise sadece %1,2 olarak tespit edilmiştir (Tsitselikis ve Mavrommatis, 2003).

Yaklaşık 120 Bin nüfusa sahip Batı Trakya'daki Türk Azınlığın sadece iki lisesi vardır. Bunlardan biri Gümölcine'deki Celal Bayar Lisesi, diğeri ise İskeçe'deki Muzaffer Salihoğlu Lisesi'dir. Bu liselere giriş de Yunan makamlarınca kontenjana tabi tutulduğundan dolayı yüksek öğrenime geçiş yapabilen öğrenci sayı çok azalmaktaydı. Bu okullara girebilen öğrenci sayısı o kadar azdı ki, Oran (1991) bu iki lisede okuyan Azınlık mensubu toplam öğrenci sayısının 1984-1985 eğitim yılında 357, 1985-1986 eğitim yılında 304, 1986-1987 eğitim yılında 127 ve 1987-1988 eğitim yılında ise sadece 131 olduğunu belirtmektedir.

Bu liselerden mezun olan az sayıdaki öğrenciye de Yunanistan'daki üniversitelere giriş aşamasında engeller çıkarılıyor ve Yunan üniversitelerinde çok çok az Batı Trakyalı öğrenci yüksek eğitim alma şansı bulabiliyordu. 1988-1991 yılları arasında, Batı Trakya'daki sorunların en yoğun olduğu bir dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin Yunanistan nezdindeki Büyükelçisi olarak görev yapmış olan Gündüz Aktan, Hürriyet gazetesinde kendisi ile yapılan bir mülakatta görev yaptığı dönemde Yunanistan'daki üniversitelerden mezun olan Batı Trakyalı öğrenci

sayısının sadece 2 olduğunu belirtmektedir (Şentürk, 2006). Dolayısıyla, Yunanistan'daki üniversitelerde yüksek öğrenim görebilen Türk Azınlık mensubu sayısının çok az olması Azınlığın entelektüel hayatının zenginleşmesini önlediği gibi politik anlamda sahada mücadele yürüten aktif kişi sayısının da sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

Yunanistan'da yüksek öğrenim görme hakkının engellenmesi, Batı Trakya'dan Türkiye'ye öğrenim amaçlı göçlerin önünü açmıştır. Batı Trakya'daki birçok aile, çocuklarını, eğitimlerini tamamlamaları için Türkiye'ye göndermiştir. Türkiye'de yüksek öğrenim gören Batı Trakyalı öğrenciler, bölgedeki siyasi ve sosyal sorunlar nedeniyle genellikle Türkiye'ye yerleşmeyi tercih ediyorlar ve memleketlerine dönmüyorlardı. Ancak, 1980'lerde bu durum terse dönmeye başladı ve Türkiye'de yüksek öğrenim gören Azınlık mensuplarının büyük çoğunluğu Batı Trakya'ya dönmeye başladılar. Bu noktada, bölgede yüksek öğrenim görmüş olan nüfus sayısındaki artış Yunan hükümetlerini rahatsız etmeye başladı ve engel arayışlarına girişmelerine neden oldu. Bunun sonucunda da, Yunanca kısaltılmış tabiri ile "dikatsa" sorunu denen, Türk üniversite diplomalarının tanınmaması sorunu ortaya çıktı. Türkiye'de üniversite eğitimi alan Batı Trakyalı öğrencilerin diplomalarının tanınmaması yönündeki bu uygulama dönemin Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Giannis Kapsis tarafından 1984 yılında önerilmiş ve aynı yıl uygulamaya konmuştur (Aarbakke, 2000). Bu uygulama, tamamen, yüksek öğrenim görmüş kişilerin Batı Trakya'da çalışmalarını, sosyal ve siyasi hayatın içine girmelerini engellemek için getirilmiştir. Ancak, uygulama ters etki yaratmış ve bu sorun yüzünden mağdur birçok üniversite mezunu Batı Trakyalının daha politize olmaları sonucunu doğurmuştur. Bu sorunla ilgili başlatılan kampanya ve eylemler, 1980'lerin baskı altındaki Batı Trakya toplumunun eylemsel politizasyona geçmesinin nedenlerinden birini oluşturmuştur.

Batı Trakya'da, eğitim almış kişilerin örgütlenme gayret ve faaliyetleri aslında Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin 1936 yılındaki kuruluşuna kadar uzanır. Kıbrıs sorunundan dolayı gerginleşen Türk-Yunan ilişkilerinin Batı Trakya Türk Azınlığı üzerine olumsuz baskı politikaları şeklinde yansımaları toplumda önemli bir yere sahip medrese öğretmenleri arasında da örgütlenme fikirlerinin ortaya çıkmasına

sebepe olmuştur. 1960'ta kurulan Batı Trakya Medrese Mezunu Müslüman Muallimler Cemiyeti ikinci bir öğretmen örgütlenmesidir (Eren, 1997). O dönemde, üniversite mezunu farklı meslek dallarına mensup kişilerin sayısı çok az olduğundan, öğretmenler toplumun en yüksek eğitimli grubu durumundaydılar. Dolayısıyla Batı Trakya toplumu içindeki yüksek öğrenimli kişiler arasındaki ilk örgütlenmelerin öğretmenler arasında olması daha anlaşılabilir bir durumdur.

Öğretmenler arasındaki bu örgütlenmenin devamı ise yine toplum içerisinde önemli bir yere sahip din adamları arasında gerçekleşmiştir. Ancak, bu din adamları örgütlenmesi de bir çeşit yüksek öğrenim örgütlenmesidir.

Batı Trakya'da, toplumsal hareketi siyasi mücadele bilinci ile başarılı bir şekilde sentezlemiş din adamları bulunmaktaydı. Siyasetin laik yapısı ile ilgili tartışmalara rağmen Batı Trakya'daki din adamlarının, toplumun din işlerini idare etmelerinin yanı sıra, bu kimliklerinden tamamen bağımsız olarak siyasi ve sosyal konularda da yönlendirici rolünü başarı ile yerine getirdiklerini belirtmek gerekir. Bu açıdan, Batı Trakya'daki din adamlarının dini siyasete alet etmek gibi bir kaygıları yoktu. Temel kaygıları, Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumuna yönelik hak ihlallerinin önlenmesi olduğundan toplum nezdinde de siyasi kimlikleri ile kabul görmüşlerdir. Bu sebeple, Batı Trakyalı din adamlarının da politize olan bir toplumun dışında kalmaları beklenemezdi. Sonuçta, Batı Trakya gibi geleneksel bir toplum için önemli bir iletişim kurma mekanı olan ibadethanelerde politizasyonu sağlamak gibi bir amaç edinen ve sadece İlahiyat Fakültesi mezunlarından oluşan Vaaz ve İrşad Heyeti 1970 yılında dönemin Gümölcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa'nın öncülüğünde kurulmuştur (Şentürk, 2006). Bu örgütlenme biçimi aslında İslam dünyasında benzeri pek bulunmayan, daha çok, Balkanlardaki Hıristiyan milletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttükleri bağımsızlık hareketlerinde kilisenin oynadığı rolü hatırlatan bir örgütlenme biçimidir. Bu tarihten yaklaşık 150 yıl önce, Osmanlı'ya karşı bağımsızlık mücadelesi yürüten Yunanistan'da, kiliselerde halkı örgütleyen papazları hatırlatırcasına, bu kez, koyu Hıristiyan Ortodoks bir yapıya sahip Yunanistan'a karşı Türk Azınlığın din adamlarının camilerde Müslüman halkı örgütlemesi tarihin kaydetmiş olduğu ilgi çekici bir ironidir. Bu örgütlenme modelinde, hiç kuşkusuz Batı Trakya coğrafyasının Balkanların bir parçası oluşunun rolü de inkar edilemez.

Batı Trakya'daki eğitimle ilgili karşılaşılan sorunlar, eğitim üzerinden toplumun genç nüfusuna yönelik siyasi baskılar ve geçmişte yüksek öğrenim sahibi kişilerin kurmuş olduğu örgütlerin getirdiği birikim, Batı Trakya'da üniversite mezunlarının örgütlü mücadeleye daha etkin bir şekilde katılmalarına ve bunu kurumsal bir yapıya dönüştürmelerine sebep olmuştur. 1982 yılında bir araya gelen üniversite mezunları Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği'ni (BTAYTD) kurmuşlardır. Şentürk (2006), derneğin kurucularından Hikmet Cemiloğlu ile yaptığı mülakata dayanarak kuruluş sürecini şu şekilde aktarmaktadır:

1970'lerin ortasında kurulması fikri belirginleşen bir yüksek tahsilliler derneğinin kuruluşu için ilk toplantı 1976 yılında gerçekleşir. 6 yıl boyunca aralıklarla süren kuruluş toplantıları 1982 yılında sonuç verir ve bu tarihte Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği 28 kurucu üye ile faaliyete başlar. Derneğin kuruluş sürecini bu denli uzun kılan iki nedenden birincisi azınlıkta yüksek öğrenim görmüş kişi sayısının azlığı, ikincisi ise derneğin adlandırılması konusunda süren tereddütlerdir. 1971 yılında değişen Dernekler Kanunu'nun ardından isminde "Türk" kelimesi yer alan derneklerin tüzüklerini kabul ettirmede karşılaştıkları zorluklar, kurucu üyeleri bu ismin kullanımı konusunda tereddüde sevk eder. Derneğin resmîyet kazanmaması halinde kuruluş sürecinin riske girmemesi için bir orta yol bulunarak "Batı Trakya Türkleri" veya "Batı Trakya Müslümanları" yerine "Batı Trakya Azınlığı" formülü geliştirilerek dernek kurulur (Şentürk, 2006, s. 123).

Derneğin kuruluş sürecine ilişkin bu kısa özetten anlaşılabilceği üzere, Azınlık içerisinde yüksek öğrenim görmüş kişi sayısı oldukça azdır. Buna ek olarak, dernek kurma ve örgütlenme özgürlükleri ile ilgili olarak o dönemde ciddi sıkıntılar söz konusudur. Bu sorunların yarattığı ortamda Batı Trakya'daki üniversite mezunları örgütlenmeye giderek Türk toplumunun siyasi ve sosyal sorunlarının çözümü hususunda mücadeleye kurumsal bir yapı altında katılma ihtiyacını hissetmişlerdir. Derneğin kuruluşunda ve faaliyetlerinde gözettiği ilkeler arasında, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın sorunlarına duyarlı bir sivil toplum örgütü oluşturmak, bunun yanı sıra gelenek ve göreneklerin yaşatılmasına katkıda bulunmak, Azınlığın kültürüne sahip çıkmak, ilmi ilerletmek, demokrasiyi, insan haklarını ve insani değerleri savunmak

gibi amaç ve ilkeler yer almaktadır (Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği [BTAYTD], b.t.). Açıkça anlaşılmaktadır ki, dernek, Batı Trakya Türk toplumunun siyasi ve sosyal mobilizasyonuna katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini bu doğrultuda yürütmüştür. Nitekim, 1980'lerin ilerleyen dönemlerinde Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği gibi kuruluşların isimlerinde "Türk" kelimesi bulunduğu gerekçesiyle kapatılması sonucu, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği, Batı Trakya siyasetinde öncü rol üstelenen bir çatı örgütü konumuna gelecektir.

d. Etnik Kimliğin İnkarı ve Batı Trakya'daki Azınlık Kurumlarının Kapatılması

Batı Trakya'daki Azınlığın kimliği ile ilgili tartışmalar uzun bir süreye yayılmaktadır. Yunanistan'ın resmi politikası kısa tabiriyle, Lozan Antlaşması'nda kullanılan Müslüman ve gayri Müslim ifadelerine dayanarak Batı Trakya'daki Azınlığın etnik bir azınlık olarak tanımlanmadığı yönündedir. Bunun sonucunda da, Yunan resmi politikası, Batı Trakya'daki Azınlığın Türk olarak tanımlanmasına itiraz etmektedir. Bu konuda, Yunanistan'ın tezleri ile Türk tezleri ciddi anlamda çatışmakta ve Azınlığın kimliğinin Türk olup olmadığı yönünde bir kısır döngü ortaya çıkmaktadır.

Yunanistan'ın bu konudaki resmi tezi Azınlığın bir Müslüman Azınlık olduğu ve Türk, Pomak ve Roman olmak üzere üç farklı etnik gruptan oluştuğu yönündedir. Ancak, bu tez sorunludur. Çünkü, bugüne kadar, Azınlık mensuplarının kendi içlerinde Türk, Pomak, Roman gibi etnik aidiyet belirten tanımlamalar kullanmalarına rağmen Azınlık dışı unsurlarla temaslarında Türk Azınlık mensubu olduklarını özellikle vurgulamakta oldukları gözlenmektedir. Ayrıca, Yunan resmi politikasının Azınlık mensuplarının etnik kimliğini Türk, Pomak ve Roman olarak üçe ayırmasına rağmen, uygulamada "Türk" sorunundan kaynaklanan ayrımcı politikalarını ayırt etmeksizin Pomak ve Romanlara da uyguladığı görülmektedir (Aarbakke, 2000). Resmi olarak inkar edilse bile, Yunanistan için Türk olduğu gerekçesiyle tehdit algılaması olarak görülen bu Azınlığın içine Pomak ve Romanlar da dahil edilmektedir. Bu açıdan, içinde farklı etnik aidiyetler barındırmakla beraber,

bir üst kimlik tanımlaması yapılırsa, Batı Trakya'daki Müslüman toplumun aynı zamanda bir Türk Azınlık olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır.

Kimlik sorunundan kaynaklanan ve daha çok Yunanistan'ın Türk kimliğini bir ulusal tehdit olarak görmesi sonucu ortaya çıkan baskıcı ortam Albaylar Cuntası dönemi ile birlikte kendini göstermiştir. Öncesinde, İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği gibi kurumlar kurulurken "Türk" ismi konusunda Yunanistan'ın resmi politikalarında herhangi bir itiraz görülmemektedir. Hatta, 1954'te "Mareşal Papagos Kanunu" olarak bilinen Azınlık Okulları Kanunu'nda, Batı Trakya'daki okullarda "Müslüman Okulu" yerine "Türk Okulu" ibaresinin kullanılması öngörülmüş ve bölgedeki bütün Azınlık okulları "Türk Okulu" olarak tanımlanmıştır (Halil, 2000). Azınlığın kimliğiyle ilgili olarak sorunsuz denebilecek bu dönemin yaşanmasında kuşku yok ki, 1950'lerde Türk-Yunan ilişkilerindeki olumlu havanın da etkisi vardır. Ancak, 1950'li yılların sonlarından itibaren ortaya çıkmaya başlayan Kıbrıs bunalımı, ilişkilerdeki bu olumlu dönemi sona erdirmiş ve Batı Trakya Türk Azınlığı'nın kimliğiyle ilgili tartışmaları da beraberinde getirerek Yunanistan'ın ulusal tehdit algılamasının içine Batı Trakya'daki Azınlığı da yerleştirmiştir.

Yunanistan'da, Albay Giorgios Papadopoulos önderliğindeki cunta, 21 Nisan 1967 tarihinde bir darbe yaparak yönetime el koymuştur. Darbenin ardından, ülkedeki demokratik güçler sindirilmiş, ülke dışına gönderilmiş ve azınlıklara karşı baskıcı politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu politikalardan en olumsuz etkilenen de Batı Trakya'daki Türk toplumu olmuştur. Darbe ile birlikte askeri yönetimin başlamasından çok kısa bir süre sonra Azınlığın kimliğini inkar politikalarının uygulamaya konduğu görülmektedir. Askeri cunta ilk iş olarak, Azınlık okullarında "Türk" ibaresini içeren tabelaları kaldırtmış ve ardından Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin "Türk" ismini kullanmasına engel olarak Birliğin faaliyetlerini kısıtlamaya başlamıştır.

Albaylar Cuntası döneminde 1967'de başlayan Azınlığın "Türk" kimliğine yönelik baskıların 1972 yılına gelindiğinde sistematik bir hal aldığı anlaşılmaktadır. Askeri yönetim 21 Ocak 1972'de çıkardığı 1109 sayılı kanun hükmünde kararname

ile “Türk Okulu” ibaresini “Azınlık Okulu” olarak değiştirmiş ve hemen ardından yayımlanan bir hükümet genelgesi ile de okul isimlerindeki “Türk” kelimesi tamamen kaldırılmıştır. Askeri yönetimin uygulamaları bu kadarla kalmamış, 1972 yılı sonunda çıkarılan 1260 sayılı yasa ile Batı Trakya’daki Türkçe yer isimlerinin her türlü haberleşme, yazışma ve yayınlarda kullanılmasına yasak getirilmiştir. 1973 yılı başında da, bütün ülke genelinde Türkçe yayın yapan radyo ve diğer yayın organlarının dinlenmesi, izlenmesi; Türkçe müzik dinlenmesi ve Türkçe film izlenmesi kanunla yasaklanmıştır.

Bütün bu yasaklamaların ardında temel olarak Askeri Cunta’nın radikal Ortodoks Yunan milliyetçiliğini ideolojik arka planına yerleştirmesi sonucu Türkiye ile gerilen ilişkileri yatmaktadır. Bu politikaların doğal sonucu Türk düşmanlığı ve Batı Trakya’daki Türk toplumunun da tehdit ve düşman olarak algılanmasıdır. Kimi zaman, Batı Trakya’daki Azınlığı tanımlamak için çok ilginç ifadeler kullanıldığı dahi olmuştur. Millas (1996), Batı Trakya’da yaşayan Türk Azınlığı tanımlamak üzere icat edilmiş kavramları şu şekilde sıralamaktadır: Müslüman, Osmanlı, Yunanlı Müslüman, Türkofon Yunanlı, Yunan Uyruklu Müslüman, Türk Kökenli Yunanlılar, Yunan Uyruklu Türkler, Eski Osmanlı (Paleotomanos), Eski Türk (Paleoturkos) ve İslamofon. Askeri yönetim döneminde uygulanan politikaların başarılı olduğu söylenebilir. Zira “Türk” imgesi Yunan halkının gözünde de “düşman” algısını canlandırmaya başlamış ve Yunanistan’a demokrasi geldikten sonra bile gerek hükümetten, gerekse de Yunan halkından kaynaklanan baskılar Batı Trakya’daki Türk Azınlık üzerinde etkisini sürdürmüştür.

1974’teki Kıbrıs Barış Harekatı’nın ardından Yunanistan’daki askeri yönetim devrilmiş, Konstantin Karamanlis ülkeye dönerek hükümet kurmuş ve Yunanistan’a demokrasi gelmiştir. Ancak, Batı Trakya’da Azınlığın üzerindeki baskı hafiflememiş, bilakis daha da artmıştır. Onsunoglu (1975), Türk toplumu üzerindeki baskıların terör derecesinde olduğunu ve halka yönelik terör uygulamalarının 1975 sonuna kadar devam ettiğini söylemektedir. Özellikle Gümülcine’de polis ve fanatik Yunanlılardan Türk halka yönelik fiziki saldırılar hız kesmemiş ve bir dönem, Türklerin sokağa dahi çıkamadıkları günler yaşanmıştır.

Askeri yönetimin yarattığı bu Türk düşmanı politikaların izlerini silmek kolay olmadı. Özellikle, Yunan halkının da bu popülist politikalarından etkilendiğini gören siyasi partiler, cunta döneminden kalan Türk düşmanlığı politikasına dört elle sarıldılar ve Azınlık üzerindeki baskı, sindirme ve göçe zorlama politikalarına devam ettiler. Bu baskıcı politikalar tamamen Azınlığı Batı Trakya'dan kovmak için uygulanan, göçe zorlayan politikalarlardır. Aslında hiçbir zaman resmi politika olarak ilan edilmemiş, fakat idari önlemlerle Azınlık mensupları sindirilerek özellikle Türkiye'ye kaçmalarının sağlanmasına çalışılmıştır (Meinardus, 1985).

Fakat, bu dönemde baskı politikalarını uygulayan Yunan hükümetlerinin gözden kaçırdığı nokta Azınlık mensuplarının ekonomik durumlarının kötü oluşudur. Baskı unsurları, idari önlemlerle toplum üzerinde uygulanmasına rağmen Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç beklenildiği kadar çok olmamış, halkın büyük bir çoğunluğu yerinde kalmıştır. Bu noktada genellikle hatalı bir kıyaslamaya gidilmektedir. İstanbul'daki Rum Azınlık nüfusunun çok azalmasına rağmen, Batı Trakya'daki Azınlık nüfusunun 120 Bin dolaylarında olması Yunanistan'ın göç ettirme politikalarının gerçek olmadığı, aksine Batı Trakya'daki Azınlığın yaşam şartları her zaman iyi olduğundan dolayı Türklerin göç etmedikleri iddia edilmektedir (Mandacı ve Erdoğan, 2001). Ancak, bu noktada İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türklerin aynı ekonomik koşullarda yaşamadıkları ve bu durumun göç davranışlarında belirleyici olduğu genellikle göz ardı edilmektedir.

Ticaretle geçimini sağlayan kent soylu İstanbul Rumlarının politik baskılardan kurtulmak için yer değiştirme yada göç etme imkanlarının, çoğunluğu kırsal kesimde yaşayan ve tarımsal üretimle ancak hayatını idame ettirebilen Batı Trakya Türklerinin göç etme imkanlarına göre daha kolay olduğu bir gerçektir. Bu sebeptendir ki, İstanbullu Rumlar baskı politikalarının yarattığı sosyal bunalım ortamından kurtulmak için hızlı bir şekilde yer değiştirebilmişler, fakat, Batı Trakya'daki Türkler, olası bir göçün finansal maliyeti yüksek olduğundan dolayı, göç etmeyerek baskılara göğüs germeyi tercih etmek zorunda kalmışlardır (Özgüç, 1974). Bunun sonucunda, Batı Trakya'da önemli oranda bir Türk nüfus yerinde kalmış ve kimliklerine karşı olan baskıları bertaraf etmek amacıyla, siyasi liderler ve

kurumların da başarılı çabalarıyla, güçlü bir Türklük bilinci geliştirerek politize olmuştur.

Azınlığın ulusal entegrasyonunu engelleyici baskı politikaları, günlük işlerde dahi Azınlık mensuplarını toplumsal hayatın dışına iten idari uygulamalar ve Türk kimliğine karşı uygulanan sistematik baskılar neticesinde Yunanistan'ın karşılaştığı tek sonuç Azınlık'tan güçlü bir direniş olmuştur. 1980'lerde yaşanan bütün siyasi gelişmeler bunu kanıtlar niteliktedir. Türk-Yunan ilişkilerindeki gerginliklerin Azınlık politikalarına sirayet ettiğini de özellikle vurgulamak gerekir. Nitekim, Kıbrıs'ta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilanından hemen sonra 1 ve 2 Aralık 1983 günlerinde Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin tabelaları isimlerinde "Türk" ibaresi geçtiği gerekçesiyle indirilmiş ve bu kurumların faaliyetleri kontrol altına alınmıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın en köklü kurumlarına getirilen bu kısıtlama, çok uzun yıllar boyunca oluşturulmuş anti-Türk politikalarının bir sonucudur ve enteresan olan bu tarz bir uygulamanın askeri yönetim döneminde dahi yapılmaması fakat Yunanistan 1981'de Avrupa Topluluğu'na tam üye olduktan sonra gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin tabelalarının indirilmesinin ardından İskeçe Türk Birliği'ne de aynı şekilde muamele edilmiş ve bu üç köklü kurum 1984'te isimlerinde "Türk" ibaresi bulunduğu gerekçesiyle kapatılmışlardır. Kurumların üst mahkemeye başvuruları da olumlu neticelenmemiş, 1988'deki Yunan Yargıtayı kararı ile bu kurumların kapatılması kesin hüküm haline gelmiştir. Burada ilginç olan mahkeme kararının gerekçesidir. Üst mahkeme, bu kurumların kapatılma gerekçesini isimlerinde bulunan "Türk" ibaresine dayandırırken, Lozan Antlaşması'nda Azınlığın "Türk" olarak tanımlanmadığına, dolayısıyla Yunanistan vatandaşlarına "Türk" denilemeyeceğine ve Türk ibaresinin kullanımının toplumsal huzuru bozucu nitelikte olduğuna hükmetmiştir (Tsitselikis, 1996). Bu şu anlama geliyordu: bundan sonra kendisini "Türk" olarak tanımlayan her kişi veya kurum cezalandırılabilir. Türk kimliğinin üzerine bu kadar baskı ile gidilmesi etki tepki yasasında olduğu gibi, Azınlıktan Yunan Hükümeti'ne karşı zıt bir tepki yaratmış ve müftülerle ilgili çıkan sorunların

da bunlara ilave olmasıyla 1985'ten sonra Batı Trakya'da siyasi ve sosyal bir patlama yaşanmıştır.

e. Müftülük Sorununun Ortaya Çıkışı

Müftülükler, Batı Trakya'daki Türk toplumunun dini ve sosyal yaşamına doğrudan etki eden ve toplum nezdinde büyük önem addedilen kurumlardır. Dolayısıyla, bu kurumların başında bulunan müftüler de, gerek dini lider kimlikleri, gerekse de toplumun siyasi ve sosyal sorunlarında yol gösterici lider nitelikleriyle Batı Trakya'daki Türkler için saygın konumdadırlar. Batı Trakya'daki Azınlığın bürokratik hiyerarşisinde en üstte yer almalarının yanı sıra, evlenme, boşanma, nafaka ve miras işleri gibi medeni hukuk konularında yargısal yetki kullanabilmektedirler (Şentürk, 2006). Müftülük sorununun, yargısal yetki kullanabilme durumlarının ilk etapta laik devletin işleyişi ile bağdaşmadığından ortaya çıktığı yönünde bir algı mevcut olsa da, temelde bu sorunun çıkışı Batı Trakya'daki azınlık politikalarının baskıcı yönüyle ilişkilidir. Yargısal yetki, Yunanistan'ın resmi politikasında sadece bir gerekçe olarak yer almaktadır.

Müftülüklerin hukuki statüsü ilk olarak, Balkan Savaşları sonunda, 1913'te Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Atina Anlaşması ile bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu anlaşmada, Yunanistan'daki müftülerin cemaat, yani Müslüman halk tarafından seçilmesi hükme bağlanmıştır. Daha sonra, Yunanistan 24 Haziran 1920 tarihinde çıkardığı Müftüler ve Başmüftü Seçimiyle İslam Cemaatlerine Ait Vakıf Gelirlerinin Yönetilmesine İlişkin 2345 sayılı yasa ile 1913 Atina Anlaşması'nın hükümlerini iç hukuk haline getirmiş ve müftülerin cemaat tarafından seçilmesi hükme bağlanmıştır. Lozan Antlaşması'nda genel olarak dini özgürlüklerin tanınmasına vurgu yapılmakla birlikte müftü seçiminin detayı konusunda bir hüküm bulunmamaktadır. Bunun temel sebebi, Yunanistan'ın o dönemde müftülerin cemaat tarafından seçileceğini kendi ulusal hukukunda garantiye almış olmasıdır.

Batı Trakya Türk Azınlığı uluslararası anlaşmalar ve Yunan iç hukukuna göre kendi müftülerini seçme hakkına sahip olmasına rağmen bu hakkı 1985 yılına kadar

kullanmayı pek tercih etmemiştir. Azınlığın siyasi geleceğinin belirsiz olduğu ve hala Türkiye'ye bağlanma yönünde ideallerin bulunduğu 1930'lu yılların sonu ve II. Dünya Savaşı'na kadar konunun gündemde çok fazla yer almaması anlaşılabilir olmaktadır.

Daha sonraki dönemlerde Yunan makamları müftü atamalarını yaparken, müftü olarak atanacak kişilerin Azınlık tarafından tasvip edilen ve saygı gören kişiler olmasına özen göstermişlerdir. Öte yandan, Şentürk'e (2006) göre, Azınlık içerisinde, başlangıçta Türkiye'deki uluslaşma sürecinin bölgedeki etkisine karşı direnen çevrelerin odaklanma noktası olarak görülen bu kurumlar, uzun yıllar süren "Cumacılar-Pazarcılar" tartışması çerçevesinde, ümmetçi görüşün temsilcileri olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple olsa gerektir ki, Müftüler 1980'lerin ortalarındaki geç döneme kadar bölgedeki siyasi mobilizasyon sürecinin kısmen dışında kalmışlardır.

Gümölcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa'nın 1985 yılında vefat etmesiyle Müftülük krizi baş göstermiştir. Temel olarak, Albaylar Cuntası döneminde başlayan Batı Trakya Türk Azınlığı üzerindeki sistematik baskıların 1970'lerde giderek artması ve 1980'lerle birlikte bir sosyal patlamaya yönelmesi esnasında, daha önce müftülük seçim hakkını kullanma konusunda inisiyatif almamayı tercih eden Türk toplumu, bu noktada müftülük seçimi konusunda hassasiyet göstermiştir. 1985'in gergin politik ortamında, artık siyasi açıdan iyice mobilize olmuş bir Azınlığın bu yönde bir inisiyatif kullanma çabası, normal bir politik davranış şekli olarak değerlendirilmelidir.

Buna ek olarak, Yunanistan Parlamentosu'nda görev yapan Türk milletvekillerinin o dönemde ciddi baskı altına alınmış olmaları, müftüleri toplumsal dayanışmanın lideri konumuna getirmiştir. 1983 yazında İskeçe'nin İnanlı köyünde patlak veren arazi uyuşmazlığında* Gümölcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa'nın ve İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi'nin köylülerin direnişine bizzat katılmaları, yeni

* İnanlı Olayları: İskeçe'ye bağlı İnanlı köyünde bazı Türklere ait arazilerin tapuları geçersiz sayılarak daha sonra bu araziler kamulaştırılmıştır. Ardından, Türklere ait bu araziler Yunanlılara verilmiş, bunun üzerine 1983 yazında, toprakları zorla ellerinden alınan İnanlı'daki Türkler, arazilerine Yunanlıların girişini engellemişler ve olaylar çıkmıştır. Çıkan olayların ardından 8 Türk tutuklanmış ve hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

yeni başlamakta olan eylemsel örgütlenmede müftüleri baş aktörler konumuna yükseltmiştir. Bundan rahatsızlık duyan Yunan resmi politikasının uygulayıcıları da müftülük kurumunun kontrollerinden çıktığını düşünüp 1985'te ölen Gümülcine Müftüsü'nün yerine halk tarafından kabul görmeyen bir müftü atayınca kriz patlak vermiş ve halkın tepkisi büyümeye başlamıştır.

Hafız Hüseyin Mustafa'nın vefatının ardından, Gümülcine Müftülüğü'ne atanan Rüştü Ethem de, Rüştü Ethem'in istifası üzerine bu göreve atanan Cemali Meço da halk tarafından kabul görmemiş ve Gümülcine'deki Türk Azınlık toplumu müftülük için seçimlere gidilmesini talep etmiştir. Bu talepler her defasında Yunan hükümetlerince geri çevrilmiş ve ısrarla Azınlığın bu konudaki istekleri görmezden gelinerek sorun derinleştirilmiştir.

Yunanistan Parlamentosu'nda o dönem Gümülcine Milletvekili olarak görev yapan Mehmet Müftüoğlu'nun, müftülük seçimi için verdiği soru önermesine Yunanistan Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı'nın verdiği cevap Yunan Hükümeti'nin bu konuda Azınlık taleplerini görmezden gelen ve geri adım atmaz bir tutum içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Soru önermesine verilen cevapta, konunun hükümet tarafından 1919'da Batı Trakya'nın Yunanistan'a ilhakından beri yürürlükte olan örf ve adet hukuku kurallarına göre çözüme bağlandığı söylenmiştir (Oran, 1991). Hükümetin, tırmanan müftülük krizi ile ilgili bu şekilde uzlaşmaz bir tavır içine girmesi, bu sorunu iyice tırmandırmış ve halkın tepkisini arttırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Azınlığın sosyal hayattan iyice dışlandığı, kimliğinin reddedildiği, "Türk" etnik aidiyetine sahip olma ile ilgili hassasiyetin Yunan hükümetlerince anlaşılmadığı ve dini özgürlüklerin kısıtlanarak dini kurumlara müdahale edildiği bir ortamda, Batı Trakya'daki Türk toplumu artık siyasi ve sosyal bir patlamanın eşiğine gelmiş durumdaydı.

B. Batı Trakya'da Siyasi Mobilizasyon ve Toplumsal Hareket

a. Yunan Hükümetlerinin Batı Trakya Politikaları

Kıbrıs Barış Harekati'nin ardından Yunanistan'da askeri yönetimin devrilmesi ve sivil idarenin yeniden tesis edilerek demokrasiye geçilmesi Batı Trakya'daki Türk Azınlık için mevcut siyasi baskıların ortadan kalkacağı veya en azından kısmen de olsa hafifleyebileceği yönünde bir umut yaratmıştır. Ancak, 1974'ten sonra Yunanistan'da iktidara gelen hükümetler bütün bu umutları boşa çıkardılar ve askeri yönetim dönemini aratmadılar.

Yunanistan'da, 1974'te askeri yönetimin devrilmesinin hemen ardından Paris'te bulunduğu sürgünden ülkesine dönen Konstantin Karamanlis'in başkanlığında bir ulusal birlik hükümeti kurulmuş ve bu hükümet ülkeyi seçimlere götürmüştür. Ülkedeki yeni siyasi ortamın yarattığı olumlu ivmeyi arkasına alan Karamanlis ve Nea Dimokratia (ND) (Yeni Demokrasi) Partisi 17 Kasım 1974'te yapılan seçimlerde oyların %41,8'ini alarak tek başına iktidara gelmiştir. Yeni Demokrasi 1981'e kadar iktidarda kalarak bu geçiş döneminde ülkeyi yönetmiş, Konstantin Karamanlis ise 1980'e kadar başbakanlık koltuğunda oturmuştur. Bu seçimlerde Gümülcine'den iki Türk, Sebahattin Galip ve Hafız Yaşar milletvekili seçilmiş, İskeçe'den ise Türk kökenli milletvekili seçilememiştir.

1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'ın kuzeyine yerleşerek adada bir hakimiyet alanı yaratması sonucu, demokratik yönetime dönen Yunanistan'da Türkiye'ye yönelik bir tehdit algısının yerleştiğini belirtmek gerekir. Bu aşamadan itibaren, Türkiye "doğudan gelen tehdit", Batı Trakya'daki Türk Azınlık Türkiye ile birleşme hayali kuran güvenilir bir toplum ve Azınlık mensubu bireyler de "Türk ajanı" olarak algılanmaya başlamıştır. Bu algılamaların sonucu ise siyasi baskı araçlarının yeniden organize edilerek Azınlık üzerinde sıkı bir kontrol kurulması olmuştur. Bu baskı araçları ise kamu kurumlarıdır.

1974-1981 arası Yeni Demokrasi iktidarı döneminde Azınlık üzerindeki devlet politikaları merkezileştirilmiştir. Karamanlis Hükümeti, Kıbrıs sorunuyla birlikte Azınlığın politize olmasından çekindiği için Azınlığı baskı altına alarak kontrol etme yoluna gitmiştir. Azınlık politikalarının merkezileştirildiğinin kanıtı, Azınlığın yaşadığı Trakya-Makedonya bölgesi ile ilgili siyasi işlerin Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluk alanına verilmesidir (Aarbakke, 2000). Bu da, Azınlığın

siyasi durumunun Yunanistan'ın Türkiye ile olan ilişkileriyle doğrudan ilişkilendirildiği anlamına gelmektedir.

Bölgede, Azınlıkla ilgili gelişmeleri takip ve yönlendirmeden sorumlu olan kuruluş ise Yunanistan İstihbarat Teşkilatı (KIP – Kentriki Ipiresia Pliroforion – Merkezi İstihbarat Teşkilatı) olmuştur. Ayrıca, Rodoplu'nun (1981) aktardığına göre, merkezi otoritenin Azınlık üzerindeki kontrol çabasını sıkılaştırmasında dönemin Gümülcine Valisi Panagiotis Fotias önemli bir rol oynuyordu. Fotias, bizzat Başbakan Karamanlis tarafından Gümülcine'ye vali olarak atanmış, Azınlık uzmanı bir kişiydi ve merkezi hükümetin Azınlık politikalarını bölgede uygulamakla görevliydi.

Bu gelişmeler göstermektedir ki, Yeni Demokrasi iktidarının Azınlıkla ilgili yaklaşımı bir tehdit algılaması ve kontrol altında tutulması gereken bir topluluk şeklindeydi. Bu sebeple, Karamanlis ve Yeni Demokrasi iktidarı, 1974-1981 döneminde Yunanistan'ın resmi Azınlık politikalarını tamamen merkezileştirmiş ve başta Merkezi İstihbarat Teşkilatı ve Dışişleri Bakanlığı olmak üzere kamu kurumlarını Azınlık politikalarının uygulayıcısı konumuna getirmiştir.

Yunanistan, askeri idarenin olumsuz izlerini Karamanlis iktidarı süresince silmeyi başarmış ve 1981'de de Avrupa Topluluğu'na tam üye olmuştu. Ülkede bu dönemde yaşanan siyasi dönüşüm solun güçlenmesine ve solun en büyük partisi PASOK'un (Panellinio Sosialistiko Kinima – Panhelenik Sosyalist Hareket) iktidara gelmesi ve partinin lideri Andreas Papandreou'nun başbakanlık koltuğuna oturması ile sonuçlandı. 18 Ekim 1981'de yapılan seçimlerde PASOK oyların %48,1'ini alarak tek başına iktidara gelmiştir. PASOK'un bu seçim zaferi, Yunan İç Savaşı'nın bitişinden bu yana sağın hakimiyetinde olan Yunanistan'ın politik çevresinde bir kırılma yaratmış ve sol gruplar başta olmak üzere, sağın dışladığı bütün farklı toplum kesimlerine siyasi gücün paylaşımı için yeni fırsatlar yaratmıştı (Mavrogordatos, 1993). Buna, Azınlık da dahildi. Bu seçimlerde, Gümülcine'den Ahmet Mehmet ve Hafız Yaşar Türk milletvekilleri olarak parlamentoya girmeyi başarmışlardır. İskeçe'den ise yine Türk milletvekili seçilememiştir.

PASOK'un iktidar döneminde Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak görev yapan Giannis Kapsis, Azınlık politikalarının belirlenmesinde ve Türk-Yunan ilişkilerinin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Kapsis, Ayvalık kökenli olan Anadolu göçmeni bir ailenin çocuğu olarak milliyetçi duygularla yetişmiş ve uzun yıllar gazetecilik yapmıştır (Kapsis, 1992). Gazetecilik yaptığı dönemde Türk aleyhtarı görüşleri ile tanınmıştır. 1950'lerde Batı Trakya'daki Türk Azınlık üzerinde başlayan baskıları açıkça desteklemiş ve hatta şovenist Yunan milliyetçiliği içeren görüşleri ile Azınlık üzerindeki baskıcı politikaları onaylayan bir çizgide yer almıştır (Nuri, 1959). Kapsis'in şekillendirdiği politikalar, Azınlık üzerindeki baskıların hafifletilmesi bir yana tam tersi daha da bunaltıcı bir hal almıştır.

PASOK iktidarı boyunca, Azınlık üzerinde Kıbrıs sorunundan kaynaklanan olumsuz etkilerin izlerini görmek mümkündür. İktidarın sağ partiden, sosyalistlere geçmiş olması Azınlık haklarının iyileştirilmesi ve ayrımcılıkların sona erdirilmesi yönünde toplumda bir beklenti yaratmış olmasına rağmen, askeri yönetim döneminde tam anlamıyla yerleşmiş olan tehdit algısı PASOK iktidarı döneminde daha da güçlenmiştir. KKTC'nin bağımsız devlet olarak ilan edilmesi üzerine 1983'ten itibaren Türk-Yunan ilişkileri 1987'ye kadar tam anlamıyla donmuş ve neredeyse hiçbir iletişim yaşanmamıştır. Bu ortam içerisinde, PASOK'un Azınlığa yönelik baskı politikalarını arttırdığı göze çarpmaktadır. Kapsis'in yönetimindeki hükümetin Azınlık politikaları, Türk derneklerinin kapatılması, müftülük sorununun derinleşmesi, Azınlık okullarındaki eğitim kalitesinin düşürülmesi ve Türk öğretmenlerin görev yapmalarının engellenmesi gibi son derece olumsuz durumlara sebebiyet vermiştir.

b. Siyasi Partilerin Türk Azınlığa Karşı Tutumları

Yunanistan'da 1974'ten sonra siyasi arenada temel olarak üç parti yer almaktaydı. Statükonun devamı olarak nitelendirilen Karamanlis'in Yeni Demokrasi Partisi, Andreas Papandreou liderliğindeki sosyalist PASOK ve uzun süredir yasaklı olan, Karamanlis'in aktif politik hayata yeniden dönmesine izin verdiği Yunanistan Komünist Partisi (KKE). Bunların dışında, sol parti olarak Merkez Birliği (EK) ve

aşırı sağın temsilcisi olan Ulusal Demokratik Birlik (EDE) gibi partiler de ortaya çıkmış, fakat etkin olamamışlardır (Aarbakke, 2000).

Her üç partinin de ideolojileri Azınlık ile ilgili politik yaklaşımlarında farklılaşmalarına sebep olmuştur. Ancak, iktidara gelen Yeni Demokrasi ve PASOK'un Azınlık politikalarının birbirine benzeştiğini, Komünist Parti'nin ise Azınlık politikaları bakımından PASOK ve Yeni Demokrasi'den farklılaştığını vurgulamak gerekmektedir. Yeni Demokrasi ve PASOK hükümet olmaları sebebiyle Türk-Yunan ilişkilerindeki gelişmelerin etkisinde kalmışlar ve Türkiye'ye karşı geliştirilmiş olan ulusal tehdit algılamasını Azınlığa da yansıtarak askeri yönetim döneminin baskı politikalarını uygulamaya devam etmişlerdir.

Yeni Demokrasi'nin temsil ettiği sağ gelenek, genellikle Azınlığa mesafeli yaklaşmış ve Türkiye ile ilişkilerin gidişatına göre çoğunlukla Azınlığı baskı altına alma yönünde politikalar izlemiştir. Yunan milliyetçilerinin ve statüko güçlerinin etkisinde daha çok kalmış olan Yeni Demokrasi, özellikle 1974-1981 arasındaki iktidarı süresince, merkezi otoritenin Azınlık üzerindeki hakimiyetini güçlendirici yaklaşımlar içerisinde olmuştur. Yeni Demokrasi'nin azınlık politikaları, Yunan milliyetçiliği eksenine oturtulmuş, ulusal tehdit algılamalarının güdümünde ve Yunan politik hayatının kendine özgü merkez sağ çizgisinde değerlendirilebilir.

PASOK ise ilk ortaya çıktığı dönemde Azınlık açısından umut vadeden bir partiydi. Papandreou'nun karizmatik liderliğinde klasik sol söylemleri benimsemiş, özellikle Azınlık için sosyal adalet vurgusu yapan, eşitlikçi ve ayrımcılıkların ortadan kaldırılacağını söyleyen bir çizgide görünmüştür. Ancak, PASOK'un, özellikle dış politika ile ilgili, ulusal bağımsızlığa vurgu yapan, diğer parti ve siyasi grupları yabancı müdahalesinin birer aracı olarak gören milliyetçi yaklaşımlara sahip olması (Elephantis, 1981) zaman içerisinde Türkiye karşıtı bir tutum almasına yol açmıştır. PASOK iktidarı döneminde Türk-Yunan ilişkileri tarihinin en kötü dönemlerinden birini yaşamış, ilişkilerde krizler eksik olmamıştır. Bunun neticesinde, PASOK da Yeni Demokrasi'nin düştüğü aynı duruma düşerek Türkiye ile ilişkiler üzerinden Azınlık politikalarını şekillendirmeye başlayınca, Azınlığı bir tehdit unsuruna indirgemiş ve baskı politikaları uygulamaktan kaçamamıştır.

Bu üç parti arasında iktidar olmayan tek parti olan Yunanistan Komünist Partisi (KKE) ise belki de bu iktidar olmamanın getirdiği bir akli selimlikle Azınlığa karşı en rasyonel sayılabilecek politikaları uygulayan parti olmuştur. Parti, özellikle parlamentoda bulunduğu 1980'ler boyunca Azınlık sorunlarına özel olarak eğilmiş ve bu sorunlara çözüm önerileri getiren çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde parti üyelerinin, Batı Trakya'ya sık sık ziyaretler gerçekleştirerek sorunları yerinde incelemeleri diğer iki partinin tavırlarına bir zıtlık teşkil ediyordu. PASOK ve Yeni Demokrasi'nin ısrarla herhangi bir azınlık sorunu olmadığını öne süren politikalarına karşılık, Yunanistan Komünist Partisi, Batı Trakya'da çözüm bekleyen ciddi azınlık sorunları ve ayrımcılıkların söz konusu olduğunu hazırladığı raporlarla dile getiren ilk parti olmuştur (Yunanistan Komünist Partisi [KKE], 1989). Ancak, unutulmamalıdır ki, Komünist Parti iktidar olamamış, bu sebeple dönemin belirleyici unsurlarından birisi olan ulusal güvenlik kaygısının yarattığı olumsuz siyasi etkiden uzak kalmıştır.

Askeri yönetimin devrilmesinin ardından 1985'e kadar Yunan siyasetinde hakim olmuş bu üç partinin Azınlık politikaları, Komünist Parti hariç, ulusal güvenliğe yönelik tehdit algılamasının güdümünde şekillendiğinden dolayı, bu partilerin içindeki Türk kökenli milletvekilleri de artık Azınlık sorunlarını gündeme getiremez olmuşlardır. Çünkü, Azınlık sorunlarını tartışmaya açtıkları anda partilerden dışlanma tehdidi ile karşı karşıya kaldıklarından dolayı etkilerini gösteremiyorlardı. Bu durumda, Azınlık içinde artık bütün partilerin dışında siyaset yaparak bağımsız temsil fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır ki, bu durum Azınlığın siyasi mobilizasyonunda eylemsel açıdan en güçlü dönemin başlangıcını teşkil etmektedir.

c. Bağımsız Siyasi Hareket: Sadık Ahmet

Yunan hükümetlerinin, özellikle 1974'ten sonra Kıbrıs sorununun yarattığı, Türkiye'ye karşı gelişen ulusal tehdit algılamasının da etkisiyle, Azınlığı Yunan ulusal bütünlüğü için bir tehdit unsuru olarak görmeye başlamaları gerek yerel ölçekte, gerekse de ulusal ölçekte Azınlık siyasetini de derinden etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu ulusal güvenlik kaygısının siyasi partilerin politilalarına da sirayet

etmesi, bu partilerin içinde siyaset yapan ve Azınlık sorunları ile uğraşan Türk kökenli politikacıları da hedef tahtasına yerleştirmiştir. Bu kişiler, Yunanistan'ın milli bütünlüğünü bozmak için çalışan, güvenilmez ve tehlikeli kişiler olarak görülmüştür.

Bu ortamda, ulusal parlamentoda çoğunluk partilerinin içinde siyaset yaparak Azınlık sorunlarını tartışmak çok mümkün görünmüyordu. Özellikle, 1983'ten itibaren Türk-Yunan ilişkilerinin donma noktasına gelmiş olması, Azınlık üzerindeki siyasi baskıların yerelde bilfiil uygulamaya geçirilmesi, zaman zaman şiddet olaylarının patlak vermesi ve müftülük krizinin tırmanması Yeni Demokrasi ve PASOK içindeki Türk kökenli politikacıları hiçbir şey yapamaz hale getirmiştir. Çoğunluk partilerinin içinde Azınlık üyesi olarak siyaset yapmanın zorluklarını görmeye başlayan Türk toplumunun içinden bağımsız siyaset yürütülmesi konusunda fikirler ilk kez 1981'de belirmeye başladı. 1981'deki parlamento seçimleri öncesi hem Yeni Demokrasi'nin hem de PASOK'un Azınlık tarafından istenmeyen kişileri milletvekili adayı yaptığını söyleyen Hasan Hatipoğlu ilk kez bağımsız milletvekili adayları ile seçime gidilmesi önerisini getirmişti (Aarbakke, 2000). Bu önerinin ardından Azınlığın önde gelen siyasi figürleri bu konuyu tartışmışlar fakat bir sonuca ulaşamamışlardır. Bunun en büyük sebebi, daha önce bu tarz bir girişimin yapılmamış olmasından dolayı duyulan çekingenlik ve seçilememe korkusuydu. Bağımsız milletvekili seçme konusunda gerek devlet baskısı karşısında duyulan endişe, gerekse de halkın bağımsız adaylara oy vermeyebileceği kuşkusundan kaynaklanan seçilememe korkusu, Azınlık siyasetçilerini yeniden Yeni Demokrasi ve PASOK'tan aday olmaya itmiştir. Bu korkuyu yenecek kişi ise, Azınlık siyasi hareketinin bağımsız yürütülmesi gerekliliğine kesin bir şekilde inanmış ve bundan herhangi bir kuşku duymayan, Azınlık halkına güvenen ve siyasi riski göze alan Sadık Ahmet olmuştur.

Sadık Ahmet, 1947 yılında Gümülcine'ye bağlı Küçük Sirkeli köyünde doğmuş, orta ve lise öğrenimini Gümülcine'deki Celal Bayar Lisesi'nde tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başladığı tıp öğrenimini 1974'te Selanik Üniversitesi'nde tamamlayarak genç bir doktor olarak Gümülcine'ye dönmüştür. 1985'e kadar geçen süre içerisinde Azınlık politikalarını dışarıdan takip etmiş ve

özellikle Dedeoğaç Devlet Hastanesi'nde görev yaptığı süre içerisinde Türk kökenli bir doktor olarak Yunanlı meslektaşlarına oranla iş hayatında nasıl dışlandığını, haksızlıklara maruz kaldığını bizzat görme imkanı yakalamıştır. Bu dönem, Sadık Ahmet'in hayatında bir dönüm noktası olmuş ve Azınlıkla ilgili fikirlerinin olgunlaşmasına neden olmuştur. Ona göre Azınlık, etnik kimliği gerekçesiyle ayrımcılığa maruz kalıyor ve Yunan siyasetindeki mevcut siyasi partiler de bu ayrımcılığı bizzat uyguluyordu. Bu noktadan sonra, Sadık Ahmet'in kafasında Batı Trakya Türklerinin bağımsız siyaset yürütmesi gerektiği fikri oluşmuştur (Onsunoğlu, 1995). Bu fikirlerini uygulamaya geçirmek için uygun ortamı ise PASOK hükümetinin Azınlık üzerinde baskılarını iyice arttırdığı 1985'te bulacaktır.

Bu dönemde, Azınlığın üzerindeki yoğun politik baskıların kırılması için uğraş veren Türk toplumu içindeki siyasetçilerin Yunanistan'daki hareket alanı oldukça kısıtlanmıştı. Bunun sonucunda, ilk organize ve eylemsel tepkiler Yunanistan dışında, özellikle Türkiye ve Almanya'da gelişmiştir. Hamburg Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan Batı Trakyalı üniversite öğrencisi Aydın Ömeroğlu, daha önce Azınlığın hak ihlalleri ile ilgili Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu nezdinde yürüttüğü faaliyetlerin ardından bir imza kampanyası fikri geliştirmişti. Bu fikir daha sonra Almanya'nın Düsseldorf kentindeki Batı Trakya Türkleri Derneği tarafından uygulamaya geçirildi ve on binin üzerinde imza toplanarak Batı Trakya'daki Türk Azınlığın sorunları Avrupa kurumlarının gündemine sunuldu (Aarbakke, 2000). Bu imza kampanyası ses getirdi ve özellikle Avrupa kamuoyunda Batı Trakya'da ciddi hak ihlalleri yaşandığı yönünde bir farkındalık oluşmasına neden oldu. Haliyle bu durum, Yunanistan'ı çok rahatsız etti.

Avrupa'daki bu girişimlerin başarılı olması üzerine, Sadık Ahmet bu fikri Batı Trakya'da uygulamak için harekete geçti. Ancak, Batı Avrupa ülkelerindeki özgürlükçü ortamın Yunanistan'da bulunmadığını belirtmek gerekir. Yunanistan'da o dönemde Azınlığın hak ihlallerine uğradığını söylemek ve bir imza kampanyası başlatmak ciddi riskleri barındırıyordu. Bu sebeple, Azınlık içerisindeki diğer politikacılar partilerden bağımsız hareket etme konusunda çekingen davranmışlardır. Ancak, Sadık Ahmet bu tereddüdü kırdı ve bizzat kendi çabasıyla 1985 sonunda, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın hak ihlallerine uğradığını ulusal kamuoyunun

gündemine taşımak için imza kampanyası başlattı. Kampanya konusunda Batı Trakya'daki Azınlık kurumlarının ürkek davrandığı anlaşılmaktadır. İsmail Rodoplu, Yüksek Tahsilliler Derneği'nin 19 Ocak 1986'daki genel kurulunda Sadık Ahmet'in başlattığı imza kampanyasının Dernek tarafından desteklenmesi gerektiğini söylediğinde, o dönemki Dernek yöneticileri buna gerek görmemişler, hatta Azınlık içinde olan biten herşeyi bizzat takip eden Gümülcine Valisi'ne Sadık Ahmet'in PASOK'a karşı bir kampanya yürüttüğünü söylemişlerdir (Ömeroğlu, 1994). Azınlığın üzerinde kurulan baskıların ve uygulanan sindirme politikalarının etkisini gösterdiğini kanıtlayan bu olay, Sadık Ahmet'in Batı Trakya'da bağımsız siyasete başladığı dönemde şartların ne kadar aleyhine olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır. Sadık Ahmet, 1.300 imza toplamıştı ki, 9 Ağustos 1986'da Dedeoğaç bölgesindeki dağ köylerinden birinde kampanyasını yürütürken polis tarafından göz altına alındı ve sorgusunun ardından 11 Ağustos'ta tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Sadık Ahmet'in başlattığı imza kampanyası Türk toplumu içinde bağımsız harekete yönelik bir destek ortaya çıkarmıştır. Ancak, o dönemde Azınlık siyasetinin çatı kuruluşu konumundaki Azınlık Yüksek Kurulu ve toplum içindeki etkisi büyük olan Yüksek Tahsilliler Derneği'nin Sadık Ahmet'e karşı mesafeli yaklaşımları Türk toplumunda var olan dinamizmin ortaya çıkışını bir müddet geciktirmiştir. Buna rağmen, Sadık Ahmet kararlı tutumunu sürdürmüş ve sistem partilerine olan inançsızlığını ve bağımsız siyaset yürütülmesi konusundaki kararlılığını korumuştur. İmza kampanyası sonucu on binin üzerinde imza toplayan Sadık Ahmet, 25 Eylül 1987 günü, herkesten habersiz gittiği Selanik'te düzenlenen demokrasi ve insan hakları ile ilgili uluslararası bir konferansta tek başına dağıttığı "Batı Trakya'da Yaşayan Müslüman Türk Azınlığın Şikayet ve Talepleri" başlıklı bildiri ile bir anda Yunan kamuoyunun gündemine oturdu ve hem ulusal hem de yabancı basının dikkatini çekmeyi başardı (Oran, 1991). Bu olay hiç kuşkusuz Batı Trakya'ya döndüğünde Sadık Ahmet'in Türk toplumu nezdindeki popülaritesini çok yükseltmiş ve halk desteğini arkasına almasını sağlamıştır. Zaten, bu olay üzerine Türk toplumunun desteğinin Sadık Ahmet'in bağımsız hareketine yöneldiğini gören Azınlık kurumları da onun etrafında bütünleşmeye başlayacaklardır. Nitekim, Yüksek Tahsilliler Derneği, Sadık Ahmet'in Selanik'teki eyleminden iki gün sonra,

27 Eylül'de, Sadık Ahmet'in başlattığı kampanyayı desteklediğini belirten bir karar almıştır (Ömeroğlu, 1994). Bu karar, Azınlık kurumlarının da Sadık Ahmet'in bağımsız siyasi hareketine destek vermeye başladığının bir göstergesidir.

Bütün bu gelişmelerin ardından, 1988'e gelindiğinde Sadık Ahmet artık Batı Trakya Türk toplumunun lideri konumundadır. Azınlık siyaseti, onun bağımsız fikirleri etrafında ve Türklük bilinci vurgusunun etkisi altında şekillenerek kitleleri harekete geçirecektir.

d. 29 Ocak 1988 Olayları ve Sonrası

Batı Trakya'daki Türk toplumu, uzun yıllardır baskı ve sindirme politikalarına karşı gelmekte zorlanmaktaydı. Azınlık siyaseti, genel olarak az sayıdaki politik kişi ve kurumların etrafında dönüyordu ve çoğunlukla Yeni Demokrasi ve PASOK gibi iki büyük partinin parti politikalarının istikametinde gittiğinden kitlesel bir halk hareketine dönüşmemişti. Bu durumu ilk fark eden ve Türk toplumunda var olan potansiyel dinamizmi harekete geçiren Sadık Ahmet oldu. İmza kampanyası, Selanik'teki eylem ve resmi makamların üzerinde uyguladığı baskının yarattığı tepki, halkın Sadık Ahmet'in siyasi liderliği etrafında toplanması sonucunu doğurdu.

Sadık Ahmet'in etrafında sağlanan bütünleşmenin ardından Türk toplumu içindeki rahatsızlıkların had safhaya çıktığı bir dönemde, sosyal patlamaya giden olayların fitilini ateşleyen bir takım gelişmeler meydana geldi. Dedeoğaç Mahkemesi, imza kampanyasından dolayı Sadık Ahmet aleyhine dava açtı ve ilk duruşmanın 28 Ocak 1988 günü yapılacağını açıkladı. Bundan önce, Yunanistan Yargıtayı, Batı Trakya'daki Azınlığın Türk olarak tanımlanamayacağı gerekçesiyle Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin kapatılmasına yönelik kararını 4 Kasım 1987'de almıştı (Oran, 1991). Ancak, mahkeme bu kararını üzerinden iki ay geçtikten sonra 5 Ocak 1988'de açıkladı. Derneklerin kapatılması ve Türk kimliğinin resmi olarak inkar edilmesi Batı Trakya Türk toplumu arasında infial yarattı ve ciddi tepkilerin yükselmesine neden oldu.

Azınlık Yüksek Kurulu, 25 Ocak'ta toplanarak protesto kararı aldı ve bir yürüyüş yapılmasına, azınlık okullarının bir gün süreyle kapatılmasına, yetkili tüm devlet mercilerine bu kararın bildirilmesine karar verildi. Protesto yürüyüşü, 29 Ocak 1988 günü, Cuma namazından sonra Gümülcine Eski Cami'den Vilayet Konağı'na kadar yapılacaktı. Resmi makamlar bu yürüyüşe izin vermedi. Gümülcine Radyosu da Yunanca ve Türkçe duyurular yaparak Türklerin herhangi bir şekilde bir araya gelmesinin yasaklandığını duyurdu. Ancak, buna rağmen, Batı Trakya'nın her tarafından binlerce Azınlık mensubu Gümülcine'ye gelmeye başladı. Gümülcine'ye giriş yapılabilecek noktalar polis barikatlarıyla kapatılmasına ve Kavala'dan takviye polis gücü getirilmesine rağmen Gümülcine'ye girebilen protestocuların sayısı yirmi bini aşmıştı. Bu esnada, Gümülcine merkezindeki camiler o gün ibadete kapatıldı. Kalabalığın toplandığı sırada, İskeçe Milletvekili Ahmet Faikoğlu bir konuşma yaparak topluluktan dağılmalarını isteyince protestocular olaysız bir şekilde dağılmaya başladılar. Fakat, bu dağılma esnasında polis kalabalığa müdahale etmeye başladı ve çatışmalar çıktı. Çatışma ve haksız tutuklama haberlerinin gelmesi üzerine dağılmakta olan yirmi bin kişilik kalabalık galeyana gelerek yeniden yürüyüşe geçti. Bunun üzerine polis şiddeti iyice arttı, olaylar kontrolden çıktı, birçok kişi yaralandı ve tutuklandı (Yaşın, b.t.). Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon artık eylemsel boyuta ulaşmış ve 1923'ten bu yana süren Azınlık toplumunun siyasi hareketine 1988'de ilk kez şiddet ve kan bulaşmıştır. 29 Ocak 1988 olayları Batı Trakya'daki siyasi gerilimin sosyal patlamaya dönüştüğünün göstergesidir.

Batı Trakya Türkleri, birçok dönemde resmi makamlardan siyasi ve idari baskılarla karşılaşmışlardır. Ancak, hak talebi amacıyla yürütülen mücadeleye artık Türk kimliği mücadelesi damga vurmaya başlayacaktır. 29 Ocak 1988 olayları bu açıdan bir milat olmuştur. Çünkü, olayların çıkışının iki temel sebebi vardır: Birincisi, Batı Trakya'daki Azınlığın simge kurumlarından olan Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin isimlerinde "Türk" ibaresi bulunduğu gerekçesiyle kapatılması, ikincisi ise, Azınlığın Türk kimliğini ısrarla savunan Sadık Ahmet'in, başlattığı imza kampanyası sonucu hukuki yaptırıma uğramasıdır.

Bu olayların ardından, Batı Trakya'daki siyasi ortamın çatışmaya dönüşmesinin yarattığı gerginlik uzun süre bölgede egemen olmuştur. Bu süreçte, Sadık Ahmet Haziran 1989 seçimlerinde milletvekili seçilmiştir. Ancak, Yunanistan'daki siyasi istikrarsızlık sonucunda 5 Kasım 1989 tarihinde erken seçime gidilmesine karar verildi. Bu sırada, 5 Kasım 1989 seçimleri öncesi Sadık Ahmet'in milletvekilliği adaylığının iptal edilmesi ve yeniden mahkemeye çıkarılmasına karar verilmesi Türk toplumu arasında var olan infialli körükledi. Sadık Ahmet'in mahkemeye çıkarılmasından önce Azınlık Yüksek Kurulu, İskeçe'de yaptığı toplantıda, Sadık Ahmet'in yargılanmasının Azınlık için milli bir dava hüviyetine büründüğü yönünde bir açıklama yaparak 29 Kasım'da yapılacak duruşmada yer alacaklarını açıkladı (Aarbakke, 2000). Azınlık toplumunun bütün dikkatini yönelttiği bu dava 29 Ocak 1990'da yaşanacak olayların temelini atmıştır.

Gerginliğin tırmandığı bir ortamda Yunan makamlarının ısrarla Sadık Ahmet'i mahkum etme çabasına girmesi ve bağımsız temsili engellemeye çalışması Batı Trakya'daki Türk toplumunun politizasyonunun geldiği noktayı göstermektedir. Türkler, mücadeleye sıkı sıkıya sarılmışlar ve Türk kimliği etrafında bütünleşerek artık "Türklük" mücadelesine girişmişlerdir. Mahkeme öncesi Sadık Ahmet'in, Azınlık basını aracılığı ile yaptığı çağrıda da, 29 Ocak 1988'de yaşanan olayların Azınlığın Türklüğünü inkar politikalarının bir sonucu olduğunu ve Batı Trakya Türk toplumunun Türklüğünü müdafaa davasına devam edeceğini, hiç kimsenin bunu engelleyemeyeceğini vurgulaması dikkat çekicidir (Ahmet, 1989). Resmi makamların 1970'lerden bu yana Azınlığın "Türk" kimliği üzerinde gösterdiği hassasiyet ve inkar sonucunda, tepki olarak Azınlık içerisinde Türk milliyetçiliği güçlenmiş ve Azınlığın birinci önceliği temel insan hak ve özgürlüklerinden ziyade "Türk" kimliğinin tanınması olmuştur.

Sadık Ahmet'in mahkemesi 25 Ocak 1990 tarihine ertelendi ve mahkemenin Gümülcine'de yapılmasına karar verildi. Kasım ayındaki seçimlere girmesi engellenen Sadık Ahmet'in bir de Türklerin en yoğun yaşadığı bölge olan Gümülcine'de mahkeme önüne çıkarılacak olması Türklerin tepkisini en üst noktaya çıkardı. Bu arada, Kasım 1989 seçimlerinde milletvekili seçilen İsmail Rodoplu ve Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif de seçim propagandası dönemindeki konuşma ve

faaliyetlerinden dolayı suçlanmışlar, ülkeyi bölmek ve toplumsal huzuru bozmak suçlamalarından haklarında dava açılmış ve davaları Sadık Ahmet'in davası ile birleştirilerek 25 Ocak 1990'da mahkemeye çıkarılmalarına karar verilmiştir (Whitman, 1990). İsmail Rodoplu, milletvekili dokunulmazlığı sebebiyle mahkemeye çıkarılamamıştır. Ancak, Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif 25 Ocak 1990 günü Gümölcine'de mahkemeye çıkarıldılar. Bu, bir nevi Azınlığın yargılanması demektir. Çünkü, yargılananlardan biri Azınlığın siyasi lideri, diğeri ise dini lideriydi.

Mahkeme tam anlamıyla bir skandala dönüştü. Ciddiyetten uzak suçlamalar ve yargıçların tavırları Azınlık liderlerinin mahkum edilmesi yönünde zihinlerde oluşan kararları açıkça belli ediyordu. Bu esnada, mahkeme salonunun dışında yaklaşık on bin Türk protesto ve yargılanan liderlere destek vermek amacıyla toplanmıştı. Mahkeme sonucunda Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif hapis cezalarına çarptırıldılar. Bu yargılamaların ardından, Türk toplumu çok büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve Türk kimliğine yönelik sistemli bir saldırı ile karşı karşıya kaldığını düşünmeye başlamıştır. Bu mahkeme ve sonucunda çıkan kararlar, Yunanistan'ın Azınlığın etnik kimliğine karşı gösterdiği en sert reaksiyondur (Whitman, 1990). 1984'te Azınlık kurumlarının isimlerindeki "Türk" ibaresinden dolayı kapatılmaları ile başlayan Azınlığın "Türk" kimliğine yönelik inkar politikaları 25 Ocak 1990 mahkeme kararları ile resmen uygulamaya konmuş oluyordu.

1990 yılının 25 Ocak ve 29 Ocak günleri arasındaki dört günlük periyod Azınlık siyasi tarihinin en gergin dönemi olarak nitelendirilebilir. Mahkeme günü Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'e destek amacıyla Gümölcine'de binlerce Türk toplanmış olmasına rağmen, herhangi bir olay yaşanmamış, küçük gerginlikler büyük bir olaya dönüşmemiştir. Fakat, Türklerin ikinci kez bu kadar güçlü bir şekilde bir araya gelerek eylemsel anlamda siyasi bir birliktelik sağlaması, Yunan makamlarını Yunan kökenli halkı tahrik etmek gibi tehlikeli bir girişime itti. Bu girişimin uygulayıcısı da Gümölcine Metropolitisi Damaskinos olmuştur. Gümölcine Kilisesi'nin kışkırtıcı tavırları ile bölgedeki milliyetçi Yunanlılar arasında kıpırdanmalar başlamış ve bu hareketlilik 29 Ocak 1990 günü düzenlenecek anma etkinliklerine yönelik bir tehdide dönüşmüştü.

Azınlık Yüksek Kurulu, 25 Ocak'taki mahkemenin ardından, iki yıl önce yaşanan üzücü olayların yıldönümü olması sebebiyle, 29 Ocak 1990 günü Gümülcine Eski Cami'de bir mevlit töreni düzenleme kararı aldı. Bunun üzerine, 28 Ocak günü Gümülcine'deki yerel Yunan radyoları, Hasan Salih isimli bir Türk'ün, tedavi gördüğü hastanede bir Yunanlı'ya saldırdığı şeklinde bir haber geçtiler. İsmi Angelos Solakidis olarak duyurulan bu Yunanlı'nın, Türk'ün saldırısına uğraması haberiyle birlikte şehirdeki Yunanlılar, 29 Ocak'ta Türklerin yapacağı anma törenini engellemeye davet ediliyorlardı. Gümülcine Metropolit Damaskinos'un da benzer bir çağrıda bulunduğu haberi kulaktan kulağa yayılınca 29 Ocak 1990 günü galeyana gelen fanatik Yunanlılar Türklere karşı saldırılara giriştiler. Olayları kışkırtmak isteyen güçler, yerel Yunan basınına kullanarak 29 Ocak sabahı Solakidis'in öldüğü şeklinde yalan bir haber de yayınca saldırılar kontrolden çıktı (Yaşın, b.t.). Olayların önünün alınamaması sonucu, şehir genelinde Türklere ait dükkanlara saldırılar düzenlendi ve yağma olayları yaşandı. Türklerin yaşadığı mahallelerde de kahvehane ve evlere saldırılar yapıldı ve birçok Türk yaralandı.

Bu olayların, Türklerin siyasi organizasyonunun yarattığı tehdit algılaması sonucu kışkırtıldığı söylenebilir. Çünkü, 29 Ocak 1988'de ve 25 Ocak 1990'da ciddi kalabalıkların eyleme geçmesi, Batı Trakya'daki Türk toplumunun politik açıdan hızlı bir mobilizasyon sürecinden geçerek, toplumsal bilincinin Azınlık tarihinde hiç olmadığı kadar güçlü hale geldiği anlaşılmıştı. Bu sebeple, resmi Azınlık politikasını şekillendiren Yunan makamlarının yetkilileri son çareyi Yunan halkını tahrik etmekte ve Türklerin üzerine saldırmakta gördüler. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1991'deki insan hakları raporuna göre, Türklere ait 400 işyeri ve ev saldırıya uğramıştır. Yine aynı rapora göre, 29 Ocak 1990 günü gerçekleşen saldırılarda Yunanlılara ait hiçbir mülkün zarar görmemesi, hiçbir Yunanlı'nın bu olaylar sırasında yaralanmamış olması ve polislin saldırıları engellemek için hiçbir çaba göstermemesi bu saldırıların organize ve resmi makamların koruması altında gerçekleştiği iddialarını güçlendirmektedir (Oran, 1991). Bu sürecin sonunda, Batı Trakya Türk toplumunun siyasi açıdan tarihindeki en güçlü bütünleşmeyi yaşadığını ve Sadık Ahmet'in etrafında toplandığını söylemek yerinde olacaktır.

e. 1989 ve 1990 Seçimleri: Yunan Meclisi'nde Bağımsız Türk Milletvekilleri

Türkiye ile gerilen ilişkiler, Kıbrıs sorunun yarattığı bunalım ve Ege'deki krizlere ekonomideki kötü gidişat da eklenince Yunan siyaseti 1985'ten sonra bir istikrarsızlığa sürüklendi. Bunun sonucunda da, 1989 yılı içinde iki kez olmak üzere, 1989 ve 1990 yıllarında üç seçim yapıldı. Bu seçimler Azınlığın bağımsız siyaset yürüten Türk adaylar etrafında güçlü bir bütünlük sergilediği ve bağımsız Türk milletvekillerini meclise gönderdiği seçimler olarak Yunanistan'ın siyasi tarihine geçmiştir.

Aslında, parlamentoya bağımsız milletvekilleri gönderme ve Azınlık siyasetini Yeni Demokrasi ve PASOK gibi sistem partilerinden ayrı yürütme fikri 1980'lerin başından beri tartışılmaktaydı. İlk kez, 1985 seçimlerine, Gümölcine'den Sebahattin Galip ve İskeçe'den "Barış Listesi"nin lideri olarak Mehmet Emin Aga, Azınlıktan bağımsız milletvekili adayları olarak girmişler fakat seçilememişlerdir. Seçilememelerine rağmen, her iki ilde de bağımsız Türk adayların on binin üzerinde oy aldıkları gözlenmektedir (Digaves, 1986). Gümölcine'de Türk oylarının 30 Bin, İskeçe'de ise 25 Bin dolayında olduğunu ve bağımsız adayların seçilmeyi az bir farkla kaçırdıklarını belirtmek gerekir. Aslında, bu seçim sonuçları Azınlık toplumunda bağımsız harekete doğru bir kayma olduğunu göstermektedir.

Bağımsız adayların parlamentoya girememelerinin temel sebebi, bu adayların seçilememe riskinin yarattığı temsilcisz kalınabileceği yönündeki endişeden kaynaklanan Azınlık içerisindeki tereddüttür. Her ne kadar, Azınlık toplumunda bağımsız harekete karşı bir yöneliş olsa da, hiçbir bağımsız aday seçilemeyince, sistem partilerinin Azınlık üzerinde kurduğu baskılar sonucu bağımsız hareketin yaratmaya çalıştığı sinerji daha en başından darbe yemiştir. Keza, Sadık Ahmet'in inatla savunduğu bağımsız siyaset ve tek başına başlattığı imza kampanyası bu sebeple ilk etapta Azınlık kurumlarından yeterli desteği alamamıştır. Ancak, olaylar ve gelişmeler Sadık Ahmet'i haklı çıkaracak ve bağımsız hareket için ümitler neredeyse kaybolmak üzereyken, 1989'a gelindiğinde, bu sefer tam tersi, sistem partilerinden aday olanların hiç şansı kalmayacaktır. Bunu gören Ahmet Faikoğlu da,

1985 seçimlerinde İskeçe'den PASOK milletvekili olarak parlamentoya girdikten sonra partisinden istifa etmiş ve bağımsız harekete katılarak daha sonra Sadık Ahmet ile birlikte hareketin sembol isimlerinden biri haline gelmiştir.

1989 yılına gelindiğinde iki dönemdir ve sekiz yıldır iktidarda olan PASOK iyice yıpranmıştı. Yeni Demokrasi'nin yeni lideri Konstantin Mitsotakis'in arkasına aldığı değişim rüzgarı ile partisini iktidara taşıyacağına ve PASOK iktidarının son bulacağına kesin gözle bakılıyordu. Azınlık içerisinde ise 1987-1989 arasındaki iki yıllık periyotta yaşanan şiddet olayları, dernek kapatmaları ve etnik kimliğin inkarı gibi çok rencide edici gelişmeler sonucu sistem partilerine güven sıfıra inmişti. Bu sebeple, Türk toplumu tamamıyla bağımsız Türk adayların etrafında birleşti. Gümülcine'de oluşturulan bağımsız "Güven Listesi"nden üç Türk, bağımsız milletvekilliği için aday oldular. Bunlar, Türk toplumunun gözünde artık tartışmasız bir lider konumuna yükselmiş olan Sadık Ahmet, toplum içinde yine çok sevilen bir kişi olan İsmail Rodoplu ve Sebahattin Emin'di. Bu liste içerisinde Sadık Ahmet'in seçilmesine kesin gözüyle bakılıyordu. İskeçe'de ise bağımsız "İkbal Listesi"nde Mehmet Emin Aga'nın liderliğinde İskeçe Türk Birliği Başkanı Kadir Yunusoğlu, Mustafa Hasanoğlu ve Rasim Murcaoğlu bağımsız Türk adaylar olarak seçime girdiler (Aarbakke, 2000). Seçimlere gidilirken Türk adaylar arasında her iki ilden de birer bağımsız milletvekili seçileceği düşünülmüştür. Ancak, seçim sonuçları Türkler açısından Gümülcine'de beklenildiği gibi çıkarken, İskeçe'de hayal kırıklığı yarattı.

18 Haziran 1989'da yapılan seçimlerden, Yeni Demokrasi oyların %44,8'ini alarak birinci parti olarak çıktı. Ancak, tek başına iktidara gelemeyi. Gümülcine'de bağımsız hareket 25 Bin oy aldı. Bu, Gümülcine'deki Türk oylarının büyük çoğunluğunun bağımsız harekete gittiğini göstermektedir. Bu oyların 15 Bini Sadık Ahmet'e verilmiş ve milletvekili seçilmiştir (Anonim, 1989). Böylece, Azınlık tarihinde ilk kez bağımsız bir Türk milletvekili parlamentoya giriyordu. İskeçe'de ise seçim sonuçları bağımsız hareket için hayal kırıklığı oldu. Bağımsız hareket 9 Bin oy alabilmiş ve bağımsız adaylardan hiç biri milletvekili seçilememiş, diğer partilerden aday olanlar da seçilmek için yeterli oyu alamayınca İskeçe'deki Türk toplumu parlamentoya temsilci gönderememiştir (Aarbakke, 2000). Bu seçim sonuçlarının ortaya çıkardığı netice şudur: Türkler artık sistem partilerine inançlarını tamamen

kaybetmişler ve bağımsız hareketin etrafında birleşerek parlamentoya bağımsız milletvekilleri gönderme eğilimine girmişlerdir. Gümülcine’de Sadık Ahmet’in yarattığı fırtına olumlu sonuç vermiş fakat aynı ivme İskeçe’de yakalanamamıştır. İskeçe’deki bu eksikliği bir sonraki seçimlerde Ahmet Faikoğlu giderecektir.

Haziran seçimlerinde, Yeni Demokrasi tek başına iktidara gelemedi ve bir süre hükümet krizi yaşandı. Bunun üzerine Kasım ayında tekrar seçimlere gidildi. Fakat, Sadık Ahmet’in önceki seçimlerde büyük bir oy oranıyla seçildiğini gören resmi makamlar hemen önlem almaya giriştiler ve bunda da başarılı oldular. Kasım ayındaki seçimler öncesi Sadık Ahmet’in adaylığı tuhaf gerekçelerle iptal edildi. Bu noktada, Yunanistan’daki demokrasinin Batı Trakya’ya pek uğramadığı yönündeki görüşlere katılmamak mümkün değildir. Ancak, Sadık Ahmet’in yerine aday gösterilen İsmail Rodoplu, Gümülcine’deki bağımsız rüzgarını arkasına alarak parlamentoya bağımsız milletvekili olarak girmeyi başardı. Bu dönemde de, seçimdeki yasal sonuca rağmen, devlet bürokrasisi bir Türk adayın bağımsız olarak seçilmesini engellemek için illegal girişimlerini sürdürmekte bir sakınca görmemiştir. Rodoplu’nun seçilmesiyle ilgili Onsunoglu’nun (2011) dönemin PASOK Gümülcine İl Örgütü’nün etkili isimlerinden Haralambos Dimitriadis’in hatırasına dayanarak aktardığı anektod oldukça dikkate değerdir:

“...Seçimlerin yapıldığı 5.11.1989 Pazar günününün gecesi tek bağımsız aday olarak seçilme eşiğini aştığı ve kesin olarak seçildiği anlaşıldıktan sonra Vilayette toplanan mekanizma, Rodoplu’nun milletvekilliğini engellemek için oy pusulalarında nasıl bir hile yapacağını görüşmeye başlar. Bunu farkedemeyen içerlikli bir Pasokçu, eskilerden ve gemalmazlığı ve çenesi ile meşhur, daha önce 1981’de Hasan Kaşıkçıoğlu’yla ilgili yaşanmış benzeri bir olayın olumsuz deneyiminin etkisi altında, toplantı odasına hışımla girer ve oradakileri tehdit eder: “Hemen şimdi dağılın! Yoksa bir oyun yaparsanız ve Müslüman’ın seçildiğini ilan etmezseniz buraya televizyon kanallarını çağırıyorum ve onlara her şeyi ifşa ediyorum, yalnızca şimdiki değil, Müslüman adaylar aleyhinde geçmişte yapılmış hileleri de!” (Onsunoglu, 2011).

Bu seçimlerde İskeçe’de ise, Sadık Ahmet’in toplum genelinde yarattığı hareketi halka iyi anlatan Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekili seçilmeyi başardı. Böylece, Azınlığın siyasi hareketinin tarihinde bir kez daha bir ilk gerçekleşiyor, hem Gümülcine’den, hem İskeçe’den bağımsız Türk milletvekilleri Atina’daki Yunan Meclisi’ne adım atıyorlardı.

Kasım ayındaki seçimlerin ardından Yunanistan’da yine hükümet krizleri yaşanmış ve Nisan 1990’da yeniden seçime gidilmiştir. Bu arada, 25 Ocak 1990 günü Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif’in skandal yargılamalar sonucu cezalara çarptırılmaları, 29 Ocak 1990’da Türklere karşı organize edilen saldırılar gibi gelişmeler bağımsız hareketin önlenemez yükselişini durdurmak bir yana, daha da güçlendirdi. 8 Nisan 1990 seçimlerinde bağımsız hareket Gümülcine’de 30 Bin oy aldı. Bu oyların 29 Binini Sadık Ahmet almış ve yeniden bağımsız milletvekili olarak seçilmiştir. İskeçe’de ise bağımsız hareket 16 Bin oy almış, bu oyların 10 Bininden fazlasını alan Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekili seçilmiştir (Dodos, 1994). Batı Trakya’daki Türk Azınlık, artık tam anlamıyla Sadık Ahmet’in karizmatik liderliği altında birleşerek “Türk” kimliği etrafında bağımsız siyaset yürütme yolunu seçmişti. Nisan 1990 seçimlerinde alınan bu sonuçlar, Gümülcine ve İskeçe’den iki Türk’ün büyük oy oranlarıyla bağımsız milletvekili seçilmeleri sistem partilerini ve devleti Batı Trakya politikalarında daha da endişeye sevk etmiş ve uygulamada sertleşmelerine yol açarak ileride anti-demokratik önlemler alma yoluna girmelerine sebep olmuştur.

f. Bağımsız Hareketin İdeolojik Portresi ve Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi (1991)

Batı Trakya’da 1987’den sonraki, siyasi açıdan çok hareketli geçen dönem içerisinde Sadık Ahmet’in bireysel çabası ile yarattığı bağımsız mücadele, Türk toplumundaki dinamizmi harekete geçirmiş ve Yunanistan’ın ulusal siyaset arenasına bağımsız bir Türk hareketinin girmesini sağlamıştı. Bu aşamadan sonra, mecliste de etkin çalışmalar yürütecek olan Sadık Ahmet’in liderliğindeki bağımsız hareket resmi makamların ve sistem partilerinin tepkilerini çekmek uğruna “Türk” kimliği davasından ödün vermeyecektir.

Sadık Ahmet'in liderliğindeki Azınlık siyasetinin ağırlıklı olarak "Türk" kimliği üzerinden şekillenmesinin ardında yatan bazı sebepler vardır. Birincisi, 1974'ten itibaren Yunanistan'ın ulusal siyasetinde Türkiye'nin en büyük düşman olarak görülmesinin doğal sonucu olarak bir anti-Türk olgusu yerleşmiştir. Böyle bir olgunun yerleşmesi, kaçınılmaz olarak Batı Trakya'daki Türkleri hedef almış ve bölgede yaşayan toplumun Türk kimliği inkar edilmiştir. Bu inkar politikalarının sonucunda, Batı Trakya toplumu içinde "Türk" kimliğinin tanınması kaygısı, diğer bütün sorunlardan önce gelmeye başlamıştır.

İkinci olarak, Yunanistan'ın Türkiye ile gerginleşen ilişkilerinin Batı Trakya'ya olumsuz etkisi buradaki Azınlığın ulusal bütünlük için bir tehdit olarak algılanmasına yol açmıştır. Bu tehdit algılaması sonucu bölgedeki Türk nüfusun bir şekilde, özellikle de Türkiye'ye, göç etmelerinin sağlanması fikri ortaya çıkmıştır. Yunan hükümetleri ve idari bürokrasi zaman içinde bu fikirleri uygulamaya geçirmiş ve Türklere yönelik her türlü ayrımcılık, dışlama ve sindirme hareketlerini desteklemiştir. Bunun sonucunda, Türk toplumunda "Türk" oldukları için dışlandıkları düşüncesi yerleşmiştir ki, bu da Azınlık politikalarının "Türk" kimliği etrafında toplanmasına sebep olan bir diğer unsur olmuştur.

Üçüncü sebep ise, gerek Azınlık siyasetçilerinin, gerekse de Azınlık halkının insan hakları ve demokrasi gibi kavramlara yüklediği anlamın evrensel literatürden çok farklı olmasıdır. Batı Trakya'daki Azınlık toplumu genel olarak muhafazakar bir yapıya sahiptir ve bu yapının içinde liberal fikirlerin yer bulması çok kolay olmamaktadır. Hele ki, 1980'lerde Batı Trakya'daki Türk kökenli sıradan bir kişinin "insan hakları" kavramından "Türk" olarak sahip olması gereken hakları anlaması çok da anormal bir durum olarak karşılanmamalıdır. Bu sebeple, insan hakları ve azınlık hakları gibi evrensel kavramların Batı Trakya'da "Türk"ün "hak"ı ile eş anlamlı olarak algılanması "Türk" kimliği etrafında bir siyaseti şekillendiren bir diğer önemli sebeptir.

Sadık Ahmet de ideolojik olarak Türk milliyetçiliğine yakın görüşler sergilemiştir. Dönemin konjonktürü içerisinde kendi halkını Türklük üzerinden

politik mobilizasyona sürüklemesi ve bunda başarılı olması kendi dünya görüşünün tezahür ettiği politik şekillenmenin bir sonucudur. Aarbakke (2000), Sadık Ahmet'in Türkiye'de ilişkide olduğu ideolojik örgüt ve grupların Türk milliyetçiliğini savunan örgütler olmasının tesadüf olmadığını söylemektedir. Aarbakke'nin (2000) Sadık Ahmet'in Türkiye'deki siyasi faaliyetleri ile ilgili aktardıklarında Aydınlar Ocağı, Türk Ocağı gibi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile ideolojik yakınlığı bulunan düşünce kuruluşlarının bulunması, Türkiye'deki Türk milliyetçileri ile ortak yönleri bulunduğu göstergelerinden biridir. Ayrıca, Sadık Ahmet'in dönemin MHP lideri Alparslan Türkeş ile gerek ideolojik gerekse de kişisel yakınlığı bilinen bir gerçektir. Sadık Ahmet'in, KKTC'de Alparslan Türkeş ve Mesut Yılmaz ile birlikte katıldığı bir toplantıda söyledikleri ilgi çekicidir:

“Bizlerin, Balkanlarda ezan sesinin yankılanmaya devam etmesi için sorumlulukları vardır. Türkler, nerede olurlarsa olsunlar, yaşadıkları toprakların efendisi olmak için mücadeleye devam etmelidirler” (Aarbakke, 2000, s. 495).

Böyle bir retoriğe sahip ve eylemlerinde evrensel insan hakları kavramından önce Türklük için mücadeleye önem verdiği anlaşılan Sadık Ahmet'in Türk milliyetçiliğinin ideolojik çerçevesi içine oturmuş bir Azınlık politikası tasarladığı ortaya çıkmaktadır. Bunun için de, bağımsız siyasi hareketle yakalanan ivmenin partileşmeye dönüştürülmesi gerekmektedir ve çok geçmeden partileşme fikrini ortaya attı.

Sadık Ahmet'in partileşme fikri Azınlık içerisinde kısa sürede kabul gördü ve Batı Trakya Türk toplumunun ilk ve tek siyasi partisi Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi (DEB), Sadık Ahmet'in liderliğinde, tamamı Azınlık üyelerinden oluşan 27 kurucu üye ile Ekim 1991'de kuruldu. Partinin kurulduğu 1991 yılı, Yunanistan siyasetinde hükümet krizlerinin olduğu ve ince siyasi hesapların yapıldığı bir dönem olmasından dolayı parlamentoda iki milletvekili bulunan Türk Azınlığın partileşmesi ulusal kamuoyunda korku yaratmıştır. Bu korkuyu Şentürk (2006) şu şekilde aktarmaktadır:

Hükümet kuruluşunun hassas aritmetik dengelere dayandığı 1989 ve 1990 seçimlerinde ortaya çıkan durumun ardından, DEB'in kuruluşu büyük panik

yaratmış olmalıdır ki bağımsız milletvekilinin seçildiği Nisan 1990 seçimlerini esas alırsak, bu seçimde oyların % 0,7'sini alan DIANA Partisi, tüm ülkeden topladığı oylarla bir milletvekili çıkarabilmiş ve bu yolla Yeni Demokrasi Hükümeti ile koalisyona girerek hükümetin kurulmasını sağlayabilmişken, eş düzeyde bir oy oranına sahip Batı Trakya Türk azınlığının belli bir bölgede toplanmış oyları ile çok sayıda temsilci çıkarabilmesi ve hassas dengelerde etkin bir rol oynama ihtimali Yunan siyasetini karşı tedbir almaya sevk etmiş olmalıdır (Şentürk, 2006, s. 71).

Sadık Ahmet'in 1985'te çıktığı yol, en nihayetinde 1991'e gelindiğinde partileşmeye varmış bulunmaktaydı. Bu altı yıllık zaman zarfı içinde Azınlık siyaseti sistem partilerinin boyunduruğundan kurtarılmış, Azınlığın politik eylemselliği en üst noktaya çıkarılmış, bağımsız hareket etrafında bütünleşme sağlanmış ve en sonunda partileşme başarılmıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı, 1991 Ekim'inde artık Yunanistan siyasetinde ulusal bir aktör konumuna gelmiştir. Azınlığı, ulusal bütünlük için tehdit olarak gören Yunan siyasetinin buna tahammül göstermesi söz konusu olamazdı. Nitekim, Yunan siyasetinin aktörleri, demokrasinin aşındırılması ihtimalini umursamadan Türk Azınlığı siyaset sahnesinden silmek için anti-demokratik tedbirler alma yoluna gitmekten çekinmeyeceklerdir.

C. Yunanistan Dışında Siyasi Mobilizasyon

a. Türkiye: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (BTDD)

Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun siyasi mücadelesi temel olarak Yunanistan'da gerçekleşmiş olmasına rağmen, 1923'ten sonra uygulanan Azınlığı göçe zorlama politikaları sonucu gerçekleşen göçler Yunanistan dışında ciddi bir Batı Trakyalı nüfusunun oluşmasına neden olmuştur. Bu göçlerin çok büyük çoğunluğu Türkiye'ye olmasına rağmen, zaman içerisinde başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine, daha sonra da Avustralya ve ABD gibi okyanus ötesi coğrafyalara yayılmıştır.

Batı Trakya'dan gerçekleşen göçlerin çok büyük bir çoğunluğu coğrafi yakınlık ve bölge üzerindeki derin etkisi nedeniyle Türkiye'ye yönelmiştir. 1923'ten sonra, gerek bölgedeki Yunan idaresini kabullenmeme, gerekse Türkiye ile Yunanistan arasındaki yerleşikler sorununun etkileriyle Türkiye'ye göçler yaşandığı bilinmektedir. 1930'lu yıllarda kısmen duran göçler, II. Dünya Savaşı sırasında bölgedeki Bulgar ve Alman işgalleri döneminde yeniden başlamış, işgal ortamında ve işgalden sonraki Yunan İç Savaşı döneminde birçok Türk çareyi Türkiye'ye göç etmekte görmüştür. Yunan İç Savaşı'nda bölgenin komünist grupların kontrolüne geçtiği dönemde yaklaşık 25 Bin Batı Trakyalı Türk'ün Türkiye'ye göç ettiği tahmin edilmektedir (Hatipoğlu, 1999). 1950'lerde Türk-Yunan ilişkilerinin bahar havasına girmesiyle göçler bir süre durmuş olsa da, özellikle 1955'te Kıbrıs bunalımının başlamasıyla birlikte Azınlık üzerinde siyasi baskıların artmasıyla göç hareketleri yeniden başlamış ve kitleselleşmiştir. 1974'ten itibaren ise Kıbrıs sorununun Azınlık üzerinde yarattığı olumsuz etkiler göçü daha da arttırmış ve 1990'lara kadar birçok Batı Trakyalı Türkiye'ye göç etmiştir. Göç rakamları ile ilgili net bir bilgi vermek mümkün olmamakla birlikte, 1923'te yaklaşık 130 Bin olan bölgedeki nüfusun 1990'lara gelindiğinde hala aynı olması, nüfus artış hızı düşünüldüğünde bu yetmiş yıllık süre içinde ciddi sayıda Batı Trakyalının Türkiye'ye göç ettiği anlaşılabilir. Buna ek olarak, Fuat Aksu'nun (2004) yapmış olduğu bir araştırma Türkiye'de yerleşmiş olan Batı Trakyalı Türkler hakkında fikir vermektedir. Bu araştırmaya göre, 2004 yılı itibariyle, halihazırda Yunanistan vatandaşı Türk kökenli 11.505 kişi Türkiye'de gayrimenkul sahibidir (Aksu, 2004). Bu rakamın çok büyük bölümünün konut sahibi kişileri, çoğunlukla aile babası, yansıttığı düşünüldüğünde eş ve çocuklar da hesaba katıldığı zaman son dönemde göç etmiş ve Yunanistan vatandaşlığını koruyan en az 30 Binin üzerinde Batı Trakyalı Türk'ün bugün itibariyle Türkiye'de yerleşmiş olduğu şeklinde bir tahmin yürütülebilir. 1923'e kadar geri gidildiğinde ise göç rakamının büyüklüğünü tahayyül etmek daha kolay hale gelmektedir.

Bütün bu göç hareketleri sonucu, Yunanistan dışındaki en güçlü Batı Trakya örgütü Türkiye'de ortaya çıkmıştır. Daha II. Dünya Savaşı'nın hemen bitiminde Türkiye'deki Batı Trakyalı Türkler örgütlenme hareketlerine girişmişler ve Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin öncülü olan Batı Trakya Göçmenleri

Yardım Cemiyeti 1946 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Cemiyet 1956'da Batı Trakya Göçmenleri Yardımlaşma Derneği, 1971'de Batı Trakya Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği olarak isim değişikliklerine uğramıştır. Son değişiklikten kısa bir süre sonra da Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği adını alarak faaliyetlerine devam etmiş ve bugün de devam etmektedir (Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği [BTDD], b.t.). İstanbul'da başlayan örgütlenme, zaman içerisinde Türkiye geneline yayılarak Batı Trakya Türklerinin en geniş yurt dışı örgütü konumuna gelmiştir. Dernek, İstanbul'un dışında, Batı Trakya Türklerinin göç ederek yerleştiği Bursa, İzmir, Sakarya, Kocaeli, Eskişehir, Konya, Yalova, Keşan, Edremit ve Soma'da örgütlenerek geniş bir kitleyi çatısı altında toplamıştır.

Derneğin kuruluş aşamasında Türkiye'de yaşayan Batı Trakyalılara yardım amacıyla faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak, özellikle 1950'lerin ortalarından itibaren Batı Trakya'dan Türk göçlerinin kitleselleşmeye başlamasıyla birlikte Derneğin misyonu da değişmeye başlamıştır. Türk-Yunan ilişkilerinde değişen dengeler, Kıbrıs sorunu ve Batı Trakya'da kalan Türklere uygulanan baskılar bir süre sonra Derneğin bir yardım cemiyeti hüviyetinden çıkmasına sebep olmuştur. Derneğin isminde daha önce bulunmayan Türk isminin 1971'de eklenmesiyle birlikte özellikle Türklük konusundaki hassasiyetin ortaya çıkışı derneğin misyonundaki değişimi ortaya koymaktadır. 1970'lerle birlikte Derneğin artık sıradan bir hemşehri derneği olmadığı ve Batı Trakya Türklerinin yaşadığı siyasi sorunlara yönelik bir misyon edindiği anlaşılmaktadır (Şentürk, 2006). Bu gelişmeler göstermektedir ki, Türkiye'deki Batı Trakya örgütlenmesi başlangıçta daha çok bir yardımlaşma amacıyla ortaya çıkmış olsa da, daha sonraları Türkiye'deki siyasi dalgalanmaların da etkisiyle etnik kimlik hassasiyetinin olduğu bir yapılanmaya dönüşmüştür.

Türkiye'deki örgütlenmenin misyon değişikliği, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin amaçlarında da değişikliklere gidildiğini göstermektedir. Daha önceleri, zor şartlar altında Türkiye'ye göç etmiş bulunan Batı Trakyalılara yardım amacıyla faaliyet gösteren Derneğin amaçları sonraları yardımlaşmadan öteye geçerek siyasi bir çizgiye kaymıştır. Derneğin öncelikli hedeflerine bakıldığında, tüzüğünde Batı Trakya Türk Azınlığı'nın tüm haklarını yurt içi ve yurt dışında savunmak, Azınlığın Yunanistan Devleti tarafından gasp edilen haklarının iadesi için çalışmak, Azınlığın

kendi kaderini tayin edebilme hakkını sağlayabilmek için her türlü faaliyette bulunmak, Atatürk ilke ve devrimlerinin birleştirici gücünü Batı Trakya’da yaşayan Türk Azınlığı arasında en kutsal görev olarak benimsetmek, Batı Trakya’da Türk varlığını ve eserlerini yaşatmak ve Türkiye’de yaşayan Batı Trakyalıların sorunlarına çözüm üretmek için çalışmak gibi amaçlar belirlenmiştir (Hüseyin, 2004). Buradan anlaşılmaktadır ki, Türkiye’deki Batı Trakya örgütünün temel faaliyet amacı, hemşehri yardımlaşmasından çok Yunanistan’da bulunan Azınlığın siyasi mücadelesinin Türkiye ayağını oluşturmaktır.

Tüzükte yer alan bu amaçlar arasında “Atatürk ilke ve devrimlerinin birleştirici gücünü Batı Trakya’da yaşayan Türk Azınlığı arasında en kutsal görev olarak benimsetmek” gibi bir amaç olması oldukça dikkat çekicidir. Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği’nin böyle bir amaç taşıması ilk bakışta enteresan gelebilir ancak Batı Trakya Türklerinin liberal insan hakları kavramsallaştırmasından uzak durarak “Türk” kimliği üzerinden bir politik mobilizasyon sürecinden geçtiği göz önüne alındığında, Türkiye’deki Batı Trakya örgütünün de Türklük mücadelesi fikrinden uzak kalmasını beklemek rasyonel bir düşünce tarzı olmayacaktır. Bu sebeple, Türkiye’deki Türklük davasının çatısının Türk ulusçuluğu ve Atatürk milliyetçiliği olduğu düşünüldüğünde, Türkiye’deki Batı Trakyalıların Türk ulusçuluğu çizgisinde bu şekilde bir amaç benimsemeleri anlamlı hale gelmektedir.

b. Avrupa: Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu (ABTTF)

Batı Trakya’dan ikinci göç dalgası Avrupa’ya yaşanmıştır. Özellikle 1960’larla birlikte Almanya’nın Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere işçi kabul etmeye başlaması üzerine, askeri yönetim döneminin baskılarından bunalan Batı Trakya’daki Türklerden bazıları başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamışlardır. Cunta döneminin yarattığı olumsuz şartlar altında, Batı Trakya’da özellikle ekonomik şartların çok kötüleşmesi Avrupa’ya yönelik göçlerde önemli bir etken olmuştur. Özellikle 1970’lerin başından itibaren Almanya’ya göçler ciddi oranda yükselmeye başlamış ve bu ülkede bir Batı Trakyalı Türk cemaati ortaya çıkmıştır.

Almanya'ya göçlerde, Türklerin ilk olarak değerlendirdiği nokta ekonomik refah yakalama fırsatı olmuştur. Bu da Türkiye'ye yapılan göçlerle, Almanya'ya yönelen göçler arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Anavatan gözüyle bakıldığından Türkiye, Türk olarak daha rahat edilebilecek bir ülke olarak değerlendirilmiştir. Fakat, Almanya'ya yönelen göçün temel kaygısı ekonomiktir. Batı Trakya Türklerinin Almanya'ya göçleri, yaşadıkları bölgedeki dışlanmışlığın ve unutulmuşluğun getirdiği fakirlikten kaynaklanan bunalımdır. Özellikle, Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde Yunanistan vatandaşlarına 1988'de serbest dolaşım imkanı sağlanınca 1988-1991 arasındaki bunalımlı dönemde 10 Binin üzerinde Batı Trakyalı Türk'ün Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine göç ettiği tahmin edilmektedir.

Avrupa ülkelerine göçler ağırlıklı 1970-1995 arasındaki 25 yıllık dönemde gerçekleşmiştir. Çok büyük bir çoğunluğu Almanya'ya yönelen bu göçlerin içinden küçük bir kısmı, özellikle son dönemlerde, Hollanda'ya yapılmıştır. Ayrıca, İngiltere'ye de beyin göçü yaşanmıştır. Özellikle yüksek öğrenim için bazı Batı Trakyalı öğrenciler İngiltere'ye gitmişler ve daha sonra bu ülkede yerleşmişlerdir. Batı Trakya Türklerinin ikinci göç adresi olan Batı Avrupa'da, bütün bu hareketlilik sonucunda bugün itibariyle, Almanya başta olmak üzere Hollanda ve İngiltere'de yaklaşık 40 Bin kadar Batı Trakyalı Türk vardır.

Göçün yaşandığı coğrafyada, bir cemaatin oluşmasının ardından örgütlenme kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Batı Trakya gibi politik sorunların içinde boğuşan bir toplumun içinden gelen bireylerin de apolitik olmaları beklenemez. Bu sebeptir ki, daha 1980'lerin başlarında Avrupa'daki Batı Trakya Türkleri arasında örgütlenme çalışmaları başlamıştı.

Bugün itibariyle, en çok Batı Trakya derneğinin bulunduğu yer Avrupa'dır. 35 Batı Trakya derneği Avrupa ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'daki baskıcı ortamdan çıkıp Avrupa'ya ayak bastıklarında, hayatlarında hiç görmedikleri bir özgürlük ortamı ile karşılaştılar. Yunanistan'da dernek kurmak ve örgütlenmek çok sıkı kontrole tabi iken, hatta 1970'lerden itibaren artık yeni dernek kurulmasına izin verilmiyor iken, Avrupa'da ise rahatlıkla örgütlenilebiliyor ve dernek kurulabiliyordu. Avrupa'ya göç eden Türkler bu özgür

siyasi ortamın farkına çok çabuk vardılar ve bunun nimetlerinden de sonuna kadar faydalandılar.

Almanya'ya göç etmiş Batı Trakya Türkleri çoğunlukla köylü olmalarına ve Almanya'da işçi sınıfı saflarına katıldıktan sonra sınıf bilincine sahip olmaya başlamalarına rağmen politik baskıların içinden çıktıkları için siyasal bilinçleri kuvvetliydi. Bu açıdan, Almanya'ya yerleşir yerleşmez bazı bölgelerde örgütlenme çabaları başlamıştır. İlk dernekleşme hareketi 1975'te Berlin'de yaşanmış fakat burada kurulan bu dernek fazla uzun ömürlü olamamıştır (Yıldız, 1976). Belki de, Batı Trakya'daki köylerinden çıkıp Almanya'nın özgürlükçü siyasal ortamında dernekleşme çabasına giren bu insanlar, siyasal bilince sahip olmalarına rağmen örgütlenme konusunda hiç deneyim sahibi olmamalarının kurbanı olmuşlardır.

Almanya'daki Batı Trakyalı Türkler arasında 1970'lerin sonlarında başlayan örgütlenme çabaları 1978 yılında ilk sonuçlarını vermiştir. Hessen Eyaleti'nde, Frankfurt yakınlarındaki Giessen kentinde yaşayan Batı Trakyalı Türkler bir araya gelerek 1978'de Giessen Batı Trakya Türkleri Yardımlaşma Derneği'ni kurmuşlar ve Avrupa'daki siyasi örgütlenmenin fitilini ateşlemişlerdir (ABTTF, 2006). Bu derneğin kuruluşunun Almanya'nın diğer bölgelerinde yaşayan Batı Trakya Türkleri için bir motivasyon kaynağı olduğu kesindir. Çünkü, demokratik olmayan Batı Trakya'dan gelen bu insanlar henüz Almanya'daki özgür siyasal ortamı yeni yeni tanımaya çalışıyorlardı. Bir çoğu da kent soylu olmadıkları için örgütlenme konusunda hiçbir bilgi ve tecrübeleri yoktu ve ciddi tereddüt yaşıyorlardı. Nitekim 1978'deki bu ilk adımın ardından Batı Trakya Türklerinin örgütlenme konusundaki becerileri ortaya çıkacak ve Almanya'nın her yanını Batı Trakya dernekleri saracaktır.

Giessen'de ilk örgütlenmenin ortaya çıkmasının ardından Münih, Hamburg, Stuttgart, Düsseldorf, Kelsterbach ve Homburg kentlerinde Batı Trakya Türkleri dernekleri ardı ardına faaliyete geçmiştir. Bu noktada, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın gerçek anlamda diasporası denilebilecek bir yapının inşasına başlandığı söylenebilir. İskeçe'nin İnhanlı köyünde meydana gelen arazi işgalinin ardından yaşanan olaylar ve hak ihlalleri Almanya'daki bu derneklerin bir araya gelmelerini sağlamıştır ve

Almanya'daki siyasi ortamın sağladığı olanaklardan faydalanmayı da bilmişlerdir. Bu derneklerin öncülüğünde bir araya gelen Almanya'daki Batı Trakya Türkleri önce Frankfurt'taki Yunanistan Başkonsolosluğu, daha sonra da Bonn'daki Yunanistan Büyükelçiliği önündeki kitlesel eylemlerle ve Avrupa kurumları nezdindeki girişimleriyle Batı Trakya'daki politik baskıları Avrupa gündemine taşımaya başlamışlardır (Şentürk, 2006). Daha kısa bir ifadeyle, Avrupa'da da politize olmuş, bilinçli ve örgütlenmenin değerini bilen bir Batı Trakya diasporası ortaya çıkmıştır.

1988 yılında, Yunanistan vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı verilmesi üzerine Almanya'ya yaşanan göçler bu ülkedeki Batı Trakyalı Türk nüfusunu arttırmış ve yeni derneklerin kurulması sonucunu doğurmuştur. Almanya'da kurulan Batı Trakya derneklerinin sayısındaki artışın önemli bir sorunu da beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Almanya'daki Batı Trakya dernekleri, sosyal ve kültürel faaliyetlerin dışında, Avrupa kamuoyu nezdinde Batı Trakya davasının savunulmasını kendilerine temel misyon olarak edinmişlerdi. Bu noktada, fiziki olarak birbirinden uzak olan bu örgütlerin, lobicilik faaliyetlerini yürütebilmeleri ve Avrupa kamuoyları nezdinde eylemsel faaliyetleri organize edebilmeleri için bir sekreteryaya çatısı altında toplanmaları ihtiyacı ortaya çıktı. Avrupa'daki Batı Trakya kurumlarının federasyon çatısı altında toplanmaları süreci bu ihtiyaçtan doğmuştur.

Almanya'da faaliyet gösteren Batı Trakya derneklerinin bir araya gelmesi sonucu ilk olarak Almanya Batı Trakya Türk Federasyonu adıyla 28 Şubat 1988 tarihinde kurulan ABTTF, 1996 yılında İngiltere Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin Federasyon'a katılmasının ardından Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu adını almıştır (ABTTF, b.t.). Böylece, 1988 yılında Almanya'da Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Avrupa kamuoyları nezdinde sözcüsü olacak ve Avrupa kurumları nezdinde lobi faaliyetlerini yürütecek ilk ve tek diaspora kuruluşu ortaya çıkmıştır.

Avrupa'da, on yıl gibi kısa bir süre içerisinde politize olmuş bir Batı Trakya toplumunun ortaya çıkması ve örgütlenmenin başarılmasının altında yatan iki temel sebep vardır. Birincisi, 1980'lerde Almanya'daki siyasal ortam Yunanistan'dakiyle karşılaştırılmayacak kadar özgürlükçüydü. Her iki ülkede de demokrasi olmasına rağmen, Yunanistan'da derneklerin kapısına kilit vurulurken, Almanya'da

örgütlenme hürriyetinin önüne hiçbir engel konulmuyordu. Bu sebeple, Almanya'ya giden Batı Trakyalı Türkler, hiç alışkın olmadıkları bir şekilde siyasi özgürlüklerin teminat altına alındığı ortamın şaşkınlığını bir süre sonra üzerlerinden atınca hemen örgütlenme işine girişmişlerdir.

İkinci olarak, Almanya'ya göç eden ilk Batı Trakyalı Türklerin çok büyük bir çoğunluğu köylü toplumuna mensuptu ve Batı Trakya'da tarım işçisiydiler. Çoğu kez, bu kitlenin siyasi fikirlerinin olmadığı ve kendi kabuğunda yaşadığı söylenelemiştir. Ancak, bu görüş doğru değildir. Yunanistan'da Azınlık üzerindeki politik baskılar sadece kent soylu Azınlık mensuplarına yönelik olmamıştır. Bilakis, tarlada çalışan çiftçinin tarlasını sürmesi için gerekli olan traktör ehliyetini alması Türk olduğu için kasten engellenmiş (Aarbakke, 2000), hatta zaman zaman arazileri, tarlaları hukuksuzca gasp edilmiştir. Kısacası, Batı Trakya'da Azınlık üzerindeki politik baskıların mağduru daha çok köylüler olmuştur. Dolayısıyla, Almanya'ya giden sıradan bir Batı Trakyalı köylü, aslında politik açıdan mobilize olmaya hazır ve kimliği dolayısıyla haksızlığa uğramanın getirdiği siyasi bilince sahipti. Bu sebeple, Almanya'daki Batı Trakyalı Türkler, çoğunluğu tarım toplumuna mensup olmalarına rağmen, hemen siyasi örgütlenme çabalarına girişmişlerdir. Örgütlenmeyi başarmalarının yanı sıra, Avrupa'da uluslararası lobi faaliyetleri yürüten bir Federasyon oluşturmaları Almanya'daki Batı Trakya Türk toplumunun politik bilincinin ne kadar gelişmiş olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

c. ABD: Amerika Batı Trakya Türkleri Derneği

Batı Trakya'dan göçler ağırlıklı olarak Türkiye ve Almanya'ya yönelse de, bazı Batı Trakya Türkleri okyanus ötesi ülkelere de göç etmişlerdir. Özellikle ABD'ye yönelik göçler 1980'lerde gemilerde çalışan Batı Trakya Türklerinin bu ülkeye gittiklerinde burada kalmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Çoğunluğu New York'ta yerleşik olan ABD'deki Batı Trakya Türklerinin örgütlenmesi yönündeki ilk girişimler, ABD'nin önemi ve Batı Trakya Türk Azınlığı'na ilgisi nedeniyle, Azınlık liderlerinden gelmiştir. Şentürk (2006), 1990'ların başında Sadık Ahmet'in bu yönde bir girişimi olduğunu ancak ABD'deki dernek örgütlenmesinin 1998 yılında dönemin milletvekili Galip Galip'in girişimleriyle gerçekleştiğini aktarmaktadır. Sonuç

itibariyle, Batı Trakya Türk Azınlığı mensubu bireylerin, nerede yaşarlarsa yaşasınlar, politik bilince ve siyasi örgütlenme yönünde hevese sahip oldukları anlaşılmaktadır. Amerika Batı Trakya Türkleri Derneği de böyle bir bilincin ortaya çıkardığı bir oluşum olarak 1998 yılında kurulmuş ve gerek ABD Hükümeti, gerekse de New York'taki önemli uluslararası kuruluşlar nezdinde, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Yeni Dünya'daki diaspora kuruluşu konumuna gelmiştir.

d. Avustralya: Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği

Batı Trakya'dan üçüncü göç dalgası, Türkiye ve Almanya'nın ardından Avustralya'ya yaşanmıştır. Avustralya'nın göçmen işçi alımına başlaması üzerine, Batı Trakya'dan bazı Türkler bu ülkeye 1970'li yıllarda göç etmeye başlamışlardır. Türkiye ve Almanya'da olduğu gibi, politize olmuş bir toplumdaki bireyler olarak Avustralya'da da siyasi örgütlenmenin gerekliliğini hemen kavramışlardır.

Avustralya'daki Batı Trakya Türklerinin örgütlenmesi, ağırlıklı olarak Melbourne ve civarında gerçekleşmiştir. Avustralya Batı Trakya Türkleri Derneği 1976 yılında Melbourne'de kurulmuş ve Avustralya Hükümeti nezdinde ciddi lobi faaliyetleri yürütmeye başlamıştır (Sağlam, 2005). Avustralya'daki siyasi faaliyetlerin coğrafi uzaklık sebebiyle Batı Trakya için ne derece önemli olduğu tartışmalıdır. Ancak, Avustralya'daki Batı Trakya örgütlenmesinin, ülkedeki Batı Trakya Türk cemaatinin kültürel kimliğini koruması açısından önemli bir işlev gördüğü kesinlikle yadsınmaz.

Siyasi faaliyetlerinden ziyade, ülkede yaşayan Türklerin bir çatı kuruluşu olan bu örgüt önemli çalışmalara imza atmıştır. Derneğin kurmuş olduğu ve Batı Trakyalı ailelerin çocuklarının devam ettiği bir okul vardır. Derneğin çıkardığı süreli yayınlar ve yürüttüğü akademik çalışmalar (Şentürk, 2006) Avustralya'da entelektüel açıdan zengin bir Batı Trakya Türk toplumunun oluşumuna ciddi katkılar sunmaktadır.

4. BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI YENİ KONJONKTÜRÜN BATI TRAKYA'DAKİ SİYASİ MOBİLİZASYONA ETKİLERİ

A. Batı Trakya Sorununun Uluslararasılaşması

a. Türkiye'nin Tutumu

Soğuk Savaş'ın bitişi Dünya'daki siyasi dengeleri çok köklü bir değişikliğe uğratmıştır. Komünist Blok yıkılmış, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki ideolojik savaştan kapitalizm, ABD ile Sovyetler Birliği'nin liderliğini yaptığı bloklar arası siyasi ve askeri rekabetten de Batı Bloğu galip çıkmıştır. Totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloğu'nun, ABD liderliğindeki Batı Bloğu'na karşı bu rekabetten yenik ayrılmasında birçok neden saymak mümkündür. Ancak, en önemli ve temel nedenlerden bir tanesi, insanların siyasi ve sosyal hayatlarında sürekli kontrol ve takip altında olduğu Doğu Bloğu ülkesine göre, demokratik anlayışın hakim olduğu Batı Bloğu ülkelerinde bireysel hak ve özgürlüklerin garanti altında olmasıdır.

Batı demokrasileri, genel olarak, uzun yıllar boyunca verdikleri temel hak ve özgürlüklere yönelik mücadeleleri sonucunda 20. yüzyılın sonuna doğru yaklaşıldığında insan yaşamında belirli standartları yakalamış durumdaydı. Ancak, Batı Bloğu içinde de, herşeye rağmen bireysel özgürlüklerin kısıtlandığı ve demokratik standartların tam olarak yerleşmediği ülkeler mevcuttu. Örneğin, Portekiz ve İspanya gibi Batı Avrupa ülkeleri uzun yıllar totaliter rejimler altında yaşadıkları demokrasiye geçtiklerinde bireysel hak ve özgürlükleri toplumsal yaşama adapte etmekte zorlanmışlardır. Diktatör Salazar'ın korporatist rejimi altındaki Portekiz'de uzun yıllar ifade ve basın yayın özgürlükleri gibi temel hak ve hürriyetlere, toplumu tehlikeli düşüncelerden korumak amacıyla çok ciddi kısıtlamalar getirilmiştir (Lucena, 1979). Bu anlamda Portekiz, ancak Salazar

rejiminin devrilmesinden sonra, Batı Bloğu içinde bireysel özgürlüklerin ve demokratik ideallerin çok geç yerleştiği ülkelerden biri olmuştur.

İspanya ise, her ne kadar 1982'ye kadar NATO'ya üye olmamış ve o tarihe kadar Batı Bloğu içinde değerlendirilmemiş olsa da tarihsel olarak her zaman Batı Dünyası'nın bir parçası olmuştur. Bu açıdan, demokrasilerin hüküm sürdüğü Batı Avrupa ülkeleri arasında uzun yıllar General Franco'nun askeri diktatörlüğü altında yönetilmiş olması, onu Batı içinde anti-demokratik rejimlere örnek haline getirmektedir. Franco'nun diktatörlüğü döneminde İspanya'da, bireysel özgürlükler kısıtlanmış, devlet suçları işlenmiş, temel hak ve özgürlükler sağlanmamıştır.

Batı Dünyası'nda, liberal ideallere uygun davranmayan ülkeler sadece Portekiz ve İspanya değildir. İtalya'da da uzun yıllar boyunca demokratik ideallerin yerleşmesi konusunda sıkıntılar yaşanmış ve demokrasinin yerleşmesi hassas dengeler gözetilerek sağlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, İtalya'da güçlenen sol akımlara karşı, sağ burjuvazinin yürüttüğü mücadele bir çok kez anti-demokratik uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İdeolojik bölünmenin ortaya çıkardığı sağ ve sol çatışmasında çoğunlukla sağ partiler iktidar olmuş ve sol komünist gruplara karşı sindirme politikaları uygulamışlardır (Fabbrini, 2009). Ancak, İtalya'da diktatörlüğe varacak bir idare oluşmamıştır. Bunun temel nedeni, ülkede sol parti ve grupların güçlü olması, dengeleyici rol oynamaları ve bunun sonucunda sağ partilerin iktidarda kalmak için konsensus sağlama yoluna gitmek zorunda kalmış olmalarıdır. Buna rağmen, Soğuk Savaş döneminin İtalyası, "Gladio" ile anılan, sol siyasi grupların politik baskı altına alındığı bir ülke olarak nitelendirilmekten kurtulamamıştır.

Batı Bloğu'nun içindeki bu sorunlu Akdeniz kuşağının son halkası ise Yunanistan'dır. Yunanistan'ın demokrasi tarihi her zaman sıkıntılı olmuş ve ülke zaman zaman diktatörlüklerle idare edilmiştir. 1930'lardaki Metaksas dönemi, 1950'lerdeki Mareşal Papagos dönemi demokrasinin sekteye uğradığı dönemlerdir. Demokrasinin tamamen ortadan kaldırıldığı 1967-1974 Albaylar Cuntası dönemi ise Batı Bloğu içindeki en karanlık dikta rejimlerinden biri olarak siyasi tarih içindeki yerini almıştır.

Batı Bloğu ideolojisinin temelini oluşturan demokratik idealler ve insan hakları kavramlarının politik uygulamada yer almadığı veya yer olsa bile sorunlu olduğu Akdeniz kuşağı ülkeleri bu anlamda Blok politikaları açısından sorun teşkil etmekteydi. Soğuk Savaş'ın sonu geldiğinde birçok Batı Bloğu ülkesinde demokratik ilkeler yerleşmiştir. Yunanistan hariç. Bu sebeple, Batı Trakya'daki insan hakları ihlalleri uluslararası gündeme daha kolay taşınır hale gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Batılı ülkelerin kamuoylarında Batı Trakya sorununun daha çok gündeme gelmeye başlaması bu yüzden tesadüf değildir.

Batı Trakya sorununun uluslararası platformlara taşınmasında en büyük rolü Türkiye'nin oynadığı söylenebilir. Çünkü, 1980'lerde henüz Soğuk Savaş dinamiklerinin hakim olduğu Dünya siyasetinde, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın sorunlarının uluslararası platformlara taşınmasına destek verebilecek tek ülke, Azınlığın anavatanı konumundaki Türkiye'den başkası değildi. Kıbrıs sorunu yüzünden ve Avrupa'daki demokratik değerlerin Antik Yunan'a dayandırılmasından dolayı Batı Avrupalıların gözündeki Yunanistan imajında, Müslüman Türk Azınlığa karşı hak ihlalleri yapıldığı gibi bir düşüncenin en küçük izi dahi yoktu. Bu sebeple, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmasında ilk ve en önemli katkıyı Türkiye yapmıştır.

Öncelikli olarak, Türkiye'nin Batı Trakya sorununa müdahil oluşunda, devletlerarası ilişkilerin dinamiklerindeki değişimleri de göz önünde bulundurarak, tarihi süreci incelemek gerekmektedir. Daha Lozan Antlaşması'nın müzakerelerinde Türkiye, Batı Trakya'nın Yunanistan'a değil, Türkiye'ye bırakılması yönünde bir hedef çizmiş ve buna göre bir strateji izlemiştir. İsmet (İnönü) Paşa, Lozan müzakerelerinde Batı Trakya'da plebisit yapılması gerektiğini söylemiş ve halkın kararına göre bölgenin Türkiye'ye veya Yunanistan'a bırakılması gerektiği fikrini savunmuştur (Meray, 1969). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen sonraki 1923-1933 arası dönemde ise genç Türkiye'nin Batı Trakya'daki Türklerin haklarının korunması konusunda önemli bir hassasiyet gösterdiğini görmek mümkündür. Bu dönemde, mübadele ile yer değiştiren Türk ve Rum ahalinin toprak mülkiyeti sorunlarını çözmek ve Batı Trakya'da bırakılan Türklerin topraklarını

garanti altına almak için Yunanistan'la 1926 Atina, 1930 ve 1933 Ankara Anlaşmaları olmak üzere üç anlaşma yapılmıştır (Sönmezoğlu, 2011). 1930'lardan itibaren ise Atatürk-Venizelos yakınlaşması ve Balkan Antantı ile iki ülke arasında yaşanan ittifak sonucu, Yunanistan'daki Türk Azınlığın nispeten daha rahat bir dönem geçirdiği söylenebilir. Keza, bu durum, II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın işgal altında olduğu dönem haricinde, Batı İttifakı içinde yer alan iki ülkenin iyi ilişkiler geliştirmesiyle 1950'lerin sonuna kadar devam etmiştir.

Bu dönemde, Türkiye'nin Azınlığın korunmasına yönelik aktif bir politika izlediği görülmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında 20 Nisan ve 20 Eylül 1951 tarihli Kültür Anlaşmaları imzalanmış ve bu anlaşmalarla Batı Trakya'daki Türk Azınlık okullarına Türkiye'den öğretmen gönderilmeye başlanmış; her iki ülkedeki azınlıkların sorunlarıyla ilgilenmek üzere ortak bir komisyon kurulmuştur. Ancak, 1990'ların ortalarına kadar sürecek Yunanistan'ın Türk Azınlık üzerindeki bunalıcı baskı politikalarının başlangıcı da yine bu döneme denk düşmektedir. 1952'den itibaren Türklere ait taşınmaz mülkler kamulaştırılmaya ve 1955'te Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesinde yapılan değişiklikle Batı Trakya'daki Türkler Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmaya başlanmıştır (Çavuşoğlu, 2007). Yunan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesinin Türkçe tercümesi şu şekildedir: "Helen etnik kökeninden olmayan bir kişi, geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan'dan ayrılırsa, bu kişinin Yunanistan yurttaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan, Helen etnik kökeninden olmayan kişilere de uygulanır. Anne ve babasının ikisi birden veya hayatta olanı yurttaşlığını yitirmiş olan, reşit olmayan çocuklardan yurt dışında yaşayanlar da yurttaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir. Yurttaşlık Konseyi'nin aynı yönde alacağı karara dayanarak bu konularda İçişleri Bakanlığı karar verir." Son derece ırkçı hükümler içeren bu yasa, Yunanistan'da 1955-1998 yılları arasında 43 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır. Bu sürenin 17 yılında, 1981-1998 arası dönemde Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olduğunu da hatırlatmak gerekmektedir.

Batı Trakya'da yaşayan Türk nüfusu mümkün olduğunca azaltmayı amaçlayan Yunan makamları, bu madde ile yurtdışına giden bir Azınlık üyesi hakkında resmen vatandaşlıktan çıkarma kararı verebilmekteydiler. Yunanistan Anayasası'nın 4.

maddesine göre her Yunan vatandaşı yurtdışına gitme ve yurda dönme özgürlüğüne sahiptir. Ancak buna rağmen, vatandaşlık yasasının 19. maddesi ile birçok Azınlık mensubu kendilerine hiçbir tebligat yapılmadan keyfi bir biçimde Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmışlardır. Kanunda “geri dönme niyeti olmaksızın” ifadesi yer almasına rağmen Türkiye’ye gidip bir süre sonra Yunanistan’a dönmek isteyen çok sayıda Azınlık mensubu Türk, vatandaşlıktan çıkarıldıklarını sınır kapılarında öğrenmişlerdir. Bu kişilerin haklarını aramak için dahi Yunanistan’a girmelerine müsaade edilmemiştir (Çavuşoğlu, 2007). Bu yasa, 11 Haziran 1998’de çıkarılan bir hükümet kararnamesiyle kaldırılmasına rağmen, karar geriye dönük olarak uygulanmadığı için vatandaşlıktan çıkarılan Türklerin mağduriyeti bugün hala devam etmektedir.

Türk makamlarına göre, 1998 yılına kadar bu yasaya dayanılarak yaklaşık 60 bin Türk, Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, b.t.). Yeni Demokrasi Partisi’nden Gümölcine Milletvekili olarak parlamentoda görev yapan İlhan Ahmet’in Nisan 2005’te Yunanistan Meclisi’ne vermiş olduğu soru önergesine Yunanistan İçişleri Bakanlığı’nın verdiği cevapta ise vatandaşlık yasasının 19. maddesi uyarınca Batı Trakya ve Oniki Adalar’da toplam 46.638 Türk’ün Yunanistan vatandaşlığından çıkarıldığı belirtilmektedir (ABTTF, 2005).

Türkiye’nin Batı Trakya sorununu ilk kez uluslararası platformlara taşıma yönündeki girişimi vakıflar sorununun ortaya çıkmasıyla başladı. 1970’lerde Kıbrıs Savaşı sonucu kopma noktasına gelen Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin Batı Trakya’daki Türk toplumu üzerindeki olumsuz etkileriyle bölgede artan hoşnutsuzluk, resmi makamların Türkler üzerindeki baskılarını daha da arttırması sonucunu doğurdu. Bu sürecin sonunda Yunan Hükümeti, Müslüman vakıflarının mülklerine el koymaya kalkışınca bu durum, Türkiye tarafından çok sert bir müdahale ile karşılanmış ve Türkiye konuyu Avrupa Konseyi’ne taşımıştır. Bu hareket, Türkiye’nin Batı Trakya’daki Türklerin sorunlarını, daha önce yaptığı gibi, Yunanistan’la ikili istişareler yoluna giderek çözme çabasından vazgeçtiğini göstermektedir. Çünkü, Kıbrıs sorunu iki ülke ilişkilerinin gündeminde baş sıraya oturduğu için Batı Trakya sorununu tartışmak dahi çok mümkün olmuyordu. Anavatan konumundaki Türkiye’nin bu konuda izleyebileceği tek yol sorunu

uluslararası arenaya taşımaktı ve Türkiye bunu başarmıştır. Vakıflarla ilgili konu Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Avrupa Konseyi'nin gündemine taşındı ve sonuç etkili oldu. Türkiye'nin baskısının ne kadar etkin olduğunu göstermek açısından, Yunanistan'ın bu girişimden geri adım atarak yasayı uygulamaktan vazgeçtiğini söylemek yeterlidir.

Batı Trakya'daki ortamın gerginleşmesi ve baskıların artması üzerine, Türkiye'nin bu konudaki ikinci uluslararası girişimi ise İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) nezdinde olmuştur. Türkiye'nin girişimleriyle, Mart 1989'da Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da yapılan İKÖ Zirvesi'ne Sadık Ahmet ve diğer Türk milletvekilleri davet edilmişlerdir (Aarbakke, 2000). Burada, Batı Trakya'daki sorunları İslam Dünyası'na aktarmışlar ve özellikle Müslüman Batı Trakya toplumunun ihlal edilen dini özgürlüklerine dikkat çekmişlerdir. Görüldüğü üzere, Türkiye, Batı Trakya sorununun uluslararası arenaya taşınması için etkin bir diplomasi yürütmüş, hem Avrupa'da hem de İslam Dünyası'nda Batı Trakya sorununun daha çok tartışılması için kapı aralamıştır.

Türkiye'nin kimi zaman Yunanistan'la inişli çıkışlı ilişkilerindeki gidişata göre tavır belirlemeye çalıştığı da gözlenmektedir. Örneğin, 29 Ocak 1988 günü Gümülcine'deki olayların hemen ardından Davos'ta görüşen dönemin Türk Başbakanı Turgut Özal ve Yunan Başbakanı Andreas Papandreou, görüşme sonrası yaptıkları açıklamada, Gümülcine'deki olayların provakatörlerin işi olduğunu söylemekle yetinmişlerdir (Aarbakke, 2000). Burada, Yunanistan'la gerilen ilişkileri düzeltme çabası içinde olan Özal'ın, Yunanistan'ın hassas bölgesi olan Batı Trakya'ya değinmekten kaçındığını gözlemek mümkündür.

Her ne olursa olsun, bazı dönemlere göre farklı siyasi inisiyatifler alınmış olsa da, Batı Trakya konusunda Türkiye'nin siyasi tavrının Azınlığın çıkarlarını koruma yönünde olduğu konusunda şüphe yoktur. Bunu, özellikle Sadık Ahmet döneminde görmek mümkündür. Sadık Ahmet'in harekete geçirdiği Batı Trakya toplumunun Yunanistan içinde kazanmaya başladığı siyasi gücü gören Türkiye, bu hareketin kendisi ile yakın temas içinde yürütülmesine dikkat etmiştir. Bu nedenle, Sadık Ahmet, Türk yöneticilerle her zaman yakın ilişkiler içindeydi. Sadık Ahmet'in sık sık

Türkiye'ye gidip geldiği ve gerek cumhurbaşkanı, gerek başbakan, gerekse de dışişleri bakanı ve diğer siyasi yetkililerle çok rahatlıkla görüşebildiği gizlenen bir gerçek değildi (Aarbakke, 2000). Türk siyasilerle bu yakın ilişkisi onun Türk ajanı olarak suçlanmasına da yol açmıştır. O dönem, özellikle ulusal Yunan basını Sadık Ahmet'in Ankara'dan emir aldığı ve Yunanistan'da karışıklık çıkarma gibi bir amacı olduğu yönünde haberleri çok sık yapmaktaydı.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Türkiye çoğu zaman ihtiyatlı ve dengeli politikalar izlemiştir. Batı Trakya sorunu ve Yunanistan ile ikili ilişkilerindeki sorunları başarılı bir şekilde birbirinden ayırarak Türk Azınlığın çıkarlarını koruma politikası izlemiştir. Bu politika tercihinin ne kadar başarılı olduğu tartışmalıdır. Ancak, egemen bir devletin içişlerine karışmak Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Türk dış politika literatüründe olmayan bir kavramdır. Bu sebeple, Türkiye, komşusunun içişlerine müdahale izlenimi vermemeye her zaman özen göstermiştir. Fakat, anavatan olarak, Batı Trakya Türk Azınlığı'nı gerektiği zaman koruma altına alabileceğini de Yunanistan'a hissettirmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın 1990'da Birleşmiş Milletler'e gönderdiği Türk-Yunan ilişkileri ve Batı Trakya sorunu ile ilgili mektupta, soruna uluslararası hukuk perspektifinden bakılarak, uluslararası örgütlerin girişimleriyle çözüm üretilmesini önermesi bunu kanıtlamaktadır (Yılmaz, 1990). Uluslararası alanda ve Avrupa'daki girişimlerden sonra Yunanistan'ın geri adım atması, İKÖ nezdindeki girişimlerle İslam Dünyası'nın dikkatinin de Batı Trakya sorununa çekilmesi, belki de, bir ülkenin içişlerine karışmadan o ülkede yaşayan azınlığının nasıl korunabileceğine ilişkin diplomasi tarihindeki en ilgi çekici örneklerden biridir.

b. Avrupa'nın Tutumu

Yunanistan'ın 1981'de üyesi olduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 1993'te Maastricht Zirvesi'nin ardından Avrupa Birliği'ne (AB) dönüştüğünden ve 1980'lerde siyasi bir birlikten ziyade ekonomik bir birlik olduğundan dolayı, Batı Trakya sorununun had safhada olduğu dönemde, Avrupa'nın bakış açısını anlayabilmek için AB yerine diğer Avrupa kurumlarının sorunu nasıl değerlendirdiğine bakmak gerekir.

Batı Trakya sorununun Avrupa kamuoyunun gündemine taşınması yönündeki çabalar 1980'lerin başlarında başlamıştır. Özellikle Almanya'da yaşayan Batı Trakyalı Türkler ve bunların kurmuş oldukları derneklerin çabalarıyla sorun yavaş yavaş Avrupa'nın gündemine girmeye başlamıştı. Ancak, Avrupa kamuoyunun Batı Trakya sorununa ilgisini sağlamak çok kolay olmamıştır. 1981'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kabul edilen Yunanistan, Avrupa değerlerine ne kadar aykırı hareket ederse etsin genellikle hoşgörü ile karşılanmaktaydı. Bu sebeple, Avrupa'daki siyasi çevreler Yunanistan'da etnik ayrımcılıktan kaynaklanan bir takım azınlık sorunları olduğuna inanma eğiliminde değillerdi. Yunan diplomasisinin tezleri bu konuda kabul görmüş ve Avrupa kamuoyunda Batı Trakya sorunu çoğunlukla geçiştirilmiştir.

Avrupa nezdinde Batı Trakya sorununun fazla gündem oluşturamamasının bir diğer sebebi de, Azınlığın sorunlarını uluslararası platformlarda anlatabilecek iyi yetişmiş, nitelikli insan gücünün azlığıydı. Azınlık eğitimindeki sorunlar nedeniyle, az sayıda Azınlık mensubu yüksek öğrenim şansı yakalayabiliyor, bu şansı yakalayabilenler de uluslararası politik arenada mücadele yürütebilecek niteliğe sahip olamıyorlardı. Karpas (1987), uluslararası politikanın işleyişini bilen, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumlar nezdinde lobi yapabilecek, iyi derecede yabancı dil bilen Batı Trakyalıların eksikliğine vurgu yapmakta ve bu konuda yetişmiş Batı Trakyalı olmadığını belirtmektedir. Gerçekten de, 1987'de Gümülcine veya İskeçe'deki üniversite mezunu bir Batı Trakyalı Türk'ün Avrupa'ya gidip buradaki kurumlar nezdinde faaliyette bulunacak nitelikte olduğunu söylemek zordur. Bu sebeple, Avrupa kamuoyu nezdindeki ilk girişimleri Almanya'da yaşayan ve yabancı dil bilmeseyse bile en kötü ihtimalle biraz Almanca öğrenmiş Batı Trakyalı işçiler yapmaya başlamışlardır.

Avrupa'da, Batı Trakya sorununu gündemine alan ilk kurum Avrupa Konseyi olmuştur. Özellikle, Almanya'daki Batı Trakyalı Türklerin girişimleriyle, Avrupa Konseyi'ndeki bazı milletvekilleri Batı Trakya'da ciddi hak ihlalleri olduğuna ikna olmuşlardı. 1984'te Avrupa Konseyi, Batı Trakya'daki sorunlarla ve Batı

Trakya'daki Azınlığın karşı karşıya kaldığı hak ihlalleri ile daha yakından ilgilenilmesi yönünde bir karar aldı ve bu kararının arkasında da durdu. 1992'ye kadar olan süreçte, Almanya'daki derneklerin ve 1988'den itibaren de Federasyon'un Konsey nezdindeki girişimleriyle daha çok Avrupalı parlamenter Batı Trakya sorunu hakkında ikna edildi ve Avrupa Konseyi'nin 1992'de kabul ettiği Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nda Batı Trakya'daki Türklerin karşı karşıya buldukları sıkıntılara da değinildi (Ömeroğlu, 1994). Bu, Avrupa Konseyi'nin Batı Trakya'yı ilk kez bir uluslararası belgeye dahil etmesi anlamına gelmiştir ki, uluslararası platformlarda mücadele edecek yetişmiş insan gücüne sahip olmayan bir Azınlık toplumu için küçümsenmeyecek bir başarıdır.

Batı Trakya ile ilgili sorunlara eğilen diğer bir Avrupa kurumu ise Avrupa Parlamentosu olmuştur. Almanya'daki Batı Trakya dernekleri, Avrupa kurumları nezdindeki lobi faaliyetlerine başlamadan önce Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nu hedef olarak belirlemişlerdi. Çünkü, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bürokrasisine erişmek, Konsey veya Parlamento nezdinde girişim yapmaktan hem daha zordu, hem de Batı Trakyalıların Topluluk kurumları nezdinde güçlü bir girişimde bulunma şansları yoktu. Bu sebeple, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu nezdinde girişim kararı isabetli olmuş ve sonuç vermiştir. Ancak, derneklerin girişimlerinden önce, Avrupa Parlamentosu'ndaki iki İngiliz parlamenter John Taylor ve Ian Paisley'in girişimleriyle 1982 Mart ayında Avrupa Parlamentosu'na Batı Trakya'daki Türk Azınlığa karşı ayrımcılıklar yapıldığını ve Azınlığın haklarının ihlal edildiğini belirten bir memorandum sunuldu (Aarbakke, 2000). Bu memorandum ve iki İngiliz muhafazakar parlamenterin tutumları, Batı Trakya sorununun Avrupa Parlamentosu'nun gündemine ilk kez gelmiş olmasından dolayı önemlidir. Bu bir anlamda, Avrupa Konseyi'ndeki gelişmelerle birlikte, Batı Trakya sorunu için Avrupa kamuoyu nezdinde atılmış bir ilk adımdır.

Bu girişimin ikinci önemli sonucu ise Almanya'daki Batı Trakya derneklerini Avrupa kurumları nezdindeki lobi faaliyetleri için cesaretlendirmiş olmasıdır. Avrupa Parlamentosu'ndaki bu girişim, o dönem itibariyle somut sonuçlar doğurmamış olabilir, ancak Avrupalı iki siyasi temsilcinin Batı Trakya sorununu en

azından Avrupalıların zihinlerinde canlandırmış olması Batı Trakyalılar için paha biçilmez bir değere sahipti.

Avrupa Parlamentosu'ndaki bu gelişmenin son ve belki de en önemli sonucu ise, Almanya'daki derneklerin, Batı Trakya'daki kurumları da lobi faaliyetlerinin içine dahil etmesi olmuştur. Sorunun birebir mağduru olan Yunanistan'daki Türklerin Avrupa nezdinde kendi dertlerini kendileri anlatmadıkları sürece diaspora kuruluşlarının çabaları sonuçsuz kalabilirdi. Almanya'daki dernekler bunun farkına vardıkları için Yunanistan'da, bir anlamda sahada, siyasi mücadeleyi yürüten kurum ve siyasetçileri harekete geçirdiler. Avrupalı parlamenterler ile Batı Trakya'daki siyasi ve sivil toplum örgütü temsilcileri arasında iletişim kuruldu ve lobi faaliyetlerine Batı Trakya'dakiler de katılmaya başladı. Aarbakke (2000), bu noktada ilk temasın o dönem Yüksek Tahsilliler Derneği'nin Başkanı olan İsmail Rodoplu ve Genel Sekreteri İbrahim Şerif ile memorandumu sunan parlamenterler arasında sağlandığını belirtmektedir. Bu temaslar, şu anda önemsiz gibi görünebilir, ancak o dönemde çok sıkı takip altında olan Azınlık siyasetçilerinin dış bağlantılarının neredeyse hiç olmadığı düşünülürse, sorunun yurt dışı platformlara taşınması açısından kritik önem arz etmiştir.

Ancak, bütün girişimlere rağmen Batı Trakya'daki Azınlık siyasetçilerinin Avrupa nezdindeki kamuoyu oluşturma faaliyetlerine tam anlamıyla dahil olabildiklerini söylemek zordur. Avrupa'daki dernekler, Batı Trakya'dakilerin Avrupa kurumları nezdinde yürütülen girişimlere iştirak etmelerini istediklerinde iki önemli sorunla karşılaştılar: Birincisi, Azınlık milletvekillerinin, bağımsız olmadıkları için, partilerinden olur almadıkları müddetçe herhangi bir uluslararası girişime katılmaları mümkün değildi. O dönemde, iktidarda olan PASOK'un, gerek Türkiye ile gerginleştirdiği ilişkiler, gerekse de Azınlık üzerinde uyguladığı sıkı kontrol ve baskı göz önüne alındığında, Türk kökenli milletvekillerine Avrupa'da Yunanistan aleyhine olan faaliyetlere katılmalarına izin vermesine imkan yoktu. Bu sebeple, Azınlığın seçilmiş temsilcileri Avrupa'daki girişimlere katılamamışlardır. Bu noktada, Azınlığın bağımsız temsilinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Azınlık sorunlarını Yunanistan içinde çözmek için seçilen milletvekilleri, parti politikalarına aykırı hareket edemediklerinden dolayı bu sorunları ülke içinde çözmek mümkün

olmuyordu. Bunun yanı sıra, uluslararası politikanın dinamiklerini harekete geçirerek Yunanistan'ı çözüme zorlamak için yürütülen çalışmalara da katılamıyorlardı, çünkü milletvekili oldukları partiler bu çalışmalara katılmaya izin vermiyordu (Hatipoğlu, 1985). Dolayısıyla, bağımsız temsil olmadığı sürece Azınlık sorunlarının çözülemeyeceği açıkça anlaşılmıştır.

İkincisi ise, Batı Trakya'daki Azınlık siyasetini yürütenler arasında Avrupa kamuoyu nezdinde Batı Trakya'nın sorunlarını anlatabilecek, etkin lobi faaliyetleri yürütebilecek, Avrupalı siyasilerle politik ilişkiler içine girebilecek nitelikte insan gücünün olmadığı ortaya çıktı. Türkiye ile yakın ilişkiler dışında, Azınlık siyasetçilerinin Yunanistan dışındaki kurumlarla, siyasilerle ve kamuoylarıyla neredeyse hiç ilişkisi yoktu. Bunun temel sebepleri arasında, Azınlık siyasetçilerinin yabancı dil bilmemeleri gibi bireysel sebepler olduğu gibi, muhafazakar bir Azınlık toplumunun içinde yetişmiş olmanın getirdiği bir sonuç olarak Hıristiyan Avrupa'ya karşı sergiledikleri soğuk yaklaşımlar da sayılabilir. Yine de, Yunan hükümetlerinin uyguladığı baskı ve sindirme politikaları, Azınlığın nispeten kendi içine kapanık bir toplum haline gelmesinde başlıca nedendir. Yıllarca, her hareketi kontrol altında tutulmuş, zor şartlar altında eğitim alan, üniversiteye girişine bile izin verilmeyen Azınlık üyeleri arasından iyi yabancı dil bilen, yetişmiş insan gücünün çıkması beklenemezdi. Buna rağmen, Batı Trakya'daki Türk toplumunun Avrupalı siyasilerle ilk iletişime geçmeye çalıştığında yaşadığı bocalama, Yunan resmi politikalarının yarattığı eğitimi yeterli olmayan insan gücünün çokluğuna rağmen çabuk aşılmıştır. Batı Trakyalı siyasiler, dil bilmemelerine rağmen bir şekilde Avrupa'nın dikkatini Batı Trakya'ya çekmeyi başarabilmişlerdir.

Sadık Ahmet'in Batı Trakya'da bağımsız hareketi başarıya ulaştırması, Yunan kamuoyunda Azınlık politikacılarını gündeme taşıdığı gibi, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmasına da önemli bir katkı yapmıştır. Aarbakke (2000), Sadık Ahmet'in yargılamalarına Avrupa basınının ve Avrupa'daki insan hakları örgütlerinin ilgi gösterdiğini belirtmektedir. Bu tespitler doğrudur. Çünkü, gerek Avrupa'daki derneklerin girişimlerinin yarattığı sonuçlar, gerekse de Sadık Ahmet'in Batı Trakya'da örgütlediği bağımsız hareketin siyasi başarısı, Yunan ulusal basınının gündeminde Batı Trakya'daki Azınlık hareketlenmelerinin daha sık yer almasına

neden olmuştur. Ancak, Batı Trakya Türk Azınlığı Yunan basınında olumlu yönde haber olmuyordu. Tam tersi, Azınlık, Batı Trakya'daki politikacıların Türkiye'nin kışkırtmaları ile Yunanistan'da huzursuzluk yaratmaya çalıştıkları, çoğunun Ankara'nın adamı oldukları gibi popülist yayınlara konu olmuştur (Aarbakke, 2000).

Bu tarz yayın politikalarının amacı, Yunanistan genelinde, Batı Trakya'daki Azınlığa karşı milliyetçi hareketleri körüklemektir. Yunan basını bunda başarılı da olmuştur. Nitekim, 29 Ocak 1990'da Gümülcine'deki Yunanlıların Türklere karşı giriştikleri "kitlesel saldırılar" (Oran, 1991) genel olarak Yunan basınının kışkırtmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak, Yunan basınının bu konuda hesaba katmadığı bir nokta vardı. Bu tarz yayınlar, Avrupalı basın yayın örgütlerinin Atina'daki habercilerinin de dikkatini çekmiş ve sonucunda Batı Trakya'da birşeyler olduğunu hissetmeye başlamalarına sebep olmuştur. Yunanistan'daki gelişmeleri takip eden Avrupa basınının ve insan hakları örgütlerinin dikkati bölgeye daha çok yönelmiştir. Bunun sonucunda, Sadık Ahmet'in mahkemelerinde daha çok sayıda insan hakları örgütleri gözlemcileri, yabancı basın mensupları bulunmaya başlamıştır. Bu da, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmasında dönüm noktası olmuştur.

c. Helsinki Watch'un Etkin Girişimleri

Batı Trakya'daki azınlık haklarının ihlali konusunda en etkin çalışan uluslararası sivil toplum kuruluşu Helsinki Watch olmuştur. Helsinki Watch'un gözlemcileri, Batı Trakya'daki sorunların Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'na taşınmasının ardından bölgede bir takım olumsuz gelişmeler olduğunu farkına varmışlardır. Özellikle de, Sadık Ahmet'in yargılama sürecinin başlaması, Avrupa Topluluğu içinde yer alan bir ülkede fikir ve düşünce özgürlüğünün yargılanması anlamına gelmekteydi ki, bu noktadan sonra Helsinki Watch bölgedeki durum hakkında kapsamlı bir araştırma yapma ihtiyacı hissetmiştir.

Helsinki Watch'un bölgeye giden ilk gözlemcisi Erik Siesby'dir. Siesby Danimarkalıydı ve Kopenhag Üniversitesi'nde profesör, aynı zamanda Danimarka Helsinki Watch Komitesi'nin başkanıydı. 29 Ocak 1990 günü milliyetçi Yunanlıların, Gümülcine'deki Türklere karşı giriştikleri pogrom hareketlerinden

sonra (Aarbakke, 2000) bölgeye giden Siesby, 11-15 Şubat tarihleri arasında Gümülcine’de ve Türklerin yaşadığı köylerde incelemelerde bulundu. Siesby’nin bu incelemeleri sonunda hazırladığı rapor Helsinki Watch’un Batı Trakya hakkında yayınladığı ilk rapor olma özelliğini taşımaktadır. Siesby, raporunda Batı Trakya’daki ayrımcılıkları göz önüne sermeye çalıştı ve Yunan Hükümeti’ne çok ciddi eleştiriler getirdi. Haliyle, Siesby’nin raporu Yunan Hükümeti’nin hiç hoşuna gitmedi.

Siesby, raporunda soruna daha çok insan hakları ihlalleri bağlamında yaklaşmıştır. Öncelikle dikkati çektiği konu ise iki halk arasında yaşam standartları açısından çok ciddi farklar olduğuydu. O güne kadar, Yunan hükümetlerinin uluslararası arenada savunduğu temel tezlerden biri Batı Trakya’da sosyo-ekonomik açıdan Türk ve Yunan toplumları arasında fark olmadığı yönündeydi. Ancak, Siesby’nin raporu bunun tam tersini ortaya koymuştur. Rapora göre, Batı Trakya’da yaşayan Türkler ve Yunanlılar arasında yaşam standartları açısından Yunanlılar lehine çok ciddi farklar vardı (Siesby, 1990). O güne kadar, uluslararası arenada Yunanistan’ın ekonomik durumu ile ilgili yapılan değerlendirmelerde toplumlar arasındaki farklılıklardan bahsedildiği hiç görülmemiştir. Siesby’nin bu tespiti bu açıdan önemlidir. Özetle, raporun iktisadi durumla ilgili bulgusu bölgedeki Türklerin fakir, Yunanlıların ise Türklere oranla zengin oldukları şeklindedir.

Bu durumun bazı sebepleri vardır. İlki ve en önemli sebebi, Azınlık halkının etnik kimliği dolayısıyla iktisadi hayattan dışlanmış olmasıdır. 1980’lerde bölgede, ehliyet almasına dahi izin verilmeyen bir Azınlık toplumu söz konusuydu ki, bu Azınlığın mensubu olan bireyler bölgedeki iktisadi hayata entegre olamamışlardır. Azınlık toplumunun çok büyük çoğunluğu tarımsal üretime mahkum edilmişti. Bu sebeple de, bölgedeki Yunanlılar nispeten refah içinde yaşarken, toprağa mahkum çalışmak zorunda kalan Türkler ise çok düşük gelirlerle, Yunanlılara oranla düşük yaşam standartlarına sahiptiler. Bu durumun, Siesby’nin dikkatinden kaçmadığı anlaşılmaktadır.

Türklerin ekonomik durumunun kötü olmasının ikinci sebebi ise eğitimsizliktir. Bölgedeki Türk nüfusunun büyük bir çoğunluğu ilkokul mezunuydu. Dolayısıyla, bu

nüfusun tarımsal üretime mahkum olmaktan yada niteliksiz işçi olarak ekonomik hayata katılmaktan başka çaresi yoktu. Şehir merkezlerinde, aileden gelen esnaflığı yürütenlerin dışında, Batı Trakya'daki Türk toplumu hizmet sektöründe yer alamıyordu. Bu durum, Türk toplumunun düşük gelirli işlerde çalışmak zorunda kalmasına ve Yunanlılarla arasındaki refah seviyesi farkının oldukça açılmasına neden olmuştur.

Siesby'nin raporundaki ikinci önemli tespiti ise Azınlığın Türk kimliğine karşı Yunan resmi makamlarındaki önyargı ve saldırgan tutumlardır. Siesby'ye (1990) göre, bölgedeki Yunanlı yetkililer, Azınlığın Türk kimliğini kesin bir dille reddediyor ve Yunanistan'da bir Türk Azınlık olduğu yönündeki görüşleri ısrarla kabul etmiyorlardı. Bu çok garip bir durum değildir. Çünkü, Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Azınlığın Türk kimliğini inkar politikaları 1960'larda Albaylar Cuntası döneminde daha başlamıştı. Cunta dönemindeki anti-demokratik uygulamalar, Azınlığın hem Lozan Antlaşması ile garanti altına alınmış haklarını ve hem de diğer uluslararası sözleşmelerden doğan haklarını ihlal sürecini başlatmıştır. Bundan sonra, Yunanistan'da ulusal çıkar tanımının Türkiye'den gelen tehdit üzerine inşası, Azınlığın Türk olmasının yarattığı korku ve endişe ile birleşince, kaçınılmaz olarak, kimliğin inkarı politikasını beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, Siesby'nin karşılaştığı durum dönemin şartları içinde doğaldı. Türkiye'nin Kıbrıs'ın yarısını hakimiyeti altına alıp "Enosis" hayallerine son verdiği, Ege'de Yunanistan'ın hakimiyet kurma çabalarını baltaladığı ve üzerine KKTC'nin kurulduğu bir dönemde Yunanistan'daki Türk algısının olumlu olmadığı bir gerçektir. Dolayısıyla, Gümülcine veya İskeçe'deki bir Yunanlı yetkili için Batı Trakya'da Türklerin var olduğunu düşünmek bile korkutucuydu.

Helsinki Watch'un bu ilk raporu Yunanistan'ı ve kısmen de olsa Avrupa Birliği'ni de rahatsız etmiştir. Bundan sonra, Yunanistan'ın engelleme girişimlerine rağmen, örgüt Batı Trakya'daki hak ihlallerini araştırmaya yönelik çalışmalarına devam etmiştir. 1990 yılının Ağustos ayında bölgeye giden Amerikan Helsinki Watch Komitesi'nden Lois Whitman, Batı Trakya'daki ihlaller ile ilgili ikinci araştırmayı yapmıştır. Helsinki Watch gözlemcilerinin bu ikinci girişiminde Yunan Hükümeti daha tecrübeliydi. Aarbakke'ye (2000) göre, bu kez, ziyareti boyunca

Whitman'ı sürekli kontrol altında tutmaya çalışmışlar; buna karşılık Amerikalı diplomatik yetkililer de Whitman'ı koruma altına almaya çalışınca, gözlemci Whitman kısa Batı Trakya ziyaretinde çok objektif bilgilere ulaşamamıştır. Whitman, Batı Trakya ve Yunanistan'daki azınlıklar ile ilgili toplam dört rapor yayınlamıştır. Batı Trakya ile ilgili ilk raporunda, Yunanistan'ın azınlık politikalarını eleştirmiş ve Batı Trakya'da ciddi insan hakları ihlalleri yaşandığını açıklamaya çalışmıştır (Whitman, 1990). Bu raporun, kısa bir araştırma sonucu oluşturulması, Yunan Hükümeti'nin ve Yunan basınının eleştiri oklarının hedefi olmasına sebep olmuştur. Ancak, Whitman daha sonra bölgeyi birkaç kez daha ziyaret ederek kapsamlı incelemeler yaptı. Whitman'ın, 1992'de hazırladığı iki raporda ve 1994'te hazırladığı son raporda Yunanistan'a azınlık politikaları ile ilgili ciddi eleştiriler getirerek ilk raporundaki eleştirilerin gerçeklere yakın olduğunu kanıtlamayı başardığı söylenebilir.

Helsinki Watch örgütünün Batı Trakya ile ilgili üçüncü girişimi Norveç Helsinki Watch Komitesi'nden geldi. Bjorn Cato Funnemark başkanlığındaki Norveçli gözlemci heyeti Haziran 1991'de bölgeye yaptığı inceleme ziyaretinde daha önce Siesby ve Whitman'ın gözlemlerindekilere yakın bulgulara ulaşmıştır. Funnemark'ın hazırladığı raporu daha öncekilerden farklı kılan ise bölgedeki basın yayın özgürlüğü ile ilgili tespitleridir. Funnemark, Azınlık basınının baskı altında olduğunu ve bazı gazetelerin Yunan Hükümeti tarafından desteklendiğini, Yunan Hükümeti tarafından desteklenmeyen gazetelerin ise Türkiye tarafından desteklenerek bölgede Türk propagandası yaptıkları yönünde suçlamalara maruz kaldıklarını açıklamıştır (Funnemark, 1991). Kuşkusuz, o dönemki Azınlık basını ile ilgili bu tarz bir bulgu somut gerekçelere dayandırılmadığı için kimin Yunanistan, kimin Türkiye tarafından desteklendiğini tartışmak anlamsızlaşmaktadır. Ancak, Funnemark'ın raporundaki bir tespit gerçektir: Azınlık basın yayın organları, her iki ülke tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılıyordu ve dolayısıyla Azınlık sorunlarının had safhada olduğu bir dönemde, bölgede tam bağımsız ve tarafsız habercilik yapabilen bir Azınlık basınından söz etmek zordur.

Helsinki Watch'un bu girişimleri ve hazırladığı raporlar Batı Trakya'daki hak ihlallerinin Avrupa ve Dünya kamuoyuna duyurulmasını sağladığı gibi, Yunanistan

içinde de bazı Yunanlı insan hakları savunucularının harekete geçmesine neden olmuştur. 1992 yılında insan hakları aktivisti Panagiotis Dimitras başkanlığında kurulan Yunanistan Helsinki Watch Komitesi de bölgedeki ihlallere yönelik çalışmalar yürütmüş ve inisiyatifler almıştır (Aarbakke, 2000). Bu komitenin, Avrupalı gözlemcilere oranla bölgeyi daha iyi tanınması avantaj teşkil ediyordu ve bu avantaj Yunan Hükümeti'ne yönelttikleri eleştirilerini sağlam temellerle gerekçelendirmelerini sağladı. Daha önce, Avrupalı ve Amerikalı gözlemcilerin raporlarını, Yunanistan'ı bölmeye çalışmak için yalan ve yanlış bilgiler verdikleri gerekçesiyle eleştiren Yunan basını ve Yunan Hükümeti, bu kez bizzat Yunanistan'ın kendi içinden ve Yunanlı olan insan hakları aktivistlerinden benzer eleştirileri alınca aynı tutumu sergileyememiştir.

Sonuç olarak, Helsinki Watch örgütünün Batı Trakya ile ilgili çalışmalarının uluslararası arenada önemli etki yarattığını söylemek mümkündür. Çünkü, bu kez sorunu araştıran ne Yunanlılar, ne de Türklerdi. Batı Trakya sorunu ile ilgili ilk elden tespitler, her iki toplumun da dışından Danimarkalı, Norveçli, Amerikalı insan hakları aktivistlerinden geldiği için önemlidir. Türk ve Yunan tezlerinden bağımsız, tarafsız bakış açılarıyla olayın Avrupa ve Dünya kamuoyuna sunulması, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmasında dönüm noktalarından birini oluşturur.

d. ABD'nin Tutumu

Avrupa'daki kurumlar ve Helsinki Watch kadar etkin bir girişim sergilememiş olsa da, ABD de Batı Trakya sorunu dolayısıyla Yunanistan'a karşı zaman zaman eleştirel bir tutum almış ve Yunanistan'da Türk Azınlığa karşı uygulanan hak ihlallerini Dünya kamuoyunun gündemine taşımıştır.

ABD'nin Yunanistan'a yönelik olarak olumsuz ve eleştirel tutum takınmasının altında yatan en önemli sebep, Yunanistan'ın iç siyasetinde, bugün dahi, anti-Amerikancı siyasi grupların etkinliğidir. Özellikle, sosyalist PASOK'un da içinde bulunduğu sol grup ve partiler ABD aleyhtarı politik duruşlarıyla bazen ABD-Yunanistan ilişkilerinin soğumasına sebep olmuşlardır. Bu sebeple, Dışişleri

Bakanlığı'nın yayınladığı yıllık insan hakları raporları aracılığıyla ABD, bazı dönemlerde Yunanistan'ı eleştiren tutumlar sergilemiştir.

ABD'nin, Yunanistan'a Batı Trakya'daki Azınlığın sorunlarıyla ilgili ilk eleştirel yaklaşımı, Batı Trakya sorununun uluslararasılaşmasından çok öncesine, 1974'e kadar gider. Jimmy Carter'ın başkanlığı döneminde, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1974 yılına ait insan hakları raporunda, Batı Trakya'daki yerel makamlar tarafından baskıcı yöntemler kullanılarak Yunanistan'ın bölgedeki Müslüman Azınlığın haklarını ihlal ettiği belirtilmekte ve bu konuda Yunanistan açıkça eleştirilmekteydi (Aarbakke, 2000). Fakat, raporda sadece ihlallere vurgu yapılmış, uygulama konusunda herhangi bir tavsiye yada öneride bulunulmamıştır. Ancak, daha sonra, 1980'lerde, 1974'e oranla çok daha fazla ihlaller yaşanmasına, hatta şiddete varan olaylar meydana gelmesine rağmen, muhtemelen ABD'deki Rum lobisinin de etkisiyle, 1991 yılına kadar ABD Dışişleri Bakanlığı yıllık insan hakları raporlarında Batı Trakya'dan bahsetmemiştir.

Soğuk Savaş'ın bitişi işaret eden olayların meydana geldiği 1991 yılında, ABD insan hakları ile ilgili Yunanistan'a yönelik yeniden eleştirel bir tutum içine girdi. Burada, Soğuk Savaş'ın bitişiyle uluslararası politikada çok köklü bir konjonktürel değişim olduğunu özellikle vurgulamak gerekir. Soğuk Savaş'ın bitişi, çok kısa bir ifadeyle, totaliter komünist rejimlerin yıkılması, temel hak ve özgürlüklerin teminat altında olduğu liberal demokratik rejimlerin zaferinin ilan edilmesi anlamına gelmiştir. Liberal demokratik rejimin temsilcisi ise ABD liderliğindeki Batı Bloğu idi. Fakat, Batı Bloğu içinde demokratik rejimlere sahip, ancak temel insan hak ve hürriyetlerini sağlama konusunda sıkıntı yaşayan ülkeler vardı ve bu durumun düzeltilmesi gerekiyordu. Aksi takdirde, yeni konjonktür içinde, totaliter komünizmi yıkan insan haklarına dayalı liberal rejim anlayışının samimiyeti sorgulanabilir ve bu da ABD'nin işine kesinlikle gelmezdi.

Anayasal olarak temel insan hak ve özgürlükleri teminat altına almasına rağmen, uygulamada vatandaşları arasında ayrımcılık yapan Batılı ülkelerin başında da Yunanistan geliyordu. İşte, ABD'nin 1991'de Yunanistan'a karşı eleştirel yaklaşım içine girmesinin altında yatan temel sebep budur. İnsan hakları rejimini uygulamayan

bir Batılı ülke düşünülemezdi ve bu sebeple Yunanistan'ın derhal uyarılması gerekiyordu. Zaten, Yunanistan'ın, ABD'nin uyarılarını dikkate alarak, AB'nin de etkisiyle Azınlığa yönelik politikalarında ciddi değişikliklere gittiği dönem de hemen Soğuk Savaş'ın bitimine denk düşmektedir.

ABD Dışişleri Bakanlığı, 1 Şubat 1991'de yayınladığı Yunanistan'la ilgili insan hakları raporunda Yunan Hükümeti'ne Batı Trakya'daki durum ile ilgili çok ciddi eleştiriler getirdi. Bu raporda, Yunanistan'ın ırkçı hükümler içeren vatandaşlık yasasının 19. maddesi uyarınca Batı Trakyalı Türkleri haksız yere vatandaşlıktan çıkardığı, vatandaşlıktan çıkarılanlara temyiz hakkı tanımadığı; ayrımcı politikalar sonucu 29 Ocak 1990'daki olayların meydana geldiği, bu olaylarda Hıristiyan aşırı uçların saldırılarda bulunarak Türklere ve mülklerine zarar verdikleri, Azınlığa karşı sosyal ve ekonomik ayrımcılık yapıldığı açıkça belirtilmekteydi (U.S. Department of State, 1991). Bu rapor doğal olarak, Yunanistan kamuoyunda bir şok etkisi yarattı. Raporun yayınlanmasının ardından, Yunan Hükümeti ABD'ye karşı bir tepki kampanyası başlattı ve Yunan basını da ABD'nin Türkiye'nin çıkarlarını kolladığı yönünde popülist yayınlara girişti.

Bu raporda Yunanistan'a getirilen eleştiriler yeni değildir. Yunan makamları, bir süredir Batı Trakya'daki Türk Azınlığın haklarının ihlal edildiği yönünde uluslararası camiadan gelen eleştirilere maruz kalıyorlardı ve bu eleştirilerin dozu çok sert olmadığı sürece bunları geçiştirebiliyorlardı. Ancak, bu kez farklı olan nokta Batı Trakya'daki hak ihlalleri konusunda ABD'nin direk olarak Yunanistan'ı suçlamış olmasıdır. O dönem Yunan Hükümeti'nin ve Yunan kamuoyunun doğrudan ABD'den böyle bir tepki beklemediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple, o dönemde, Yunan Hükümeti ve Yunan basınından ABD'ye karşı sert tepkiler yükselmiştir.

ABD açısından bakıldığında ise, Yunanistan'da yaşanan hak ihlalleri rahatsız edici boyuttaydı ve bir Batı demokrasisinde bu ihlallerin olmaması gerekiyordu. Nitekim, 1991'deki raporda Yunanistan'daki diğer insan hakları ihlalleri de sıralanmış, Batı Trakya'nın yanı sıra diğer etnik azınlıklarla ilgili sorunlara da değinilmiş ve özellikle Makedon Azınlığın varlığının dahi kabul edilmediğine dikkat çekilmiştir (Aarbakke, 2000). ABD'nin bu tutum değişikliği dönemin konjonktürü ile

yakından ilişkilidir. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Avrupa'da demir perdenin yıkılışı ve yeni güvenlik parametrelerinin belirlenmesi aşamasında ulusal politikaların da yeniden şekillenmesi gerekmiştir. Bu noktada, ulusal azınlıklar da önem arz ediyordu. Çünkü, Avrupa'daki bir çok ülke, özellikle Doğu Avrupa ülkeleri ve Balkan ülkeleri, kendi içlerinde farklı etnik azınlık grupları barındırıyorlardı. Dolayısıyla, Avrupa'da yeniden bir güvenlik boşluğunun oluşmasına sebep olabilecek politik riskler yaratmamaları için ulusal azınlıkların koruma altına alınmaları, hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınması gerekli görülmüştür. Bu kapsamda, sonradan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) oluşumuna giden süreçte, bir çok belgede azınlıkları koruyan hükümler üzerinde uzlaşmaya gidilmiştir (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], 2007). Azınlıklar konusunda sorunlu olan Yunanistan gibi ülkelerin de, dolaylı yollardan uyarılarak azınlık politikalarını gözden geçirmelerinin sağlanması gerekiyordu. İşte, ABD'nin 1991'deki insan hakları raporu ile yaptığı budur. Nitekim, Yunanistan 1991'den itibaren azınlık politikalarında değişikliğe gitmeye başlayacaktır.

e. İslam Dünyası

Batı Trakya'daki sorunlar Avrupa ve ABD nezdinde ciddi yankı uyandırmasına rağmen, İslam Dünyası içinden ABD ve Avrupa'dan gelen tepkilere benzer tepkiler geldiğini söylemek çok mümkün görünmemektedir. Hıristiyan bir ülke olan Yunanistan'da, Müslüman bir azınlığın hak ihlallerine uğraması, özellikle dini özgürlüklerinin kısıtlanması, gerek Batı Trakya'da, gerekse de Türkiye'de, İslam Dünyası'ndan daha çok ses çıkması yönünde beklentileri arttırmıştır. Bu konuda, Türkiye, İKÖ nezdinde birçok kez girişimde bulunmuş, hatta Azınlık liderleri İKÖ toplantılarına bizzat katılarak Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığın uğradığı hak ihlallerini Müslüman ülkelerin temsilcilerine anlatmışlardır. İKÖ, Batı Trakya'daki Müslümanlara yapılan ayrımcılıkları zaman zaman kınamış, Yunanistan'ın Müslümanların haklarının tanınması yönünde adım atması gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak, bu kınamalar güçlü olmadığından dolayı, Batı Trakya'daki Azınlık liderlerinin Müslüman ülkelere bekledikleri desteği bulma konusunda hayal kırıklığına uğradıklarını söylemek gerekir.

İslam Dünyası'nın 1980'ler boyunca ve 1990'ların başlarında odaklandığı sorunlar çok farklıydı. Süregelen İsrail-Filistin sorunu ve Filistin'deki intifada, sekiz yıl süren İran-İrak savaşının yarattığı yıkım ve Arap ülkeleri arasındaki gruplaşmalar, 1991'de Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ardından ABD'nin liderliğinde yapılan müdahale gibi büyük sorunlar, genel olarak Müslüman ülkelerin Avrupa'daki Müslüman azınlıkların sorunlarından uzak kalmalarına sebep olmuştur. Bu sebeple, İslam ülkelerinin Batı Trakya'daki Türklerin durumuyla yakından alakadar olması mümkün olamamıştır. Yine de, özellikle Türkiye'nin girişimleriyle İKÖ'nün, kınamalarda bulunarak İslam Dünyası içinde Batı Trakya sorunu ile ilgili farkındalığı arttırdığı vurgulanabilir. Bunun sonucunda, resmi olarak Müslüman devletlerin gösteremediği alakayı İslam Dünyası'ndan bazı sivil inisiyatifler göstermiştir.

İslam Dünyası içinde Batı Trakya ile ilk temasların 1970'lerin sonlarında başladığı bilinmektedir. 1979'da, İslam Dünyası içinde en büyük dini otorite olarak kabul edilen Kahire'deki El Ezher Üniversitesi'nden bir grup öğrenci Batı Trakya'yı ziyaret etmişler ve bölgedeki Müslüman Türklere karşı yapılan ayrımcılıkları, İslam dinine karşı uygulanan kısıtlamaları aktardıkları bir rapor hazırlamışlardır (Hüseyinoğlu, 2012). El Ezher Üniversitesi öğrencilerinin bu girişiminin yarattığı etki tartışılabilir. Ancak, 1979 gibi erken bir tarihte, yabancıların, özellikle de İslam ülkelerinden bir grup yabancıların, bölgeye girişinin dahi ne kadar zor olduğu düşünülürse, El Ezher grubunun Batı Trakya ile ilgili çalışmalarının önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu ziyaretin sonunda hazırlanan rapor, İKÖ nezdinde de bir uyanışı tetiklemiş olmalıdır ki, sonrasında Türkiye'nin Batı Trakya ile ilgili İKÖ nezdindeki girişimleri sonuç vermiştir.

İslam ülkelerinden Batı Trakya'ya olan ilgi bununla sınırlı değildir. İKÖ'nün muhtelif girişimlerinin yanı sıra, Suudi Arabistan'dan bir grup gazeteci Batı Trakya'yı ziyaret ederek bölgede Müslümanların uğradığı hak ihlallerini Arap basınında aktarmışlardır (Hüseyinoğlu, 2012). Ayrıca, 1990'ların başında, İslam Kalkınma Bankası'ndan bir heyet Batı Trakya'yı ziyaret etmiş ve bölgedeki durumu yerinde inceleyerek siyasi ve dini liderlerle temaslarda bulunmuştur (Christakoudis, 1992). Buradan anlaşılmaktadır ki, İslam Dünyası'nın Batı Trakya'ya yönelik ilgisi, daha çok devlet dışı aktörlerin aldığı inisiyatiflerle sınırlı kalmıştır. Yine de, Batı

Trakya ile ilgili, birçok Müslüman ülkede belirli hassasiyetlerin olduğu bir gerçektir.

B. 1990'lar Boyunca Batı Trakya'da Politizasyon

a. Bağımsız Temsilin Önüne Konulan Engel: %3 Seçim Barajı

Gümölcine'den Sadık Ahmet ve İskeçe'den Ahmet Faikoğlu'nun 8 Nisan 1990'da yapılan seçimlerde bölgelerinde Türklerin hemen tamamının oyunu alarak milletvekili seçilmeleri, Yunanistan'daki siyasi kamuoyunu oldukça rahatsız etmiştir. 1990'ların hemen başında, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının, Türkiye'nin, ABD'nin ve Avrupa ülkelerinin insan hakları ihlalleri konusunda Yunanistan'a uyarılarda bulunmaya başlamaları sonucu Batı Trakya'daki durum farklı bir boyut kazanmıştır.

Sadık Ahmet'in başlattığı bağımsız hareketin en önemli başarılarından birisi, Batı Trakya sorununu uluslararası gündeme taşımak oldu. Bu konuda başarıya ulaşıncı Yunanistan, kısmen de olsa üzerinde uluslararası baskı hissetmeye başladı ve bağımsız milletvekillerine karşı yürütülen sistematik baskı ve saldırıların sonuç vermeyeceğini anladı. Bu sebeple, bütün suçlamalara ve uzun süren yargılama sürecine rağmen Sadık Ahmet ve bağımsız hareketin önüne geçilememiştir.

Azınlık milletvekillerinin bağımsız olarak parlamentoya girişlerinin Yunan kamuoyunda rahatsızlık yarattığı bir ortamda, 1990'daki seçimlerin ardından hükümet kurma çalışmaları esnasında yaşanan bir olay, bağımsız milletvekillerine karşı duyulan endişe ve korkuyu körüklemiştir. Konstantin Mitsotakis'in liderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi, seçimlerde 150 milletvekilini parlamentoya sokmayı başarmıştı. Ancak, 300 sandalyeli Yunanistan Parlamentosu'nda hükümetin güvenoyu alabilmesi için en az 151 üyenin desteğini almak gerekliydi ve bu yüzden Mitsotakis'in en az bir milletvekilinin daha desteğine ihtiyacı vardı. Bu sebeple, bağımsız Türk milletvekilleri bir anda hükümet kurma sürecinin içine istemeden de olsa dahil olmuşlar ve kendilerini kritik hükümet kurma hesaplarının içinde

bulmuşlardır. Bu durum, Yunan kamuoyunda, Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun bağımsız olarak Yunan Parlamentosu'na girdikleri yetmezmiş gibi, bir de Yunan Hükümeti'nin kuruluşuna da etki edecekleri yönünde bir takım kanaatlerin oluşmasına neden olmuştur ki, bunun sonucunda kamuoyunda oluşan korku iyice artmıştır.

Mitsotakis, çok ince siyasi manevra gerektiren bu ihtimalden kurtulmayı başardı. Eğer, hükümet kurmak için Türk milletvekillerinin desteğini arasaydı, hiç kuşku yoktur ki, o dönemki politik cesaretleriyle Sadık Ahmet ve Faikoğlu, Batı Trakya kozunu masaya getirecekler ve Mitsotakis'e Batı Trakya'da Azınlığın lehine bir takım adımlar atması karşılığında şartlı destek vereceklerdi. Bu olmamıştır. Ancak, Mitsotakis o dönemki hükümet kurma çalışmalarında bu ihtimale mecbur kalmaktan ciddi anlamda korkmuş ve parlamentoda başka destek arayışlarına girmiştir. Sonunda da, küçük bir parti olan DIANA Partisi ile anlaşarak parlamentodaki tek temsilcisinin desteğini sağlamış ve hükümeti kuracak sayısal çoğunluğa ulaşmıştır. Hükümet kurma girişimlerinin çok ince detaylı aritmetik hesaplara dayandığı bu olayı Şentürk (2006), şu şekilde aktarmaktadır:

Seçimlerde 150 sandalye elde etmeyi başaran Yeni Demokrasi Partisi, parlamento çoğunluğunu sağlamak için gereken 1 milletvekilini de DIANA partisinin meclisteki tek temsilcisinin desteğini alarak sağlar. Hükümet kurulması için hassas aritmetik dengelerin söz konusu olduğu bu dönemde, azınlığın partilerden bağımsız iki temsilcisini parlamento sokmayı başarması oldukça huzursuzluk verici olur (Şentürk, 2006, s. 67-68).

Bu olayın Yunan kamuoyunda huzursuzluk yarattığı bir gerçektir. Batı Trakyalı milletvekillerinin ise parlamentodaki konumlarını güçlendirmiş ve görev yaptıkları süre içinde, parlamentodaki baskıları göğüsleyebilmelerine olanak sağlamıştır.

Hükümet kurma aşamasında yaşanan bu olayın bir diğer etkisi de yeni Başbakan Mitsotakis'in üzerinde olmuştur. Mitsotakis, Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun sahip olduğu siyasi gücü görünce, buna bir de Türkiye ve uluslararası arenadan gelen

baskılar eklenince Azınlığın önemini kavradı ve kendi hükümeti döneminde Batı Trakya'daki resmi azınlık politikalarında çok ciddi bir dönüşümü başlattı.

Hükümetin Mitsotakis tarafından kurulmasının ardından bir süre daha Batı Trakya'daki Azınlığa yönelik resmi politikalarındaki sertlik devam etti. Bu süre zarfı içinde, Sadık Ahmet ve Faikoğlu'nun mecliste karşılaştıkları baskılar, özellikle "Türklük" ve Batı Trakya Azınlığı'nın Türk kimliği üzerinde yürüttükleri mücadelede sergiledikleri kararlı tutum ve istikrarlı politik duruş, parlamentoda bağımsız temsilin engellenmesi için önlem alınması yönünde düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sadık Ahmet ve Faikoğlu'nun mecliste yürüttükleri mücadelenin temelini Azınlığın Türk kimliğinin tanınması gayreti oluşturuyordu. Bu durum, Sadık Ahmet'in bağımsız hareketinin ideolojik yaklaşımının Türk milliyetçiliği ile yakın özellikler göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bağımsız hareketin en başından beri, Sadık Ahmet ve arkadaşları öncelikli sorunun Azınlığın Türk kimliğinden kaynaklandığına inanmışlar, bu inançlarını, Azınlığın etnik kimliğinin farklı olmasından dolayı dışlandığı ve ayrımcılığa maruz kaldığı yönünde temellendirmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, temel hak ve hürriyetlerden ziyade "Türklük" ve Türk kimliğinin tanınması üzerinden bir siyasi mobilizasyona yönelmişlerdir. Bu da, Türk milliyetçiliğinin temel argümanlarından biri olan Türk kimliğinin korunması ve yüceltilmesi fikri ile yakınlık göstermektedir. Kısacası, Sadık Ahmet ve Faikoğlu'nun 1990-1993 arasında, mecliste bağımsız olarak buldukları dönemde yürüttükleri mücadelenin ideolojik altyapısı Türk milliyetçiliğinden beslenmiştir. Onlara göre, bireysel hak ve özgürlüklerden önce, toplumsal bir hak olarak Azınlığın Türk kimliği çok daha önemliydi ve bunun Yunanistan tarafından tanınmasının sağlanması gerekmektedir.

İki Türk milletvekilinin Yunan Parlamentosu'nda "Türklük" için mücadele vermeleri elbetteki o dönem parlamentoda bulunan diğer siyasi parti grupları ve milletvekilleri için kabul edilebilir bir durum değildi. Bu sebeple, Türk milletvekilleri ile diğer milletvekilleri arasında çok sert tartışmalar yaşanmış ve bu dönemdeki Yunan Parlamentosu'nun çalışmalarına, Yunanistan'da Türk olup

olmadığı ile ilgili tartışmalar damga vurmuştur (Aarbakke, 2000). Türk milletvekillerinin “Türklük” konusundaki bu inatçı ve ısrarcı mücadeleleri Yunan Parlamentosu’nu, demokrasinin aşındırılmasını dahi umursamayarak bağımsız temsilin engellenmesi yönünde bir harekete itti. 24 Ekim 1990’da, parlamentodaki milletvekillerinin büyük çoğunluğunun oyuyla kabul edilen yeni seçim yasası ile, hiçbir gelişmiş Batı demokrasisinde örneği olmayan ve bugün de hala yürürlükte olan, bağımsız adaylara seçim barajı getirildi. Buna göre, Yunanistan’da bağımsız milletvekili adaylarının da seçilebilmek için ülke genelinde %3 oy alması gerekiyordu. Bu anti-demokratik seçim yasasının Türkçe tercümesi şu şekildedir:

Bütün ülkede, partilerin, koalisyonların, bağımsız listelerin ve münferit adayların almış olduğu geçerli oyların toplamının en az %3’üne eşit sayıda oy almamış olan parti veya partiler koalisyonu veya bağımsız listeler veya münferit aday her hangi bir tasnifte ve hiçbir seçim bölgesinde milletvekili sandalyesine hak kazanamaz (Öksüz, 2006, s. 236).

Bu tarz bir seçim yasasının çıkarılmasının altında yatan temel sebep hiç kuşku yoktur ki, Batı Trakya’dan bağımsız milletvekillerini parlamentoya gönderebilen Türk Azınlığın siyasi temsilini engellemektir. Çünkü, Yunanistan’daki oy sayılarına göre, bir bağımsız adayın milletvekili seçilebilmesi için ülke genelinde yaklaşık 200 Bin oy alması gerekiyordu. Bu da, Batı Trakyalı adaylar için mümkün olmamıştır. Çünkü, Azınlığın Gümölcine, İskeçe ve Dedeağaç’taki toplam oyları ancak 80 Bin dolayındaydı.

Bu seçim yasasının çıkarılmasındaki ikinci önemli sebep ise, Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu’nun yürüttüğü, Azınlığın “Türk” kimliğinin tanınması yönündeki kampanyanın, parlamentodaki siyasi gruplar ve Yunanlı milletvekillerinin üzerinde yaratmış olduğu Yunan ulusal bütünlüğüne yönelik endişedir. 1990’da, Yunanistan’ın ulusal tehdit algılamasında, doğudan gelen tehdit olarak Türkiye birinci sıradaydı. Yunanistan içindeki Türk Azınlık da Türkiye’nin bir uzantısı olarak görülüyor ve ulusal bütünlüğü tehdit eden bir unsur olarak değerlendiriliyordu. Hatta, Yunan kamuoyunda, Azınlığın Batı Trakya’yı Yunanistan’dan ayırıp Türkiye ile birleşme arzusunda olduğuna dahi inanılıyordu (Anonim, 1990). Bu şartlar içinde,

Azınlığı ulusal bütünlüğe yönelik bir tehdit olarak gören bir parlamentonun, Yunanistan içinde bir miktar “Türk” nüfusu olduğunu kabul etmeme konusunda ısrar etmesi, o dönemki Yunan bakış açısı ile değerlendirildiğinde, anlaşılabilir olmaktadır. Parlamenteoya göre, eğer Batı Trakya’da Türklerin varlığı kabul edilirse, ileride bölgenin Yunanistan’dan koparılıp Türkiye ile birleşmesinin önü açılabilirdi. Bu noktada, Sadık Ahmet ve Faikoğlu’nun yürütmekte olduğu “Türklük” mücadelesinin önünün kesilmesi gerekmiştir. Bunun için de, bu mücadeleyi yürütenlerin Yunan Parlamentosu’na girmelerinin engellenmesi gerekiyordu. Bağımsız adaylara %3’lük baraj getiren yeni seçim yasası temelde böyle bir anlayışın ürünüdür.

Yeni seçim yasası, Yunan kamuoyunda genellikle olumlu karşılanmasına rağmen, bazı grupların ve insan hakları aktivistlerinin tepkisini çektiğini de belirtmek gerekir. Bu yasanın, Yunanistan’ın üyesi bulunduğu AB içindeki hiçbir ülkede de örneği bulunmamaktadır ve AB değerlerine tamamen aykırıdır. Bu sebeple, Yunanistan içindeki AB entegrasyon taraftarları ve insan hakları savunucuları, bu yasanın uluslararası tepkiye neden olacağı ve sadece Türk Azınlığın değil, ülkedeki bütün farklı etnik grupların dışlanması sonucunu doğuracağı yönünde endişelerini bildirmişlerdir (Dodos, 1994). Ancak, bu endişelerin yersiz olduğu zaman içinde daha iyi anlaşıldı. Bu anti-demokratik seçim yasası Avrupa değerlerine tamamen aykırı olmasına rağmen, AB, Yunanistan’a hiçbir uyarıda bulunmadı. Yasa bugün yürürlükte ve bağımsız adayların önünde bir set olarak durmaktadır. Ülkedeki etnik grupların toplumdan dışlanabileceği yönündeki endişe de yersiz çıkmıştır. Çünkü, Yunan kamuoyu, bugün hala, ülkede farklı bir etnik grup bulunduğunu kabul etmemektedir. Genel kaniya göre, Batı Trakya’daki Müslümanlar sonradan Müslümanlaştırılmış Yunanlılardır. Bu özel durumun dışında zaten Yunanistan’da Yunanlılardan başka etnik grup olmadığı yönünde genel bir inanç vardır. Bu durumda, Yunan kamuoyundaki genel bakış açısına göre, Yunanistan’da Yunanlı olmayan kimse olmadığına göre, toplumdan dışlanma gibi bir durum da olamazdı. Yunanistan’ın o dönem içinde bulunduğu bu genel durum, seçim yasasındaki bu değişikliğin, bazı siyasetçiler farkında olsa bile, genel olarak anti-demokratik bir gelişme olarak değerlendirilmemesine yol açmıştır. Bunun sonucunda, yasa bugün hala uygulanabilmektedir.

b. Seçilmiş Dini Liderlerin Görev Yapmalarının Engellenmesi

Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun sosyal yaşamında önemli bir yere sahip olan müftülük kurumu 1980'lerin ikinci yarısı ile birlikte siyasi bir sorun teşkil etmeye başlamış ve bölgedeki politizasyonun önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Batı Trakya'daki müftüler, aynı zamanda Azınlığın dini liderleri konumunda oldukları için Müslüman kimliğinin güçlü olduğu Batı Trakya'daki Türk toplumu nezdinde sözü geçen ve toplumu yönlendirebilen kişilerdir. Bu açıdan, toplum nezdindeki etkileri büyük olduğundan dolayı, Batı Trakya'daki politizasyonun oldukça güçlendiği 1980'lerde, Azınlık üzerinde baskı politikaları uygulayan Yunan resmi politikası için sorun haline gelmeye başlamışlardır.

Müftülük sorununun temelinde, bugün de hala önemli bir tartışma konusu olan, müftülerin seçimle mi, yoksa atama yoluyla mı işbaşına gelmesi gerektiği tartışması yatmaktadır. Bu açıdan, söz konusu tartışmaya açıklık getirmek amacıyla, Batı Trakya'daki müftülük kurumunun oluşumundaki tarihi süreci kısaca incelemek gerekir. Müftülerin seçimi konusu ilk olarak, Balkan Savaşlarının ardından, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan 1913 tarihli Atina Anlaşması'nda düzenlenmiştir. 1913 Atina Anlaşması, eski bir anlaşma olmasına rağmen ve geçerliliği hukuki açıdan tartışmalı olmasına rağmen daha sonra iç hukuk haline getirilecek olan, anlaşmanın 3 Numaralı Protokolü ile müftülerin, azınlık üyelerinin seçimi sonucu iş başına gelmeleri kabul edilmiştir. Daha sonra, 1920'de çıkarılan 2345 sayılı yasa ile müftülerin seçimle işbaşına gelmesi kanuni hükme bağlanmış ve bir anlamda Batı Trakya'daki Türk Azınlığın dini özerkliği garanti altına alınmıştır (Cin, 2007).

Kıbrıs sorunu ile birlikte gerginleşen Türk-Yunan ilişkilerindeki olumsuzluk Batı Trakya'ya da yansınca, bölgede 1980'lerde ortaya çıkan güçlü siyasi mobilizasyonda müftülük müessesesi de, dolayısıyla müftüler de, sorun haline gelmeye başlamıştır. Özellikle, baskıların çok arttığı 1980'lerin başında Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa'nın toplum nezdinde sevilen ve etkisi büyük bir dini lider haline gelmesi resmi makamlarda bu noktadan sonra müftülerin de kontrol altına

alınması yönünde fikirlerin oluşmasına sebep oldu. Gümülcine Müftüsü 1985 yılında vefat edince de, Hükümet hemen yerine müftü atamaya kalktı. Bu durum halk tarafından kabul edilmedi ve müftülerin seçimle işbaşına gelmeleri için mücadele başlatıldı. İskeçe’de de benzer bir sıkıntı ortaya çıktı. 1990’da ölen Müftü Mustafa Hilmi’nin yerine halk tarafından seçilen Mehmet Emin Aga’yı Yunanistan Hükümeti tanımadı ve başka bir müftü atadı.

Gelişmeler üzerine Yunan Hükümeti, Batı Trakya’daki müftüleri tamamen kontrol altına alması gerektiği düşüncesine vardı ve bu amaçla hukuki adımlar atmaya başladı. 25 Aralık 1990’da çıkarılan “Batı Trakya’da Müftülük Müessesesi ve İlahiyat Okulu Kurulmasına İlişkin Esasları Düzenleyen Kanun Hükmünde Kararname” ile 1920’deki 2345 sayılı yasa iptal edilmiş ve müftülük kurumunun bağlı olacağı esaslar yeniden düzenlenmiştir (Anonim, b.t.).

Bu gelişmeler üzerine Azınlık Yüksek Kurulu 19 Ocak 1991 tarihinde toplanarak bu kararnameyi tanımadığını açıkladı ve müftü seçimlerine gidildi. Gümülcine’de İbrahim Şerif, İskeçe’de ise Mehmet Emin Aga müftü seçildi ve Batı Trakya’da bugüne kadar süren ve hala devam eden seçilmiş-atanmış müftü tartışması ortaya çıktı. Bu tarihten sonra, Yunan hükümetleri, seçilmiş müftüleri tanımamış ve daha da ileri giderek seçilmiş müftülerin görev yapmalarını engellemeye başlamıştır.

Yunanistan’ın seçilmiş müftülerin görev yapmalarını engellemeye çalışmasındaki temel amaç, 1990’ların başında bölgedeki Azınlık halkının Sadık Ahmet’in bağımsız hareketi etrafında güçlü bir şekilde politize olması ve seçilmiş olan müftüler ile bağımsız hareket arasındaki siyasi ve ideolojik bağdır. Bu açıdan bakıldığında, Yunan Hükümeti’nin seçilmiş müftüleri engellemesi, dini özgürlükleri kısıtlama amacından ziyade, doğrudan Azınlığın bağımsız siyasi temsilinin ve özerkliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik resmi politikalarla doğrudan ilişkilidir.

Yunanistan’ın bu konudaki endişelerinin ve seçilmiş müftülerin görev yapmalarını engellemeye çalışmasının altında yatan bir diğer sebep ise, seçilen müftülerin halk nezdinde gördüğü kabul ve dini lider pozisyonunda halk üzerinde kazanmış oldukları etkidir. Zaten, bağımsız olarak parlamentoya temsilci gönderen

bir Azınlık söz konusu iken, bir de resmi makamların tamamen kontrolünden çıkmış bir dini önderlik ortaya çıkarsa, o dönemde bu, Yunanistan için Batı Trakya'nın tamamen elden gitmesi gibi bir anlam taşımaktaydı. Bu sebeple, nasıl ki Yunan Parlamentosu bağımsız temsili %3 seçim barajı ile engellediyse, Yunan Hükümeti de 25 Aralık 1990 tarihli kararname ile seçilmiş müftülerin göreve gelmesini engellemiştir. Bu iki engelleme girişiminin aynı tarihlere denk gelmesi bu yüzden tesadüf değildir. Azınlık bu şekilde, hem siyasi, hem de dini özgürlüklerini kaybetmiş ve tamamen kontrol altına alınmış oluyordu.

Müftülük sorununun ortaya çıkışından itibaren, Azınlığın bütün taleplerine rağmen Yunanistan'ın geri adım attığı söylenemez. Nitekim, İbrahim Şerif ve Mehmet Emin Aga hakkında, seçildikleri günden itibaren “yetki gaspı” gerekçesiyle birçok kez dava açılmış ve cezalara çarptırılmışlardır. Özellikle, İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga'nın bu süreç içinde yaşadıkları, Yunanistan'ın seçilmiş müftülerin görev yapmalarını engelleme konusundaki kararlı tutumunu açıkça ortaya koymaktadır. Müftü Mehmet Emin Aga, birçok kez Yunanistan'ın farklı illerinde yapılan mahkemelere gidip gelmeye zorlanmış, maddi zarar, manevi baskı ve kötüleşen sağlığı nedeniyle ciddi fiziki rahatsızlıklarla ağır bir bedel ödemek durumunda kalmıştır. Ayrıca, mücadelesini ısrarla sürdürmesi karşısında Yunan makamlarının çaresiz kaldığı Müftü'ye defalarca fiziki saldırılarda bulunulmuş, yaralanmış ve sonunda hapis yatmıştır. Mehmet Emin Aga'ya, bu süreç içerisinde devlet tarafından yirmi dava açılmış ve temyizlerden sonra 139 ay hapse mahkum edilmiştir. Müftü, bu sürenin yaklaşık altı ayını hapiste geçirmiş ve ağır sağlık sorunları nedeniyle tahliye edilmiştir. Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif de benzer süreci yaşamış ve “yetki gaspı” gerekçesiyle hakkında açılan birçok dava sonucu mağdur duruma düşürülmüştür (Anonim, b.t.).

Yunan makamlarının bu konuda bu kadar ısrarcı olmalarının ve şahsi mağduriyetlere yol açacak kadar seçilmiş müftülere, deyim yerindeyse acımasız davranmalarının temel gerekçesi müftülük makamının devlet tarafından kontrol altında tutulması kaygısıydı. Ancak, buna rağmen halk tarafından kabul gören seçilmiş müftüler, bütün engellemelere rağmen dini liderlik pozisyonlarını

kaybetmemişlerdir. Ayrıca, konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşıyarak haklarını aramaya devam etmişlerdir.

Müftülük sorununun AİHM'e taşınmasının ardından konunun farklı bir boyut kazandığı gözlemlenmektedir. İbrahim Şerif'in AİHM'e taşıdığı davanın yargı süreci genel olarak Yunanistan'ın aleyhine gelişmiş ve sonunda mahkeme İbrahim Şerif'i haklı bulmuştur. Yunanistan'ın AİHM'deki savunması müftülerin, özellikle evlenme, boşanma, miras konularındaki yetkilerinin medeni hukuk açısından etki yaratan faaliyetler olduğu ve bundan dolayı atama yoluyla göreve getirilmeleri gerektiği şeklindeydi. Ancak, AİHM bu konuda Yunanistan'ı haksız bulmuş ve Müftü İbrahim Şerif'in faaliyetlerinin hukuki etki yaratmayan faaliyetler olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, Yunanistan'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. Maddesi'ne aykırı hareket ettiğine hükmederek, İbrahim Şerif'e tazminat ödenmesine karar vermiştir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi [AİHM], 1999). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü düzenleyen 9. Maddesi herkesin özgürce ibadet etme, dinini öğrenme ve öğretme, dini gereklerini uygulama özgürlüğünü teminat altına alarak, kamu güvenliğini tehdit etmediği sürece bunların engellenemeyeceğini belirtmektedir (Council of Europe [CoE], b.t.). Bu bağlamda, mahkemenin seçilmiş müftülerin görevlerini yapmalarının engellenmesini dini özgürlüklerin ihlali kapsamına alması, müftülük sorununu hem uluslararası bir zemine taşımış, hem de evrensel normlar açısından değerlendirerek Yunanistan'daki bu müftülük sorununun sadece yerel ölçekte düşünülemediğini göstermiştir.

Yunanistan'ın bu konudaki ısrarlı tutumu halen devam etmektedir. AİHM'de mahkum olmasına rağmen, Yunan Hükümeti geri adım atmamış ve bugüne kadar müftülere herhangi bir tazminat da ödemiştir. Seçilmiş müftülerin görev yapmalarının engellenmesi sonucu Batı Trakya'da uzun yıllar devam edecek bir sorunun da kapısı aralanmıştır. Seçilmiş-atanmış müftü belirsizliğinden kaynaklanan bu durum, Azınlığın dini liderlik hususundaki hassasiyetini etkilemiş ve 1990'ların ortalarından itibaren Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlık toplumu dini yönde bir mobilizasyona yönelmiştir.

c. Seçilmiş-Atanmış Müftü İkilemi ve Siyasi Mobilizasyondan Dini Mobilizasyona Yöneliş

Sadık Ahmet'in 1995'te elim bir trafik kazasında hayatını kaybetmesinin ardından Batı Trakya'daki Türk toplumunun bağımsız siyasi hareketinin önemli bir ivme kaybettiği söylenebilir. Bu noktada, bağımsız hareketin önüne çıkarılan %3'lük baraj engeli ve seçilmiş müftülerin görevlerinden alıkonmasının, Batı Trakya Türk toplumu içerisinde, baskılardan bunalmışlık halini yeniden ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde, Azınlığın parlamentoya bağımsız siyasi temsilci gönderemeyeceğinin iyice anlaşılması üzerine müftüler aracılığıyla yürütülmeye başlanacak olan hak arama mücadelesi, kısmen de olsa bir dini mobilizasyonu ortaya çıkarmış ve özellikle Sadık Ahmet'in ölümünden sonra Batı Trakya Azınlık toplumu içerisinde baş gösteren liderlik krizi, toplumun müftülerin sorunlarına daha çok odaklanmasına sebep olmuştur.

Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 1990-1993 arası parlamentoda, özellikle Azınlığın Türk kimliğinin tanınması yönünde yürüttükleri etkin mücadele, Yunan Parlamentosu'nu bağımsız temsilin kısıtlanması yönünde bir davranışa itmmişti. Bağımsız adayların önüne konan %3'lük seçim barajı, bir sonraki seçimde Batı Trakya'dan bir Türk milletvekilinin bağımsız olarak seçilmesinin imkansız olduğunu ortaya koyunca, Azınlık toplumu yeni arayışlara girmek zorunda kaldı. Bu arayış dönemi, aslında bir anlamda bir bocalama dönemiydi. Azınlık, seçim barajına karşı ilk etapta nasıl bir mücadele yürütmesi gerektiği konusunda kararsız kaldı ve sonunda, Sadık Ahmet'in ısrarlı tutumunun da etkisiyle, Azınlığın partisi Dostluk Eşitlik ve Barış Partisi'nin (DEB) desteklediği Güven Listesi'nde yer alan bağımsız adaylarla seçime gidilmesine karar verildi.

Seçim barajının olduğu bir durumda, seçilemeyeceklerini bile bile bağımsız adaylarla seçime girilmesi yönünde karar alınması çok kolay olmamıştır. Çünkü, seçim barajı söz konusu olunca, Azınlık içerisindeki siyasetçiler arasında bölünmeler yaşanmıştır. Bazı Azınlık liderleri, Yeni Demokrasi ve PASOK listelerinden seçimlere girilmesini, aksi halde bağımsız liste ile seçime girildiği takdirde, Azınlığın parlamentoya milletvekili gönderemeyeceğini belirtmişlerdir (Aarbakke,

2000). Sadık Ahmet'in bu bölünme karşısında sert bir tutum aldığı ve genellikle, bağımsız listeyi desteklemeyenlerin Azınlık lehine hareket etmediklerini düşündüğü aktarılır. Çünkü, Sadık Ahmet seçim kampanyasında sadece bağımsız listenin Azınlığı temsil ettiğini ısrarla vurgulamasına rağmen, daha önce bağımsız harekete destek veren bazı Azınlık siyasetçilerinin 1993 seçimlerinde yeniden sistem partilerinden aday olmalarını engelleyememiştir. Bu süreçte, Azınlığın siyasi liderleri arasında ciddi tartışmalar yaşandığı anlaşılmaktadır.

Seçim konusunda yasal düzenleme son derece açık olmasına ve Batı Trakya'daki Türklerin bağımsız milletvekili seçemeyecekleri kesin olmasına rağmen Sadık Ahmet'in bağımsız adaylarla seçime girilmesi yönündeki kararlı tutumu ve ısrarı, yasayı geçersiz kılacak yeni bir siyasi mücadeleye girişmek istediği şeklinde yorumlanmıştır (Şentürk, 2006). Sadık Ahmet bu konuda, belki de uluslararası baskılara ve seçim sonrası aldığı yüksek oy sayısına rağmen meclise girememesi karşısında gösterilmesi muhtemel tepkilere güvenmişti. Ancak, bu konudaki beklentileriyle ilgili hayal kırıklığına uğradığı da bir gerçektir. Çünkü, anti-demokratik seçim yasasına ve 1993 seçimlerinde bağımsız adayların bölgelerinde yüksek oy almalarına rağmen meclise girememelerine herhangi bir uluslararası tepki gelmemiştir.

Yunanistan'da 1993'te düzenlenen seçimler öncesi, Batı Trakya'daki yerel kamuoyu bağımsız milletvekili seçilemeyeceğinin bilincindeydi. Ancak, buna rağmen, Sadık Ahmet'in bağımsız hareketi toplum nezdinde o kadar büyük bir güce sahipti ki, Gümülcine ve İskeçe'de Türklerin büyük çoğunluğu, seçilemeyeceklerini bildikleri halde bağımsız Türk adaylara oy verdiler. Bir önceki seçimlere oranla küçük bir düşüş olsa da Gümülcine'de Sadık Ahmet ve İsmail Rodoplu'nun aday olduğu bağımsız Güven Listesi 26 Bin oy almıştır. İskeçe'de ise Ahmet Faikoğlu, Rasim Murcaoğlu ve Niyazi Avcı'nın aday olduğu bağımsız liste Türklerden yaklaşık 13 Bin oy almıştır (Aarbakke, 2000). Her iki ilde de, Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu %3 seçim barajı olmasa rahatlıkla bağımsız olarak milletvekili seçileceklerdi. Ancak, seçim barajı nedeniyle seçilememişler ve 1993 seçimlerinin sonucunda Türk Azınlık, parlamentoda temsilcisz kalmıştır.

Bu seçimlerin asıl önemi doğurduğu sonuçlardadır. 1993 seçimlerinin ardından Batı Trakya Türk toplumunun Yunanistan Parlamentosu'na milletvekili gönderememesi, Azınlıkla ilgili diğer sorunların daha çok önem kazanmasına sebep olmuştur. Bu sorunların en başında da seçilmiş müftülerin maruz kaldıkları haksız uygulamalar geliyordu. Bu sebeple, 1990'ların ikinci yarısında Batı Trakya Türk Azınlığı'nın iki temel kaygısı seçilmiş müftülerin karşı karşıya oldukları sorunlar ve müftülük sorununun üzerinden dini özgürlüklere getirildiğine inanılan kısıtlamalar olmuştur. Özellikle, 1995 Temmuz'unda Sadık Ahmet'in, kimilerine göre şüpheli bir trafik kazasıyla hayatını kaybetmesinin ardından Azınlığın siyasi liderliğinde bir boşluk da ortaya çıkınca, müftüler ve dini özgürlükler Azınlık gündeminin ilk sırasını almıştır. Daha kısa bir ifadeyle, 1985-1995 arasındaki "Türklük" mücadelesinin, 1995'ten sonra "dini özgürlük" mücadelesine kaydığını söylemek mümkündür.

Azınlığın parlamentoda temsilcisz kalmasıyla başlayan bu süreç, Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif ve İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga'nın yargılanma süreçleriyle çakışınca, Azınlığın mücadele motivasyonunun müftülük meselelerine ve dini alandaki kısıtlamalara odaklanmaya başladığını görmek mümkündür. 1994'te İskeçe'de başlayan Mehmet Emin Aga'nın davalarını, Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu dahil olmak üzere bütün Azınlık siyasi temsilcileri ve hatta Türkiye'den milletvekilleri ve diplomatik temsilciler takip etmeye başlamışlardır (Dede, 1994). Çünkü, artık parlamentoda bağımsız temsili mümkün olmayan Azınlığın dini liderleri üzerinden yürütülen bir özgürlük mücadelesi söz konusudur. Bu sebeple de, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı'nın dini özgürlükleri ile ilgili hak ihlallerine yönelik hassasiyetlerin 1995 sonrası daha çok arttığını gözlemlemek mümkündür.

Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif'in "yetki gaspı" gerekçesiyle Yunanistan'da mahkum edilmesinin ardından AİHM'de başlattığı ve 1999'da sonuçlanan hukuki mücadele sürecinde, bu davanın Azınlığın dini özgürlüklerinin ihlali çerçevesine oturtulması ise, Batı Trakya'daki mücadelenin bu dönemde uğradığı değişimin bir göstergesidir. Müftü İbrahim Şerif'in, AİHM'e vermiş olduğu dava dilekçesinde başka bir dini temsilcinin yetkisini gasp gerekçesiyle Yunanistan'da yargılanıp mahkum edilmesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. ve 10. Maddelerine

aykırı olduğunu özellikle vurgulaması (Emin, b.t.), aslında kişisel bir dava olan bu yetki gaspı ile ilgili konuyu Batı Trakya Türk Azınlığı'nın toplumsal bir hak arama mücadelesi olarak gördüğünü ispatlamaktadır. Nitekim, AİHM de Şerif'i haklı bulmuş ve 1999'daki nihai kararında Batı Trakya'daki dini özgürlüklerin ihlaline vurgu yapmıştır.

İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga da benzer süreçleri yaşamıştır. AİHM, Temmuz 2006'daki kararında, yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. Maddesi'nin ihlal edildiği gerekçesiyle Mehmet Emin Aga'yı haklı buldu ve Yunanistan'ı mahkum ederek tazminata hükmetti.

Bütün bu gelişmelerden anlaşılmaktadır ki, Batı Trakya Türk toplumunun 1995'ten sonraki mücadelesi genel olarak müftülerin sorunları ve dini özgürlükler ağırlıklı olmuştur. Dini mobilizasyona yönelişin hukuki süreçlere bağlı olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple, müftülerin dava süreçleriyle başlayan bu kısa süreli dini mobilizasyon eğilimi, hiç kuşkusuz Batı Trakya Türk toplumunun dini özgürlükler ile ilgili hassasiyetlerini kuvvetlendirmiştir. Azınlığın muhafazakar yapısı da göz önüne alındığında, siyasi boşluğun olduğu bir dönemde bu yönde bir mobilizasyon sürecinin yaşanması olağan bir durumdur. Bu dönem, 1980'lerin başını hatırlatmaktadır. Sadık Ahmet'in bağımsız hareketi başlatmasından önce, PASOK ve Yeni Demokrasi'den seçilmiş Azınlık milletvekillerinin hareket alanının çok kısıtlı olduğu o dönemde, müftüler Azınlık toplumunun lideri konumunu siyasetçilerden geçici bir süreliğine de olsa devralmışlardı. O dönemki Gümülcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa ve İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi, Azınlığın siyasi eylemlerinde en önde yürüyen kişiler olarak göze çarpmışlardı. Tarihin tekerrürden ibaret olduğunu kanıtlarcasına, 1995'ten sonra Batı Trakya'da yaşanan siyasi boşluğu yine dini liderler olarak müftüler doldurmuştur. Siyasetçilerin etkinliklerini yitirdikleri bir dönemde, Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif ve İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın siyasi alandaki mücadele dinamizmini dini özgürlükler alanına çekmeyi başararak bir anlamda Azınlığın hafızasını taze tutmuşlardır.

Bu süreç boyunca, müftüler siyasi mücadelenin merkezinde olmuşlar ve 1996'dan itibaren parlamentoya sistem partilerinin milletvekilleri olarak giren siyasi temsilciler ise nispeten ikinci planda kalmışlardır. Ancak, 21. yüzyılın başında, mücadelenin ana eksenini, yine parlamenter demokrasinin kuralları içerisinde, bu kez sistem partilerinin bünyesinde yürütülen siyasi faaliyetlerden meydana gelecektir.

5. BÖLÜM: 21. YÜZYIL BAŞINDA BATI TRAKYA'DA SİYASİ MOBİLİZASYON

A. Yunan Siyasetinin Azınlık Politikalarında Değişim

a. Toplumsal Siyasetten Bireysel Siyasete: Türklerin Yunan Siyasi Partilerinden Meclise Girişleri

Batı Trakya'da, 1985'ten sonra Sadık Ahmet'in önderliğinde gelişen güçlü politizasyon ve ortaya çıkardığı sonuçlar bölgedeki Türk toplumunun siyasi, sosyal ve iktisadi hayatında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Öncelikli olarak, siyasi bilinci çok daha güçlü, haklarının farkında olan ve demokratik zeminlerde hak arama mücadelesi yürüten, politize bir Azınlık ortaya çıkmıştır.

İkinci olarak, Azınlığın siyasi mücadelesinin artık sadece ülke içinde yürütülemeyeceği anlaşılmış ve Soğuk Savaş sonrası yeni konjonktüre ayak uydurması gerektiğinin farkına varan bir Azınlık toplumu söz konusu olmuştur. 1980'lerde uluslararası platformlarda siyasi faaliyet yürütmekten çekinen veya eksikliklerinden dolayı yürütemeyen bir Azınlık toplumu iken, bu kısa süre içerisinde ciddi bir dönüşüm geçirerek küresel ortama ayak uydurabilen bir toplum haline gelmiştir. Özellikle, yetişmiş insan gücü eksikliğinin farkına varan Azınlık üyesi ailelerin, çocuklarını yüksek öğretim konusunda daha çok teşvik ettiği bu dönemde, küçük yaşta çocuklarından ayrılmayı göze alarak iyi eğitim almaları için Türkiye'ye göndermeleri, birçok anlamda sosyal dramatik bir durumu da ortaya çıkarmıştır. Hüseyinoğlu'nun (2012), bu konudaki kendi tecrübesi ilgi çekicidir:

Türkiye'ye gönderilen öğrencilerden biri olarak, 1990 yılında, ailemin beni İstanbul'daki okuluma bırakırken, ayrılmadan önce okulun kapısında bana söyledikleri son sözleri hala hatırlıyorum: "Eğer eğitilmiş bir insan olmak ve kendi geleceğini kurtarmak istiyorsan buradaki okulunu bitirmek zorundasın. Yok eğer,

bizimle birlikte Yunanistan'a köyümüze dönersen, bizim gibi çiftçi olacaksın ve asla ceket ve kravatını giyerek sofraya oturamayacaksın” (Hüseyinoğlu, 2012, s. 239).

Bu, hiçbir sosyal planlama olmadan, tamamen ailelerin kendi istekleri doğrultusunda çocuklarının yetişmesini sağlayarak ortaya çıkardıkları bir toplumsal dönüşüm hikayesidir ve bu açıdan oldukça kayda değerdir. 21. yüzyıla gelindiğinde, çoğunluğu Türkiye'deki üniversitelerde yetişmiş, 1990'ların ikinci yarısından itibaren de Yunanistan'daki üniversitelerden yetişen, donanımlı ve dil bilen yetişmiş insan gücüne sahip bir Batı Trakya Azınlık toplumundan söz etmek mümkündür. Azınlığın hak arama mücadelesini hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde yürütecek bu yeni nesil, yeni bir siyasi mobilizasyon dönemini açmayı da başarmıştır.

Aynı şekilde, hemen tamamı Almanya'da olmak üzere, Avrupa'daki ikinci ve üçüncü kuşak Batı Trakyalılar da gelişmiş eğitim sisteminin sunduğu imkanlardan yararlanarak yüksek eğitim almışlar ve Azınlık diasporasının insan gücünün niteliğini oldukça üst düzeye çekmişlerdir. Avrupa'da da, başta Almanca olmak üzere iyi derecede birkaç yabancı dil bilen yeni Batı Trakyalı nesiller yetişmiş ve bunlar diasporadaki lobicilik faaliyetlerini, değişen siyasi konjoktüre kısa sürede uyum sağlamayı başararak Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu gibi Avrupa kurumları nezdinde önemli ölçüde etkin hale getirmişlerdir.

21. yüzyıla gelindiğinde, Batı Trakya Türk toplumunun yetişmiş ve nitelikli insan gücü, yeni siyasi ortama hızlı bir şekilde uyum sağlayarak ulusal siyaset içerisindeki yerini almıştır. Ağırlıklı olarak, ortaya çıkan yeni koşullar ve Batı Trakya toplumunun geçirdiği hızlı dönüşüm bu gelişmeyi mümkün kılmakla beraber, 1990'ların başından itibaren Yunan siyasetinde ve Yunan kamuoyunda Batı Trakya ile ilgili anlayış farklılıklarının oluşmaya ve siyasi yaklaşımların değişmeye başladığını da belirtmek gerekir.

Bağımsız hareketin Batı Trakya Türk toplumunu iyice politize etmeyi başardığı 1989 yılındaki gelişmeler ve hemen ardından 29 Ocak 1990 günü milliyetçi Yunanlı

grupların Türklere karşı sistematik saldırılara girişmesi, Yunanistan'daki bazı siyasi çevrelerde Azınlık politikalarının gözden geçirilmesi gerektiği yönünde bir uyanışa sebep olmuştur. Çünkü, 29 Ocak saldırıları Batı Trakya sorununun had safhaya ulaştığı ve milliyetçi duyguların tahrik edilerek bölgedeki iki halk arasında toplumlar arası çatışmayı tetikleyebilecek bir tehlike ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, bazı siyasi çevreler sorunun ciddiyetinin farkına vararak Azınlık politikalarında değişikliğe gidilmesini önermeye başlamışlardır. Bu konuda, ilk adımı Yunanistan'daki üç büyük siyasi partinin liderleri atmışlardır ve olaylardan iki gün sonra 31 Ocak'ta kamuoyuna yönelik bir açıklama yayınlayarak, saldırıları ve Trakya'da Azınlığa karşı girişilen barbarca eylemleri kınadıklarını bildirmişler; aynı zamanda Azınlığa karşı uygulanmakta olan ayrımcılıklara son verileceğine dair söz vermişlerdir (Aleksandris ve Paresoglou, 1991). Bu açıklama, Azınlıkla ilgili resmi politikalara yönelik siyasi çevrelerden gelen ilk ciddi eleştiri olması ve resmi olarak ayrımcılığın kabul edilmesi bakımından önemlidir. Yunan siyasetinin, resmi Azınlık politikalarında değişikliğe yönelik ihtiyacı bir anlamda itiraf eder nitelikteki bu tavır, belki de politika değişikliğine giden yoldaki ilk adımdır.

O dönem iktidarda bulunan Yeni Demokrasi Hükümeti ve Başbakan Konstantin Mitsotakis, diğer siyasi partilerin de desteğini sağladıktan sonra Azınlık politikalarında değişikliğe giden bazı adımlar atmaya başladı. Bu konuda, yaptığı ilk açıklama Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'ndeki (AKPM) konuşmasıdır. Mitsotakis, Avrupa kurumlarından Yunanistan'a gelen hak ihlalleriyle ilgili yoğun eleştirilerde haklılık payı olduğunu görebilmiştir. Bu sebeple, Avrupa kamuoyunun önünde, AKPM'de, Nisan 1991'de yaptığı konuşmada, Azınlığın haklı talepleri olduğunu ve hükümetin bu talepleri konuşmak için Azınlık ile diyalog kurmaya hazır olduğunu söylemiştir (Hüseyinoğlu, 2012). Avrupalı siyasilerin önündeki bu konuşma, Yunan Hükümeti'nin resmi Azınlık politikalarında artık değişikliğe gideceğinin işareti olarak değerlendirildi. Nitekim, Mitsotakis Yunanistan'a döner dönmez Batı Trakya'yı ziyaret edeceğini ve Azınlık ile diyalog kuracağını söyleyerek bu niyetinde ciddi olduğunu da belli etti.

Azınlığa yönelik bu politika değişikliği ve Mitsotakis Hükümeti'nin tutumu ilk bakışta olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak, her ne kadar Azınlığın üzerinde o

güne kadar uygulanan baskı politikaları sonuç vermemiş olsa da, Azınlıkla diyaloga girmeden önce, seçim barajı ve müftülüklerle uygulanan baskılara karşı uluslararası kamuoyundan herhangi bir tepkinin gelmemesi Mitsotakis'in elini güçlendirmiştir. Başka bir ifadeyle, Mitsotakis, Azınlık politikalarında değişime giderken, %3 seçim barajıyla Azınlığın bağımsız siyasi temsilinin artık mümkün olmadığını ve Azınlık politikacılarının parlamentoya girebilmek için sistem partilerine mecbur olduklarını; seçilmiş müftülere karşı başlatılan yargı süreciyle de dini liderlerin toplum nezdindeki politik etkilerinin azaltılarak devlet tarafından atanan müftüler aracılığıyla dini mobilizasyonun kontrol altına alındığını biliyordu. Bu sebeple, Mitsotakis, Batı Trakya politikalarında bu köklü değişikliğe giderken, Helenizm duyguları güçlü olan Yunan kamuoyundan tepki almayacağını hesap edebilmiştir. Nitekim, bu siyasi hesabının tuttuğu, süreç ilerledikçe Yunan kamuoyundan ve basından gelen tepkilerin ölçülü nitelikte olmasından anlaşılmıştır.

Mitsotakis, 14-15 Mayıs 1991 günlerinde Batı Trakya'yı ziyaret etti. Bu ziyaret, bölgedeki sorunların en yoğun olduğu bir döneme denk gelmesi ve uzun süredir bir Yunan Başbakanı'nın Batı Trakya'yı ziyaret etmemiş olması bakımından Azınlık için önemliydi. Mitsotakis, bu ziyareti sırasında geçmiş dönemdeki PASOK hükümetini suçlayarak, Türkiye ile gerilen ilişkiler ve Kıbrıs sorunu nedeniyle Yunanistan'ın Azınlığa karşı ayrımcı bir tutum içine girdiğini itiraf etmiştir. Yeni Demokrasi hükümetinin yeni Azınlık politikasını da açıklayarak, bölgenin kalkınması için hamleler yapılacağını, Azınlık üyelerinin 'kanun önünde eşitlik' ve 'insan haklarına saygı' temelinde muamele göreceğini belirtmiştir (Hüseyinoğlu, 2012). Bu ziyaret ve resmi politikalarda oluşturulmaya başlanan değişimin, geçmişin hatalı siyasi uygulamalarının anlaşılması bakımından Azınlığın lehine olduğu söylenebilir. Ancak, Mitsotakis Hükümeti'nin değişim sinyallerine rağmen bazı resmi politikaları uygulamaya devam ettiğini de belirtmek gerekir. Mitsotakis, Yunan kamuoyunda var olan "Türk" ve "Türklük" ile ilgili hassasiyeti gözeterek, Azınlığın kimliği konusunda herhangi bir politika değişikliğine gitmemiş, etnik kimlik olarak "Müslüman Azınlık" tanımlamasında ısrar etmiştir. Bunun yanı sıra, seçim barajı ve dini liderlerin karşı karşıya bulunduğu sorunlar ile ilgili herhangi bir inisiyatif almamış olması da, Azınlığın siyasi alanda kontrol altında tutularak bağımsız temsilin engellenmesini desteklediğinin göstergelerinden biridir.

Batı Trakya'ya yönelik resmi politikalarındaki bu değişiklik süreci, Azınlık siyasetçilerinin de artık bağımsız temsil ısrarından vazgeçmelerine ve sistem partilerinden siyaset yaparak Azınlık sorunlarını bu şekilde parlamentoya taşıma fikrini benimsemelerine neden olmuştur. Seçim barajı sebebiyle bağımsız milletvekili seçilmenin mümkün olmadığına bilinmesine rağmen, 1993 seçimlerine bağımsız liste ile giren Azınlık içinde, parlamentoda temsilcisz kalınca, Azınlık milletvekillerinin PASOK ve Yeni Demokrasi listelerinden parlamentoya girmeleri gerektiği düşüncesi ağır basmaya başladı. Bunun sonucunda, 1996 seçimlerine gidilirken, Azınlık içindeki siyasiler, meclise girebilecek partilerden milletvekili adayı gösterilmesi konusunda büyük oranda uzlaşmışlardır.

Seçimlere gidilirken, bağımsız milletvekili seçemeyeceği anlaşılan Azınlığın büyük partilere bir anlamda muhtaç kalması, farklı bir çeşit siyasi mahkumiyet olarak değerlendirilebilir. Ancak, 1985'ten bu yana yürütölen bağımsız hareket içinde yer almış olan Azınlık siyasetçilerinin bu dönemde güçlü bir Türk milliyetçisi retoriğe sahip olmalarının sonucu olsa gerek ki, PASOK ve Yeni Demokrasi gibi büyük partilerin de, yeni döneme girilirken Azınlık politikacılarına kapılarını açma konusunda mesafeli davrandıkları görölmüştür. Her şeyden önce, kısa bir süre öncesine kadar "Türklük" mücadelesi veren bu insanların, şimdi Pan-Helenik bir hareket olan PASOK'tan veya Yunan milliyetçisi burjuvazinin temsilcisi konumundaki Yeni Demokrasi'den aday olmaları ironik bir durum yaratacaktı. Bu sebeple, PASOK ve Yeni Demokrasi 1996 seçimleri öncesi Azınlık'tan gösterecekleri adaylar konusunda hassas davranmaya çalışmışlardır. Hatta, Dışışleri Eski Bakanı Antonis Samaras, Yeni Demokrasi'den ayrılarak kurduğu Politiki Aniksi (Siyasi Bahar) Partisi'nin Azınlık'tan hiç kimseyi aday göstermeyeceğini açıklamıştı (Aarbakke, 2000). Ancak, her şeye rağmen Azınlığın Gümölcine ve İskeçe'de sahip olduğu oy oranı ve muhtemel üç milletvekili potansiyeli, büyük partilerin Azınlık adayları konusunda çok katı davranmamalarına neden olmuştur.

Ayrıca, o dönemde, azınlık olarak tanınmayan, fakat kuzeybatı Yunanistan'da önemli sayılabilecek bir nüfusa sahip Makedon Azınlık da politize olmaya başlamış ve partileşmişti. Seçim öncesi, Batı Trakya'daki Türk Azınlığın partisi DEB ile

Makedon Azınlığın partisi Ouranio Tokso (Gökkuşuğu) Partisi arasında seçim ittifakı yapılacağı konusunda söylentiler çıkmaya başladı (Aarbakke, 2000). Anlaşıldığı kadarıyla, bu iki azınlık partisinin seçim barajını aşıp parlamentoya bir azınlıklar ittifakı taşıyabileceği ihtimali Yunan kamuoyunu korkutmuştur. Bu sebeple, iki büyük parti PASOK ve Yeni Demokrasi, Batı Trakya'daki Türk Azınlığı yanlarına çekmeye karar verdiler ve Türk adaylar konusundaki hassasiyetlerini yumuşattılar. Bu gelişmelerin sonucunda, nispeten ılımlı olarak bilinen Azınlık siyasetçileri, 1996 seçimlerinde PASOK ve Yeni Demokrasi'den milletvekili adayı olarak gösterilmişlerdir.

Batı Trakya Türk toplumu, 1996 seçimlerine girilirken, bağımsız hareket döneminde kazanmış olduğu siyasi politizasyonun verdiği güce sahipti. Bu dönemde de, her ne kadar Yunan partilerinden aday olursa da, bağımsız hareket dönemindeki güçlü Türk milliyetçisi retorüğün Azınlık toplumu üzerinde hakim olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, Azınlık adayları PASOK veya Yeni Demokrasi adayları olarak değil, Türk Azınlığın adayları olarak görülmüşlerdi. Azınlığa göre, Türklerin, Yunan partilerinden aday olmaları kanuni zorunluluğun ortaya çıkardığı seçilememe durumunun yarattığı bir mecburiyetti. Bu sebeple, seçim döneminde “Türk'ün oyu Türk'e” gibi söylemler geliştirilmiştir. Bu da, Azınlık üyelerinin, milletvekili adaylarını PASOK veya Yeni Demokrasi'nin siyasetçileri olarak değil, Türk Azınlığın temsilcileri olarak algıladıklarını göstermektedir.

Yeni lideri Kostas Simitis ile girdiği ve zaferle çıktığı 1996 yılındaki seçimlerde PASOK, oyların %41,5'ini aldı ve parlamentoda 162 sandalye ile çoğunluğu sağlayarak tek başına iktidar oldu. Bu seçim sonuçları, Batı Trakya'da ise yeni bir dönemin başladığının işaretlerini vermiştir. Yunan partilerinden seçime giren Türk adayların aldıkları sonuçlar bağımsız hareketin ortaya çıkardığı politizasyonun gücünü kanıtlar nitelikteydi. Gümölcine ve İskeçe'de Türklerin büyük çoğunluğu Türk adaylara oy vererek iki ilden üç milletvekilini parlamentoya göndermeyi başardılar. Bu, 1974'ten sonra ilk kez başarmış ve üç Türk, Yunan partilerinden de olsa, parlamentoya girmişlerdir. Azınlığın, “Türklük” etrafında oluşmuş siyasi mobilizasyonunun güçlü olduğunu göstermesi açısından bu seçim sonuçları önemlidir. Gümölcine'de toplam 27 Bin oy Azınlık adaylarına giderken, İskeçe'de

ise yaklaşık 15 Bin oy Türk adaylara verilmişti. Bu rakamlar, bağımsız hareketin en güçlü olduğu dönemde aldığı oylara yakındır. Bunun sonucunda, Gümölcine'den PASOK adayı Galip Galip ve Sinaspismos (Sol İttifak) adayı Mustafa Mustafa, İskeçe'den ise Yeni Demokrasi adayı Birol Akifoğlu, Türk Azınlığın milletvekilleri olarak parlamentoya girdiler (Aarbakke, 2000). Seçim sonuçları, Batı Trakya'da Azınlık içinde de bazı değişikliklerin sinyalini vermiştir. Öncelikli olarak, seçilen Türk milletvekilleri, geçmiş dönemde bağımsız hareket ile ilişkileri olsa bile, kısmen Türk milliyetçisi görüşlerden uzak ve ılımlı tavırlarıyla bilinen kişilerdi. Bu sebeple, Yunan kamuoyunda var olan “Türklük” konusundaki hassasiyeti uyandırmamaya özen gösterebilecek kişiler olarak algılanmışlardır. Bunun yanı sıra, Azınlık içinde de sevilen siyasetçiler olmaları sebebiyle, Azınlığın da desteğini almışlar ve Türk toplumu tarafından parlamentoda Azınlığın haklarını savunabilecek kişiler olarak görülmüşlerdi. Sonuç olarak, her iki taraf için de bir denge sağlanmış oluyordu.

İkinci olarak, belki de bu seçimlerin ortaya çıkardığı en önemli sonuç, bağımsız hareketin artık miadını doldurduğuydu. Bu sebeple, Azınlık içi siyasette de önemli değişiklikler meydana geldi. Eski ismiyle Azınlık Yüksek Kurulu, yeni ismiyle Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu'nun (BTTADK) seçimlerden sonra yaptığı tüzük değişikliği kongresinde yeni dönemin temsilcilerinin fikirleri önemli ölçüde kabul görmüştür. Eski yapı, yeni dönemin yeni dinamiklerini kabullenmekte zorlanmış olsa bile, artık Yunan partileri içinde siyaset yapılması gerektiğini anlamıştır. Yeni dönemin temsilcileri olarak görülen Adem Bekiroğlu'nun Danışma Kurulu başkanlığına gelmesi, ardından onu milletvekilleri Galip Galip ve Birol Akifoğlu'nun takip etmesi, Azınlık içinde parti siyasetine geçişi savunan gruplara doğru bir güç kayması olduğunu ortaya çıkarmıştır (Anonim, 1996).

Batı Trakya Türk Azınlığı için 1996-2000 arası dönem bağımsız hareketten, parti siyasetine doğru bir geçiş dönemi olarak değerlendirilebilir. Zira, bu dönemde görev yapan milletvekilleri, Yunan partilerinin milletvekilleri olmalarına rağmen Azınlık kurumlarının da başına geçerek Azınlık siyasetinin yeni dönemin şartlarına uyum sağlaması yönünde çaba göstermişlerdir.

b. PASOK'un Azınlık Politikaları

Azınlık temsilcilerinin yeni dönemde PASOK ve Yeni Demokrasi'den milletvekilleri olarak parlamentoya girmeleri bu partilerin Azınlığa yönelik yaklaşımlarının da değerlendirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, Azınlık üzerinde yıllarca süren resmi politikaların uygulayıcısı konumunda olmuş bu iki parti, değişen uluslararası konjonktür sonucu insan hakları ve azınlık hakları konusunda kaydedilen ilerlemelere ayak uydurmakta zorlanmalarına karşı, 1990'ların ikinci yarısıyla birlikte Batı Trakya'daki azınlık ile ilgili politikalarında köklü değişikliklere gitmişlerdir.

Yunanistan'daki en büyük sol parti olan PASOK, sosyalist parti olması itibarıyla doktrinel olarak Azınlığa daha yakın görünmüştür. Ancak, uzun yıllar uygulamada böyle olmadı. 1981'de Andreas Papandreou'nun iktidara taşıdığı PASOK, 1990'a kadar süren bölgedeki en sancılı dönemin mimarı olmuştur. 1993'te tekrar iktidara gelmesinin ardından özellikle Kıbrıs ve Ege konularında Türkiye ile düşmüş olduğu görüş ayrılıkları sebebiyle Azınlık üzerindeki klasik politikalarını bir süre daha sürdürme eğiliminde olmuştur. Ancak, 1996'da Kostas Simitis'in PASOK liderliğine ve başbakanlığa gelmesi, ılımlı Yorgo Papandreou'nun da dışişleri bakanlığına gelmesi PASOK'un Batı Trakya politikalarında olumlu yönde değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle, Yorgo Papandreou'nun dışişleri bakanlığı döneminde Türkiye ile geliştirilen iyi ilişkiler, 2000'li yılların başında Azınlık politikalarının da eskiye oranla olumlu yönde farklılaşması sonucunu doğurmuştur. Yorgo Papandreou, AB üyesi bir ülkenin dışişleri bakanı olarak Yunanistan'ın ve PASOK'un azınlık politikalarının, Brüksel'den yönetilen uluslararası politika ile çeliştiğini fark etmiş ve Trakya'nın çok kültürlü yapısına vurgu yaparak bölgedeki azınlığın kimliğinin "Türk" olduğunu söylemiştir (Başyurt, 2000). Papandreou'nun bu tavrı, Yunan kamuoyundan tepki alsa bile PASOK'un azınlık politikalarında bir değişime işaret etmektedir. Keza, bu değişim, Andreas Papandreou döneminde klasik tehdit algılamasına dayanan Azınlık politikasından çok daha ilerici bir politika olarak değerlendirilmiştir.

PASOK'un azınlık politikalarındaki değişimin temelinde yatan unsur, partinin 2000'lerin başında güvenlikçi sosyalist yaklaşımdan, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere önem veren post-modern bir yaklaşıma doğru evrilmiş olmasıdır. Bu evrimin mimarı olarak da Yorgo Papandreou gösterilmektedir. Bu yaklaşım genel itibariyle doğrudur. Çünkü, Yorgo Papandreou'nun PASOK liderliğini almasından sonra daha liberal azınlık politikaları takip edilmeye başlanmıştır.

PASOK'un bu yeni azınlık yaklaşımı 2004 kongresinde resmi parti politikası olarak benimsenmiştir. Buna göre, partinin uzun süren çabaların ardından değiştirilen klasik azınlık yaklaşımı, insan hakları temelinde, vatandaş haklarının dini inançlardan ve etnik kökenden bağımsız olarak garanti altına alınmasını; Batı Trakya'nın Müslüman ve Hıristiyanların barış içinde bir arada yaşadıkları örnek bir model bölge olmasını; Azınlığa karşı demokratik bir tutum benimsenerek yasalar önünde eşitliğin garanti altına alınmasını öngörüyordu (Beglitis, 2004). PASOK'taki bu politika değişikliği, partinin geldiği noktayı göstermesi açısından ilginçtir. Çünkü, uzun süren Andreas Papandreou döneminin ulusal bütünlük kapsamında değerlendirilen azınlık yaklaşımından ve Simitis döneminin dengeli politikasından geçip, Yorgo Papandreou döneminin liberal açılım politikasına kadar geçen yaklaşık otuz yıllık süre sonunda ancak evrensel ilkeler doğrultusunda bir azınlık politikası benimsenebilmiştir.

Bu yeni politikanın uygulamasında ise PASOK'un eşitlikçi ve sosyalist bir yaklaşım benimsediği daha belirgindir. Partinin şu anki genel başkanı olan Evangelos Venizelos'un, Yorgo Papandreou'nun liberal azınlık politikalarını uygulamaya çalıştığı dönemde Gümölcine'de yaptığı bir açıklama, parti yöneticilerinin Azınlığa karşı yeni yaklaşımlarını özetler niteliktedir:

PASOK bütün Yunan vatandaşlarını din farkı gözetmeksizin eşit kabul etmektedir. Yani eşitlik ilkesine bağlı demokratik hukuk devleti anlayışıyla kabul etmektedir. ... Eğitim, sosyal adalet ve ekonomi alanındaki eşitsizliklerin ortadan kalkması için özel itinanın gösterilmesi gerekiyor. Aradaki dengesizliğin kaldırılması gerekiyor. ... Çiftçinin geliri ile ilgilendiğimiz zaman Rodop'ta basma tütün üreten ve gelecekte korkan, geleceği olmayan Müslüman çiftçi aklımıza geliyor. Biz bu

çiftçimize geliri konusunda yaşadığı sıkıntıyı çözmek ve alternatif ürünler konusunda bilgi vermek istiyoruz. Budur gerçek azınlık politikası. Üniversitelere girmek isteyen azınlık çocuklarına çözüm üretmektir gerçek azınlık politikası. Onlara eşit haklara, eşit imkanlara sahip, eşit vatandaşlar olduklarını hissettirmelerini sağlamaktır gerçek azınlık politikası. Müslümanlar için eşitlik ilkesine dayalı demokratik, hukuk devletinin vatandaşları olduklarını hissetmelerini sağlamamız önemlidir (Venizelos, 2007).

Bu yaklaşım da göstermektedir ki, PASOK'un Azınlığa karşı izlemeye başladığı yeni politikalar, genel hatlarıyla, sosyalist siyasi anlayış çerçevesine oturtulmuş, eşitlikçi, adaletçi, sosyal sorunlara ağırlık veren ve sosyal liberalizmin insan hakları anlayışını temel alan bir politikadır.

c. Yeni Demokrasi'nin Azınlık Politikaları

Yeni Demokrasi Partisi'nin 1974'ten sonraki iktidar dönemi PASOK'a oranla daha azdır. 1974'de askeri yönetimin devrilmesinin ardından Konstantin Karamanlis Yunanistan'a dönerek bir geçiş hükümeti oluşturmuş ve daha sonra yapılan seçimlerde partisi Yeni Demokrasi'yi iktidara taşımıştır. 1974-1981 arasındaki yedi yıllık ilk Yeni Demokrasi iktidarı döneminde, klasik güvenlikçi yaklaşımın sonucu, daha sonraki PASOK iktidarı döneminde bunaltıcı hale gelecek olan, Azınlık üzerinde baskı politikalarının temelleri atılmıştır. 1990 seçimlerinin ardından, Konstantin Mitsotakis'in iktidara taşıdığı Yeni Demokrasi, bu kez, PASOK'un baskı politikaları sonucu "Türklük" etrafından politize olmuş ve örgütlenmiş bir Azınlık devraldı. Azınlıkla ilgili nispeten daha yenilikçi bir yaklaşım benimsemeye çalışan Mitsotakis döneminin Yeni Demokrasi'sinin, bölgedeki sorunları çözmek için diyalog başlatan, Azınlık sorununun varlığını ve Azınlığın haklı taleplerini ilk kez kabul eden, resmi politikaların değişim sürecini başlatan parti olarak Yunan siyasi tarihine geçtiği söylenebilir.

Yeni Demokrasi'nin üçüncü iktidar dönemi ise 2004-2009 arasındaki Kostas Karamanlis'in başbakanlığı dönemidir. Bu dönem öncesinde, Yeni Demokrasi'nin Azınlık politikalarında önemli bir değişim görülür. Bu değişimin, PASOK'ta Yorgo

Papandreou'nun liberal açılımı ile başlayan yeni azınlık politikalarından bir ivme kazandığını söylemek mümkündür. Ancak, Karamanlis yeni azınlık politikalarını Yeni Demokrasi'nin sağ eğilimli, burjuvaziye dayanan liberal ekonomi-politik anlayışının eksenine yerleştirmiştir. Bu ekseninde, Avrupa Birliği değerleri önemli bir yer tutmaktaydı ve Yeni Demokrasi'nin azınlığa yönelik açılımı bu sebeple "Çağdaş Avrupai Azınlık" politikası olarak adlandırılmıştır (Emin, 2005). Yeni Demokrasi'nin bu açılım politikasının seçim vaadi olarak algılandığını da vurgulamak gerekir. Çünkü, Karamanlis'in bu politikayı seçim propagandası döneminde açıklaması partisinin azınlık politikalarıyla ilgili değişimdeki samimiyetin sorgulanmasına neden olmuştur.

Her ne gerekçe ile olursa olsun, Yeni Demokrasi de klasik azınlık politikalarının uygulanabilir olmadığını görmüş ve politika değişikliğini bir program çerçevesine almıştır. Yeni Demokrasi'nin Azınlıkla ilgili açılım politikaları üç ana eksene oturtulmuştur: Avrupa Birliği değerlerine uygun yeni politikalar, Azınlıkla yürütülecek diyalogla ortaya çıkacak yeni görüşler ve Lozan ile diğer uluslararası anlaşmalarda belirlenen haklar çerçevesinde oluşturulacak politikalar (Emin, 2005). Anlaşılacağı üzere, Yeni Demokrasi de 21. yüzyılda evrensel bir kabul haline gelen ortak insani değerler ve azınlıkların korunmasına yönelik küresel yaklaşımdan uzak duramamıştır. 2004 yılında, AB üyesi bir ülkede, iktidar alternatifi olmaya çalışan bir parti, klasik azınlık politikaları ile bir yere varamazdı. Bu sebeple, Karamanlis, eski azınlık politikalarını değiştirmek zorunda olduğunu anlamıştır. Yeni Demokrasi'nin azınlık politikalarında yeni yaklaşımları belirlemek durumunda kalmasının temel sebebi genel olarak bu şekilde ifade edilebilir.

d. 2000-2012 Arası Seçimler: Yunan Partilerinden Seçilen Türk Milletvekilleri

Bağımsız hareketin güçlendirdiği Batı Trakya Türk toplumunun siyasi mobilizasyon süreci, seçim sisteminin değişmesi ve baraj uygulamasının getirilmesinin ardından 1996'dan itibaren bir geçiş dönemine girmiş ve daha sonra toplum tarafından sistem partilerinden aday olarak temsil sağlanması anlayışı genel olarak benimsenmiştir.

Geçiş dönemi olarak değerlendirilen 1996-2000 arası dönemle birlikte, Yunan partilerinden aday olunması yönündeki algının yarattığı olumsuz sonuçlardan birisi Azınlık arasında partililik anlayışının yerleşmeye başlaması oldu. Doğal olarak, bir Azınlık adayının sadece Türk kimliği dışında, hangi partiden aday olduğu da önem kazanmaya başladı ve oy veren Türklerin davranışları, adayın kimliği ve parti politikalarının, bölge toplumuna özgü denilebilecek bir sentezi ile belirlenmeye başladı. Daha açık bir ifadeyle, 2000 ve 2004 seçimlerinde sandık başına giden Batı Trakya Türklerinin düşüncelerinde, oy vermeyi kararlaştırdıkları adayın Türk kimliği birinci sırada geldiyse, parti kimliği de ikinci sırada gelmiştir. Bunun sonucunda, Azınlık içerisinde PASOK ve Yeni Demokrasi eğilimleri belirlemeye başladı ve doğal olarak partililik anlayışı oluştu. Bu durumun ilk belirtileri 2000 seçimlerinde görülmüş, ancak iki Türk milletvekili parlamentoya girince, Azınlık ile ilgili oluşmakta olan risk tam olarak fark edilememiştir.

8 Nisan 2000 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde, PASOK ve Yeni Demokrasi'nin iki yeni lideri Kostas Simitis ve Kostas Karamanlis yarıştı. Her iki partinin de birbirine yakın oranlarda oy aldığı seçimin galibi oyların %43,7'sini alarak parlamentoda 158 sandalye kazanan ve tek başına iktidara gelen Simitis'in PASOK'u oldu (Pantelis, Koutsoubinas ve Gerapetritis, 2010). PASOK'un Yunan siyasetinde son yirmi yıldır süren hakimiyeti bu seçim sonuçları ile de tescillenmiştir. Ancak, Kostas Karamanlis liderliğindeki Yeni Demokrasi'nin getirdiği yeni açılımlar, PASOK iktidarını tehdit eder bir konuma ulaşmıştı. Nitekim, ikinci kuşak Karamanlis'in Yeni Demokrasi'si bu seçimlerde %42,7 oy alarak PASOK'un sadece bir puan gerisinde kaldı ve güçlü bir muhalefet olarak meclise girmeyi başardı.

Azınlığın, 2000 seçimlerine kadar içinden geçtiği politizasyon süreci ve bu politizasyonun gücüne olan inanç, beklentilerin yüksek tutulmasına sebep olmuştur. Özellikle de, 1996 seçimlerinde üç Türk milletvekilinin meclise girmiş olması, yeni dönemde daha güçlü bir temsilin olacağı yönünde fikirlerin oluşmasına sebep olmuştur. Ancak, seçim sonuçları, Azınlık üyelerinin oylarının bölündüğü ve partililik fikirlerinin ortaya çıktığını göstermiştir. 1996'ya göre, Türklerin Azınlık adaylarına verdiği oylarda ciddi bir düşüş yaşandı ve İskeçe'den Türk milletvekili

seçilemedi. İlk seçim sonuçlarına göre, aslında sadece PASOK Gümölcine adayı Galip Galip seçilebilmişti. Daha sonra, Gümölcine’de, seçilecek yeterlikte oy almış olan Yunanlı adaylardan birinin memuriyetten istifa etmediğinin anlaşılması üzerine milletvekilliği düşürölmüş ve bu Yunanlı adayın ardından gelen Azınlık adayı Ahmet Mehmet ikinci Türk olarak meclise girmiştir.

Şentürk (2006), bu seçimlerde Azınlık oylarının düşmesini, 2000’li yıllara girilirken Azınlığın temel vatandaşlık alanındaki sorunlarının büyük ölçüde çözülmüş olmasının verdiği rehavete ve 70’li, 80’li yıllardaki ağır baskıların Azınlık içinde yarattığı bütönlüğün, sorunların çözümünden kaynaklanan bu rehavetin yarattığı etkiyle çözümlmesine bağlamaktadır. Bu görüş bir ölçüde geçerlidir. Ancak, Türk toplumunun Azınlık adaylarına verdiği oyların azalmasını ve Türk oylarının bölünmesini açıklamak için daha geçerli sebepler vardır. İlk olarak, 1996 yılında üç Türk milletvekilinin büyük partilerden seçilerek parlamentoya girmesi, toplumda hem parti politikalarının değişeceği, hem de bu Türk milletvekillerinin etkin çalışarak Azınlığın günlük hayatındaki sorunlara çözüm üretebilecekleri yönünde beklentiler yaratmıştı. Daha basit bir ifadeyle, şu anda anlaşıldığı gibi, 1996-2000 arasının bir geçiş dönemi olduğunu, o dönemde Türk Azınlık toplumu tam olarak anlayamamıştır. Her ne kadar, partiler Azınlık politikalarını değiştirme niyetlerini belli etmeye başlamış olsalar bile, klasik yaklaşımlarından kolayca sıyrılamamışlar ve PASOK ile Yeni Demokrasi’nin Azınlık açılımları ancak 2000 seçimlerinden sonra mümkün olabilmıştır. Dolayısıyla, Azınlığın, bölgede siyasi ve sosyal anlamda iyileşme yönündeki yüksek beklentileri tam olarak karşılanamayınca, 2000 seçimlerinde Türk adaylar bir anlamda sandıkta cezalandırılmışlardır.

İkinci olarak ise, belki o dönemde çok fazla tartışılmamış olmasına rağmen, Azınlık içerisinde başlayan parti taraftarlığıdır. Siyasi partiler, 2000 seçimleri öncesi Azınlık oylarını çekebilmek için seçim vaatlerinde bulunmaya başlamışlardı (Demir, 2009). Bu durum, haliyle, seçmenleri PASOK ve Yeni Demokrasi arasında bir tercihe zorlamıştır. Seçim döneminde parti tercihi söz konusu olduğu zaman, doğal olarak partilerin verdikleri vaatlere göre, seçmenler de bir partiyi desteklemişlerdir. Bu da, Azınlık içinde kaçınılmaz olarak bir parti taraftarlığının başlamasına neden

olmuştur. Parti taraftarlığının sonuçlarının en olumsuz etkisi ise 2004 seçimlerinde görülecektir.

PASOK, 1990-1993 arasındaki üç yıllık kısa Yeni Demokrasi dönemi çıkarıldığında, 1981-2004 arasında toplam yirmi yıl iktidarda kalmıştır. 2004 yılına gelindiğinde, Yunan halkı PASOK iktidarına karşı bir bıkkınlık içindeydi. Simitis dönemindeki PASOK da siyasi açıdan oldukça yıpranmıştı. Yeni Demokrasi'nin, dinamik bir imaj çizen lideri Kostas Karamanlis ile 2004 seçimlerine damgasını vurduğunu söylemek mümkündür. Yeni Demokrasi bu seçimlerde oyların %45,4'ünü aldı ve parlamentoda 165 sandalye kazanarak tek başına iktidara geldi (Pantelis, Koutsoubinas ve Gerapetritis 2010). Uzun yıllar PASOK'un hükümrانlığında bulunan Yunanistan siyaseti, bu seçimlerdeki büyük halk desteğiyle sağa, Yeni Demokrasi'ye kaymıştır.

Batı Trakya'daki seçim sonuçları ise Azınlık açısından daha ilgi çekici sonuçlar doğurmuştur. 1996 döneminin siyasi temsilcilerinin de artık Azınlık nezdinde pek kabul görmediği bu seçim süreci, yeni ve genç Azınlık siyasetçilerinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Yeni Demokrasi'nin Gümülcine'deki adayı İlhan Ahmet, Sadık Ahmet dönemindeki dinamizmi yakalamayı başarmış ve Azınlık'tan 12 Bin oy alarak milletvekili seçilmiştir. İlhan Ahmet'in 2004 seçimlerinde arkasına aldığı Azınlık desteği, Sadık Ahmet döneminin hatırlanmasına ve Azınlığın 2000 seçimlerinde uğradığı başarısızlığın geride kalarak örgütsel bütünlüğün yeniden sağlandığına dair düşüncelerin sıklıkla gündeme getirilmesine neden olmuştur.

İlhan Ahmet'in, Azınlık içerisinde yeniden canlandırmayı kısmen başardığı siyasi bütünleşmeye rağmen, bu seçim dönemi, aynı zamanda, son derece önemli ve olumsuz bir ayrıntıyı da gözler önüne serdi. Azınlığın içinde, particiliğin, adayın Azınlığı temsil edip etmediğinden daha önemli hale geldiği anlaşılmıştır. Çünkü, Türkler 2004 seçimlerinde o kadar bilinçsizce partiler arasında bölündüler ki, Gümülcine'de sadece 70 oy farkla ikinci milletvekilliği, İskeçe'de ise 700 oy farkla bir milletvekilliği kıl payı kaçırılmıştır (Arabacı, 2009). Azınlığın parti politikalarına ve seçim öncesi parti vaatlerine göre hareket ettiğini kanıtlayan bu durum göstermektedir ki, Azınlık içinde, daha fazla Azınlık milletvekilini parlamento

gönderebilmek için bir seçim stratejisi belirlenmemiştir. Aksine, adayların, parti politikaları ekseninde hareket ederek Azınlık seçmeninden oy aldıkları anlaşılmaktadır. Eğer, parlamentoya daha fazla Türk milletvekili gönderme kaygısı gözetilmiş olsaydı ve bu yönde bir seçim stratejisi belirlenerek hareket edilmiş olsaydı, Türk adaylar arasındaki oylar seçilmelerine yetecek şekilde dağılılabir ve bu kadar küçük farklarla en az üç Türk milletvekili seçme şansı kaçırılmayabilirdi.

Azınlık içinde partililiğin güçlendiğinin fark edilmesi, Azınlık siyasetçilerinin bu durumun topluma vermekte olduğu muhtemel zararları tartışmaya açmalarına neden olmuştur. Bu sebeple, tek milletvekili olarak seçilmiş olmasına rağmen, parlamentoya güçlü bir Azınlık desteği ile girmesi, 2004-2009 döneminde Azınlığın, İlhan Ahmet'in etrafında kısmi bir bütünleşme sağlamasına neden oldu. Hatta, özellikle yerel Yunan basını başta olmak üzere bazı çevreler, İlhan Ahmet'i yeni dönemin Sadık Ahmet'i olarak tanımlamaya kadar varmıştır (Demir, 2012). Ancak, geçmiş dönemi hatırlatan bu tarz tanımlamalar, Azınlık içinden geldiği zaman geçmişe yönelik bir tür özlemi; yerel Yunan basınından geldiği zaman da Sadık Ahmet'in sonunu hatırlatırcasına Azınlık siyasetçilerine yönelik üstü kapalı tehditleri andırmaktaydı.

21. yüzyılın başında, Azınlığın politizasyonunda ve siyasi mobilizasyonunda yeni dönemin getirdiği şartlar, Sadık Ahmet'in başarıya ulaştırdığı bağımsız hareket dönemindekinden çok büyük farklılıklar arz etmektedir. Öncelikle, 2000'li yıllarla birlikte, Azınlığın sorunlarının çeşitlendiğini belirtmek gerekir. 1980'lerde, Azınlığın temel sorunu olarak Türk kimliği tanımlanmış ve buna yönelik bir politik hareket gelişmiştir. Ancak, Türk kimliğinin tanınmaması meselesi 2000'li yıllarda da önemli bir sorun olmaya devam etmesine rağmen, Azınlık sosyo-ekonomik sorunlarla da karşı karşıyadır. Azınlığın büyük çoğunluğunu oluşturan çiftçilerin sorunları, eğitim ve anaokulu gibi sorunlar, genç nüfus arasındaki gelecek kaygısı gibi büyüyen sıkıntılar Yunanistan'daki ekonomik krizle de birleşince, Azınlık üyelerinin seçimlerde parti vaatlerine göre hareket ederek parti taraftarlığı yapmalarını anlaşılabilir olmaktadır.

İkinci olarak ise, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde gelişen post-modern yaklaşımlar Azınlığı ideolojik olarak da kendi içinde farklılaşmalara götürmektedir. Programı itibariyle sosyal adaleti ve bireyler arasında eşitliği savunan, çalışanların ve çiftçilerin haklarını gözetir siyasi yaklaşımlar sergileyen PASOK gibi sosyalist bir partinin 2000, 2004, 2007 ve 2009 seçimlerinde Batı Trakya bölgesinden en güçlü parti olarak çıkması, Azınlığın ideolojik değerlere göre siyasi taraf olmaya başladığının da bir göstergesidir.

Yeni dönem, Azınlık bireylerinin eğitim düzeyinin de yükselmesiyle birlikte ideolojik açıdan farklı dünya görüşlerine kayabileceklerini işaret etmektedir. Özellikle 2009 seçimlerinde ve Yunanistan'daki krizin de etkisiyle, 2012 seçimlerinde bu durum çok açık belli olmuştur. 2009 seçimlerine giderken, beş yıllık iktidarı boyunca, sosyal haklarda bazı kısıtlamalara gitmesi ve hükümet üyelerinin isimlerinin karıştığı yolsuzluklar Yeni Demokrasi'nin oldukça yıpranmasına neden oldu. Bunun sonucunda, Yunan halkında iktidara karşı oluşan hoşnutsuzluk, dedesi ve babasının ardından üçüncü kuşak Papandreou olarak parti liderliğini devralan Yorgo Papandreou'nun yenilikçi politikalarıyla seçime giren PASOK'a iktidar yolunu açtı (Dinas, 2010). Ayrıca, 2009'da etkileri hissedilmeye başlanan ekonomik kriz ortamının siyasete yansması ise radikal partilerin güçlenmesi olmuştur. PASOK, Yeni Demokrasi ve Yunanistan Komünist Partisi dışında, 2007 seçimlerinde daha parlamentoya girmeyi başarmış, radikal solun temsilcisi olan SYRIZA (Synaspismos Rizospastikis Aristeras – Radikal Sol Koalisyon) ve radikal sağın temsilcisi olan LAOS (Laikos Orthodoxos Sinagermos – Ortodoks Halk Birliği) gibi partiler bu seçimlerden güçlenerek çıkmışlardır.

Azınlığın ise bu seçimlerde ideolojik davranma eğilimine girdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, iktidarı süresince, Yeni Demokrasi'nin "Çağdaş Avrupai Azınlık" adı altında Türk Azınlığa yönelik başlatmış olduğu açılım politikasındaki vaatlerini yerine getirememiş olması, İlhan Ahmet'in Azınlık toplumu arasında popüler bir figür olmasına ve güçlü bir politik hareketlilik yaratmasına rağmen, Gümölcine ve İskeçe'deki Azınlık üyelerinin 2007 seçimlerinde olduğu gibi yine sosyalist PASOK'a yönelmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu son iki seçimin sonucu PASOK'un bölgede güçlenmesi ve her iki dönemde de iki Türk milletvekilinin,

Gümülcine'den Ahmet Hacıosman ve İskeçe'den Çetin Mandacı, PASOK milletvekili olarak parlamentoya girmeleridir (Yaşın, b.t.). Sonuçlar değerlendirildiğinde, belki de sadece Batı Trakya'ya özgü sayılabilecek bir şekilde, Azınlığın, ideolojik yaklaşımla adayın Türk kimliğini sentezlediği söylenebilir. Çünkü, Ahmet Hacıosman ve Çetin Mandacı'nın üst üste iki kez PASOK'tan milletvekili seçilmelerinin iki nedeni bulunmaktadır: Türk olmaları ve sosyalist PASOK'tan aday olmaları.

PASOK'un üçüncü jenerasyon iktidarı, yenilikçi politikalarına rağmen Yunanistan'da istikrarın bozulmasını önleyememiştir. Özellikle gittikçe kötüleşen ekonomi, finanse edilemez duruma gelen iç ve dış borçlar Yunan ekonomisini iflasın eşiğine sürükleyince, erken seçim ve iktidar değişikliği kaçınılmaz bir hal aldı. 2009-2012 arası, istikrarın bozulduğu bu dönemde, radikal partiler de güçlendi ve Azınlık da, yine Türk adayları gözetmekle birlikte, iyice ideolojik davranmaya başladı.

Son dönemde, PASOK'un tamamen güç kaybetmesi ve radikal sol blok SYRIZA'nın genç lideri Aleksis Tsipras önderliğinde solun alternatifine haline gelmesi; bunun karşısında yeni lideri Antonis Samaras ile birlikte Yeni Demokrasi'nin yeniden güçlenmesi Yunan siyasetinde dengelerin değiştiğine işaretler. Ayrıca, aşırı Yunan milliyetçisi ve ırkçı Hrisi Avgi (Altın Şafak) hareketinin meclise girmesi son dönemde ciddi bir sorun yaratmış durumdadır. Altın Şafak hareketi, şiddete yönelik Nazi ideolojisini Yunan milliyetçiliği ile sentezlemeye çalışan ve parlamenter sistemi reddederek ülkedeki mevcut demokratik rejim ile açıkça çatışan bir siyasi hareket olarak ortaya çıkmış durumdadır (Onsunoğlu, 2012). Bu açıdan, gerek ulusal bazda ülke siyaseti açısından, gerekse de yerel anlamda Batı Trakya'daki Türk Azınlık açısından giderek güçlenen bir tehlike durumu arz etmektedir. Bütün bunların, Yunan siyasetinin yeni ve karmaşık parametrelerini oluşturduğu söylenebilir.

Ülkede ekonomik krizin siyasi krize dönüşmesi ve istikrarsızlığın had safhaya çıkmış olması, Azınlık toplumunu da etkilemektedir. Aslında, 2007'den bu yana Azınlık toplumunda kendini göstermekte olan ideolojik yaklaşım, son dönemde daha da belirgindir. Azınlık tarihinde ilk kez, radikal sol hareketten iki Türk, milletvekili

seçilmiştir. SYRIZA'nın Gümölcine'deki adayı Ayhan Karayusuf ve İskeçe'deki adayı Hüseyin Zeybek 2012'deki seçimlerde Azınlık'tan parlamentoya giden siyasi temsilciler oldular. PASOK da ülke genelinde büyük güç kaybetmesine rağmen Gümölcine'de nispeten gücünü korumuş ve Ahmet Hacıosman, Azınlık nezdinde var olan desteğini koruyarak PASOK'tan meclise girmeyi başarmıştır. Bütün bu gelişmeler göstermektedir ki, 1996'dan bu yana ilk kez üç milletvekili ile parlamentoda temsil edilen Türk Azınlık, artık siyasi temsilcilerinin sadece Türk kimliğini gözetmemekte ve ideolojik kimliklerine de önem vermektedir. Özetle, Batı Trakya'daki politizasyon yeni dönemde, Batı Trakya Türk Azınlığı'na has sayılabilecek bir özellik ile şekillenmektedir: Türk kimliği ve ideolojik kimliğin sentezi.

B. Batı Trakya Yerelinde Toplumsal Örgütlenmenin Durumu ve Sivil Toplum

a. Azınlık Kurumlarının Durumu

Batı Trakya'nın uzun siyasi tarihinde Azınlık kurumları çok önemli değişim evrelerinden geçerek bugüne gelmişlerdir. Hemen hepsi köklü bir siyasi örgütlenme geleneğinin ortaya çıkardığı kurumlar olduğundan dolayı, bölgenin son doksan yıllık tarihinde yaşanan politizasyonun ve siyasi örgütlenmenin itici gücü konumunda olmuşlardır. Başta, Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu olmak üzere, Gümölcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği gibi köklü kurumlar bölgedeki Türk toplumunun sosyal hayatında ve siyasi mücadelesinde her zaman belirleyici unsur olabilmeyi başarmışlardır.

Bu kurumların bugün içinde bulunduğu durum, hiç kuşkusuz geçmiştekine oranla oldukça farklıdır. Birincisi, Batı Trakya toplumunun siyasi mobilizasyonu geçmişe göre çok farklı dinamikler içinde evrimleşmektedir. Bölgedeki politik hareketlenme, ilk önceleri, ulusal hayata entegre olamamış bir toplumun çevresinde şekillenmişken, bugün ise, oldukça gelişmiş, bilgi çağının şartlarına ayak uydurmayı başarmış ve hızla dönüşen bir Batı Trakya toplumunun etrafında, Türk kimliğiyle birlikte ideolojik bir siyasi hareketlenmenin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

İkinci olarak, siyasi tercihleri farklılaşabilen, sosyal hayatı eskisine oranla zenginleşmiş, çevresinde olup bitenin sadece Batı Trakya ile sınırlı olmadığı; Yunanistan'da, Türkiye'de, Avrupa'da sosyal ilişkilere sahip, iyi eğitim almış, nitelikli insan gücünün yönlendirdiği bir siyasi mobilizasyon söz konusudur. Dolayısıyla, geleneksel kurumlar zaman zaman bu yeni jenerasyonun siyasi hedefleri açısından çok yerel kalabilmektedirler. Hızla gelişen bilgi çağına ayak uyduran bölgedeki Türk toplumu için geleneksel kurumların rollerinin daha çok, politizasyonu yönlendirici konumdan, politik hareketlerin başlangıç noktası konumuna geldiği söylenebilir. Çünkü, Azınlık politikası artık yerel ölçekte sınırlandırılmayacak derecede bölge dışına çıkmış, yerelden çok öteye giderek kıtasal bir düzleme taşınmıştır. Daha kısa bir ifadeyle, Avrupa çapında bir Azınlık politikası yürütülmesi gerektiğinden, Gümölcine'deki, İskeçe'deki Azınlık kurumları, politik mücadeleyi yürüten kişilerin çıkış noktası haline gelmiştir. Sonraki düzeyde, politikayı belirleyen ve yürüten ise, ideolojik açıdan farklı dünya görüşlerine sahip, mesleki açıdan uzmanlaşmış ve demokratik kurumların işleyişine uyum sağlayabilen Batı Trakyalı bireylerin oluşturduğu insan organizasyonlarıdır.

Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu (BTTADK), bugün itibariyle Batı Trakya'daki siyasi örgütlenmenin çatı kuruluşu konumundadır. Bölgedeki bütün siyasi temsilcilerin, yerel yöneticilerin ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin bulunduğu BTTADK, Azınlık siyasetinin nispi ölçülerde belirlendiği bir kurum hüviyetindedir. İlk olarak, Azınlık Yüksek Kurulu adıyla kurulan ve 1980'lerdeki güçlü siyasi eylemsellik döneminde Azınlık politikalarının bizzat yürütücüsü olan Kurul, 1997 yılındaki tüzük değişikliği ile dernek başkanları, eski ve yeni milletvekilleri, belediye ve nahiye başkanları ve il ve belediye meclis üyeleri temsilcilerinden oluşan bir yapıya kavuşmuştur. Bu şekliyle, Batı Trakya'daki politizasyonun bütün aktörlerini bünyesinde toplayarak bir anlamda Azınlığı ilgilendiren bütün konularda çalışan bir örgüte dönüşmüştür (Kadı, b.t.).

21. yüzyılda siyasi mücadele alanının genişlediği, kolektif bir Azınlık mücadelesi sürdürülse de, artık bunun yanında temel bireysel hak ve özgürlükler; öğrenciler, çiftçiler gibi farklı toplum gruplarının sorunları için de siyasal mücadele

gerekliliğinin ortaya çıktığı bir gerçektir. Azınlığın da genel olarak, konjonktürel değişimlere kolay ve hızlı bir şekilde uyum sağlayabildiği belli olmaktadır. Bu durum, Kurul'un 2006 yılında değiştirilen ve genişletilen yapısından anlaşılmaktadır. 2006 yılından itibaren, Azınlığın tamamına hizmet veren kurum ve kuruluş temsilcileri de Danışma Kurulu üyesi olmuşlar ve Kurul'un temsil yapısı Azınlık toplumunun bütün katmanlarına yayılacak şekilde genişletilmiştir.

Günümüzde, Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu her yıl seçimle iş başına gelen başkan, üç asbaşkan ve bir genel sekreter tarafından yönetilmektedir. Batı Trakya'daki resmi ve sivil bütün kurumların temsilcilerinin bulunduğu Kurul'un 61 üyesi mevcuttur (Kadı, b.t.). Azınlığın en üst düzey temsil organı olarak da değerlendirilebilecek olan Danışma Kurulu'nun resmi bir organ olmadığını belirtmek gerekir. Yunanistan tarafından resmi olarak tanınmadığı için birçok konuda resmi makamlar tarafından muhatap alınmamasına rağmen siyasi konularda dikkate alınan bir oluşum olduğu söylenmelidir. Çünkü, Batı Trakya'daki Azınlık politikalarının çıkış noktası olmasından dolayı ve Azınlığın bütün resmi ve sivil temsilcilerinin gayri resmi meclisi gibi bir rolü haiz olduğundan, Azınlıkla ilgili belirlediği politikalar ve Azınlık sorunlarına karşı aldığı tutum her zaman dikkate alınmaktadır.

Danışma Kurulu'nun dışında, Batı Trakya'nın en köklü kurumları olan İskeçe Türk Birliği, Gümölcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği uzun yıllardır kapatılma davaları ile mücadele etmektedirler. Bu kurumlar faaliyetlerini, resmi olarak kapatılmış olmalarına rağmen toplum nezdinde büyük kabul gördükleri için, gayri resmi olarak sürdürmektedirler.

İskeçe Türk Birliği, Batı Trakya'daki kurumlar arasında hukuki mücadelesini kararlılıkla bugüne kadar sürdürebilen bir kurum olarak bölgenin siyasi ve sosyal çevresinde çok ayrı bir yere sahiptir. Birlik, İskeçe Valiliği'nin 1984 yılında yapmış olduğu başvuruya, İskeçe Bidayet Mahkemesi'nin, isminde "Türk" kelimesinin bulunması ve dernek tüzüğü'nün yasalara aykırı olduğu, kamu düzenini bozduğu gerekçesiyle 1986 yılında kapatılmıştır (İTB, b.t.). Bu dönemden sonra, İskeçe Türk Birliği'nin çok uzun süren ve bugün de hala devam etmekte olan yargı süreci başlamıştır.

İskeçe Türk Birliği'nin uzun süren yargı sürecini, Batı Trakya'daki örgütlenme özgürlüğünün ihlali bakımından önem arz ettiği için kısaca incelemek gerekmektedir. Birliğin kapatılmasının ardından açılan dava oldukça uzun sürmüş ve 1999'da Trakya İstinaf Mahkemesi, "isminde 'Türk' kelimesinin bulunması ve Yunanistan sınırları içinde yabancı bir devletin çıkarlarına hizmet ettiği" gibi ilginç bir gerekçeyle Birliğin faaliyetlerinin kamu düzenine aykırı olduğuna hükmetmiş; Bidayet Mahkemesinin kararını onayarak İskeçe Türk Birliği'ni kesin olarak kapatmıştır. İstinaf Mahkemesi 117/1999 tarihli kararında ayrıca, dernek tüzüğünde "Batı Trakya Türkleri"ne yapılan atıf ile Yunanistan'da Türklere ait bir derneğin mevcut olduğu ve derneğin yabancılar tarafından kurulduğu intibainın yaratıldığı iddiasını da ileriye sürmüştür (İTB, b.t.) Bu kararın, Yunanistan'daki resmi makamların Azınlığa karşı izledikleri politikalarda hakim olan güvenlikçi yaklaşımın bir ürünü olduğu söylenebilir. Çünkü, mahkeme kararlarında, İskeçe Türk Birliği'nin kapatılmasındaki temel gerekçenin "Türk" ismine yönelik takıntıdan kaynaklanan kamu düzenine karşı oluşan tehdit olduğu açıkça belirtilmektedir.

İskeçe Türk Birliği, bu mahkeme kararını Yunanistan Yargıtayı'na götürerek temyiz etmiştir. Yargıtay, ilk etapta kapatma kararını bozarak dosyayı yeniden görüşülmesi amacıyla İstinaf Mahkemesi'ne iade edince, Azınlık içinde İskeçe Türk Birliği'nin yeniden resmi olarak açılabilmesine dair umutlar belirmiş ancak İstinaf Mahkemesi kapatma kararında ısrar etmiştir. Bunun üzerine, Yargıtay Genel Kurulu'na giden dava olumsuz sonuçlanmış ve Yargıtay Genel Kurulu'nun 2005 yılında aldığı kararla İskeçe Türk Birliği'nin kapatılma kararı onanmıştır. Bu şekilde, iç hukuk yolları tamamen tüketilmiş ve dava Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2008 yılında İskeçe Türk Birliği'ni haklı bulan bir karara varmış ancak Yunan Hükümeti kararı temyiz etmeye çalışarak AİHM Büyük Daire'ye davayı götürme girişiminde bulunmuştur. AİHM Büyük Dairesi, başvuruyu reddederek İskeçe Türk Birliği'nin kapatılmasını haksız bulan kararı kesinleştirmiştir. Ancak, buna rağmen Yunan hukuk sistemi İskeçe Türk Birliği'nin yeniden resmi olarak açılmasını engellemekte ısrar etmiş ve açıkça

uluslararası hukuku tanımadığını ilan etmekten de çekinmemiştir. AİHM kararının ardından, yeniden yerel mahkemelere başvuran İskeçe Türk Birliği'nin bütün başvuruları reddedilmiş ve en sonunda da Yunanistan Yargıtayı AİHM kararlarını tanımadığını ilan ederek ulusal mahkemeler için bağlayıcı olmadığını açıkça söylemiştir. 29 yıldır sürmekte olan bu hukuk süreci sonunda haksızca alınan kararlar neticesinde, köklü bir Batı Trakya kurumu olan İskeçe Türk Birliği'nin mevcut durumu Birliğin şu açıklaması ile özetlenmektedir:

İskeçe Türk Birliği davası, hukukun üstünlüğü ve adaletin sağlanmasının olduğu kadar, demokratik değerler, insan hakları, temel özgürlükler ile Avrupa hukukuna ve uluslararası sözleşmelere gerçekten saygı gösterilip gösterilmediğinin sınanacağı önemli bir imtihan niteliği taşımaktadır (İTB, b.t.).

Bu imtihandan Yunan hukuku ve Avrupa hukuku geçememiştir. Yunan hukuk sistemi, İskeçe Türk Birliği'nin kapatılması hususunda çaba göstermiş ve en sonunda uluslararası hukuka meydan okuyarak kapatma yönünde ısrarını korumuştur. Uluslararası hukuk da, her daim tartışma konusu olan yaptırım gücü eksikliğinden dolayı, İskeçe Türk Birliği hakkında verdiği kararın takipçisi olamamıştır. Sonuç olarak, İskeçe Türk Birliği bugün itibariyle, gayri resmi olarak sosyal ve kültürel faaliyetlerini sürdürmekte ve İskeçe'deki Türk Azınlık toplumunun güçlü bir şekilde sahip çıktığı bir kurum olarak Batı Trakya Türk Azınlığı'nın siyasi mücadelesi içinde varlığını sürdürmektedir.

İskeçe Türk Birliği gibi, Batı Trakya'nın diğer iki önemli kurumu Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği de resmi olarak kapatılmış durumdadırlar. Ancak, gayri resmi olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin, 1980'lerin gergin siyasi ortamında Gümülcine Valiliği tarafından tabelaları indirilmiş ve mahkeme kararıyla kapatılmıştır. Ancak, Birlik bugün itibariyle Gümülcine'deki Türk toplumu için önemli bir sosyalleşme yeri olarak görülmektedir. Tüzel kişilikten yoksun olmasına ve resmi olarak kamu yararına çalışan bir dernek olmamasına (Şentürk, 2006) rağmen, özellikle yürüttüğü sosyal ve sanatsal faaliyetlerle Gümülcine'deki Azınlığın entelektüel birikimi ve sosyal gücünün geliştirilmesi için çok önemli bir işleve sahiptir.

Batı Trakya'daki politizasyonda önemli yeri olan öğretmenlerin kurumu Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği de, İskeçe Türk Birliği ve Gümölcine Türk Gençler Birliği ile benzer süreçlerden geçerek 1988'de Yargıtay kararı ile kapatılmıştır. Birlik, diğer iki kurum gibi, Batı Trakya toplumu nezdinde öğretmenleri bir araya getiren önemli bir kurum olarak görüldüğünden dolayı, gayri resmi olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Bugün itibariyle, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, özellikle Azınlık çocuklarının ve gençlerinin eğitim öğretim hayatında var olan sorunların çözümü için yerel ve uluslararası kamuoyları nezdinde girişimler yapmakta ve eğitimle ilgili konularda Azınlık toplumunu bilgilendirme misyonunu üstlenmektedir (Anonim, b.t.). Bu açıdan, Öğretmenler Birliği'nin, Azınlığın günümüz itibariyle karşı karşıya bulunduğu en büyük sorun olan eğitim sorununa yönelik çalışmalarda önemli bir unsur olarak varlığını sürdürdüğüne ve bugünkü temel misyonununun eğitim konuları olduğunun altını çizmek gerekir.

Batı Trakya'nın en eski ve köklü kurumlarının yanı sıra, Albaylar Cuntası dönemindeki baskıların devam ettiği süreçte oluşumu tamamlanmış ve 1980'lerin başında faaliyetlerine başlamış olan Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği (BTAYTD), son otuz yıllık süreç içerisinde, Azınlığın politik hayatının en önemli parçalarından biri olmuştur. İlk başlarda, az sayıdaki Azınlık mensubu üniversite mezununu bir araya getirmek ve bir örgüt çatısı altında politize etmek amacıyla kurulmuş olan dernek, daha sonrasında Azınlığın yoğun siyasi mobilizasyon yaşadığı dönemde, yerel, ulusal ve uluslararası kamuoyları nezdinde en yoğun siyasi faaliyet gösteren kurum olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, BTAYTD'nin, Batı Trakya Türk toplumunun siyasi hayatında önemli bir yeri vardır.

BTAYTD'nin Batı Trakya'daki Türk toplumunun siyasi mobilizasyonunda önemli bir yere sahip olmasının başlıca nedeni, resmi makamlar tarafından tanınmış ve faaliyetlerini yasal zeminde yürütebilen bir kurum olmasıdır. Bu açıdan, diğer Azınlık kurumlarının karşılaştığı hukuki zorlukları yaşamamış olması sebebiyle, Danışma Kurulu'ndan sonra Azınlık siyasetinin en etkin kurumu olarak görülebilir. Gerek Yunan makamlarınca, gerekse de Avrupa kurumları nezdinde resmi olarak muhatap alınıyor olması, BTAYTD'yi Azınlığın en önemli temsilci kurumlarından

biri haline getirmektedir. Kısacası, BTAYTD, resmen tanınmış oluşu, doğrudan yasal zeminlerde siyasi, sosyal ve kültürel aktivitelerde bulunabilmesi sebebiyle hem ulusal hem de uluslararası alanda Azınlığın başlıca muhatap alınan kurumu olarak görülmektedir (Şentürk, 2006).

Bu özelliklerinin yanı sıra, BTAYTD, Azınlığın yetişmiş ve nitelikli insan gücünü bünyesinde barındırması nedeniyle siyasi arenada etkin faaliyetler yürütebilmektedir. Yetişmiş insan gücü, sadece ulusal siyasette değil aynı zamanda uluslararası arenada da BTAYTD'yi etkin kılmaktadır. Son dönemde, özellikle Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi önemli Avrupa kurumları nezdinde siyasi faaliyetlerde bulunan bir kurum haline gelmiştir. BTAYTD'nin varlığı ve faaliyetleri en fazla uluslararası alanda Batı Trakya sorununun anlatılması ve çözüm aranması noktasında önem kazanmaktadır. Batı Trakya Türk Azınlığı'nın uzun yıllar sıkıntısını çektiği uluslararası alanda siyasi faaliyet eksikliğini gideren kurumun BTAYTD olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

b. Yeni Ortaya Çıkan Sivil Toplum Örgütleri

Batı Trakya'da ortaya çıkan politizasyonun gücünü anlamak açısından, Batı Trakya Türk toplumunun 1980'ler ve 1990'lar boyunca yaşadığı sıkıntılara, engellemelere ve dernek kapatmalara rağmen örgütlenme konusundaki kararlılığına bakmak gerekir. Yunan resmi makamları, Batı Trakya'daki Türklerin örgütlenerek eylemsel hareketlere girişmelerini, siyasi açıdan mobilize olmalarını ve özellikle bu mobilizasyonun kuşaklar arasında aktarılmasını engellemek için birçok politik önlemler almışlardır. Ancak, bu önlemler, Azınlığın siyasi hedeflerine ulaşmasını engellemek açısından başarılı olamamıştır. Çünkü, Batı Trakya'daki Azınlık, geçmiş 19. yüzyıla kadar giden köklü bir örgütlenme geleneğine sahiptir. Bu geleneğin yanı sıra, Azınlığın, yasaklarla ve siyasi bariyerlere karşı demokratik yöntemlerle mücadele konusunda son derece titiz davrandığını ve kesinlikle herhangi bir illegal örgütlenmenin içine girmemeye özen gösterdiğini tarihsel süreç kanıtlamaktadır.

Azınlık içindeki siyasi mobilizasyonun çok güçlü olduğu 1980-1995 arası dönemde, Yunan resmi makamlarının dernek ve kurumları kapatarak Azınlığın

örgütlenmesinin engellenebileceğine yönelik politikanın başarısızlığı, Azınlığın 2000’li yıllara geldiğinde sivil toplum örgütlenmesinde gösterdiği başarı ile ortaya çıkmaktadır. Azınlık örgütlerinin karşı karşıya kaldığı hukuki süreçlerin yarattığı olumsuzluklara rağmen, 21. yüzyılın başında Batı Trakya’da, meslek örgütlerinden kültürel örgütlere, siyasi örgütlerden kadın örgütlerine kadar birçok yeni sivil toplum kuruluşu ortaya çıkmıştır. Bu durum, Azınlığın, değişen siyasi konjonktüre çok hızlı bir şekilde uyum sağladığını gösterdiği gibi, örgütlenme geleneğini de gücünden hiçbir şey kaybetmeden sürdürdüğünü göstermektedir.

Batı Trakya’daki örgütlenmenin 21. yüzyıl başına kadar ağırlıklı olarak Türk kimliği mücadelesi ekseninde şekillendiği söylenebilir. Çoğu Azınlık kurumu, Türk kimliğine ısrarla sahip çıktıkları için baskı altına alınmış veya bazıları da isimlerinde bulunan “Türk” ibaresi nedeniyle kapatmalarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu konudaki hassasiyetin bugün de devam ettiğini vurgulamak gerekir. Ancak, Batı Trakya Türk toplumu son dönemde, Azınlığın siyasi mobilizasyonunu kültürel örgütlenme ile sentezlemeyi başararak, örgütlenme özgürlüğünün önüne konulan engelleri aşmaya çalışmaktadır.

Müslüman bir azınlık toplumunda, genellikle erkek egemen siyasi ortamda verilen örgütlü mücadeleye kadınların da katılmış olması Batı Trakya’yı özel kılmaktadır. 2001 yılında Gümülcine’de kurulan Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği, bu anlamda benzeri olmayan bir örnek olarak gösterilebilir. Gümülcine bölgesindeki Azınlık kadınlarının bir araya gelerek oluşturdukları bu kadın örgütlenmesi, Batı Trakya Türk toplumunun, Müslüman bir azınlık olarak modern siyasi ve sosyal yaşama ne kadar ileri derecede uyum sağladığının bir göstergesidir. Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği, kuruluşundan itibaren ismindeki “Türk” ibaresinin yarattığı sorunla karşılaşmıştır. Derneğin kuruluşuna izin verilmemiştir. Buna rağmen, derneğin kurucusu Gümülcineli Türk kadınları hukuki zeminde haklarını aramışlar, ancak Yunan yargısı derneğin kuruluşuna kesin olarak izin vermeyince konuyu AİHM’e taşımışlardır. AİHM, İskeçe Türk Birliği davasında olduğu gibi Yunanistan’ı haksız bulmuş ve bunun üzerine dernek yeniden Yunan yargısına başvurarak kuruluşunun onaylanması talebinde bulunmuştur. Ancak, Gümülcine’deki Trakya İstinaf Mahkemesi, Yunan Yargıtayı’nın İskeçe Türk Birliği

davasındaki nihai kararını örnek alarak, AİHM kararlarının bağlayıcı olmadığını söylemiş ve derneğin kuruluş talebini reddetmiştir (Anonim, 2011). Rodop Türk Kadınları Kültür Derneği hakkındaki bu yargı kararı, Azınlık konularında Yunan makamlarının uluslararası hukuka meydan okuma konusundaki kararlılıklarını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, Batı Trakya'daki kadın örgütlenmesi köylere kadar da yayılmıştır. Gümülcine'nin Kurcalı köyünde yakın dönemde kurulan Kurcalı Azınlık Kadınları Eğitim ve Kültür Derneği bölgedeki Türk kadınlarının sorunlarına yönelik faaliyetler ve çeşitli kültürel etkinlikler düzenleyerek Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun post-modern örgütlenme sürecine önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Azınlığın Türk kimliği üzerinden şekillenen siyasi mobilizasyonunun en yoğun olduğu dönem olan 1990'ların başında, Konstantin Mitsotakis'in başbakanlığındaki Yeni Demokrasi iktidarı, Azınlığa yönelik bir açılım başlatarak yeni bir politika geliştirmişti. Azınlığın Türk kimliğine karşı olan çekincenin izlerini taşıyan o dönemki yeni politikayı Mitsotakis, Azınlığın Türk, Pomak ve Romanlardan oluştuğunu söyleyerek açıklamıştı (Hüseyinoğlu, 2012). Bu politika, Batı Trakya'daki Azınlığın Türk kimliği etrafında gelişen politizasyona karşı bir hamleydi. Azınlık toplumunun sadece Türklerden değil, aynı zamanda Pomaklardan ve Romanlardan müteşekkil olduğunu söylemekle Mitsotakis'in Pomak ve Romanları "Türk Azınlık" kimliğinden ayırmayı hedeflemiştir. Bu hedefin tutmadığı, 2000'li yıllarda Azınlık içi dengelerin bozulmamış olmasından anlaşılmaktadır. Bugün itibariyle, Azınlığın içinde kültürel farklılaşmalar olmakla birlikte, Azınlık üyelerinin çok büyük bir çoğunluğu Batı Trakya Türk Azınlığı mensubu olduklarını kabul etmektedirler. Bunun göstergelerinden biri, Roman olan Azınlık üyelerinin yoğun yaşadığı Gümülcine'nin Kalkanca bölgesinde dernek örgütlenmesinin ortaya çıkışıdır. 1990'ların sonunda kuruluş çalışmalarına başlanan Kalkanca Kültür Derneği, bölgedeki Azınlık mensuplarının sosyal örgütlenmesini sağlamıştır (Şentürk, 2006). Kalkanca Kültür Derneği'nin, Yunan makamlarının Azınlık üzerindeki baskı politikalarına ve Azınlığı farklı etnik kimliklere ayırma çabalarına bir tepki olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple, Azınlık içindeki farklı kültür gruplarının da, politik baskılara karşı mikro düzeyde örgütlenmeye gittiğini göstermesi açısından kayda değerdir.

Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyonun, Türk kimliği mücadelesini muhafaza etmekle birlikte, son dönemde temel hak ve özgürlükler ekseninde insan hakları ile ilişkilendirilmeye başladığını gözlemek mümkündür. Bu bağlamda, Azınlık içerisinde alternatif politikanın temsilcileri olarak bilinen bazı siyasilerin oluşturduğu İnsan ve Azınlık Hakları İçin Türk Azınlık Hareketi dikkat çekici bir oluşumdur (Şentürk, 2006). Yasal dernek statüsünde olmamasına rağmen bu oluşum, insan hakları mücadelesini ön plana çıkarması bakımından Batı Trakya Türk Azınlığı'nın politizasyon süreci içinde post-modern bir yaklaşımı temsil etmektedir.

Yeni dönem mesleki örgütlenmelere örnek olarak gösterilebilecek en önemli kurumlardan birisi ise Batı Trakya Din Görevlileri Derneği'dir. Derneğin kuruluş süreci, 1995'te başlamış olmasına rağmen, derneğin kurucusu olan Batı Trakya'daki camilerde görevli din adamlarının büyük çoğunluğunun Yunan Hükümeti tarafından atanan müftülük kurumuna karşı olması ve halk tarafından seçilen müftülüğün yanında tavır almaları nedeniyle uzun sürmüş ve bu sürecin sonuçlanması on yıl gibi bir zaman almıştır (Halil, b.t.). Bu sürecin sonunda gerçekleştirilmiş olan örgütlenme, Batı Trakya'da toplumun siyasi açıdan yönlendirilmesinde önemli payı olan din görevlilerinin mesleki örgütlenmesi olarak görülmektedir.

21. yüzyılda değişen siyasi konjonktürle birlikte, Azınlığın politik mücadele alanı insan hakları ve kültürel haklar gibi yeni yaklaşımlarla genişlemiştir. Bu kapsamda, özellikle 2000'li yıllarla birlikte Batı Trakya'da kültürel faaliyetler oldukça yoğunlaşmıştır. Kültürel faaliyetlerin yoğunlaşması, doğal olarak organizasyon gerekliliğini ortaya çıkarmış ve Batı Trakya Türk toplumunun her alanda karşılaştığı sorunlara karşı örgütsel refleks gösterme alışkanlığının oluştuğunu kanıtlayan dernekleşmeler yaşanmıştır. Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği ile Azınlık Alantepe Eğitim ve Kültür Derneği, bu tür yeni ve Batı Trakya'ya has bir örgütlenme örneğidir. Dedeoğaç'ın Seçek ve Gümölcine'nin Alantepe bölgelerinde yüzyıllardır düzenlenen geleneksel kültür etkinliklerinin organizasyonu amacıyla kurulmuş olan bu dernekler (Şentürk, 2006), bu bölgelerdeki köylülerin sosyal yaşamları açısından önem arz etmektedir. Bu iki dernek, kültürel etkinliklerin organizasyon zorunluluğundan ortaya çıkmış, ancak uzun hukuki süreçler sonunda kurulabilmiş

olmaları nedeniyle bugün itibariyle Azınlığın siyasi mücadelesinin bir parçası haline gelmiş durumdadırlar.

c. Batı Trakya'daki Siyasi Mobilizasyonun Mevcut Durumu Üzerine Bir Değerlendirme

Bugün itibariyle, Batı Trakya Türk toplumunun, uzun bir geçmişe dayanan siyasi örgütlenme geleneğinin de katkısıyla, 21. yüzyılın hızlı gelişen konjonktürel değişimlerine kolaylıkla uyum sağlayabildiğini söylemek mümkündür. Batı Trakya'daki Türk Azınlığın politizasyon sürecindeki örgütlenme girişimleri, birçok kez resmi politikaların yarattığı engellerle karşılaşmasına rağmen toplumun siyasi mobilizasyonunu zayıflatmak yerine, tam aksine güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra, Batı Trakya Türk toplumunun 21. yüzyıldaki siyasi mobilizasyonunun, bilgi çağının yarattığı hızlı toplumsal dönüşümlere karşı esnek ve çabuk tepki gösterebilir özellikler kazandığını da belirtmek gerekir.

Ayrıca, Batı Trakya'daki siyasi mücadelenin geçirdiği uzun evrim, 21. yüzyılın küresel siyasi ortamında iki temel şarta uygun bir azınlık politikasının geliştirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu temel şartlardan birincisi uluslararası boyut, ikincisi ise insani boyuttur.

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın uluslararası sosyo-politik ilişkilerinin artık oldukça gelişmiş düzeyde olduğu bir gerçektir. Batı Trakya'daki kurumların sahip olduğu nitelikli insan gücü, Avrupa'daki derneklerin sayılarının artması ve en önemli diaspora kuruluşu olan ABTTF'nin Avrupa kamuoyları nezdindeki faaliyetleri, sadece yerel ölçekte değil, aynı zamanda farklı ülkelerdeki farklı azınlıklarla siyasi işbirliklerine gidilerek ortak mücadele zeminlerinin yaratılması, Azınlığın uluslararası bir topluluk haline geldiğini kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla, Batı Trakya'da yerel ölçekte bir siyasi mobilizasyondan, uluslararası siyasi mobilizasyona yönelik bir gidişattan söz etmek mümkündür.

İkinci olarak, artık salt Türk kimliği üzerinden yürütülen bir siyasi mobilizasyon söz konusu değildir. Azınlık için hala Türk kimliğinin tanınmaması sorunu birinci

gündem olsa bile, 21. yüzyılda hakim olmaya başlayan liberal insan hakları anlayışı da, Azınlık politikalarına adapte edilmiştir. Azınlığın ulusal ve uluslararası politik eylemlerinde, azınlık hakları ve temel hak ve özgürlükler bağlamında insan hakları vurgusu daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu anlamda, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın siyasi mobilizasyonunda, artık, Türk kimliği ve insan hakları anlayışının Azınlığa özgü bir sentezi söz konusudur.

SONUÇ

Batı Trakya'daki Türk toplumunun siyasi, sosyal ve ekonomik sorunları, artık, uluslararası politikanın aktörlerinin de yakından ilgilendiği konular arasında yerini almış bulunmaktadır. Bunun en son kanıtını, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın, 2012 yılına ait İnsan Hakları Raporu'nun Yunanistan ile ilgili kısmında, Batı Trakya'daki Türk toplumunun maruz kaldığı hak ihlallerinden bazılarını ayrıntılı bir şekilde yer vermesi oluşturmaktadır. Raporda, Batı Trakya'daki Türklerin, Yunanistan'daki diğer etnik gruplarla birlikte Türk kimliğinin resmi olarak tanınması talebinden bahsedilerek, bu isteğin Yunanistan Hükümeti tarafından ısrarla reddedildiğinin altı çizilmektedir. Ayrıca, İskeçe Türk Birliği örneğinden hareketle, isminde "Türk" ibaresi bulunduğu gerekçesiyle derneklerin kapatılması ve bu konudaki AİHM kararlarının Yunan yargısınca tanınmaması da eleştirilmektedir (U.S. Department of State, 2013). Rapordan anlaşıldığı üzere, Yunanistan'daki azınlıkların maruz kaldığı ihlaller artık çoğunlukla bireysel hak ve özgürlükler temelinde insan hakları ihlalleri olarak nitelendirilmektedir. Bu, 21. yüzyıldaki post-modern kavramsallaştırmanın geçirdiği en önemli değişiklik olarak kaydedilmeli, azınlık hakları kavramının, bireysel hak ve özgürlük kavramları ile özdeşleştirildiği belirtilmelidir.

Batı Trakya'daki Türk Azınlığın politizasyonu, 21. yüzyılın başında, yeni siyasi konjonktürün ortaya çıkarmış olduğu yeni kavramların, yeni aktörlerin ve geçmişe oranla çok daha fazla olan politika araçlarının bulunduğu bir ortamda evrimleşmektedir. Bu yeni siyasi ortam, geleneksel politika araçlarına ek olarak, daha fazla sivil toplum örgütü, mesleki örgütler, kadın örgütleri gibi post-modern dönemin yeni siyasi aktörlerinin katılımıyla daha karmaşık bir hale gelmektedir.

Yeni aktörlerin, politik idealleri doğrultusundaki taleplerini dile getirdikleri araçlar da artık çok çeşitlenmiş durumdadır. Bilginin hızlı akışı sayesinde, tek başına mücadeleden ziyade, ortak sorunları olan topluluklarla veya gruplarla, ortak zeminler

yaratılarak hükümetler üzerinde temel hakların sağlanması konusunda baskı oluşturulabilmektedir. Ayrıca, medyanın eskisine oranla gücü çok artmakta, internet ve sosyal medyanın yarattığı yeni olanaklar, siyasi arenadaki bütün aktörlere, toplumun aleyhine olan gelişmelerde hızlı hareket edebilme imkanı sağlamaktadır. Geleneksel dönemde, toplumsal bir sorunun dile getirilmesi için resmi makamların kapılarını zorlamak veya parlamentoda konuyu gündeme getirerek kamuoyunun tartışmasını sağlamak gerekirken, bugün artık interneti ve sosyal medyayı kullanarak tek başına bile kamuoyu oluşturmak mümkün olabilmektedir.

Bütün bu yeni aktörlerin, yeni araçları kullanarak oluşturdukları siyasi ortam haliyle yeni kavramsallaşmaları beraberinde getirmektedir. Temel hak ve özgürlükler olarak yapılan genel tanımlamanın altında çok geniş bir yelpazede yeni özgürlük alanları ortaya çıkmaktadır. İnsan hakları kavramsallaştırması ilk çıkış dönemine göre kapsamı çok genişlemiş, artık, kolektif olarak nitelenen haklar bile temel insan hakları kavramsallaştırmasının kapsamına girmiştir. Bu sebeple, eskiden azınlık hakları denildiğinde kolektif bir anlam anlaşılırken, bugün, bazı farklılıkları korunmasına rağmen, azınlık hakları temel hak ve özgürlükler kapsamında insan hakları kavramsallaştırmasının bir parçası haline gelmektedir. Bu sebeple, AİHM, Batı Trakya'da kurumların kapatılmasını insan hakları ihlali sayarak, ihlali gerçekleştirenleri mahkum etmektedir. Medyanın ve haberleşme imkanlarının gelişmesi, hızlanan bilgi akışı ve sosyal medya gibi araçlar sayesinde toplumların hak talepleri konusunda mücadele alanının genişlemesi, bu araçlara getirilen kısıtlamaları da temel insan hakkı ihlali konumuna sokmaktadır. Dolayısıyla, haberleşme ve iletişim özgürlüğünün insanın temel hakkı olarak değerlendirildiği bir siyasi konjonktürde, insanların politik düşüncelerini ifade etmesi artık kısıtlanamaz bir hale gelmektedir. Bütün bu farklılaşmalar, Azınlık toplumlarının da yeni dönemin, yeni kavramlarıyla politik davranışlarını belirleme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Batı Trakya'daki Türk toplumunun oldukça uzun bir siyasi tarihi ve bunun sonucunda bir çok farklı evreden geçmiş siyasi mobilizasyon süreci vardır. Hiç kuşku yok ki, bölgedeki toplumların Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası olan siyasi

bir coğrafyada bulunmaları ve İmparatorluğun kendine has sosyal örgütlenmesinden gelmeleri 20. yüzyılın politik mücadelelerindeki davranışlarını doğrudan etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma işaretlerinin belirmeye başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısında, Balkanlardaki gelişmelerin, bölgedeki Türk topluluklarının aleyhine geliştiği genel kabul gören tarihi bir olgudur. Uzun yüzyıllar boyunca, bölgede hakim unsur konumunda olan Türkler, Balkanlardaki Hıristiyan ulusların bağımsızlık hareketlerinin başarıya ulaşmasının ardından yönetilen konumuna, çoğu yerde de azınlık konumuna düşmüşlerdir. Batı Trakya da, bu konuda Balkan coğrafyasındaki en ilgi çekici örneklerden biri olarak siyasi tarihteki yerini almıştır.

Özellikle, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, Balkanların büyük bir bölümü Rus etki alanına girince geniş bir Bulgaristan'ın bağımsızlığının önü açılmış ve Bulgar hakimiyetine giren bölgelerde geniş bir Türk nüfusu kalmıştır. Bulgaristan'ın gerek batıya doğru gerekse de, güneye, Ege'ye doğru genişleme eğilimine girmesi, ilk etapta Osmanlı Devleti ile bu devleti karşı karşıya getirmiştir. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında, Balkan Savaşlarına kadar sürecek olan bölgedeki hakimiyet mücadelesi, Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde kalan Türk nüfusu doğrudan etkilemiştir. Bölge üzerindeki bu hakimiyet mücadelesi sonucu, Türklerin yöneten konumundan yönetilen konumuna düşmemek için göstermiş oldukları mukavemet, siyasi örgütlenme geleneğini başlatmıştır. Bu açıdan, Batı Trakya üzerinde Osmanlı Devleti'nin hakimiyetini kaybetmek istememesi, Bulgaristan'ın ve ileriki dönemde müdahil olan Yunanistan'ın Batı Trakya'ya yönelik genişleme çabaları Batı Trakya'da çoğunlukta olan Türk nüfusu, siyasi hakimiyetlerini koruma yönünde bir davranışa itmiştir. Bunun sonucunda, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Batı Trakya'da ortaya çıkan hükümet oluşumları, hatta cumhuriyet rejiminin hakim olduğu devlet kurma girişimleri yakın dönem Türk siyasi tarihinin de ilgi çekici gelişmeleri arasında değerlendirilebilir.

Birinci Dünya Savaşı, Dünya'daki siyasi dengeleri kökünden değiştirdiği gibi, Balkanları ve Batı Trakya'yı da etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan yenik ayrılması ve İmparatorluğun Avrupa topraklarının tamamen elinden çıkması, bölgede kalan önemli sayıdaki Türk nüfusunun siyasi geleceğini de belirsizliğe

sürüklemiştir. Özellikle, Ege'ye doğru genişleme hedefinde olan Bulgaristan'ın karşısında, savaşın sonunda galipler tarafında yer alan, Trakya ve İstanbul'a doğru genişleme hedefleri güden Yunanistan'ın çıkması, Batı Trakya'daki siyasi hakimiyet mücadelesinin bir Bulgar-Yunan çekişmesine dönmesine neden olmuştur. Bu noktada, Birinci Dünya Savaşı sonunda ABD Başkanı Woodrow Wilson'un ortaya attığı liberal ilkelerden self-determinasyon ilkesinin birçok millete uygulanması öngörülmüşken, Batı Trakya'daki geniş Türk nüfusu için böyle bir self-determinasyon hakkının düşüncede bile ortaya çıkmamış olması ilginçtir. Yine de, Batı Trakya'daki Türkler, 19. yüzyılın karışık siyasi ortamında oluşan örgütlenme geleneklerini ve kendi kendini yönetme alışkanlıklarını, Birinci Dünya Savaşı sonundaki kaos ortamında da sürdürmüşler ve devletleşmişlerdir. Her ne kadar, bu devletleşme çabaları kısa ömürlü olmasına rağmen, bir yüzyıl sürecek Batı Trakya'daki politizasyonun sağlam temellere oturmasını sağlamıştır.

Batı Trakya'daki Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni bir ulus devlet olarak doğduğu ve devletler arası politikada yerini aldığı, Yunanistan'ın iç siyasi istikrarsızlıklar ve diktatörlüğe sürüklendiği iki savaş arası dönemde eskiye özelemlerini kolay kolay yitirmemişlerdir. Uzun yüzyıllar, hakim unsur oldukları bölgede azınlık konumuna düşmüş olmaları kolay kabullenebilecekleri bir durum değildi. Bir nesil, uzun süre Osmanlı vatandaşlığını, Osmanlı döneminden kalma tapularını, resmi belgelerini vb. hep saklamışlar; Yunanistan hakimiyetini uzun süre zihinlerinde kabul edememişlerdir. Yunanistan hakimiyetine giren bölgedeki Türklerin aklının Türkiye'de kaldığını, bir gün Türkiye ile yeniden bütünleşeceklerini hayal ettiklerini söylemek abartı olmaz. Bu sebeple, 1930'ların Batı Trakyası'nda Türkiye'deki siyasi ortamın yansımalarını görmek mümkündür.

Türkiye'deki reformcu mücadelenin bir benzeri Batı Trakya'da da yaşanmıştır. Batı Trakya'da da Kemalistler ve inkılapçılar vardır ve bölgedeki Türk toplumunun modernleşmesi için çaba harcadıklarına şahit olunur. Nasıl ki, Türkiye'nin modernleşme süreci sancılı olduysa, Batı Trakya'daki modernleşme çabalarını eleştiren ve bunlara karşı duran muhafazakar gruplar ortaya çıkmış ve Batı Trakya'nın inkılapçılara karşı mücadele etmişlerdir. Bütün bunlar, siyasi sınırların varlığına rağmen, psikolojik bir sınır çizildiğinde bölgenin hala Türkiye'nin

hakimiyeti altında olduğunu gösterir niteliktedir. Bir dönem, Türkiye’de ne olduysa, benzerinin Batı Trakya’da da vuku bulduğunun altını çizmek doğru olacaktır.

Her şeye rağmen, Batı Trakya’daki Türk toplumunun gerçeği kabullenen ve gerçeğin mutlak varlığını bilerek siyasi davranış sergileyen bir toplum olduğu da inkar edilemez. Bu nedendir ki, Yunanistan’a ilhakın hemen akabinde demokratik siyaset yollarını etkin bir şekilde kullanan bir azınlık toplumu karşımıza çıkar. İki savaş arası dönemde, Yunanistan’ın kaotik siyasi ortamına rağmen, demokratik siyaseti benimsemiş, parlamenter temsilin önemini farkına varmış ve sorunlarını meşru temsilcileri vasıtasıyla çözmeyi her zaman tercih etmiş bir azınlığın varlığı söz konusudur. Bu açıdan, yaklaşık doksan yıldan bu yana bir çok sorunla karşılaşmış olmasına rağmen, hiçbir illegal örgütlenme girişiminin içinde olmaması ve tamamen yasal yolları benimseyerek siyasi mücadele yürütmesi Batı Trakya Türk Azınlığı’nın ayrı bir yere konulmasını gerektirmektedir. İki savaş arası dönemdeki Avrupa’da, irredentist politikaların ne kadar revaçta olduğu, ülkelerin başka bir ülkedeki azınlıklarını veya soy bağı olan toplulukları bahane ederek genişlemeci siyaset izledikleri, Yunanistan’ın da iç siyasi istikrarsızlıklarla boğuştuğu bir dönemde, Batı Trakya’daki Türklerin de birkaç kilometre ötedeki anavatan Türkiye ile yeniden bütünleşmek için siyasi organizasyonlara girişmeleri beklenebilirdi. Ancak, böyle bir siyasi hedef gütmemişler, buna yönelik bir siyasi örgütlenmenin içinde olmamışlardır.

20. yüzyılın karmaşık ilişkilerle dolu siyasi tarihinde, azınlık konuları söz konusu olduğu zaman, Batı Trakya’daki Türk Azınlık özel bir yere sahiptir. Siyasi mobilizasyonunu tamamen legal ve demokratik yollarla sağlaması, Batı Trakya’daki Azınlığı Avrupa’daki benzerlerinden ayırmaktadır. İkinci Dünya Savaşı döneminde, Alman ve Bulgar işgaline giren Yunanistan’da, Türkler, Arnavutlar, Makedonlar gibi Yunan olmayan etnik grupların işgalci güçlerle işbirliği yapabileceği endişesi her zaman var olmuştu. Ancak, Batı Trakya’daki Türkler, bu endişenin yersiz olduğunu kanıtlamışlardır. Yunanistan’ı işgal eden Alman ve Bulgarların, ülkeyi parçalamaları çok zor olmayabilirdi. Batı Trakya’daki Türkleri bunun için kullanabilirdi. Ancak, Türkler çok yakın tarihte Yunanistan’ın hakimiyetine girmiş olmalarına ve Türkiye ile çok yakın bağlara sahip olmalarına rağmen işgalcilerle işbirliğine gitmemişler,

aksine, ülkelerinin işgal altında olduğu anlayışını benimseyerek Yunanistan ordusu saflarında Alman ve Bulgarlara karşı savaşmışlardır. Yine de, bu fedakarlıklarının karşılığını aldıklarını söylemek zordur. Çünkü, savaşın bitiminde, Yunanistan'da patlak veren iç savaşta en çok sıkıntı çekenler yine Türkler olmuştur. Komünistlerin tarafında yer almadıkları için, Batı Trakya'nın dağlık bölgelerinde mevzilenen komünist gerilla gruplarının saldırılarına maruz kalmışlardır. İç savaşın diğer tarafı, kralcı güçlere karşı tarafsız kaldıkları için de, bu grupların hakimiyetinde bulunan şehir merkezlerindeki Türkler baskı ve saldırılara göğüs germek zorunda kalmışlardır. Kısacası, İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı boyunca, Türk Azınlık ağır bir bedel ödemiştir.

Azınlığın siyasi durumunun Türk-Yunan ilişkilerindeki gelişmelerle de yakından ilgili olduğunu belirtmek gerekir. Nasıl ki, 1950'li yıllarda Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan bahar havası, Batı Trakya'daki Azınlığın durumuna da olumlu yansımış ve belirli bir süre siyasi ve sosyal baskı yaşanmamasına sebep olmuşsa, 1950'lerin sonunda başlayan Kıbrıs sorunu Türk-Yunan ilişkilerini germeye başlayınca, Azınlığın üzerindeki baskı politikaları da o kadar yoğunlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkilerindeki en iyi dönemlerden biridir. İki ülkenin de, komünizmi ve Sovyet etki alanı genişlemesini ortak tehdit olarak algılamaları ve bunun sonucunda birlikte NATO'ya girerek müttefik olmaları yeni bir dönemi işaret etmekteydi. Bu yeni dönem, Batı Trakya'daki Türk toplumu için de olumlu gelişmelerin önünü açmıştır. Batı Trakya'da Azınlık sorunlarının iki ülke hükümetleri tarafından ortak çözümü için çalışmalar başlatılmış, Azınlığın eğitim sorunlarını gidermek için liseler bu dönemde açılmış, Azınlığın Türk kimliği devlet tarafından tanınmış ve çeşitli sosyal sorunların çözümüne yönelik inisiyatifler alınmıştır. Bu açıdan, Batı Trakya Türk toplumunun kısmi de olsa bir rahatlama dönemi geçirdiğini not düşmek gerekir. Ancak, bu dönem uzun sürmemiştir. Kıbrıs sorunu ile başlayan Türk-Yunan ilişkilerindeki buhranlı dönem, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın, bugün de kısmen hala devam etmekte olan sorunlarının başlangıcını ifade etmektedir.

Türk-Yunan ilişkilerinde Kıbrıs sorunu, iki ülke arasındaki birçok başka sorunun daha kaynağı olduğu gibi, Batı Trakya'daki Azınlık sorunlarında da çoğu zaman

birincil etken konumunda olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki siyasi girişim ve çabaları, Yunanistan'ın neredeyse her zaman Batı Trakya'daki Türk toplumu üzerindeki baskılarını arttırarak cevap vermesiyle sonuçlanmıştır. 1950'lerin ortalarından itibaren, bölgede Türklerin topraklarının kamulaştırılmaya başlanması, ki bu el koyma anlamına gelmektedir, çünkü kamulaştırılan bu topraklar sonradan bölgedeki Yunanlılara verilmiştir; Türklerin Yunanistan vatandaşlığından çıkarılmaya başlanması, doğrudan Kıbrıs sorununun yarattığı olumsuz siyasi ortamla ilgilidir.

Batı Trakya'daki sorunların artışı Kıbrıs sorunu ile beraber Yunanistan'da 1967'de askerlerin yönetime el koymasıyla ikiye katlanmıştır. Ülkede, 1960'ların başında sol hareketlerin güçlenmesi ile tetiklenen komünizm korkusu, askerleri harekete geçmeye zorlamış ve bir grup albaydan oluşan cunta, ki sonradan Albaylar Cuntası olarak tarihe geçecektir, sivil hükümeti devirerek ülke idaresini ele geçirmiş ve 1974'e kadar ülkeyi yönetmiştir. Yunan askerlerinin çok katı bir Yunan milliyetçiliği etrafında dünya görüşlerini şekillendirdiğini söylemek, Batı Trakya'daki Türklerin nasıl bir durumla karşı karşıya kaldıklarını açıklamak için yeterlidir. Albaylar Cuntası döneminde, Batı Trakya'daki Azınlığa karşı oluşturulan politikalar, askeri yönetim devrildikten sonra bile çok uzun süre, sivil hükümetler tarafından resmi politikalar olarak uygulanmıştır.

Bu politikaların çok katı bir Türk karşıtlığı üzerine inşa edildiğini belirtmek gerekmektedir. Bu sebeple, 1950'lerin başında, Azınlığın Türk kimliğine karşı gösterilen kısa dönemli hoşgörü tamamen ortadan kalkmış, bugün de hala sürmekte olan Türk kimliğini inkar politikaları kapsamında bir kimlik sorunu ortaya çıkmıştır. Askeri yönetim döneminde oluşturulan bu politikalar, bölgede Türklerin varlığını kesin bir şekilde inkar üzerine kuruludur.

Askeri yönetimin miras bıraktığı Türk kimliğini inkar politikaları, 1974'ten sonra sivil hükümetler tarafından da, hatta çoğu zaman askeri yönetim dönemini aratmayacak şekilde, devam ettirilince Batı Trakya'daki siyasi mobilizasyon Türk kimliğinin etrafında şekillenmiştir. Batı Trakya'daki Türk toplumu tarihi boyunca herhangi bir kimlik sorunu yaşamamıştır. Lozan'ın getirdiği statü ile Müslüman

Azınlık tanımı yapılmış olması, Yunanistan'daki Türk karşıtı politikalarla birleşince, Yunan kamuoyu, bölgedeki toplumun Türklerden oluştuğunu gayet iyi bilmesine rağmen, Azınlığın kimliğini inkar etme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla, uzun yıllardır bu konuda herhangi bir sıkıntı yaşamayan Azınlık, Türk kimliği sorgulanmaya başlanınca bu kimlik etrafında bir politizasyon süreci yaşamıştır. Kısacası, Türk kimliği sorunu diğer her şeyin önüne geçmiş, Batı Trakya'da, çoğu zaman Türk milliyetçiliğinin çerçevesi içinde bir "Türklük" davası söz konusu olmuştur.

Yunanistan'ın Türk kimliğini inkar politikaları temel olarak Lozan Antlaşması'na dayanmaktadır. Lozan Antlaşması'nda "Türk" yerine "Müslüman" ibaresinin kullanıldığı doğru olmakla birlikte bu, temelde iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, Batı Trakya'daki Azınlığın Yunan vatandaşı, Türkiye'deki Rum Azınlığın da Türk vatandaşı olmasından dolayı bu azınlıkların ayırt edilebilmeleri için din ögesinin kullanılmasının hem zorunlu, hem de tarihsel geleneğe uygun olmasıdır. İkinci neden ise, Osmanlı İmparatorluğu'nda etnik temelli "ulus" yerine din temelli "millet" gerçeğinin ve bilincinin hakim olmasından dolayı Lozan'daki tanımlama bu şekilde yapılmış, o dönemki Türk ve Yunan hükümetleri azınlıkların etnik kimliklerinin üzerinde çok fazla durmamışlardır. Ancak, bu durum her iki ülkedeki azınlığın da etnik kimliklerinin inkar edildiği anlamına gelmemektedir.

Burada, dikkat edilmesi gereken nokta, Yunanistan'ın ulusal tehdit algılamasında Türkiye'yi birinci sıraya yerleştirmiş olmasıdır. Bu sebeple Batı Trakya'daki Azınlığın "Müslüman" kimliğini öne çıkararak ve etnik kökenini reddederek Türkiye'nin bölgede yaşayan azınlık üzerinde herhangi bir şekilde söz sahibi olmasını engellemek temel amaç gibi görünmektedir.

Batı Trakya'daki toplum kendisini genellikle bir Osmanlı mirası olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, Müslüman ve Türk kimlikleri çok ayırt edilebilir değildir. Bölgede Türk ve Müslüman kimliği o kadar iç içe geçmiştir ki, çoğu zaman biri diğerinin yerine kullanılabilir. Balkanların diğer bölgelerindeki Müslüman topluluklarda olduğu gibi, Batı Trakya'dakiler de bölgede yaşayan tüm Müslümanları etnik kökenine bakılmaksızın Türk olarak kabul etmektedirler.

Kısacası, Türk ifadesi Müslüman olana, Müslüman ifadesi de Türk olana atıf yapmaktadır.

Ayrıca, bütün bunlara ek olarak, Yunanistan'ın son dönemdeki resmi azınlık politikalarında, Batı Trakya'daki Azınlığın farklı etnik gruplardan oluştuğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bu da Türk kimliğini inkar politikalarını meşrulaştırmak için kullanılan argümanlardan biridir, ancak sorunludur. Batı Trakya'da etnik köken esas alınarak bir seçim yapılmadığından ve gruplar arasındaki evlilik bağlarından ve yakın ilişkilerden dolayı bölgede ne kadar Türk, Pomak ve Roman yaşadığı bilinmemektedir. Ancak, Azınlığın etnik kimliğini reddeden ve tamamını "Müslüman Azınlık" olarak tanımlayan Yunan resmi politikaları, Batı Trakyalıları etnik aidiyete göre sınıflandırma söz konusu olduğunda bu grupları kesin bir şekilde birbirinden ayırmaktadır. Buna karşılık, Batı Trakya'da özellikle köylerde yaşayan Pomaklar, Türk ve Müslüman kimliklerini eşdeğer kullanmaktadırlar. Pomak aileler, konuşma dili olarak Türkçe'yi tercih ettiklerini ve çocuklarına Türkçe'yi öğrettiklerini söylemektedirler. Çünkü, Türkçe konuşmak Müslüman kimliğinin olmazsa olmazı olarak görülmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Yunanistan ile ilgili tüm insan hakları raporlarında Pomakların kendilerini Müslüman ve Türk olarak tanımladıklarının vurgulanması bu açıdan dikkate değerdir. Bütün bu sebep ve değerlendirmeler bir araya getirilip alt alta konulduğunda, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın siyasi mücadelesinde Türk kimliğinin devlet ve Yunan kamuoyu tarafından reddinin hala birincil sorun olmaya devam etmesi daha iyi anlaşılmaktadır.

Etnik kimliğin inkarına rağmen Azınlığın siyasi mobilizasyonu engellenemeyince, Yunanistan'da azınlık politikalarının belirleyicileri, Azınlığın örgütsel yapısının diğer önemli parçalarını hedef almışlardır. Bunların başında, müftülükler gelmektedir. Batı Trakya'da siyasi temsilciler her zaman toplum üzerinde etkin olmuş olsalar da, Azınlığın hakları söz konusu olduğunda parti politikalarından ayrılamadıkları için dini liderlerin toplum üzerindeki etkinliği zaman zaman siyasilerin önüne geçmiştir. Azınlığın siyasi temsilinin önüne engeller konuldukça, bölgede dini mobilizasyona bir yöneliş olmuş ve halk tarafından seçilen müftüler toplumun dini liderleri olarak, toplumu bilinçlendirme ve yönlendirme misyonunu üstlenmişlerdir. Bunun sonucunda da, devlet tarafından müftülüklere

müdahale edilmesi gecikmemiştir. Lozan Antlaşması'na uygun olarak, seçimle iş başına gelen müftüler devlet tarafından tanınmamakta, bunların yerlerine halk tarafından kabul edilmeyen kişiler atama yoluyla gelerek müftü olarak görev yapmaktadırlar.

Bu sebeple, bugün Batı Trakya'da müftülük sorunu halen çözülemeyen bir sorun olarak kalmaya devam etmektedir. Yunanistan, AİHM tarafından Azınlık lehine alınan kararlara rağmen Gümülcine, İskeçe ve Dimetoka'da müftüleri atama yoluyla belirlemektedir. Ancak, Türk Azınlığın, devlet tarafından atanan bu müftüleri hiçbir zaman tanımadığının altını çizmek gerekir. Azınlık, bugün, Gümülcine'de seçmiş olduğu İbrahim Şerif'i, İskeçe'de de Ahmet Mete'yi müftü olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla, İskeçe ve Gümülcine'de Türk Azınlığın tanıdığı müftüler ile Yunanistan Hükümeti'nin atadığı ve Azınlığın tanımadığı atanmış müftüler aynı anda görev yapmaktadırlar ve bu durum bir ikileme yol açmaktadır. Çoğu kimse, bu ikilemi atanmış-seçilmiş müftü olarak nitelendirerek bir ayırım yapmakta ve bu şekilde kavramsal sorunu çözdüğünü düşünmektedir. Ancak, bu yöntem doğru değildir. Çünkü, atanmış ve seçilmiş tanımlamaları getirildiği takdirde, her iki taraf da birbirinin varlığını ve meşruiyetini kabul ediyor demektir. Halbuki, bütün anlaşma ve kanuni düzenlemelerde, Azınlığın müftülerini seçimle iş başına getirmesi kabul edilmiştir. Bu sebeple, Azınlık tarafından seçilerek görev başına gelen kişiler "Gümülcine Müftüsü" ve "İskeçe Müftüsü" olarak nitelendirilmelidir. Atanmış olan diğer kişilerin hukuki varlığı ve meşruiyeti sorunlu olduğundan, bunlara müftü dahi denmesi sakıncalıdır.

Kimlik ve dini özgürlükler dışında, Azınlığın karşı karşıya bulunduğu diğer sorunlar sosyal sıkıntılarla ilişkilidir. Eğitim, vatandaşlıktan çıkarılma, iktisadi yaşamdan dışlanma gibi sorunlar, 2000'li yıllarla birlikte Batı Trakya'daki Türk toplumunun yaşadığı önemli sorunlardır. Azınlığın eğitim düzeyi, önceki dönemlere oranla çok daha yüksek olmasına, Azınlık içerisinde yetişmiş insan gücünün eskiye oranla daha fazla olmasına rağmen özellikle ilk, orta ve lise seviyesinde Azınlık çocukları önemli bir asimilasyon tehdidi ile karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Azınlık eğitiminin ana dil Türkçe ile yapılması gerekirken, bugün bu konuda sıkıntılar yaşanmakta, özellikle anaokullarında küçük yaştaki Azınlık çocukları

anadillerinde eğitim alamamaktadırlar. Bu da, devletin sistematik bir asimilasyon politikasını uygulamaya koyduğu yönünde kafalarda soru işaretleri uyandırmaktadır.

Azınlık üyesi birçok kişinin, Helen soyundan olmadıkları gerekçesiyle Yunanistan vatandaşlığını kaybetmiş olması bir başka ciddi sorundur. Bu kişilerin sayısı Yunanistan İçişleri Bakanlığı'na göre 48 Bin, Türk makamlarına göre ise 60 Bin dolayındadır. Her ne olursa olsun, binlerle ifade edilen, en temel hakkı olan vatandaşlığını kaybetmiş önemli bir nüfusun mağduriyeti söz konusudur. Vatandaşlıktan çıkarılan bu insanların bir kısmı Yunanistan'da, bir kısmı Avrupa'da ve önemli bir bölümü de Türkiye'de haymatlos (vatansız) olarak zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bunlara ek olarak, Batı Trakya'daki Türk toplumunun sosyo-ekonomik hayattan dışlanmasına yönelik çabalar da gözlenmektedir. Bölgenin kalkınmasına yönelik çabalarda, bölgedeki Yunanlı nüfus önemli ayrıcalıklar elde ederken, Türklerin bu çabaların bir parçası olmadıkları ve ayrımcılığa maruz kaldıkları yönünde izlenimler söz konusudur. Son dönemde, Yunanistan'da ortaya çıkan ve etkilerinin daha uzun süre süreceği anlaşılan ekonomik kriz Yunan milliyetçiliğini güçlendirmiştir. Bunun sonucu da, milliyetçi ve ırkçı gruplardan gelen tepki ve saldırıların Batı Trakya'daki Türk toplumuna yöneldiği görülmektedir. Türkler, geçmişte olduğu gibi, bugün de kriz ve kaos ortamlarında Yunan milliyetçilerinin hedefi haline gelme tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Batı Trakya'daki Türk toplumu, tarihi süreç içerisinde meydana gelen birçok önemli konjonktürel değişime rağmen, siyasi mücadelesini her zaman meşru ve demokratik yollardan sürdürmüş bir Azınlık olması sebebiyle, yakın dönem Avrupa siyasi tarihinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. 1923'ten bu yana, Türkiye ile Yunanistan arasında oluşmuş olan hassas dengenin sağlayıcılarından biri olarak, bu dengeyi bozacak herhangi bir girişim içinde olmamıştır. Bu sebeple bugün, modern dönemin şartlarına çok iyi uyum sağlamış, demokratik mücadeleyi insan hakları felsefesi ile sentezleyerek özümsemiş ve Türkiye ile Yunanistan arasında güçlü bir köprü vazifesi gören bir Batı Trakya Türk Azınlığı'nın varlığından rahatlıkla söz edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmetoğlu, O. (2000). Batı Trakya Türklerinde Siyasal ve Sivil Örgütlenme. Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu (Ed.), IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı 16-18 Haziran 2000 Londra içinde (53-55). Bursa: Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Yayını.

Akçura, Y. (1976). Üç Tarz-ı Siyaset. (VII. Dizi). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Akçura, Y. (2006). Cihan Harbine İştirakimiz ve İstikbalimiz: Siyaset ve İktisat. Ankara: Sinemis Yayınları.

Akçura, Y. (2006). Derslere Başlarken: Siyaset ve İktisat. Ankara: Sinemis Yayınları.

Akçura, Y. (2008). Yusuf Akçura'nın Eserleri I: Türkçülüğün Tarihi. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akın, R. (2002). Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi 1908-1918. İstanbul: Der Yayınları.

Akşin, S. (1987). Jön Türkler ve İttihat ve Terakki. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Akşin, S. ve Fırat, M. (1993). İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar 1919-1939. İ. Soysal, (Ed.), Balkanlar içinde (115-118). İstanbul: Orta Doğu ve Balkan İnceleme Vakfı Yayınları.

- Aleksandris, A. ve Paresoglou, A. (1991). *Oi Mousoulmanikes Meionotites sta Balkania*. Athens: ELIAMEP.
- Armaoğlu, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914 (6. Baskı)*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aydınlı, A. (1971). *Batı Trakya Faciasının İç Yüzü*. İstanbul: Akın Yayınları.
- Babuna, A. (2012). *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*. (H. Torun, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (1996).
- Barth, F. (1998). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Chicago: Waveland Press. (1998).
- Batıbey, K. Ş. (1979). *Batı Trakya Türk Devleti 1919-1920*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Bayur, Y. H. (1983). *Türk İnkılabı Tarihi Cilt 2 (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, T. (1992). *Trakya'da Milli Mücadele I. Cilt (3. Baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bıyıklıoğlu, T. (1992). *Trakya'da Milli Mücadele I. Cilt (3. Baskı) içinde (23)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cassirer, E. (1979). *The Myth of State*. New Haven: Yale University Press.
- Christakoudis, A. (1992). *Moslem Minority in Greece*. Bulgarian Academy Institute of Balkans (Ed.), *National Problems in the Balkans History and Contemporary Developments içinde (200-215)*. Sofia: Arges.

Close, D. H. (1995). *The Origins of Greek Civil War*. New York: Longman Pub Group.

Çavuşoğlu, H. (2007). *Avrupa Birliği'nde Etnik Tabakalaşmaya Kasıt Kanıt: Yunan Vatandaşsızlık Kanunları*. Ankara: Naturel Kitap.

Digaves, K. (1986). *Elliniko Diethnes Almanak*. Thessaloniki: Malliaris.

Dodos, D. H. (1994). *Eklogiki Geographia Ton Mionotiton Mionotika Kommata Sti Notio Valkaniki, Ellada, Vulfaria, Alvania*. Athens: Eksandas.

Elephantis, A. (1981). *PASOK and the Elections of 1977 The Rise of the Populist Movement*. H. R. Penniman, (Ed.), *Greece at the Polls The National Elections of 1974 and 1977 içinde* (105-129). Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research.

Eren, H. (1997). *Batı Trakya Türkleri*. İstanbul.

Ergang, R. R. (1931). *Herder and the Foundations of German Nationalism*. New York: Columbia University Press.

Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri Cilt I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Funnemark, B. C. (1991). *The Turkish Minority in Greece*. Oslo: The Norwegian Helsinki Committee.

Gaspıralı, İ. (2005). *Seçilmiş Eserleri 2: Fikri Eserleri*. (2. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Georgeon, F. (1986). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri*. Ankara: Yurt Yayınları.

Gökalp, Z. (1975). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Gökalp, Z. (1976). Makaleler I. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökalp, Z. (1977). Makaleler IV. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gönlübol, M. ve Sar, C. (1990). Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası 1919-1938. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Gündağ, N. (1987). 1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Halil, İ. (2000). Batı Trakya Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim. Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu (Ed.), IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı 16-18 Haziran 2000 Londra içinde (95). Bursa: Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Yayını.

Hatipoğlu, M. (1999). Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar. Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları.

Heyd, U. (2001). Türk Ulusçuluğunun Temelleri. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hroch, M. (1985). Social Preconditions of National Revival in Europe. Cambridge: Cambridge University Press.

Hume, D. (1964). The Philosophical Works of David Hume. (Vol. 4). Aalen: Scientia Verlag.

Hüseyin, N. (Ed.). (2004). Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nden Tarihe Bir Not. İzmir: Emir Ofset.

Jelavich, C. ve Jelavich, B. (1965). The Balkans. New Jersey: Spectrum.

- Kapsis, Y. (1992). 1922 I Mavri Vivlos. Athens: Nea Sinora.
- Kongar, E. (1982). Türk Toplum Bilimcileri I. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuran, E. (1997). Türk Çağdaşlaşması. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Llobera, J. R. (2007). Modernliğin Tanrısı Batı Avrupa'da Milliyetçiliğin Gelişimi. (E. Akman, E. Akman, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi. (1994).
- Lucena, M. (1979). The Evolution of Corporatism under Salazar and Caetano. Madison: University of Wisconsin Press.
- Mandacı, N. ve Erdoğan, B. (2001). Balkanlarda Azınlık Sorunu. Ankara: Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayını.
- Martı, M. (Ed.). (1998). İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları (1. Baskı). İstanbul: Arma Yayınları.
- Mavrokordatos, G. (1993). Civil Society Under Populism. R. Clogg, (Ed.), Greece 1981-1989 The Populist Decade içinde (47-64). New York: St. Martin's Press.
- Meinardus, R. (1985). Die Türkei Politik Griechenlands Der Zypern Agais und Minderheitenkonflikt aus der Sicht Athens 1967-1982. Frankfurt A.M.
- Meray, S.L. (Çev.). (1969). Lozan Konferansı Tutanaklar Cilt I. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Meray, S. L. (Çev.). (1993). Lozan Konferansı Tutanaklar Belgeler Cilt II (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Millas, H. (1996). Türk – Yunan İlişkilerine Bir Önsöz. İstanbul: Kavram Yayınları.

- Millas, H. (2006). Yunan Ulusunun Doğuğu (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Montesquieu, C. L. (1987). *Espirit des His.* (2 Vols). Paris: Flammarion.
- Notaras, Y. (1995). I Anomiogenia tou Plithismou. K. Zolotas, A. Angelopoulos ve I. Pasmazoglou (Eds.), I Anaptiksi tis Thrakis Proklisis kai Prooptikes içinde (39-59). Athens: Akadimia Athinon.
- Oran, B. (1991). Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu. (2. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2005). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. (21. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öksüz, H. (2006). Batı Trakya Türkleri Makaleler (1. Baskı). Çorum: Karam Yayıncılık.
- Ömeroğlu, A. (1994). Belgeler ve Olaylar Işığında Bilinmeyen Yönleriyle Batı Trakya Türkleri ve Gerçek I. İstanbul: Avcı Ofset.
- Özgüç, A. (1974). Batı Trakya Türkleri. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Pantelis, A, Koutsoubinas, S. ve Gerapetritis, G. (2010). Greece. Nohlen, D. ve Stover, P. (Eds.), *Elections in Europe: A Data Handbook* içinde (807-873). Baden-Baden: Nomos.
- Safa, P. (1997). Türk İnkılabına Bakışlar. (3. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sağlam, F. (2005). Avustralya'da Batı Trakya Türkleri. (Ed.), I. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresi içinde (196-205). Münih: BEBTTAB Yayını.

- Sander, O. (2010). Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e (20. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sarınay, Y. (2004). Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Türk Ocakları. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Siesby, E. (1990). The Turkish Minority in Northern Greece. The Danish Helsinki Committee (Ed.), *Minority Rights Policies and Practice in South-East Europe* içinde (85-100). Christianborg, Copenhagen: The Minority Rights Group.
- Sönmezoğlu, F. (2011). İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası. İstanbul: Der Yayınları.
- Sumner, B.H. (1937). *Russia and the Balkans*. Oxford: Clarendon Press.
- Şimşek, N. (2008). Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Süleyman Askeri Bey Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (1. Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tsitselikis, K. (1996). *To Diethnis kai Evropaiko Kathestos Prostatias ton Glossikon Dikeomaton ton Mionotiton kai i Elliniki Ennomi Taksi*. Athens: Sakkula.
- Tsitselikis, K. ve Mavrommatis, G. (2003). *Turkish: The Turkish Language in Education in Greece*. Leeuwarden: Mercator Education.
- Tsiumis, K. A. (1994). *I Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Thrakis kai i Ellinotourkikes Schesis*. Thessaloniki: Aristotelio Panepistimio Thessalonikis.
- Whitman, L. (1990). *Destroying Ethnic Identity The Turks of Greece*. New York: Helsinki Watch.
- Yaşar, F. T. (2005). *Batı Trakya Meriç'in Öbür Yakası* (1. Baskı). İstanbul: İlke Yayıncılık.

Yüksel, Z. (2003). Gaspıralı ve Dil Birliği: İsmail Bey Gaspıralı ve Ziya Gökalp Sempozyumları Bildirileri. Ankara: Türksoy Yayınları.

Zurcher, E. J. (2009). Kemalist Düşüncenin Osmanlı Kaynakları. A. İnel (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde (44-55). (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

İnternet Kaynakları

ABTTF. (b.t.). ABTTF Kuruluş Tarihçesi. 19 Şubat 2013,
<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=27&arsiv=1&typ=1>

Arabacı, C. (2009). Yunanistan Seçimleri ve Batı Trakya. Stratejik Düşünce Enstitüsü. 5 Mart 2013, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/241/yunanistan-secimleri-ve-bati-trakya.aspx>

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği. (b.t.). 14 Şubat 2013,
<http://www.btaytd.com/tr/default.asp?P=Padded&Page=94>

Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Dernek Tarihçesi (b.t.). 19 Şubat 2013,
<http://www.btddd.org.tr/About/Detay?type=Dernek%20Tarih%C3%A7esi>

Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği. (b.t.). 13 Şubat 2013,
http://www.ogretmeninsesi.org/k_03.asp

Batı Trakya’da Vakıflar Sorunu (18.11.2004). 16 Şubat 2013,
<https://www.abttf.org/html/?link=detay&id=584&l=tr>

Council of Europe. (b.t.). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (b.t.). 2 Mart 2013,
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/Convention_TUR.pdf

Edirneli, M. (25 Mart 2011). Rodop Hükümeti Muvakkatesi 3. Gündem Gazetesi (Gümülcine). 9 Şubat 2013,
http://www.gundemgazetesi.com/news/yazar_page.php?edit_id=1784&cat=Metin_Edirneli

Emin, H. (b.t.). Müftülük Sorunu. Gündem Gazetesi (Gümülcine). 1 Mart 2013,
http://www.gundemgazetesi.com/news/bt_21.php

Gümülcine Türk Gençler Birliği. (b.t.). 13 Şubat 2013,
http://www.ogretmeninsesi.org/k_05.asp

Halil, İ. (b.t.). Batı Trakya Camileri Din Görevlileri Derneği. 17 Mart 2013,
<http://www.ogretmeninsesi.org/dergi/108/icbiri.asp>

İTB. (b.t.). Hukuki Süreç. 11 Mart 2013,
http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=hukuki_surec

İTB. (b.t.). İskeçe Türk Birliği'nin Tarihi. 13 Şubat 2013,
<http://www.iskeceturkbirligi.org/page.php?ref=tarihce>

Kadı, İ. (b.t.). Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu. 16 Şubat 2013,
<http://www.batitrakya.org/firma-rehberi/dernekler-ve-vakiflar/bati-trakya-turk-azinligi-danisma-kurulu.html>

Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923 Tam Metin 30-39 ss.. (b.t.). 12 Şubat 2013,
<http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan30-39.pdf>

Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923 Tam Metin 40-49 ss.. (b.t.). 12 Şubat 2013,
<http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Antlasmalar/lozan/lozan40-49.pdf>

Müftü Seçimi. (b.t.). 28 Şubat 2013, <http://www.batitrakya.org/bati-trakya/insan-haklari/muftu-secimi.html>

Saray, M. (b.t.). Gaspıralı'nın Türk Dünyasında Verdiği Dil ve Kültür Mücadelesi. 21 Mart 2013, <http://www.ismailgaspırali.org/ismailgaspırali/yazilar/msaray>

T.C. Dışişleri Bakanlığı (b.t.). Yunanistan'daki Türk Varlığı. 22 Şubat 2013, <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>

U.S. Department of State (b.t.). Greece 2012 Human Rights Report. 17 Mayıs 2013, <http://www.state.gov/documents/organization/204503.pdf>

Yaşın, G. K. (b.t.). Yunanistan Açılımına Denk Gelen 29 Ocak Milli Direniş Günü. 19 Şubat 2013, <http://www.batitrakya.org/kose-yazilari/gozde-kilic-yasin/yunanistan-acilimina-denk-gelen-29-ocak-milli-direnis-gunu.html>

Yaşın, G. K. (b.t.). Yunanistan Seçimleri ve Türkler. 8 Mart 2013, <http://www.batitrakya.org/kose-yazilari/gozde-kilic-yasin/yunanistan-secimleri-ve-turkler.html>

Yunan Vatandaşlığından Çıkarılanlar. (3 Haziran 2005). 22 Şubat 2013, <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=774&arsiv=1>

Resmi Yayınlar

European Court of Human Rights. (1999). *Case of Serif v. Greece, App. No: 38178, Decision Date: 14 December 1999, Paragraph 51-52*. Strasbourg.

Organization for Security and Co-operation in Europe (2007). *National Minority Standards: A Compilation of OSCE and Council of Europe Texts*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

U.S. Department of State. (1991). *Greece Human Rights Practices*. Washington D.C.: U.S. G.P.O.

Sürelî Yayınlar

ABTTF (2006). Adında Türk Kelimesi Barındıran İlk Yasal Derneğimiz. ABTTF Haber Bülteni, (12), 6.

Akçura, Y. (1923). Asri Türk Devleti ve Münevverlere Düşen Vazife. Türk Yurdu, III, 1-16.

Aksu, F. (2004). Confidence Building Negotiation and Economic Cooperation Efforts in Turkish-Greek Relations 1990-2004. Turkish Review of Balkan Studies, (Annual), 31-109.

Barnard, F. M. (1984). Patriotism and Citizenship in Rousseau. The Review of Politics, (46), 244-265.

Cin, T. (2007). Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9 (Özel Sayı), 1111-1143.

Cin, T. (2007). Batı Trakya'da Mevcut Müftülükler Sorununa İlişkin Yunanistan Danıştay Kararlarının Tahlili. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9 (1), 65-130.

Clogg, R. (1983). Korais and the Movement for Greek Independence. History Today, 33 (10), 12-13.

Dinas, E. (2010). The Greek General Election of 2009: PASOK-The Third Generation. West European Politics, 33 (2), 389-398.

- Emirhanov, R. (2005). İsmail Gaspıralı ve Tatar Toplumunda Yenileşme Hareketi: 19. yy. Sonu 20. yy. Başı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 71-83.
- Fabbrini, S. (2009). The Transformation of Italian Democracy. *Bulletin of Italian Politics*, 1 (1), 29-47.
- Gökgöz, S. S. (2005). İsmail Gaspıralı'nın Medeniyet ve Millet Fikri Üzerine Entelektüel Retoriği. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2, (2), 19-33.
- Karpat, K. (1987). Kemal Karpat ile Mülakat. *Batı Trakya'nın Sesi*, (1), 13-14.
- Naff, T. (1963). Reform and the Conduct of Ottoman Diplomacy in the Reign of Selim III 1798-1807. *Journal of the American Oriental Society*, 83 (3), 302-303.
- Nikolakopulos, I. (1990). Politikes Dinamis kai Eklogiki Simperifora tis Musulmanikis Mionotitas tis Ditikis Thrakis. *Deltio Kentrou Mikrasiatikon Spoudon*, (VIII), 171-204.
- Yıldız, S. (1976). Berlin Teşkilatı Dolayısıyla. *Batı Trakya Dergisi*, 9 (105), 3.
- Yılmaz, M. (1990). Letter from F. M. Mesut Yılmaz Related to Western Thrace and Turco-Greek Relations. *Turkish Review*, (4), 19.

Tezler

- Aarbakke, V. (2000). *The Muslim Minority of Greek Thrace*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Bergen.
- Damianidou, A. (2009). *The Muslim/Turkish Minority of Western Thrace: The Case of the Turkish Union of Xanthi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hüseyinoğlu, A. (2012). *The Development of Minority Education at the South-easternmost Corner of the EU: The Case of Muslim Turks in Western Thrace, Greece*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Sussex.

Şentürk, C. (2006). *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu: Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gazete Makaleleri ve Haberleri

Ahmet, S. (28.11.1989). *Gerçek Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 249.

Anonim. (23.06.1989). *Trakya'nın Sesi Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 321.

Anonim. (17.11.1990). *Eleftherotipia Gazetesi (Atina)*.

Anonim. (25.02.1997). *Gündem Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 34.

Anonim. (02.12.2011). Rodop İli Türk Kadınları Kültür Derneği Talebi Reddedildi. *Gündem Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 762.

Başyurt, E. (08.04.2000). Batı Trakya'da PASOK Rüzgarı. *Zaman*.

Beglitis, P. (10.12.2004). PASOK Kongresinde Azınlık Politikası Belirlenecek. *Gündem Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 404.

Dede, A. (19.05.1994). *Trakya'nın Sesi Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 483

Demir, A. (21.10.2009). Batı Trakya Türklerinin Seçimi. *Milli Gazete*.

Emin, H. (08.12.2005). Çağdaş Avrupa Azınlık Politikası. *Gündem Gazetesi (Gümülcine)*. Sayı 456.

Haki, H. (02.12.1977). *İleri Gazetesi (Gümölcine)*. Sayı 96.

Hatipoğlu, H. (31.05.1985). *Akın Gazetesi (Gümölcine)*. Sayı 860.

Nuri, O. (15.12.1959). *Trakya Gazetesi (Gümölcine)*. Sayı 785.

Onsunooğlu, İ. (02.01.1992). *Trakya 'nın Sesi (Gümölcine)*. Sayı 405.

Onsunooğlu, İ. (09.08.1995). *Trakya 'nın Sesi (Gümölcine)*.

Onsunooğlu, İ. (Ağustos 2010). Ölen Diktatör Ioannidis ve Azınlık. *Azınlıkça Dergisi (Gümölcine)*. Sayı 59.

Onsunooğlu, İ. (Eylöl 2011). Ölümler. *Azınlıkça Dergisi (Gümölcine)*. Sayı 66.

Onsunooğlu, İ. (Eylöl 2012). Altın Şafak ve Azınlık. *Azınlıkça Dergisi (Gümölcine)*. Sayı 71.

Rodoplu, İ. (02.10.1981). *Gerçek Gazetesi (Gümölcine)*. Sayı 62.

Venizelos, E. (03.06.2007). Venizelos: PASOK'un Özel Bir Azınlık Politikası Yok. *Gündem Gazetesi (Gümölcine)*. Sayı 533.

Yunanistan Komünist Partisi [KKE] (30.05.1989). *Aile Birlik Dergisi (Gümölcine)*. Sayı 1.